

P. J. Bait presb. 1. 4. L 5

£ 500

[illegible]

SERENISS·ET·INVICTISS·SIGISMVNDO·III·REGI·POLONIÆ·MAGNO DVCI·LITHVANIÆ·RVSSIÆ·PRVSSIÆ·MAS·SAMOGITIÆ·LIVONIÆ SEVERIÆ·ET·C·HÆREDITARIO·REGI·SVETIÆ·GOTHIÆ·VANDALIÆ MAG·DVCI·FILANDIÆ·TRIVMPHATORI·MOSCOVIÆ·AC·OĨVM·SEPTENT^{ym} REGIÕ^{ym}

Iacobus Laurus Romanus F.P.

Ea est, maximarum à Te rerum gloriosè feliciterq; gestarum copia, Inuictissime Rex, et ea amplissimæ maiestatis Tuæ, summo cum splendore coniuncta magnitudo, ut non solum subditi Tui, gestienti cum letitia, obtutus in Te suos, tanquã in firmissima ac solidissima Polonici nominis ac dignitatis columna, figant: sed exteri etiam, et magno locorum interuallo disiuncti. ad quos, Solis instar, immortalis nominis Tui celebritas et gloria penetrauit, in Te unum oculos conyciant, et te unum, omnes inter cæteros Principes suspiciant, debitoq; cultu tantam uirtutem, pro uirili quisq; prosequi conetur. Inter quos ego, cum iam diu omnes meos conatus studiaq; in hoc uno defigerem, ut aliquo monumento posteris testatum relinquerem, quanta M^{tem} V^{ram} ueneratione prosequerer; quantumuis in uarias ancipitesq; cogitationes animus meus eã in re distraheretur, cum neq; mihi uoluntatiq; meæ satisfacere possem, neq; aggredi opus meis uiribus impar auderem: tamen uicit tandem, et omnem metum excussit, singularis illa M^{tis} V^{ræ} et omnium ore celebrata clementia. Quæ cum prouolutos ad se amplecti, eorumq; munus uel quodcunq; deuotissimi animi signum, quamuis exile ac tenue benignissimè excipere soleat: animum quoq; mihi addidit, ut minimè dubitarem, opus hoc, protectione M^{tis} V^{ræ} munitum, in lucem aspectumq; hominum proferre. In quo tribus et uiginti ætatis meæ annis consumptis, Romanæ potentiæ gloriam, eiusdemq; toto terrarum orbe clarissimæ monarchiæ, opes, uires, triumphos, uictorias, admirandaq; ædificia, templa, basilicas, delubra, colossos, pyramides, circos, thermas, portus, amphitheatra, arcus triumphales, et quæcunq; illustriora, æternæ memoriæ, immortalis fama consecrauit; non lineis tantum adumbraui, uerum etiam scriptis ueluti uiuis coloribus expressi. Huiusmodi opus, optimo iure Tibi Gloriosissimo et semper Augusto Regi debebatur, tum propterea, quod eum, amplissimæ Monarchiæ, splendorem, uictorijs triumphisq; Tuis imitari, atq; adeò amplificanda propagandaq; Religione Christiana, æterna cum gloria superare conaris; tum multò magis, quod ei nationi, illato nouo lumine, felicissimè præes, quæ et in metam humaniter liberaliterq; tanta beneficia contulit, ut eorum memoriam, nulla sit unquam in me obliuio abolitura, et quæ armorum literarumq; laudibus celeberrima, ita antiqui Romani Imperij uirtutem semper æmulatur, ut ad Romanam antiquæ reipub: normam quàm proximè accessisse uideatur. Quanquam uero maiora et ampliora, M^{tis} V^{ræ} sublimitas requirebat; tamen cum plus interdum ponderis habeat uoluntas quàm uires non tam hoc externum indicium, quàm animum meum, obseruantiamq; meam erga se, M^{tem} V^{ram} consideraturam firmiter spero, et spes ne me fallat iterum iterũq; cũ animi pronissi^{ma} subiectione oro.

Romæ Iacobus Laurus Romanus 1609

Superiorum permissu.

Terrestris Pugnæ Victoriæ

Maritimæ Pugnæ Victoriæ

Sacrificia

Reginæ ac Reges in Triũphũ ducti

ROMA·VETVS·ET·NOVA·ÆDIFICIA·EIVS·PRÆCIPVA·SVISQVÆQVE
LOCIS·VT·CAPITOLIVM·TEMPLA·AMPHITHEATRA·THEATRA
CIRCI·NAVMACHIA·ARCVS·TRIVMPHALES·CVRIÆ·BASILICÆ
COLVMNÆ·OBELISCI·PALATIA·THERMÆ·HIPPODROMI·AQVÆ
DVCVS·HORTI·SEV NEMORA·FESTA·VARIA·VENATIONES·IN·THEATIS·
COLOSSI·FVNEBRIA·RELATIONES IN·NVMERV̄ FALSORꝝ DEORV̄
IMPERATORꝝ·FVNERA·SACRIFICIA·ANTIQVA·PONT·MAX·CREATIO
CVM·SVIS·CEREMONIIS·ET·IN·CONVBIIS·CŌTRACTVE·MATRIMONII·ORIGO
ET·CVLTVS·FALSORꝝ·DEORꝝ·DESCRIPTIO·ROMANI·IMPERII·EIVSD̄·
MONARCHIA·REGES·ET·REGINÆ·VARIARꝝQ·GENTIV̄·CAPITA·AC
DVCES·DVCTI·ROMAM·IN·TRIVMPHV̄·ILLVSTRIA·QVOQ·GESTA
VII·REGVM·ROMANORꝝ·CONSVLVM·DICTATORꝝ·ET·IMPERATORꝝ
ITEM DE LIBERALITATE IVSTITIA PIETATE ET CONTINENTIA
INVICTISSIMORꝝ·ROMANORꝝ·ET·PRÆCIPVA·CAVSA INCREMĒTI·EIVS DE
MONARCHIÆ

Triumphus

Reges subacti Prouinciæ domitæ

Continẽtia Scipionis in Hispma

Curtij in Patriam amor

Traianus iustitia clarus

Horatij fortitudo in retinẽdis hostiũ copijs ne in Vrbem irruerent.

Mutij Sceuola constantia

IACOBVS LAVRVS LECTORI STVDIOSISSIMO S.

EQuidem non video, Lector humanissime, quid in Apelle dignum magis encomio iudicem: vtrumne illam cœlestem cum arte, & natura coniunctam, an consilium quo res ita suas temperare potuit, vt non solum summā sibi laudem pepererit, sed omnem etiam superarit inuidiam. Enimuerò optimus ipse artifex homines, quibus placere cupiebat ipsos suarum rerum spectatores, iudicesq. adhibebat atque eos in occulto tanquam quid oraculi proferentes, audiebat. Si sanè Apellis ego ingenium ac pennicillum adumbrare non potui, certè eius prudentiam imitari non desij, dum hactenus, sine vllo præfationis indicio, & quasi meis hisce latitans imaginibus ingenia de ijs omnia consulere, quam vllam quæstus rationem habere constitui. Per octo quidem, & viginti annos id egi huiusmodi partus quam primùm natos, quasi non meos expònens, vt omni prorsus amore seposito vitia, si qua forent, tanquam in alio animaduersa corrigerem, quin etiam de more aquilæ vnguibus illos suspendi, vt si qui ingenij tui solem fixis oculis intueri non possent, nothi, & indigni haberentur, quos hoc ego nomine circumferrem. Peracta re tandem vicimus, non tamen ex ipsorum solertia, sed benignitatis tuæ radio mitiùs sibi reddito, quo studio, & beneuolentia confirmati, omni suspicione, metuq depulso, in summorum totius orbis principum conspectus, manusq. euenire non dubitarunt: vnde non solum laudem, & præconium (quod satis, superq. foret ad gloriam Auctoris immortalem) sed munera etiam magni ponderis, & momenti receperunt. Quorum cum multos, qui suis me semper litteris, & officijs dignati sunt, vt Sacra Cesarea Maiestas, quæ nostrum hunc librum loco muneris excipiens ad eiusdem promotionem diploma privilegij mihi concessit, nominare non pigeat, tamen grati animi, & honoris mei ergò Serenissimam Sabaudiæ Ducis Celsitudinem, qui nuper honorificè donari me iussit, omnino, semper, & vbique celebrare non desinam. Cum verò quisquam hinc digna de nobis concipere, operisq. præstantiam iudicare potuisset, aliundè argumenta se offerunt quibus tanquam suis idem meritis commendatur. Longe diùq. animaduertens nostros olim Romanos nondum Christianæ religionis compotes, virtutis sola specie delinitos latè imperium propagasse, eamq. per litteras, arma, & lapides gloriā reliquisse, quam magno posteri studio ac labore comparare contenderent, quo nescio ipsius patriæ impulsu, quibusuè stimulis incitatus, quòd hæc potissimùm ruinis obruta iacere conspexeram ipsa omnia complecti animo, ingenio colligere, ac studio comite, & industria integrare, & artis tandem beneficio suscitare constitui, quoad vrbis illius exemplar nostræ ante oculos, quantum fas esset, imitandum, aliasq mirandum proponerem. Quæ vt conficerem Deum ipsum testor, qui omnia intuetur, nulli me vnquam labori, sumptuiq. pepercisse, solumq. arduè ac impensè rem tantam aggressum absoluisse, cum potentis vllius vires, nedum meas exegisset. Quid enim non cogit pietas, & in patriam pietas? Ante omnia in antiquioribus versati sumus, nimirum Pollione Vitruuio vetustorum Cæsarum Architecto solertissimo, M. Varrone, T. Liuio, Suetonio, Tacito, vtroq. Plinio, Plutarcho, Dione, Appione, Diodoro Siculo, Herodiano, Alexandrino, Dionisio Alicarnaseo, Ammiano Marcellino, Sexto Ruffo, Iulio Capitolino, Elio Lampridio, Flauio Vopisco, Elio Spartiano, Flauio Eutropio, Flauio Iosepho, multisq. alijs quos suis in locis adduximus. Deinde illos legimus non paucos qui nonnullis ante nos sæculis extiterunt ThetZen, Ioannem Zonaram, Ioannem Boemum, Fenestellam, Pomponium Letum, Andream Alciatum, Blondum, Albertum, Bocatium, tandem nouissimos Guidum Pancirolam, Alexandrum ab Alexandro, Gulielmum de Choul, Marlianum, & Faunum, Andream Fuluium, Carolum Sigonium, Onofrium Panuinum, Lipsium, & alios. Præterea numismata ferè omnia vidimus, plantasq. & ruinas annotauimus, quibus adiumento fuit marmor illud repertum Paulo III. Pont. Max. apud Forum Romanum, in Romuli, Remuliq. templo per Illust. & Reuerendiss. D. fel mem. Alexandrum Farnesium inter opes Illustriss. eius Familiæ conseruatum, quod incisam antiquæ vrbis plantam continebat, quam Antiquarij diu nostri Pirrus Ligorius, & Bernardus Gamutius obseruantes poligraphias tutò, & accuratè suas conscripsere. Quibus rebus omnibus cognitis antiquæ Romæ splendorem ipsius à fundamentis Romuli conditoris originem cum Regum Italiæ successione ac serie præmittentes incepimus; deinde vsque in finem omnia ferè publica ac priuata ædificia, quæ sumptus inestimabilis fuere, ad eorum formas, loca, situsq. ex Vitruuio, nummis, signis, Poligraphijs, & vestigijs, quæ hucusque extant descripsimus. Capitolium primo loco posuimus, vt ordine conspiceres Templa, Basilicas, Curias, Thermas, Gymnasia, Palæstras, Domos, Palatia, Naumachias, Circos, Theatra, Amphiteatra, Colossos, Pyramides, Columnas illas potissimùm quæ Antonino Pio, & Traiano excitatæ sunt, denique eam, quam vocant Milliariam quoquo versus ipsius fines imperij quoad distantias demonstrantem, Villas, Hortos Armilustria, Prætoria, & pleraq. alia, quæ vobis occurrent. Interea principum, qui illa struxere monumenta, vitas, exitusq. narrauimus, nihil prætermittentes, quod ad illius superstitionis inuidiam, & nostræ religionis gloriam Reip. regimen, militarem disciplinam, vniuersamq eruditionem pertineret, quam ob rem ipsius gentis ritus, & Sacrificia, Festa, Matrimonia, Triumphos cum omnibus cunctisq. Regibus, ac Reginis, qui ducti fuerunt in triumpho, litteris, & iconibus expressimus, quibus tum bellicas, tum ciuiles dignitates addidimus terrestres copias, & nauales, saltationes, venatus, ludos, & alia, quæ eorum in Saturnalibus, diebusuè natalitijs, ac funeralibus edebantur. Tandem viros adiunximus qui omnium litterarum, præsertimq. humanarum laude celebrantur, egregios vtriusque orationis artifices, quorum delectum, consilium, & eloquentiam obtinuimus, vt non solum opus hoc nostrum carminibus aliquando clarescceret, verum etiam tersa, ac perpetua latinitate decurreret. Itaque quicumque sis Lector bonus adsis, nostris fruere laboribus, atque Romam quondam illam triumphantem videre putans accingere, vt alteram nostram, vt nunc ipsa est, nouam, & instauratam conspicias. Vale.

CLEMENS PAPA VIII.

AD FVTVRAM REI MEMORIAM, Cum ſicut accepimus dilectus filius Iacobus Laurus Romanus Almę Vrbis noſtræ incola Sculptor, & inciſor eius labore, induſtria, arte, & expenſis Saluatoris Domini Noſtri IESV CHRISTI, eiuſq. Beatiſsimæ ſemperq. Virginis MARIAE, ac Sanctorum pias, religioſas, ſpirituales, & ad deuotionem excitantes, necnon ad publicam, & vniuerſalem conſolationem imagines cum illarum titulis, inſcriptionibus, & denotationibus in æneis, vt alijs ſibi beneuiſis formis innouare, ſculpere, incidere, atq. repreſentare plurimi cupiat, ſed timeat ne alij eiuſdem artis Magiſtri ad ſuum honorem, & decorem ſimiles à dictis ſuis imaginibus formas deſcribere, ac depingere audeant, ſiue præſumant, & lucrum ex eis ſibi comparent, dictuſq. Iacobus proprium laborem in aliorum vtilitatem, ac ſuum damnum conuertat: Nos eiuſdem Iacobi indemnitati hac in parte conſulere, ſibiq; ſpecialem gratiam facere volentes ſupplicationibus eius nomine nobis ſuper hoc humiliter porrectis inclinati, eidem Iacobo vt effigies, imagines, aut quaſuis alias impreſsiones qualeſcunq. fuerint à Sacri Palatij noſtri

Apoſtolici Magiſtro approbatas modo, & forma præmiſsis per totum Statum Eccleſiaſticum ſiue in dicta Vrbe ex ſuo ingenio innouare, edere, & vendere, vendiq. ac diſtribui facere, libere, & licite poſsit, & valeat Apoſtolica auctoritate tenore præſentium licentiam, & facultatem, & ſine alicuius perſonæ impedimento concedimus, & impartimur, omnibusq. & ſingulis Sculptoribus, Inciſoribus, ac etiam Impreſſoribus, & quibuſuis alijs perſonis tam in eadem Vrbe, quam toto Statu Eccleſiaſtico, ne ipſi, ſiue qualiſcunq. ſit effigies, imagines, impreſsioneſq. per prædictum Iacobum factas, ſeu faciendas in poſterum, aut alias ad earum ſimilitudinem, & imitationem quoquomodo, ſeu in toto, vel in parte, & ſub quouis prætextu, etiam correctionis, aut additionis, ſeu mutationis in æneis formis huiuſmodi repreſentare, ſculpere, & incidere, aut alias in quauis forma imprimere, & edere, ſeu ab alijs impreſſas venales habere, venditioniq. exponere ad decennium à cuiuſq. imaginis inciſione, ſeu impreſsione computandum quouis quæſito colore ſine prædicti Iacobi licentia audeant, ſiue præſumant, ſub quingentorum ducatorum auri de Camera pœnis diſtrictius inhibemus. Mandantes propterea dilecto filio noſtro in Alma Vrbe Vicario, ac Vniuerſis, & ſingulis Venerabilibus fratribus noſtris Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, eorumq. Vicarijs, & Officialibus, cæterisq. Iuſtitiæ Miniſtris quoties pro parte prædicti Iacobi, aut quorumuis aliorum ab eo pro tempore quomodolibet cauſa habentium fuerint requiſiti, ſeu aliquis eorum fuerit requiſitus eidem Iacobo in præmiſsis efficacis defenſionis præſidio aſsiſtentes præmiſſa omnia, & ſingula in Ciuitatibus, Oppidis, Terris, & locis vniuerſis, vt præfertur, obſeruari faciant auctoritate noſtra Apoſtolica inobediētes quoslibet, & rebelles per ſupradictas pœnas aliaq. iuris & facti remedia appellatione poſtpoſita compeſcendo inuocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis, irritumq. & inane quicquid ſecus ſuper his à quoquā quauis auctoritate ſcienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obſtan. conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæterisq. contrarijs quomodolibet facientibus quibuſcumque. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum ſub Annulo Piſcatoris die 17. Martij. 1598. Pontificatus Noſtri Anno Septimo.

M. Veſtrius Barbianus.

ROMAE, Ex Typographia Reuerendæ Cameræ Apoſtolicæ. MDCXIIII.

MATTHIAS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ELECTVS ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS,

Ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatię, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Vvirtembergæ, &c. Comes Tirolis &c.

AGNOSCIMVS & vigore præſentium innoteſcere volumus vniuerſis; Quod cum demiſſe Nobis expoſitum ſit Librum quendam inſignem cui titulus ſit ANTIQVAE VRBIS SPLENDOR HOC EST PRAECIPVA EIVSDEM TEMPLA, AMPHITHEATRA, THEATRA, &c. Opera & induſtria Iacobi Lauri Romani in æs inciſa, atq; in literatorum gratiam, qui ex antiquitatum harum cognitione honeſtam voluptatem capiant in lucem edita eſſe; Vereri autem eundem authorem, ne, quod nonnunquam accidere ſolet, æmulorum dolo, vel fraude, qui lucri captandi cauſa editionem temerè imitentur, ſperato ipſe laboris, induſtriæ, & expenſarum fructu deſtituatur. Proindeq; Nos ſuppliciter rogàrit, vt indemnitati ſuæ hoc loci benignè conſulere, ipſumq; aduerſus iſtius modi defraudationem, Priuilegio noſtro Imperiali ad decennium clementer munire dignaremur; Nos ſanè pro benigna animi noſtri affectione, qua cum rem literariam, tùm honeſtos eiuſmodi conatus libenter adiuuamus, memoratis precibus benignè annuendum duxerimus, vti vigore præſentium annuimus, Ideoq; omnibus & ſingulis Typographis, Bibliopolis, aliisq; quibuſcunq; negotiationem librariam exercentibus ſeriò inhibemus & vetamus, nè quis prænominatum Librum per integrum decennium,

à prima

à prima editionis die computandum, intra Sacri Romani Imperij, Regnorumq; & Dominioru͂ nostrorum hæreditariorum fines, simili aut alio quouis typo vel forma, siue in toto, siue in parte recudere, aut alio recudendum dare, vel alibi etiam impressum adducere, vendere vel distrahere, clàm, vel palàm, citra voluntatem & consensum prædicti Iacobi Lauri, eiusdemq; hæredum audeat vel præsumat. Si quis verò secus faciendo Priuilegium hoc nostrum Cæsareum spernere, negligere, aut trasgredi ausus fuerit, cum non solum huiusmodi Libro perperam quippè recuso & adducto (: quem quidem antedictus Iacobus Laurus ipsiusuè mandatarius, vbicunq; locorum deprehensum, siuè propria authoritate, siue magistratus loci istius auxilio sibi vendicare poterit:) de facto priuandum, sed & pœna insuper decem marcharum auri puri Fisco nostro Cæsareo fraudis vindici, & prædicti Lauri eiusuè hæredum vsibus ex æquo pendenda decernimus omni spe venia sublata, mulctandum: Dummodò tamen Liber iste nihil in se scandalosum, aut Orthodoxæ Religioni Catholicæ Sacri Romani Imperij constitutionibus aduersum, vel bonis moribus contrarium, siuè in præfatione, siuè in contextu, seu aliàs quocumq; modo contineat: Et iam dictus Laurus, terna vt minus Libri huius exemplaria, proprijs suis sumptibus quamprimum ad Cancellariam nostram Imperialem transmiserit, quatenus Priuilegio hoc nostro gaudere voluerit. Mandamus ergo vniuersis nostris, ac Sacri Romani Imperij Regnorumq; & Dominiorum nostrorum hæreditariorum subditis, cuiuscunq; gradus, ordinis, conditionis, dignitatis aut præeminentiæ existant, tam Ecclesiasticis quàm secularibus, præsertim verò ijs, qui in Magistratu constituti, vel proprio, vel superiorum suorum nomine, et loco, Iuris ac Iustitiæ administrationem exercerent, ne quenquam Priuilegium hoc nostrum Cæsareum temerè et impunè transgredi aut violare patiantur, qui potiùs contumaces, si quos compererint, præscripta pœna plecti, alijsq; idoneis modis coerceri curent; Quatenus et ipsi eandem mulctam euitare maluerint. Harum testimonio literarum, manu nostra subscriptarum, et sigilli nostri Cæsarei impressione munitarum. Datum in Arce nostra Crumlouiæ die vigesima septima mensis Ianuarij Anno Domini Millesimo Sexcentesimo decimoquarto. Regnorum nostrorum Romani secundo, Hungarici sexto, Bohemici verò tertio.

MATTHIAS.

Vidit LL. Cc.

Locus sigilli.

Ad mandatum Sacræ Cæs.
Maiestatis proprium

L. Barnitius.

ROMAE, Ex Typographia Reuerendæ Cameræ Apostolicæ. M. DC. XIIII.

Italiam primus suis temporib⁹ sub Regib⁹ fuisse, tā notū est, quā quod potissimū. Primus in ea Ianus principatū tenuit. quē cū Annio Viterbien. Noem multi existimāt, à quo Ianiculū quid ibi habitare cęperit, appellatur. 2 successit Saturnus, qui e Grecia in Latiū filij Iouis arma fugiēs in eo incolas tunc in siluis degere, et gladib⁹ uesci solitos agricultura docuit, ac domos fabricari fecit, et uites cōserere. quoniā uero totū id tempus in eo latuit, Italia Latiū appellari cōsueuit, autore Virgilio; 3 secutus est Picus Saturni filius 4 Faunus 5 Latinus qui triēnia regnauit. unde et in Latinos nomē abijt, et Latinoꝝ correctio literaꝝ, quas Carmēta Nicostrata reperat. tūc Hercules Gerio[m] illū tricorporē intermisse fingitur, et Cacū callidū boū eius abactorē Tiberis accolā oppressisse, bouesq. recepisse, ut idē Maro et Liu. mem[re]. Hac etiā tēpestate Troia capta est à Græcis, et Æneas pfugus in Italiā uenit, et Lauiniā Latini Regis filiā duxit uxorē. 6 post Latinū successit Ascanius Æneæ ex Creusa fil. qui tādē hoc regno Nouercæ suæ relicto Albā logā quā cōdidit, regnū trāstulit quod ut ordine Italiæ Reges enumerē 7 Posthumus Sil[us] frater eius sed nō germanus regnū accepit. 8 Æneas Sil[us] 9. Alba. 10 Athis. 11 Capis Capuæ cōditor. 12 Capetus Tiberinus, à quo Tib[is] Romæ flu. antea dictus Albula quòd in eo obrutus fuerit, sortitus est nomē. 13 Agrippa Rem[us] Auēt[us] qui et nomē mōti illi indidit ob ipsius ibi obitū et sepul[um] 14 Procas 15 Amulius f. qd fratre maiore natu regno expulerit, et R[h]eam Sil[am] frat. fil[am] Vestæ ne hærede reg[o] propriū daret cōsecrauit, quæ tādē à Marte cōpressa Remū et Romulū geminos pepit, quā obrē Rhea à Patruo uincta, et Gemini in flu. alueo expositi sūt, qui parti à Pico uolucri parti à lupa cętera tādē ab Acca Laurētia Faustuli Pastoris coiuge educati postea adulti patruū occiderūt. unde. 16 Numitor in regnū successit. At uero Romulus cū essēt Pastor. pastoꝝ manu, quos spōte sibi ipse subiecerat, vrbē posuit. Añō post excidiū Troiæ CCCXXXIII regnāte Achaz Reg Iudæ Ante Salutis An. CCCLII quā Roma, ut uidetur, Romulus suo de nomine appellauit, uictor ex augurio tūc tēporis uane, ac supstitiose inter alia obseruato quod ipse 12 vultures, frater sex tātū uiderat. Legis tādē à se latę studio quā frater p contēptū uiolauit ipsū occidere nō dubitauit. Discribitur hic Roma in figura quadrata eo modo, quo tum vrbē Romulus ædificandam inducto sulco circūndedit quæ Capitolinum et Palatinum colles includebat; ut uerior tenet opinio, quam sequitur Faunus cum omnibus fere Recentioribus.

ANTIQVÆ VRBIS
Oriens
Castrum Prætorium
Vivarium
Aqua Martia Tepula et Iulia
Aqua Iulia
Porta Numentana
Porta Salaria
Via Collatina
Porta Pinciana
Aqua Virgo
Porta Labicana
Porta Prænestina
Aqua Claudia et Anio nouus
Hipodromus
Amphitheat. Castrense
Aqua Claudia
Porta Coelimontana
Via Campana
Via Latina
Vallis Aegeria
Porta Latina
Porta Capena
Via Appia
Porta et uia Ardeatina
Regio V. Esquilina cum colle Viminale
Regio VI. Alta Semita
Regio II. Coelimontium
Regio IX. Circus Flaminius
Regio XII. Piscina Publica
Regio XIII. Aventinus
Regio XIIII. Transtiberim
Therm. Antoniane
Collis Ortulorum
Horti Salustij
Circ. Salustij
Horti Pincij
Circ. Flore
Amphit. Vespasiani
Circ. Maximus
T. Pantheon
Moles Aelij Adriani
Circ. Adriani
Horti Domitij
Mons Vaticanus
Circ. Neronis
Naumachia Neronis
Theat. Marcelli
Theat. Pompei
Tiber Fluv
Porta Septimiana
Porta Ianiculensis
Porta Portuensis
Porta Trigemina
Via Ostiensis
Sepulc. Cestij
Doliolum
Horti Getæ
Occidens
Septentrio
Meridies
1 T. Iouis Capitolinus
2 T. Vestæ
3 T. Pacis
4 T. Romæ
5 T. Faustinæ
6 T. Saturni
7 T. Iouis Statoris
8 Ar. Seueri Boarij
9 Septizoniũ Seueri
10 Insula Tiberina olim Iouis Licaonij
11 T. Fortunæ Virilis
12 T. Portumni
13 Meta Sudans
14 Arcus Domitiani
15 Arcus Gordiani
16 Ar. Marci et Veri
17 Ther. Alexandrinæ
18 Ther. Neroniana et Adri.
19 Forum et T. Mineruæ
20 Curia Hostila
21 Basilica Al. Seueri
22 Basilica Antonini
23 Pons Ianiculus
24 Pons Palatinus
25 Basilica Augusta
26 T. Mart. Vltoris
27 Basilica Alex Seueri
28 Pal. Augusti

VERA·CAPITOLII·ET·ARCIS·ROMANÆ·TOPOGRAPHIA·EX·VETVSTEIS·MONVMENTEIS·DELINEATA

1. Templum Iouis Capitolini. 2. Bibliotheca Capitolina. 3. T. Iunonis Monetæ. 4. T. Iouis Custodis. 5. T. Fidei. 6. T. Termini. 7. T. Concordiæ 8. T. Iouis Tonantis. 9. Asylum. 10. Curia Calabra. 11. T. Iouis Feretrij. 12. Aedes Mentis et Veneris Ericinæ. 13. T. Apollinis. 14. Senatulum. 15. Ærarium Publicū. 16. Porticus Capitolinus. 17. Carcer Tullianus. 18. Ædes Libertatis. 19. Via Sacra usque in Arce. 20. Trophæa Marij. 21. T. Vestæ. 22. Aliorū Deorū sacella. 23. Statuæ et Columnæ. 24. Intermontium duorum Quercetorum. 25. Centum gradus. 26. Equus Max. Domitianus. 27. Arcus Septimij Seueri. 28. Arce Capitolinæ. 29. Saxum Tarpeium.

QVEMADMODV̄ MAGNATES IIII ROMANI IMPERATORES DE ALIQVA PROVINCIA REGIONE POPVLISVE EXCISSIS ET DEBELLATIS AC DE REGIBVS VICTIS ET CAPTIS ROMÆ TRIVMPHARVNT TABVLIS ÆNEIS INCISA EX VETVSTISS. LAPIDV̄ NVMOR. ET LIBROR. MONVM. ACCVRATIS. INSPIC. DESC.

1. *Congiarium populo Romano datum.*
2. *Templum Iouis Capitolini.*
3. *Camilli et Flaminij.*
4. *Ara*
5. *Consules*
6. *Lictores*
7. *Ministri turbā baculis submouētes.*
8. *Lictores*
9. *Magistratus*
10. *Senatores*
11. *Tubicines*
12. *Tabule eburneæ et æreæ colossus signa captaq; orbium mōtiū fluuioq; et maritu simulacra.*
13. *Aurū argentū aes cude et aliquot signi impressa.*
14. *Tabulæ signa aurea argētea ærea eburnea purpura coccus bissus uestes.*
15. *Coronæ militib. romanis et legionib. uirtutis ergo donatæ*
16. *Gentiu uictaq; arma pharetræ frenæ enses*
17. *Galeæ scuta thoraces gladij signa*
18. *Pecunia*
19. *Vasa aurea et argentea*
20. *Tubicines*
21. *Hostiæ popae uictimarij*
22. *Camilli et Flaminij*
23. *Elephanti gentiu uictarum*
24. *Currus arma diademate coronæ regum aut ducu captarum*
25. *Reges captiui cu familia filijs filiab. que suis*
26. *Gentes bello capta*
27. *Coronæ a prouincijs Imperatori triumphanti donata*
28. *Lictores laureati*
29. *Thuris et arabu odoru suffimēta*
30. *Is qui uictis insultabat triumphante monebat.*
31. *et 33 Tubicines*
32. *Imperator triumphans*
34. *Suauiss. odoru suffimenta*
35. *Propinqui ducis triumphanti*
36. *Ministri et scutiferi*
37. *Legati tribuni exercitus duces*
38. *Legio*
39. *Centurias et manipulos des: tributos*
40. *Exercitus Populi Romani in legiones cohortes*

SACRIFICIVM·MILITARE·AD·PORTAM·VRBIS·A·TRIVMPHATVRO·OFFERRE·SOLITVM·

V: Pyrrus Ligorius tam diligens antiquitatis indagator, quā solers eiusdē delineator describit, Imperator exercituū ex consēsu S.P.Q.R. triumphaturus portaq. vrbis soléniter in: traturus cū partis spolijs omnibus atq. opibus ex Regnis Prouincijq. subiugatis, cū captiuis principibus carrisq. auro, gemis, alijsq. spolijs onustissimis. ut in sequenti triūpho uberius uidedū erit in portæ ipsius ingressu solēne sacrificiū A. Ioui, B. Iunoni. C. et Marti sublime positis in portatili loco, pānis sericis, alijsq. diuitijs exornato fieri consueuerat. D. Ante aram ubi ad mactādā uictimā succensus erat ignis E. Imperator triumphans pro obtenta uictoria gratias Dijs agens sacrificiū offerebat, ingenuè uel potius inique confitēdo eorū beneficio talē accepisse uitoriā cū ante Imperator dignitate Pontificia nō gaudebat, templor. Pont. Max. coram illo F. cū sacerdotib. assistentib. ac uictimarijs rite litabat. In quo sacrificio G. taurus inauratis cornib. et capite fas: cijs ex bombicino hinc indeque pedentib. inuoluto offerebatur. Dum fiebāt cæremoniæ H. instrumēta tubæque audiebantur. I. præsenti centurionū et militū turba quor. capita lauri frondib. redimita erant. L. Victimarius manu securim tenet uictima ia facturus. peracto sacrificio pulchro ordine, magnificoq. cū apparatu triumphator Roma ingrediebatur, uiaq. triumphali p. Vrbe inuehebatur, quæ et ipsius tēpla peristromatis uelata erant, uiæ ramis stratæ uirentib. omniū tempora lauro coronabatur populus præ sūmo gaudio exultabat, atq. p. plateas, uias, porticus et fenestras ad hæc mira spectacula cōsuebat ut etiā in basilica L. Pauli Æmilia locus erit amplior hæc eadē copiosius demostradi Nihilominus Romani eo tēpore ut a fidei nostræ lumine alieni hæc faciebāt quodcuque sibi fe: liciter accidebat Dijs suis acceptū referētes, quod quidē Christianor. sūmo, ueroque Deo debuisset, qui propterea eos undique triumphare fecerat, quod Ecclesiæ suæ caput in hoc orbis terræ capi: te constituere tetenderat, foueratque.

ALLOCVTIO IMPERATORIS TRIVMPHATIS AD VICTORĒ EXERCITV̄ ET PRÆMIOR SEV DON OR VELVTI PECVNIÆ CORONARV̄ ARMILLOR ASTAR VASOR Q AVREOR DISTRIBVTIO

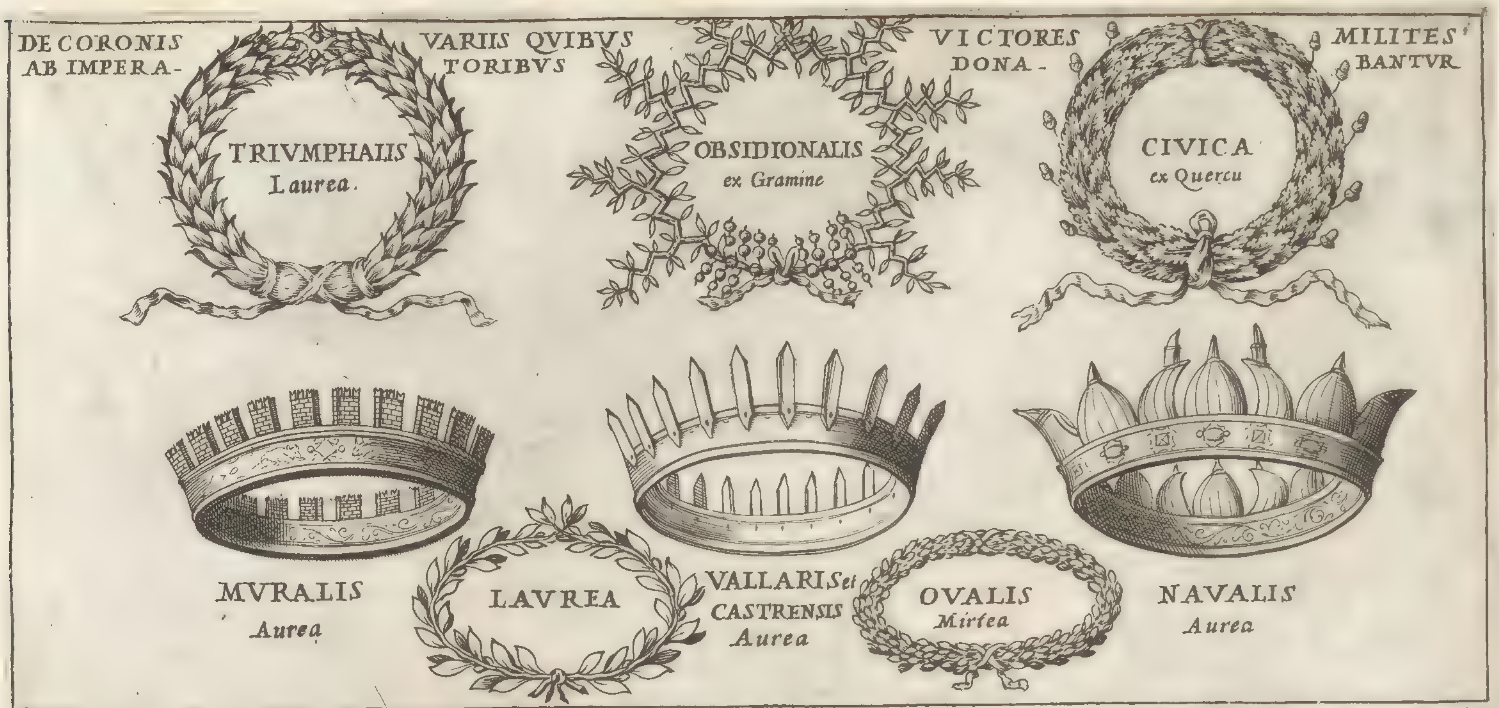

HIS · ALIISQ · PRÆMIIS · AD · EORVM · EXACVENDAM · VIRTVTEM · BELLICAM · MILITES · A · SVIS · DVCIBVS · DONABATVR
ARMILLAS · SINISTRO · BRACHIO · INSERTAS · IVXTA · HVMEROS · GESTABAT · VT · IN · ANTIQVIS · STATVIS · VIDERE · EST.

T. Liuius l. 4. dec. 1. testatur capta et prædæ data Terracina statuisse senatũ ut stipendiũ miles Rom. de publico acciperet, cũ ante id tempus suo quisque functus eo munere esset: nihil acceptũ inquit idẽ unquã a plebe tanto gaudio traditur fuitq igitur P. et Cn. Cornelijs Coss. Fabio Ambusto Valerio Potito tribunis militarib. licet repugnãtib. trib. pleb. populo indictũ tributũ, et in militũ stipendia et in alias Reip. expensas coepere Patres primũ conferre, eos plebs omnis sequuta. stipendiũ autem Varrone, Festo Plinio, et Vlpiano auctoribus dicitur a stipe id est ære quia nondũ erat argentũ signatũ hi tribuni mil. consulari potestate soluebant militib. de hoc tributo pub. sed præter æris stipendiũ nõ sufficeret, nã in singulos ãnos terna illis dabantur stipendia, triũ ducator. singula, ita ut stipendium annuũ nouẽ esset ducator. C. Cæsar 4. addidit Equitibus tamen triplicabatur stipendiũ, merebãt autẽ triplex inquit Liu. l. 7. d. 1. ea tempestate. Præmia autẽ siue donaria ita distribuebantur, parta uictoria, Consul siue Imperator ex edito loco pro concione aduocato strenuissimo quoque milite, eiusq publice primum collaudata uirtute præmia pro cuiusq merito distribuebat; hos corona uaria, seu armillis illos hasta uesteq donabat: Huiusmodi seu laudis seu præmij incitamentis mirum est quantum militum animos qui partim honore partim utilitate capiuntur, incitarent ad res deinde præclariores bello gerendas; quibus cum accederet disciplina militaris exacta assiduus usus exercitatioq, otio et luxu longius ablegato, nil quoque mirum quod bellis uictorias adequarent triumpharentq de toto terrarum orbe nam Imperatores ut plurimum paucis contenti uictoria potiti prædam omnem militibus partiebantur Cuiusmodi fuere Cincinatus qui cum quatuor agri iugera possideret eaq ipsemet. coleret ex agro ad Dictaturam uocatus uictoria obtenta præda omni militibus dimissa, ad colendum agrũ rediyt. Spurius Caruili Papirij collega prædam ex Hetruscis deuictis collectam militibus spartitus est centenas asses in singulos. Paulus Æmilius 70. in Epiro Vrbibus captis quæ pro Perseo steterant prædam omnem exercitui contulit. Quid de Alexandro Seuero dicam qui fracto et in fugam uerso Artaxerse potentissimi Persarum Rege qui 700. Elephantis mille et 800 falcatis quadrigis et multis equorum millibus in certamen leuem descenderat opulentissima parta præda exercitum ditauit. Neque tamen Duces Imperatorisq sua uirtutis laude caruere, nam præter publicos honores, occasiones, et triumphos amplissimos eis a Senatu decretos, statuis etiã, et arcubus triumphalibus, perpetuisq honorum monumentis exornabantur.

A. Numisma Domitiani æreũ, quod in ludis secularib⁹ sacrificiũ exprimit, cui cũctus pop. cũ Imp.re aderat, genib⁹ cũ eo flexis Deos suos uenerabatur ut refert D. Guliel.us Choul Lugdũ. in antiq Rom. relig.e c. 25. B. cum Romani nihil prorsus sine augurio facerẽt caueã pullariã in sacrificiũ portare cõsueuerãt qua ż pulli Gallinacei inclusi erãt, ut ex eorũ alacritate aut tarditate in mãducãdo faustũ uel infaustũ diẽ illũ fore autumarẽt ad faciendũ, uel omittẽdũ sacrificiũ ideo augurãdi munus tãti putabatur, ut nõ nisi senatores id obirẽt, cũ Deorũ interpretes haberẽtur domo instar tẽpli structa utebatur ubi Augurator sedẽs uelato capite, uesteq promissa quę trabea siue lęna dicebatur; manu tenebat lituũ, quo celi angulos designabat. C. Discus max.s qui intestina mactati in sacrif.ii animalis recipiebat; erãt et alij in forma paterę, qui et sanguinẽ ut ex Virgil. cõstat. tepiduq cruorẽ suscipiũt pateris. D. Acerra arcula thuris, aliorũq suffimãtũ receptaculũ, quę tauri carnẽue aliã sacrificij spargebãt, ut nidorẽ cõbustę carnis extinguerẽt, ut idẽ Gulielmus existimat. E. Solitaurilia uictima dicebatur p̃fectiss.a, quę quinto quoque ãno a Censore fiebãt ad Romã expiãdã dicta à soli quod hetrusca lingua unde ritus et auguriũ Romana sũpsit sup̃stitio, integrũ significat et taurile qđ taurũ nobilius animal qui cũ scrofa hirco et ariete mactabatur. F. Pila ubi aqua dicta Mercurij seruabatur sacerdoti p̃fusi putabãt leuia sese posse crimina expiare. ut docet Virgil. et Macrob. inuit hoc carm.e idẽ ter socios pura circũtulit unda, spargẽs rore leui, et ramo felicis oliuę. G. Ara sacrificij. H. Vas uetus dictũ Prefericulũ aut urceolus, in quo uinũ erat, qđ usq uictimæ caput sacerdos effũderet. I. Gestamen capitis albũ quo Flamen dialis utebatur. K. Mytra, siue Cydaris quã sũmus Pont. qui oĩbus preerat sacerdotib⁹ gestare cõsueuerat Põtificia dignitas olim etiã sũmo in pretio habita cuius munus erat ritus, prodigia et funeralia curare cęlestia interpretari. sacrificia Dijs assignare. L. Altare ubi fructuũ primitię ponebãtur. M. Candelabrũ. N. Olla ubi carnes coquebãtur, quæ ex sacrificio supererãt quibus sacerd.es cognati et amici ac. cet. O. Malleus quo animãlia p̃cutiebãt. P. Aspergillũ ex lauro, uel oliua. Q. Ancilia seu scuta quorũ, quę ẽ cęlo lapsa fuisse credebãt. R. Securi. S. Secespita uetus cultru. T. Cultru. V. Pelli uictimæ. X. Lituus hac ....

Pro varijs et egregijs militū rebus in bello gestis terra mariq varijs quoque veluti præmijs coronis ab Imperatoribus donabantur quas hic expressimus Plin. l. 16. c. 4. ait Bacchū primum sibi coronam ex hedera imposuisse, quod antiquitus nulla nisi Deo dabatur, postea victimas quoque coronare consueuisse, et homines varijs de causis. Quare Aulus Posthumius Dictator, ut idem refert. l. 33. c. 2. apud lacum Regillum castris Latinorum expugnatis ei cuius maxime opera capta essent coronam auream ex preda dedit. Et exercitus Romanus a Quintio Cincinnato Dictatore liberatus eundem corona aurea libra pondo donauit, ut testatur Liu. l. 3 dec. 1. ut etiam P. Decius Tribunus militum victis Samnitis quod exercitū Romanū ex angustijs vallis conclusū et obsessū ab hoste liberasset a Consule pro merito collaudatus et aurea corona donatus fuit ut est apud eundem Liuiū l. 7. d. 1. Papyrius quoque filius a Papyrio Cursore consule patre ob rem egregie bello gestam cū quatuor Centurionibus armillis et corona aurea fuit ornatus Scipio item Massinissæ regi laudata prius pro concione eius virtute coronā aurea dedit, cum alijs donis et Clælio alterā ut auctor est Liu. l. 10. d. 3. M. Agrippa a Octauio postea Augusto cum M. Lepidum nauali prælio apud Siciliam deuicisset coronam naualem accepit cuius meminit Plin. l. 16. c. 4. et prius eo ut ibidem est M. Varro a Cneo Pompeo. De alijs coronis scribit Gellius aitq coronā triumphalem Imperatoribus in triumpho dari solitam fuisse quōdam e lauro compactam, Obsidionalem e gramine: dabatur Obsessorum liberatori ut P. Decio apud Liu. l. 7. 1. d. Ciuica erat e quercu et et ex ilice, hac ciuis ciuem ab eo extremo vitæ discrimine liberatus donabat. Hæc erat tantæ æstimationis, ut ei teste Plinio, cæteræ omnes et aureæ cederent, tanti erat ciuem seruare; hinc disce quæ debebatur Xpo Dno qui tot Sanctorum ciues suæ vitæ discrimine seruauit: quæ quoque martyribus eius Muralis erat quæ dabatur qui primus hostium muros inuaserat quare cum Gothifredum Ducem qui primus Hierosolymorū mœnia ascenderat aurea corona vellent insignire, noluit in ea Vrbe ubi Xpus Dominus spinea fuit coronatus, neque etiam ille egregius miles Christianus de quo Tertullianus de corona militis Castrensis et Vallaris dabatur qui primus Castra vallumq subierat, ut Naualis qui primus Naues occupauerat. Erat hæc aurea, ut myrtea fuit Oualis, quā cingebatur is qui Ouans minor triumphi specie Vrbem inibat. Refert Plin. l. 15. c. 29. Papyrium Nasonem qui primus in Monte Albano triumphauit de Corsis myrto coronatum, ludosq circenses spectare solitum quod cæteris quoq concedebatur ut coronati spectaculis cum honore interessent, ijsq aßurgeretur. et Postumium libertum in consulatu de Sabinis triumphantem primum omnium Ouantem Vrbem ingressum, quoniam rem leuiter sine triumpho gesserat Myrto Veneris Victricis coronatu, hancq postea Ouantiū fuisse coronam excepto inquit M. Crasso qui de fugitiuis et Spartaco laurea coronatus incessit, et Massurio auctore, ait curru quoque triumphantes myrtea corona usos. Aulus Gellius scribit, et meminit eiusdem Plinius l. 7. c. 28. L. Sicinium Dentatū victorem fuisse in 120 bellis et 45 cicatrices aduerso corpore recepisse. 34. spolia reportasse donatumq fuisse 18 hastis, 25 phaleris. 83 torquibus, 160 armillis, 26 coronis, 14 ciuicis 8 aureis, muralibus 3. et obsidionali una. Mitilene capta C. Cæsari donata fuit ciuica corona a Termo Prætore. Augusto Cæsari 13 Septemb. Cicerone filio Cos: donauit Senatus coronā Obsidionale et Ciuicā. Aureliano etiam fuerunt a Valeriano donatæ Bizantij quatuor muralis quinque Vallares Nauales 2 et duæ Ciuicæ.

SERENISSIMI·PRINCIPIS·RANVTII·FARNESII
PARMÆ·ET·PLACENTIÆ
INVICTISSIMI·DVCIS
AVSPICIO·
ANTIQVÆ VRBIS SPLENDORIS
CŌPLEMENTV̄
IN QVO ROMANORVM IN TERRIS MARIQ; COPIÆ·DIGNITAS MILITARIS·OMNES TERRESTRES NAVALESQ VICTORIÆ ET TRIVMPHI·OMNES REGES REGINÆ ET PRINCIPES TRIVMPHATI·PONS IPSE TRIVMPHALIS·ROSTRALIS ET MILLIARIA COLVMNÆ·NVPTIALES RITVS·LITERAR ET PALÆSTRÆ GIMNASIA·THEATRA·TEMPLA·CVRIÆ·PALATIA·HORTI·VARIAQVE ÆDIFICIA·DANIELIS DE ROMANO IMP·VATICINIVM·IPSIVSQ IMPERII TOPOGRAPHIA·ET CÆTERA·OĪA ADHVC DIGNIORA SCITV IN ÆRE GRAPHICE DESCRIBVNTVR ET ELEGANTER COMMENTARIIS EXPLICANTVR.
IACOBO LAVRO ROMANO AVTORE ET SCVLPTORE.
Romæ Cū Priuilegio Sūmi Pontificis et aliorum Principum.
ANNO·DNI·MDCXV·
Superior, permissu.
PARMA
ROMA
Ægide posthabita Pallas tenet inclyta Parma
Hic amat illa sophos, belligerosque viros.
Non doleo periisse meas nunc, inquit, Athenas,
Cum mihi sint aliæ, quas mea Parma fouet:
Viuite Farnesi, manibus date lilia plenis,
Vt sua Parma legat lilia, Roma sua.
In quadro qualem genuit te Roma Quirinus,
Mars tuus ancilis margine gestat auus;
Scilicet immotum fore in aurea secula regnum
Augurat, æthereus dum tibi Pastor erit:
Dum tua prole uirum felix Farnesia uirtus
Te colet et studio consilioque teget.
And. Baianus Lusitanus

SERENISSIMO PRINCIPI RANVTIO FARNESIO
PARMÆ ET PLACENTIÆ DVCI INVICTISSIMO.

Iacobus Laurus Romanus Felicitatem.

SOLENT, qui res ſuas potius iudicio, quam viribus metiuntur, Princeps Sereniſſime, earum magis exitus, quam primordia perhorreſcere. Qui enim auſpicantur; noua quadam inuentionis ſpecie deliniti, ſæpiusq; deluſi, nulla hactenus Duce, nec dum etiam Comite experientia, omnia de ingreſſu; multa de progreſſu, non pauca de egreſſu ſibi promittunt. Qui vero finem contemplantur, atque ita Poetæ ſententiam ſecum animo voluunt, Exitus acta probat, non poſſunt non trepidare, & ſi ſalua exiſtimatione fieri potuiſſet, referre pedem, & ad initium euaneſcere, metuentes, ne caput pedibus capitiuè pedes reſpondeant, & altiori de ſe opinioni minus ſatisfaciant; ſi qui ſunt, qui diſcrimen huiuſmodi vereantur, in eorum ego nomen meum profiteor, Præſertim cum 28. ab hinc annis, Romæ mihi patriæ ſuorum olim Principum, Cæſarumque monumentis florentiſſimæ, nunc autem ob eadem partim diruta, & diſſipata, partim demortua, nedum expirantia veſtigia lamentabilis; egomet iuuenili quondam ardore correptus artem meam Ducem, & magiſtram ſecutus antiquitatum omnium ſtudioſus, ne dicam ſuperſtitioſus, liberè, & audacter antiquæ matris oſſa colligere non deſierim, vt variè hic illicque compoſita, & ingenioſo quaſi artis ſpiritu excitata, in librum antiquæ Vrbis ſplendore prænotatum tanquam in monumentum congererem. Propoſito quid hoc ieiunius, quid ineptius niſi ſuo fine compleretur? quid fine pulchrius, & ſuauius? quid tamen eo rarius quid difficilius? fine res omnes coronantur, fine exiſtimatur gloria, fine victoria celebratur. Quamobrem mihi iam ad exitum properanti, & daturo ipſius Vrbis ſplendori complementum, difficilis via cum ex ipſo fine, tum ex grauiore materia nunquam ſic fortè viſa, ne dum etiam agitata ſe obtulit, vnde timor inceſſens, audaciæ pennas eripuit, diffidentiæque, & perplexitatis monſtra excitauit. Tantis his ego tenebris obuolutus quid facerem, quo me verterem, quo confugerem, niſi ad te vnum Parmæ Ducem inuictiſſimum? quem inuoco, cuius imploro præſidium, videns tuæ te Parmæ, tanquam ægidis fatalis obtutu huiuſmodi, & maiora poſſe euertere, & diſſipare prodigia. Etenim non ignoro quanti omnia ſcientiarum genera facias, cum nec minimæ quidem facultatis artificem munerari, ornareque deſinas. Quid? ſi hoc tibi à natura inſitum, & expreſſum à maioribus iure acceptum hæreditario confirmaſti? Non equidem retrò longiùs, quam epiſtolæ lex patitur, Farneſiæ tuæ gentis antiquiores memorias excitabo, quin etiam recentiores tres tantum adducam, ſingulas ſuo modo, & genere probatiſſimas. In primis quis vnquam Pauli III. ſummi Pontificis tui Ataui, quis deinde Alexandri Illuſtriſſimi Cardinalis Farneſij inclyta & beata illa tempora cum lacrymis, & veneratione non recolat, quibus tot in hac Vrbe litteræ, & ingenia, quot in Cœlo ſidera, relucebant: quis tot hæc lumina excitauit, niſi Farneſia munificentia, & humanitas? qua viri illi ſapientes illecti, aucti, & confirmati in Mecænatum ſuorum laudem, gloriamque vigilabant. Præterea ambo hi Principes non ignari antiquæ Vrbis expreſſam, & ante oculos propoſitam magnitudinem Chriſtianæ fore Reip. commodo, & ornamento non mediocri; quòd eo homines diuerſis ex finibus confluentes, ipſam in priſtino, quam maximo ſplendore conſtitutam videntes Euangelicæ vim potentiæ ſuauiſſimam, mirabilemque agnoſcerent, quæ totius Orbis caput, quodtam arduum, & indomitum videbatur, Chriſti legi tàm mirè & iucundè ſubmiſerit; atque vniuerſam ipſius Vrbis gloriam, & amplitudinem in ſtatuis, & ædificijs cæteriſq; id genus monumentis conſiſtere, ſtatuas propè innumeras magnis ſumptibus comparandas, & eruendas, ac detegendas curarunt, quas partim in Capitolio poſuerunt, partim domi conſeruarunt, quibus totam, ſi diutius vixiſſent, Romam decoraſſent, multas Romanorum ruinas, eas quæ iuſtè, ac pie reſarciri poſſent, inſtaurare cupiebant, quibus inſtauratis longè ipſa vetera ſuperarent. Propterea non temerè factum eſſe iudico, vt eiuſdem Pauli III. Pontificatu planta vrbis veteris inciſa in marmor inuenta fuerit, quaſi vero Roma ipſa tantorum Principum conſilium, animumq; confirmans, exemplar illud oſtenderit, quo ſe nouam, & recentem ædificare potuiſſent, niſi citiùs ad cœleſtem patriam conuolaſſent. Teſtatur hanc animi celſitudinem Farneſiorum in Vrbe Palatium magnitudine, & artificio ſuperbiſſimum, teſtatur Villa illa admirabilis Caprarolæ nunc, & olim totius Italiæ nobiliſſima, quò omnes, qui ſpectandi ſtudio ventitare conſueſcunt, facile iudicare nequeunt quid in ea magis, formam ne ſingularem, molemne ampliſſimam, an ſtructuram operoſiſſimam demirentur? teſtatur Illuſtriſſimi Odoardi quoque Farneſij Patrui imitantis veſtigia illuſtratum vſque hodie Patrum Societatis IESV Templum, & domicilium perfectiſſimum. Quæ omnia Alexander Illuſtriſſimus Card. Farneſius ad Dei gloriam, & Farneſiorum piæ, & inclytæ familiæ memoriam, incredibili ſumptu conſtruxit, nihil aliud tanta ex gloria ſibi ipſe vendicans, quam ſuo in templo planiſſimam, humi, iacentem, abiectamq; ſepulturam. Quid hoc exemplo ſingularius, quid hac abdicatione diuinius? vt cætera, eaque innumera huius Principis ornamenta ſileam, quæ in Patrui ſui Pontificatu ſuoque in officio, cum Romæ, & totius Italiæ, ac Vniuerſi Orbis vtilitate, & gloria exercuit, quæ cum in ipſius Pontificis laudem cuncta ceſſerint, de ambobus promiſcuè meminiſſe præſtat, quam ſingulis laudando minus ſatisfacere. Quid autem de altero Alexandro Celſitudinis tuæ Patre digniſſimo referam? qui rei militaris peritia tantum ſui nominis gloriam illuſtrauit, quantum Macedonis memoriam obſcurauit. Quid enim in Flandria virtute, & conſilio non peregit? cum Hiſpanienſium copiarum cò veniens imperator, multas ibi arces muntiſſimas, & inexpugnabiles occupauit. Quid Lutetiæ profuerit, omnium eius Poetarum, Oratorumq; vocibus dignè explicari non poteſt, cum tranquillum Sapientiæ, & Muſarum domicilium, quo hodie fungitur Alexandro tuo acceptum referri fateatur, qui eam magna obſidione liberauit; tandem Typographiæ mater optimæ Antuerpia ſingulis ferè literis per eumdem Alexandrum ſeſe receptam, & recuperatam teſtabitur. Cum vero præterita, nedum præſenti rerum ſuarum laude triumpharet, & in futura iam mentem animumq; defigeret, ætate eouſque recens, ac feruentior, heù cum maximo totius orbis detrimento, & lacrymis mæroreq; rapitur. Farneſio Romanorum generi, antiquiſſimo, pijſſimo, ornatiſſimo, & feliciſſimo; Nec non & Luſitaniæ Regum, atque Imperatorum Auſtriæ ſanguini coniunctiſſimo, quis ſolem vnquam defuturum affirmabit? Ecce enim tu Princeps Sereniſſime, huic tanto lumini extincto ſimilis decore, excellentia, & fœcunditate ſucceſſeris. Qui ataui, Patrui, Patriſque ſplendorem, & ingenium tàm plenè, & accurate exprimis, vt nemo te hodie (quod & per ſecula fiet) incolumi Farneſiam familiam omni gloria, & amplitudine maiorem non videat. Enimuero tu conſilio, tu armis, tu litteris, & ingenio ſic vales, vt vniuerſi tui Remp. Principatus feliciſſime geras, fortiſſime tuearis, ſapientiſſimeq; conſerues, atque alios, qui re pollent huiuſmodi foues, auges, & illuſtras, & Parma tua omnium artium virtutumq; altrice protegis. Quæ cum ita ſint, te Princeps Sereniſſime deprecor, vt ſolita benignitate mei hoc vltimum laboris complementum ſuſcipias, eo quidem difficilius, quod finem contineat, eo tamen abſolutius, quod Romanorum omnia tam in Oriente, quam in Occidente munera ciuilia, & militaria amplectatur, omnes vbique terrarum, mariſque copias, conſularem, & Prætoriam dignitatem, Reges, & Reginas, ac Principes quotquot in triumpho ducti diuerſis fuere temporibus, columnam roſtralem cum omnibus victorijs, triumphiſque naualibus, columnam milliariam, vnde ab Vrbe ad omnes ei ſubiectas regiones diſtantia noſcebatur, armatorumque equitum, peditumque habitus, & officia militaria, ludos gladiatorios, & ſaturnalia, & cætera in circis, & amphitheatris edi ſolita, ritus maximi creandi Pontificis, & inanium illius temporis ſacerdotum ſacrificia, & immolationes, nuptiarum mores & ritus, ſaltationes, diuerſa ædificia, theatra, templa, curias, palatia, litterarum, & paleſtræ gymnaſia, Danielis Prophetæ de Romano Imperio vaticinium, tandem ipſius imperij topographiam cum antiquis, nouiſque nominibus, & ſuccinctis hinc indeque verſibus explicatam, perfectum opus non quia præſtantiam Autoris vllam contineat; cæterùm quod perfectionis, & complementi finem amplectitur, eo ſolum nomine tuæ debitum Celſitudini, Quam Deus, &c. Datum Romæ

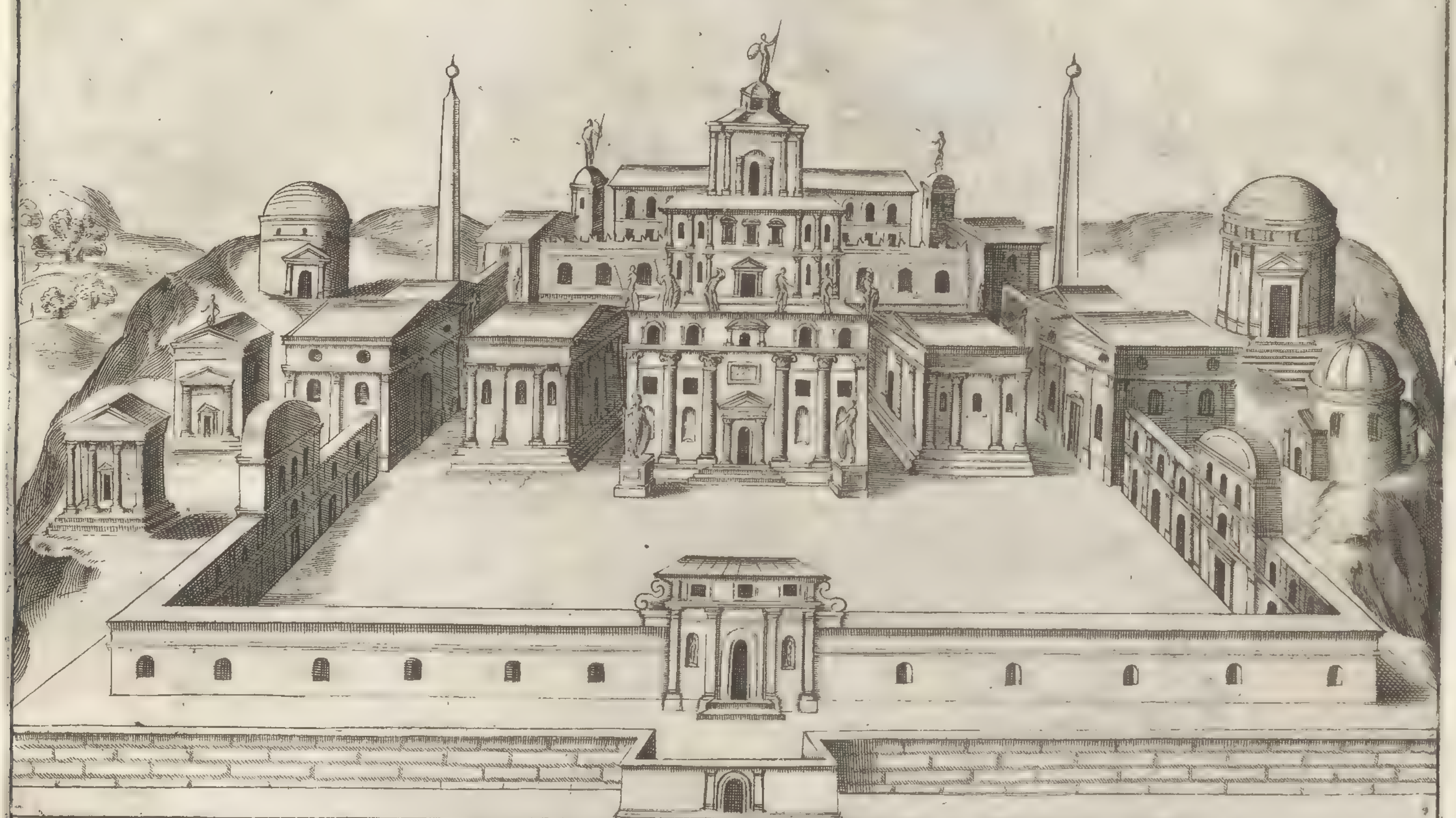

Quatuor hæc animalia, quæ Danielis hoc in Vaticinio describũtur, Nicolaus Lyra sacrarũ literar; interpres accuratiss. cũ Bened.° Pererio et alijs in comẽtario ad eundẽ locũ docet, quatuor esse imperia terrar; nobiliss.ª Nemo enim est qui de Hierosolymæ excidio et Ecclesiæ Cath.cæ cladib. p membra Antichristi illatis, eorũq caput tẽpore nouiss.° inferẽdis huiusmodi prophetiã explicãs spõte Lyrani iudicio nõ subscribat. Cũ autẽ hoc in opere propositũ; nihil de Romani Imperij gloria, et amplitud.e prætermittere, dabimus operã ut quã breuiss.e et planiss.e monstruosas hasce imagines explicemus; ut tandẽ ad quartã deueniamus, cuius ratione quid fusius de Romano Imperio dicere ualeam. Prima igitur bestia Leenę similis Chaldeor; designat imperiũ, tũ ob eor; ferocitatẽ, tũ ob libidinẽ, quã utraq Leenã affectã esse Naturæ scriptores cõmemorãt: tũ ob principẽ eor; Nabucodonosore, qui quod diuina affectauit, beluinã p septẽniũ uitã in agris exegit; propterea a Dauide psal. 78. Aper appellatus; expedit sic interpretari qd Daniel Propheta subiecerit supra pedes hanc leenã quasi hominẽ substitisse; ut innueret, ipsũ resipuisse postea, et humanũ sese ac fragilẽ agnouisse duas alas addidit, ut armor; opũq copias declararet; secũdo Vrsũ expressit truculentia Leenæ inferiorẽ; ut ostẽderet Medorũ, et Persar; imperiũ, quor; Rex Cyrus mitius cũ Iudęis in seruitute abductis egerat, tẽplũ eis reædificari præcipiens. Præterea Medos ac Persas ursinę naturę cõposuit, ob cibor; parsimoniã, laborũq toleratiã, qua max.e pollet in bello, Trogo autore, ursi instar, qui modico cibo utitur et quasuis iniurias tẽporis patientiss.e tolerare cõsueuit. denique cum triplici dentiũ ord. Danielianus hic Vrsus cõparet, qd Persæ tria Regna quasi ore mansa et cõtrita ita miscuerũt, ut unũ, ac tertiũ, ut ita dicã, effecerint. 3.am feram Pardo similem fecit, ut ex Pardi pnicitate, et uariegatione regnũ Alexãdri, Grecorũ adumbraret, qui mira celeritate totũ fere Oriẽtẽ, diuersa regna, et potestates imp.° subdiderũt. 4.e alis corporis robur, fortitudo animi, liberalitas et industria in Alexandro comendãtur. Denique p 4.r capita 4.r ipsius successores assignat quib. moriturus diuisit Imp.m Na Ptolomea Aegiptũ, Seleuco Syria, Antigono Asia, Philip.° Græcia testamẽto reliquit. 4.m et ult.° animali Romanũ expressit Imp.m eo magis metuẽdũ atq mirab.e quod hic sine nomine et lineamẽtis proprijs circũfertur, quasi hac reuates innueret, nullis imaginib. neq colorib. Romanor; Monarchiã nec quo ad sapiẽtiã nec uirtutẽ, nec quo ad dominationẽ, et sæuitiã posse dipingi. ad hæc demostrare uolẽs in huiusmodi animãtis natura oĩum descriptar; uires et ingenia cõtineri. Hucetiã Rex psaltes allusit psal. 78. ubi Incognito cũ alijs interprete de Romanor; potẽtia agẽs p Titũ et Vespasianũ in Hierosolymos exercẽda singularis, inquit, ferus depastus est eã; nõ leonẽ, nõ Vrsũ, nõ Pardũ dũtaxat appellauit, sed ferã quasi ipsa faciẽs ad hęc tria genus animãtia quia oĩa in sese mũdi regna couerũt, cũctisq potiss.me impauit, imo et singularẽ; Fera ut ostẽderet Romanor; singularẽ monarchicã imperãdi ratione; Denique et singularẽ, ut feritatẽ quoq demostraret, quã sępe diuque (Christianã dum fide nõ agnoscebãt) in ipsius milites inuictiss.os debacchati sunt. Si rem ergo pressius cõsideremus facile erit intelligi Romanor; unicã et singularẽ potẽtiã ex ceteris ultimo coalescentẽ, singularũ quę extiterũt uires et attributa cõseruasse. Non e Romanos Leoni siue Nabucodonosori similes dixerim, quis uis ita Imperatorib. stulte diuinitatẽ ambierũt ut nõ solũ eos morientes Diuor; cõsortio, sed etiã uiuẽtes ipsor; titulis et nomine decoraret, quis geminas eis alas negauerit illor; uictorias passim aligeras factis et simulacris adspicies, Nonne et ut Vrsus extitere patientiss. qui in bello laborib. et inediæ assuefacti sũt. Præterea et humaniores, quã Cyrus uisi sũt in suo Magno Cõstantino cũ Christianis eo usque latitantib. et afflictis nõ unũ templũ, sed multa Romæ et ubiq gentiũ uero DEO uni ac trino ædificari pmiserit, imo et ipse ligone arrepto SS. Petri et Pauli Basilicæ fundamẽta pfoderit. Tandẽ quid et nõ Pardo cõparauerim: cũ ob incredibile uelocitatem qua res magnas, et arduas peragebãt, nequaquã quidẽ immemor Cæsaris illius sẽtentiæ Veni Vidi Vici cũ de Pharnace triumphauit; tũ ob diuersi colores, ut ita dicã, nationes sibi uectigales atq subiectas nec etiã fuit Alexandro dissimile dũ nouimus Romanã potẽtiam suo iã pondere corruentẽ, tandẽq moriturã principatus diuisisse suos, atque uni Oriẽtis, alteri Occidentis, et c. imperiũ cõmendasse. Hinc etiã 4.r capita habuisse intelligẽs, quę totidẽ quasi uno tẽpore coimperatores agnouerit. Que quidẽ mundi regna unũ qd hodie in Germania extat a Romanis ductũ Imperiũ respiciunt ac uere et incorrupte testatur insignia quę Imperiũ illud Augusti ante oculos nobis proponit dum Aquila una duob. cũ capitib. nigricãs dipingi cõsuescat; duplicitate quidẽ capitis mundi regna intueri significãs, unitate Aquilæ unicum et singulare esse Imperium.

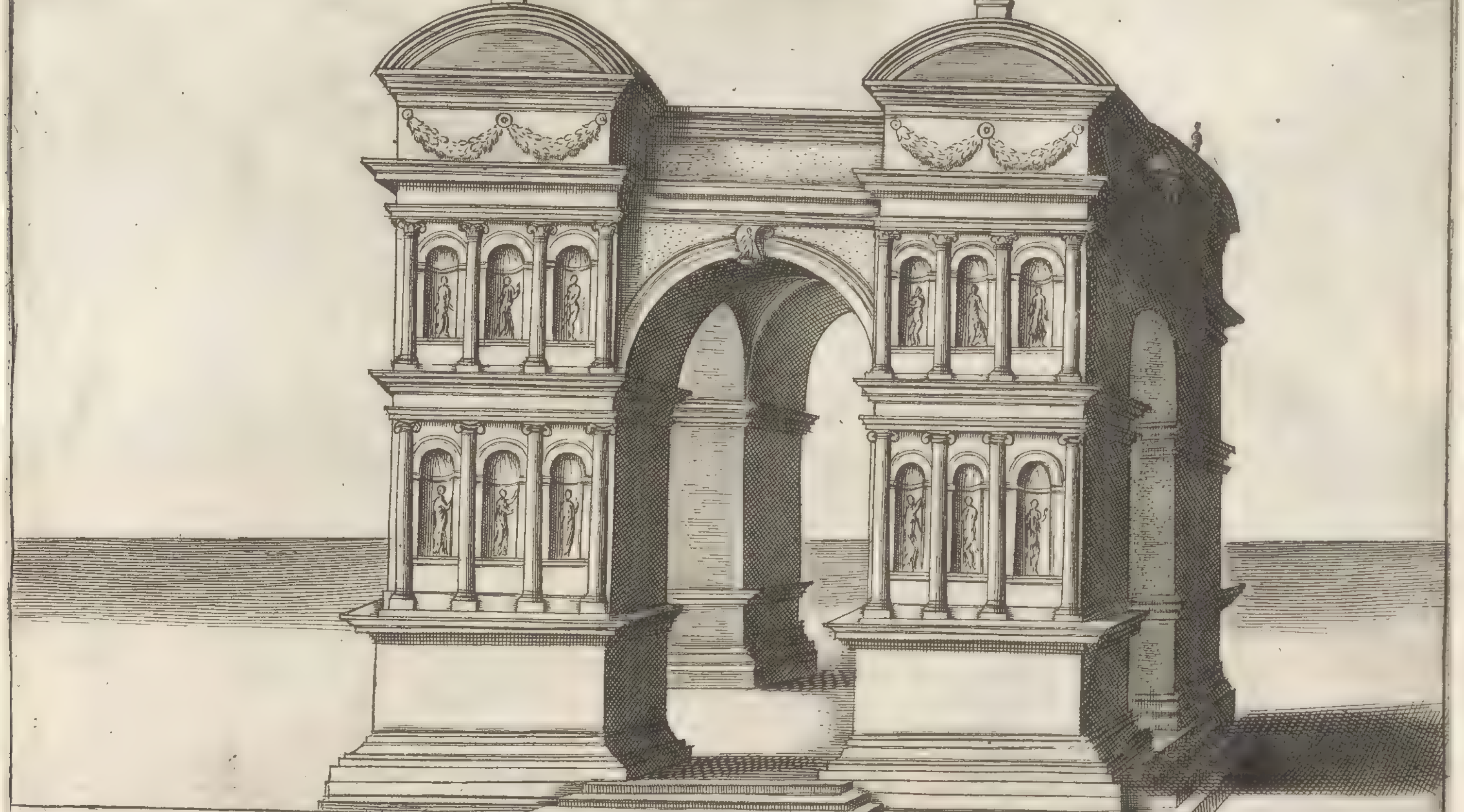
Quoties Romanoꝝ potentiā per Reges inchoatā, per Consules prouectā, per Imperatores absolutā cōspicio, nō possū nō Dei Opt. Max. in ea prouidētiā demirari: cū ex tā uaria dominādi ratione nō imutari, sed cōseruari, nō iminui, uel in deterius prolabi, sed mirū in modū sic crescere, et augeri potuerit, ut toti terrar orbi uenerabile sēper, et augustū caput erexerit. Etenim sub Romulo Rege primo nata, et sub sex alijs p 243. ānos enutrita intra 18. millia passuū exercuit, nec ultra Portum Hostiaq. effudit Infātia. sub Cōsulibus (quibus Dictatores, Decemuiros ac Tribunos ānumero) p ānos 447. adolescēs usquē trās Padū capta creuit Italia, Africa, Hispaniaq. subactis, Gallia, et Britānia uectigalib. Illyricis, Histris, Liburnis, Dalmatiq. pdomitis, Achaia subiecta, Macedonia expugnata, Dardanis, Mæsis, Tracib. debellatis, accedēte Danubio, in Asia post Regē Antiochū depulsu, post uictū Mitridate Ponti regno, et minori Armenia occupatis, adiūcta Mesopot.a cū Parthis fædere inito, cū Carduenis, Saracenis, et Arabib. prelijs gloriose ac feliciter gestis, Iudea omni, Cilicia, et Syria superatis, tādeq. Ægypto socijs adiūcta. Sub Imperatorib. incredib. est dictu, uirilis illius ætas uiguerit, et ad ānos integri, et uirtutis accesserit. Ab Aug. enim usque ad Theodosij supioris, et Honorij et Ar[illegible] eius filioꝝ tēpora p ānos 440. Cātabri, Astures, totaq. Hispania, Alpes marit. Gottiæque Rhetiæ, Noricū Panoniæ, et Mæsiæ imperio accesserūt: oīs ora Danubij in prouinciā redacta est, Pont[illegible] Armenia minor, oriēns totus cū Mesopotamia, Asia, Arabia et Ægyp. sub Imp. Rom. iure transiuit; Quo autē ord.e Rom. hæc oīa assecuti fuerint, breuiter Sextus Ruffus ostēdit; et fusius in nro catalogo omniū qui usque ad Imp. Iustinianū triūpharūt inuenies.

CAPITOLIVM

Capitoliū ita dictū, ut ait Varro, quod cū fundamēta eruerētur T. Iouis Capitolini ædificādo caput humanū integrū fuerit repertū quod portēderet Vrbē Romanā caput Orbis futurā ita l. iu. l. 1. et Pli. l. 28. Arx Romanæ primum
dicebatur, ut ante Mons Saturnius deinde M. Tarpeius, seu Rupes aut Saxū Tarpeiū a Tarpeia Virg. filia Sp. Tarpei qui arci præerat: hæc quod Sabinos in arcē accepisset, ab ipsis, quib. eā prodiderat, armis obruta, ibiq. sepulta moli
seu cliuo nomen dedit. Hic Collis alter post Palatinū urbi fuit inclusus. Hic ubi nunc Aracæli Templū omniū primū fuit ab ipso Romulo cōsecratū Ioui Feretrio quo Romulus uictor spolia retulit opima. Aliud deinde celeberrimum
eidē Ioui designat Tarquinius Priscus quod bello Sabino uouerat, areamq. ei, ut ait Liu.: occupat fundamētis, dictusq. Iupiter Capitolinus quod ei Capitoliū fuit cōsecratū pfecit hoc tēplū deinde Tarq. Superbus sed eo regno
pulso, dedicauit M. Horatius Consul Poplicolæ collega qui eā dedicationē exoptauerat ut uult Plut. in eius uita sed cum cōflagrasset Mariana clade Sylla restituit eo autem ante dedicationē mortuo, dedicauit Catulus Ca-
tuli nomē inq. Plut. tēplo inscriptū est. Verū cū iterū Vitelliana seditione perijsset incēdio Vesp. tertiū restituit, qui ut ait Suetonius, ruderib. purgādis manus primū admouit ac suo collo quædam extulit quod dicitur fecis-
se Constātinus Magnus pro sua eximia pietate in collocādis fundamētis D. Petri T. cui Iouis merito cessit, nā duodecim cophinos in honorē 12 Apost. ex uia terra plenos dicitur ipse quoq. extulisse, cū p. arrepto ligone terram
effodisset Verū cum iterū sub morte Vesp. cōflagrasset Domitianus eius fil. ut idē ait Suet. restituit ea mag. ac splēdore ut quēadmodū refert Plut. ubi sup. duodenis talentorū millib. eoq. āplius æstimaretur, et ferunt inquit
dē Tarquiniū impēdisse in fundamēta tēpli libr. argēti 40. millia nec ad inaurādū solū dictiss. hōis opēs sufficissēt adiunxit Domit. idē T. Iouis [illegible] Huc ad T. Iouis Cap. ascendebāt triūphātes Ioui eidē sacri-
ficaturi, aditu p Velabrū, qui uidetur fuisse præcipuus, plurimi alij erāt ascēsus descēsusq. e Capitolio, max.e in forū Romanū p arcū Septimij Narrat [illegible] præter portentū humani capitis in fundam. inuēti illud etiam
accessisse quod cū cętera fana exaugurarētur ad Iouis T. ædificādū, Termini nō fuisse exauguratū idq. portēdisse Terminū Imp. futurū ppetuū quod quidē Deus opt. Max. miro proud. uidetur ita disposuisse futuru aliquādo eius imperij
Spirituale perpetuum

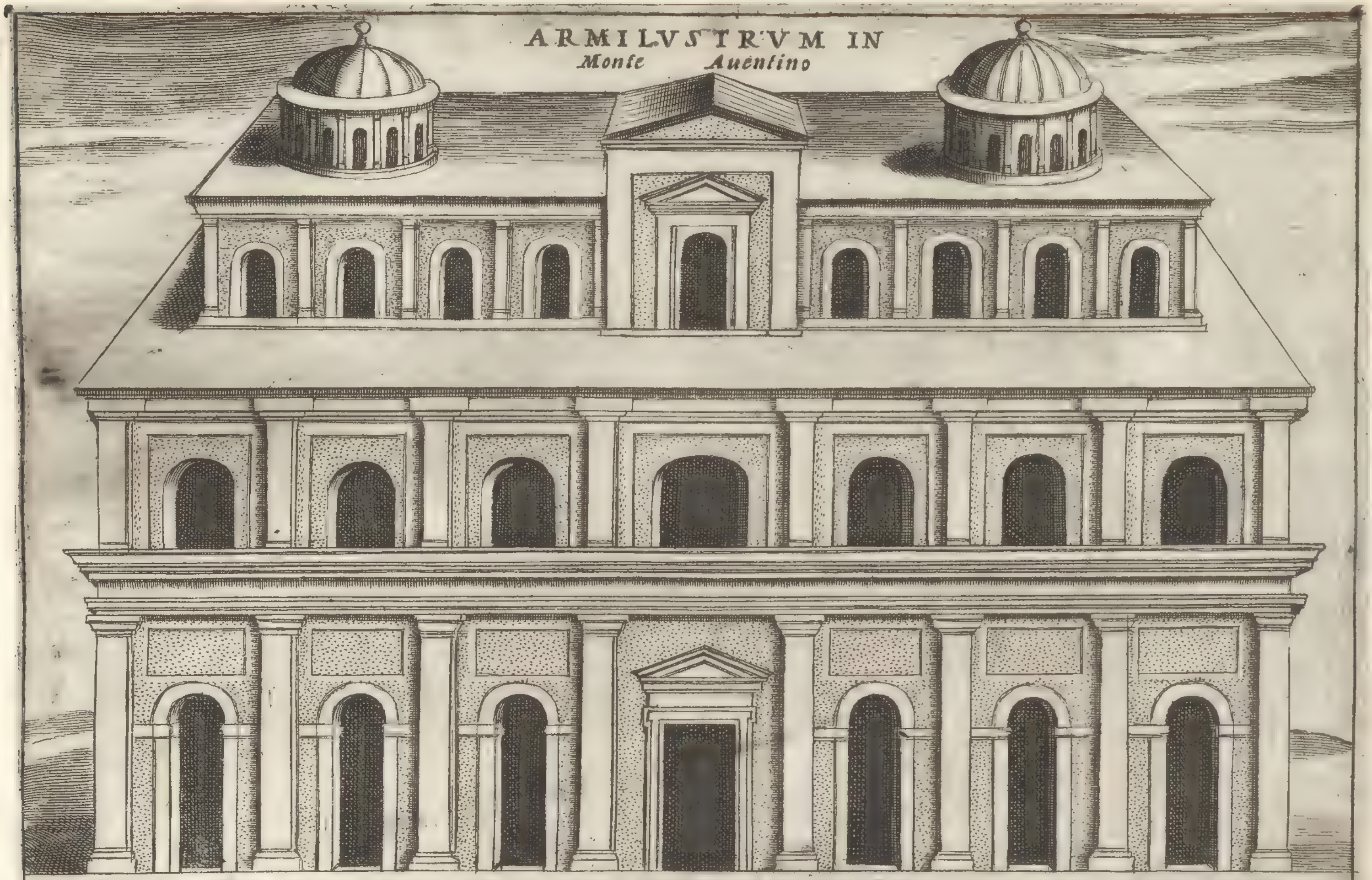
TEMPLVM·IANI·QVADRIFRONTI IN·FORO·BOARIO.

Ianum de quo in Ianiculo mentionē aliquā fecimus, templū in foro habuisse boario nemini dubiū esse potest, præcipuū quidē, et maximū, cū ipsius quadrifrōte simulacro, quē in locū testatur Andreas Ful.us à Numa traslatum fuisse Romā, qđ captis Phalerijs ciuitate Tusciæ inuentū fuerat in magna ueneratione habitū; de quo sic Ouidius memorat Qui Puteal, Ianuq. timet, celeresq. calendas naq. ad forū attingebat puteal hoc quod in mercatorū sedē Libonius extruxerat. idē etiā innuit lib. i fast. cū sint tot Iani cur stas sacratus in uno hic ubi iuncta foris tēpla duob9 habes. quin etiā nr̄is ibi tēporib9 uestigiū apparet, qđ ad porticus accedit effigie ut bene B. Gamucius in sua urbis antiq.te descrip.it quā si magna ex parte collapsā, dirutaq. uidemus, ac omni prorsus ornamēto destitutā, et circucirca loculis in pariete e cauatis qui columnulis Ionicis (ut ex una quæ extat uidere est) fulciri ac decorari uidebātur nihilominus ex eo tēplū Iano dicatū instar porticus in quatuor diuisæ facies Antiquarij fuisse consēdūt qđ et Augusti numisma cōfirmat ubi simile templū quadratū cū Iano quadriformi desup eminēte expri: mitur. Obseruādū est autē Ianū eundē bifrōtē à Numa antea ex ære cōflatū, cū à Romulo ex ligno factū accepisset ut significarēt autore Macrobio Ianū Rege prudētiss. extitisse, qui præterita cōsiderabat, futurisq. cōnu: lebat; postea u. quā apud Phalerias ut est iā dictū fuit ipse Numa quadriformē inuenit Romaq. fecit asportari, deinceps relig.ne coli cœpit p oesq. urbis regiōes diuersa ex materia fieri cōsueuit qđruplici eo uultu innuere uoluerūt uel Ianum in 4.r terræ orbis angulos dominatū fuisse, ut apposite sese iactās Adria: suis in numism.tis demōstrauit, uel initiū āni facere, cuius et p.s mēsis à sese nomē accepit, qui quidē anus 4.r in tēpora distrib.r 12 uero loculi, qui in pariete cōcione fabricati erāt 12 mēses, aut totidē Zodiaci signa declarābātur Gamuccius A. Fulatu: tādē Berosus affirmat Ianū Deū dicitū fuisse pacis postquā Romulus et Tatius pcusso inter se foedere coiuncti, una in concordia et trāquillitate uixerūt. alij ex eius tēpore belli pacisq. Hieroglificū prabuit, nō pacem obseratis forib9, patefactis uero bellū uel quās rupta esse pace præsedebat quoties u.o ab urbe cōdita usq. ad laperiū Octauiani Iani fores aperte fuerint.

Campus Martius ita dictus, quod pulsis Tarquinijs quoq; erat Marti fuerit dicatus. Erat olim extra Vrbis mœnia quæ a ponte senatorio ad monte Quirinale ducta hanc modo maxima Vrbis parte excludebat. Erat am: pliss. et ad pote usque Miluiu excurrebat. Locus erat ut eum Strabo describit alioqui amœniss.mus quod uiriditatibus herbis floribusq. fere perpetuo conuestiretur, collesq. leniter accliues ad fluminis alueu expatiātes ita alliciebat omnes, ut uix ullu nisi inuitu dimitteret. Hic nonnunqua fiebat comitia ad deligendos magistratus, sed præcipue quod Marti esset cosecratus ad coscribedos milites, quod no uideretur urbis paci conuenire milites intra eam deligere. sed præsertim locus erat aptiss.mus exercedis corporib9 iuuentutis, maxime ludicris uarijs spectaculis, palestris, ludis, concertationib9 seu certaminib9 in specie belli ta equestrib9 et pedestrib9 qua naualib9, quod lacus inibi ampliss.mi effoderentur ad classica huiusmodi prælia. A Cæsaris deinde et Augusti ætate coepit locus frequentari, ædificijs ligneis primu deinde lapideis. Augustus enim hic suum Mausoleu sibi suisq. ædificauit, ut etia plurima postea costructa fuere monumeta illustriu uiror; ac feminar; Domitianus hic in Valle Martia sub colle hortulorū suum extruxit Naumachiū. Circi quoque theatra et amphitheatra et statuæ qua plurimæ hic fuere positæ præter eas quas huc e Capitolio ob loci ibi angustia transtulit Cæsar. Pantheon quoque in adiaceti campo adiuxit Agrippa cu Thermis Præterea hortis ac nemoribus ita erat consitus, ut ad summam amœnitate et splendore nihil fere desiderares. Inter cætera admirāda erat obeliscus ab Augusto ex Aegypto hieroglyphicis insignis 110. ped. altus qui proiecta umbra horas indicabat, litteris ex metallo inaurato ductis in pauimēto, quadris lapidib9 strato additis 4. uetis in unoquoque angulo his uerbis Boreas spirat etc. Repertus fuit tepore Sixti V. alto defossus inter T. S. Laurentij in Lucina et Pal. Ducis Comitū obstitit aliquid quo minus erueretur ut reliqui quos Pōtifex conquiri iussit in uno reius latere legebatur hac inscrip.° Imp. Cæs D. Aug. P. M. Imp. XII. Cos. XI Trib. ct

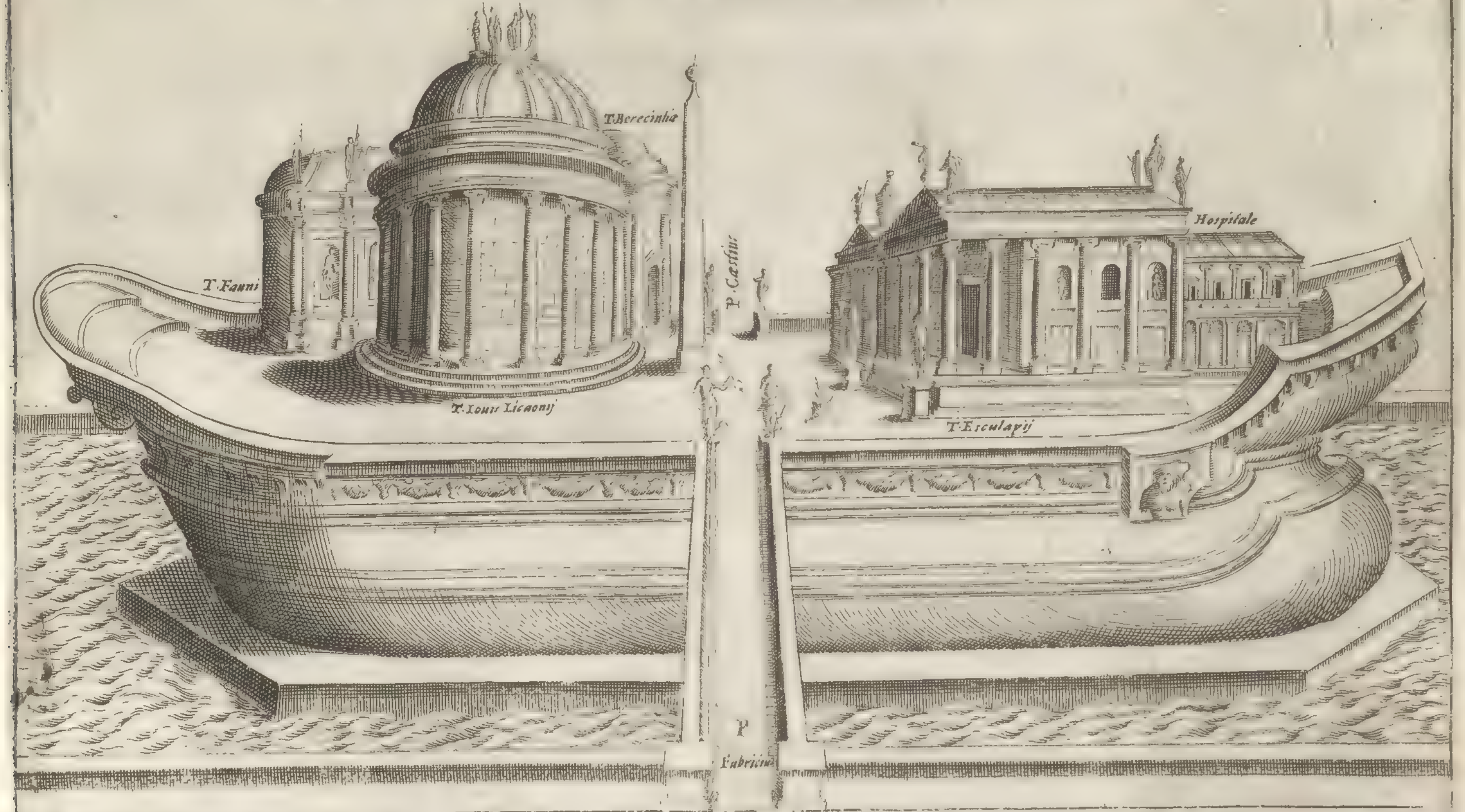

Armilustrũ seu Armilustriũ dicitur fuisse in Auẽtino prope templũ S. Alexij ubi armati rẽm diuinam faciebãt sacrificãterq, canebãt tibijs et ludos quosdam inibant ad arma spectantes. Ex Plutarc. habemus fuisse in Auentino, nã ait a Romulo fuisse sepultũ Tatium Sabinorũ Regem in Armilustro in Auentino et superioribus annis in proximis uineis repertũ fuit marmor cum hac inscriptione SACRVM MAG VICI ARMILVSTRI. *Locus item in quo huiusmodi ludi instituebantur et fiebant Armilustrũ dicebatur Varro tamen non ab armis sed ab ambilulustri armilustrũ dictũ existimat quod ibi circũ metas fertur pompa et equi currunt Armilustrũ inquit Varro l. 5. de Ver. or. ad Cic. ab eo dicitur quod in Armilustri armati sacra faciunt nisi locus potius ductus ab his sed quod de his prius id ab liuendo seu lustro quod circuibant ludentes ancylibus armati cũ Varro conuenit Sextus Pomp. l. 1. de uet. uerb. sig. Verũ quod idẽ Varro ait lib 4. nõ existimo uerũ nimirũ fuisse eundẽ Armilustrũ cũ Circo maximo. Existimo ig. fuisse locũ ubi et arma et armati lustrarẽtur, Arma quidẽ ut esset idẽ quod armamentariũ armati ut ad bellũ processuri ibi primũ armati obirẽt locũ et ab Imperatorib' lustrarẽtur quib' armis, et quã armatorũ speciẽ essent insignes aptine an inepti essent ad arma et ad bellũ, ibiq, p.^um antequã armati cõtra hostes prodirẽt sacra Dijs facerẽt quo bellũ feliciter mirẽtur quod nũc a X pianis ñris felicius fit cũ Deo prælia inituri seipsos precibus sacrificijsq, commendant.*

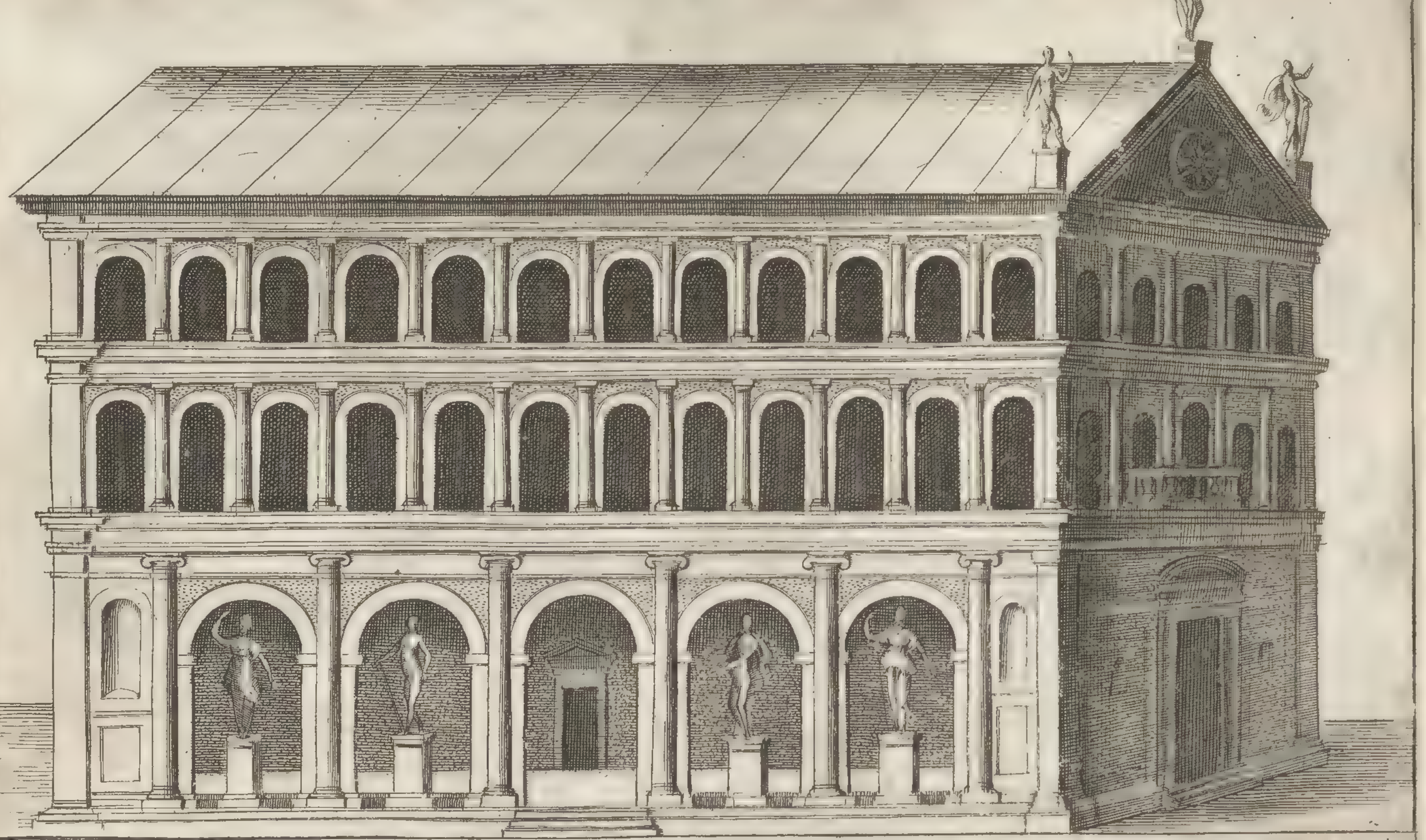
Admirandū Portū Romanū Claudius Imperator construxit, quade re Suetonius in eius uita: Portū Ostiæ extruxit circunducto dextra sinistraq, brachio, et ad introitū profūdo iā solo mole obiecta, quā quo stabilius fundaret nauē ante demersit quamagnus obeliscus ex Ægypto fuerat aduectus, cōgestisq, pilis supposuit altissimā turrim in exēplū Alexādrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursū nauigia dirigeret: Traianus deinde eundē portū instaurauit. A Portu Vrbs proxima Portuen. dicta. Hic Tyberis facit paruā insulā quā riuo ex se deducto circūdat in fluitq, in mare trāsiēs iuxta Ostiā Tyberinā Insula est satis paludosa. et a Procopio belli Gothici lib. 1. dicitur insula sacra inter illā et oppidū ad huc uisitur uestigia ingētiū ædificior, et inter stirpes et cespites plurima reperiutur lapidū ac marmorū fragmenta defossa, quos olim lapides mercatores eo mari deuexerunt aliquot etiā cernuntur iam parati ad statuas, ut deinde factas Romā asportaret. Verū fracta Romanor, potentia ibi remansere. Neque solū portus hic fuit admirabilis ob eius magnitudinē, et quod esset statio fidissima nauib⁹, sed ob splendorē ædificior, quæ inibi ad usum ipsius portus et merciū extruxerāt erāt enim horrea et cellæ et Palatia ad excipiēdos aduenas, legatos Pricepesq, uiros qui Romā ad obsequiū Romanis præstādū appellabāt. et hic in apposita eius delineat.ne diligēter expressa offertur nobis spectāda eius mag.na quā Pyrrus Ligorius ex antiquis monumētis numismatib⁹ alijsq, locis et auctorib⁹ excerpsit. Ad huc portū cōfluebant undiq, Romā mari, ex uarijs scilicet orbis terrar, partib⁹.

INSVLA TIBERINA OLIM IOVIS LICAONII HODIE INSVLA S · BARTHOLOMÆI

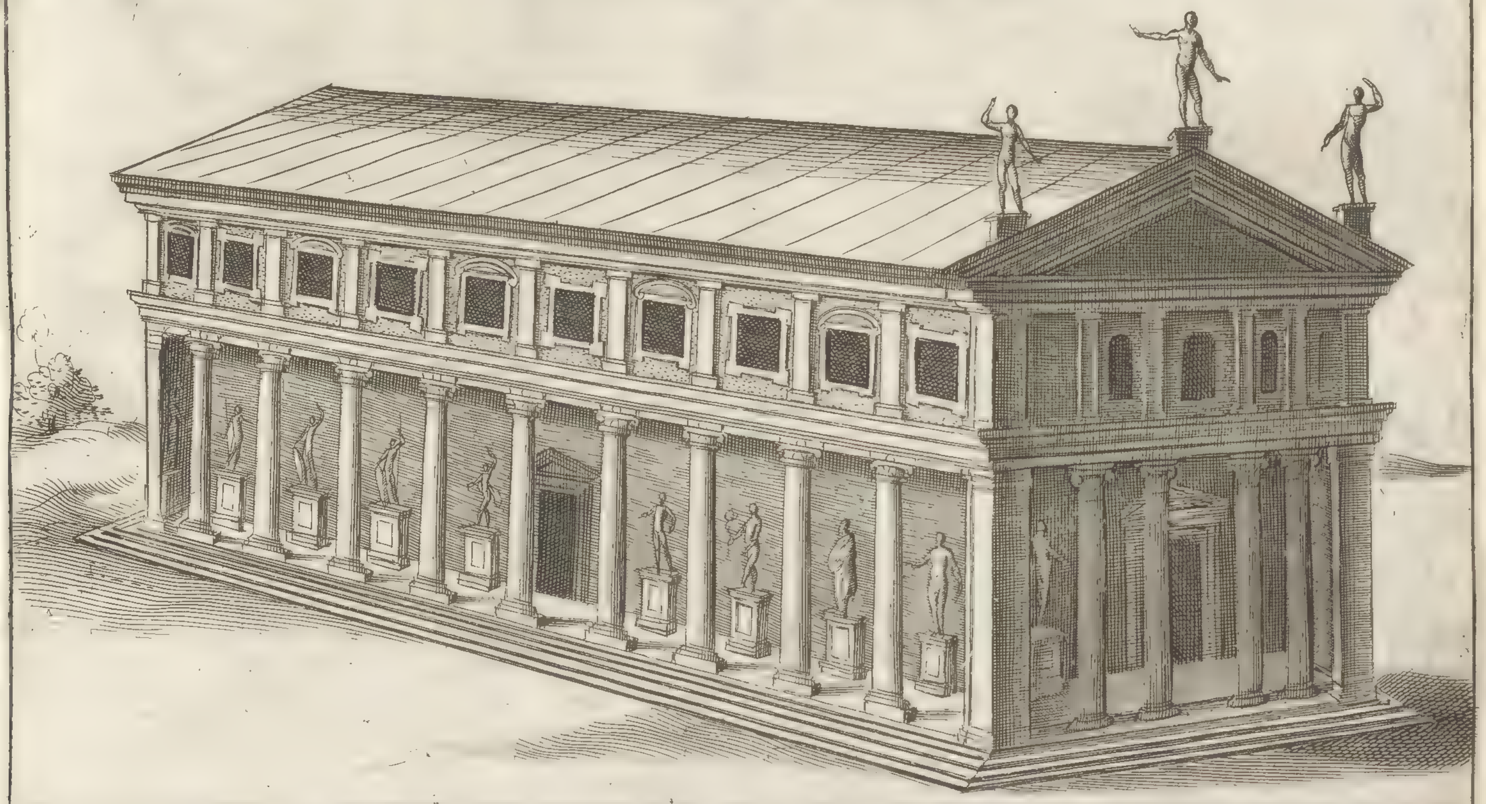
Insula Tiberina fertur primu facta, ut ait Liuius lib. 2. ex segete farris qua desecta cu stramento ex agro Tarquinio: Romani in eorunde sceleris poenam fudere in Tiberim nu cu fluuius magnis calorib⁹ lenius solet, flueret aqua, facile segetis aceruí corbibus imissi, limo illiti uadis hærentes fecere insulã, ex alijs etiã quæ flumen temere ferte ode inuectis postea, credo inquit Liuius additas moles, manuq; adiuta ut tam eminés area firmaq; templis ac porticibus esset. refert aute insula formam nauis seu potius triremis, quod Æsculapius, qui hic colebatur Epidauro Romam naui fuerit aduectus nam cu Vrbs trieniu peste laborasset, inspectis libris Sibyllinis, decretu ut mitterentur legati qui Æsculapiu Epidauro Romam accerserent, ut est apud eunde Liu. lib. 11. et Vrbi laboranti præsto esset Narrat aute Valerius Max l. 1. c. 8 Aesculapium anguis specie Legatos e templo eius egressos comitatu, et alacriter, quod ad sede clariore pergeret, in triremi cu eis irrepsisse Romaq; aduectu, e ripa Tiberis ubi descenderat, in Insulã hanc, ubi templu ei dedicatu fuit, tranauisse, aduentuq; suo pestem cessasse miro sane dæmonis artificio ad fallendos eos miseros specie serpentis, ut p. nros parentes, nam ut Deus falso crederetur ut aere inficere sic eunde potuit purgare Adlatus Æsculapij templi ubi nunc templu S. Ioanis Collibitæ posuere nosocomiu, quod cu Æsculapius Apollinis filius medicinæ repertor esset, iccirco Deus ægris præfectus crederetur, hic paucis ab hinc anis quod no sine peculiari Dei prouidentia factu notarum plurim: xenodochiu Xpianoru fuit costructu ubi erat templu Iouis Licaonij a quo insula dicebatur Licaonia nuc extat templu S. Bartholomei Ap.li eiusq; ... asseruatur et ab eode nunc S. Bartholomæi insula appellatur.

DE CVRIA HOSTILIA IN MONTE CAELIO VBI HODIE ÆDES SS·IO·ET PAVLI·

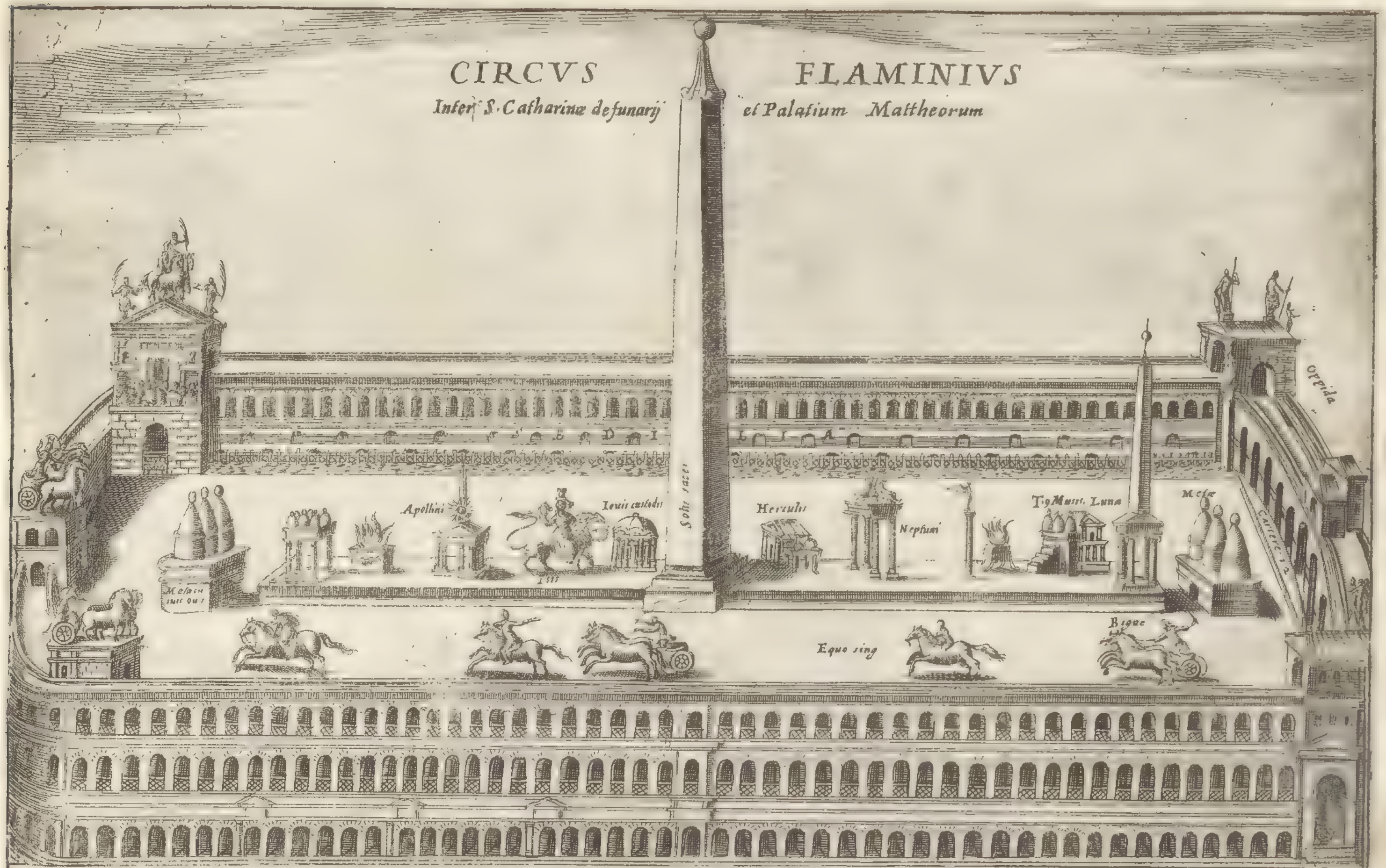

Liuius in Monte Cælio ubi nunc est ædes SS·Io: et Pauli collocat curiã quã dicit Tullum Hostiliũ condidisse his uerbis. Tullus Rex in Cælio monte templũ ordini ab se aucto Curiam fecit, quæ Hostilia usque ad Patrũ nostrorũ ætatem appellata. Curia seu senaculum dicitur, quòd eò senes conueniebant, curas idest res humanas, siue sacras publice curaturi. cum uerò aliæ fuißent curiæ, in quibus res sacras gerebant: in hac Ostilia potißimum res profanas, seu humanas agere consueuerant Varro etiam hanc templũ appellat, quia per Augures erat constituta, absq; quorum auguratione nullibi Senatus haberi poterat. unde aduertit non omne templum esse sanctũ, quia non omnes ædes sacræ erant templa. Curia augurato condita erat templum: ædes sacræ non augurato condita templa non dicebantur. unde colligitur curias templa esse sacra, et rursus sacra templa curias. quo nomine ædes Concordiæ quandoq; dicitur, in qua senatus, et orationes habebantur. ut uidere est apud Ciceronẽ Philip. 3. ne tamen curiosus lector confundatur, aduertat quod inter Basilicã Portiã et Curiã ueterem à Romulo ædificatam autore Sex. Pompeio ante Rostra iuxtaq; comitium est alia Curia ab eodem Hostilio structa et appellata eodẽ Varrone autore ut cõstitit ex titulo ibi in ruinis inuento huiusmodi. In Curia Hostilia quæ hodie respondet ad eam regionẽ ubi est templũ SS·Cosmi et Damiani, olim Romulo et Remo item fratribus dicatum Fuit autẽ Tullus Ostilius Rex III à Romulo creatus ob diligẽtẽ operã quã aduersus Sabinos nauauerat. bellũ Albanis indixit. Albã destruxit. Albanos etiã Romã trãsire iussit tandẽ à cælo fulminatus obijt.

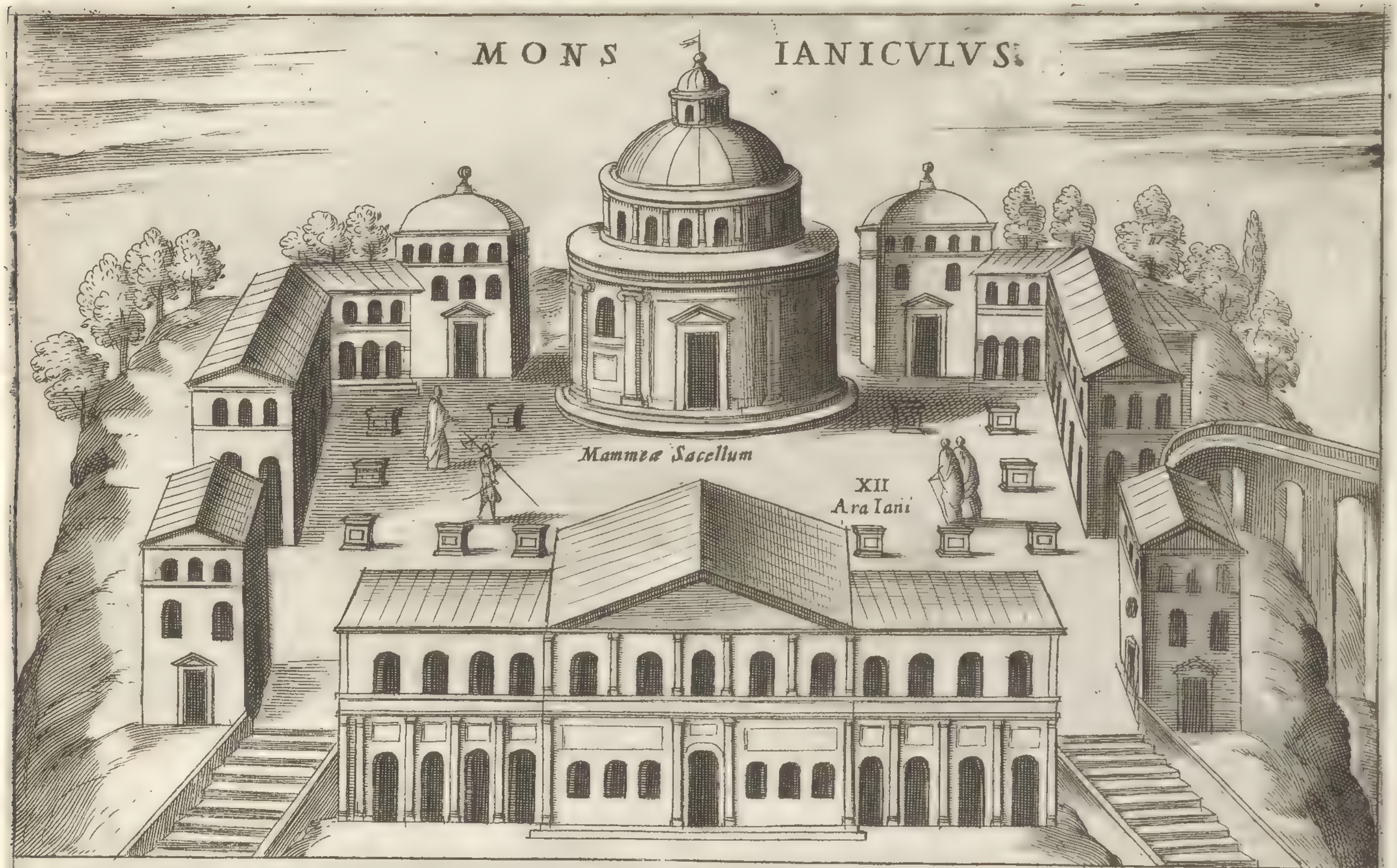
BASILICA L. PAVLLI EMILII

Fuit hæc Basilica Pauli Emilij in medio fori Romani inter templũ nunc S. Adriani et Faustinæ iam S. Laurentij De hac ita scribit Plinius lib. 36. c. 15 nonne inter magnifica Basilicã Pauli columnis e phrigibus mi:
rabilem Plutarchus ait eum expendisse in hanc basilicã 900000 aureos quã pecunia cum esset cũ Marcello Consul a Cæsare acceperat. Paulus Æmilius hic bis fuit consul, bis quoque triumphauit
Triumphi autem eius agmen quo triumphans ingressus est Romam fuit huiusmodi. Inprimis Vrbis uiarũ quibus erat transiturus, erant utrinque parietes domuum instructæ et ornatæ
tapetis aulęis et eximijs peristromatis Templa aperta præferebant in facie serta ramosq; arborũ uarie innexos ad lætitiã compositos Præibant agmen ad dimouendũ populũ pluri:
mi suis quique baculis ne impedimento essent triumpho qui tribus diebus fuit continuatus P.a uix sufficit conuehendis quadrigis bigis caruicisq; simulachris tabulisq, pictis Altera per:
uehebãtur carris curribusq, Macedonũ arma auro metalloq, cælata admodũ fulgẽtia nimirũ clypei, galeæ, toraces aliaq, arma Tracica his succedebant 3000 hominũ pecunia argẽtea in uasis 750 ferentia
et singula uasa terna capiebant talenta et 4. hõis singula ferebãt uasa reliqui portabãt argẽtea itẽ uasa scyphos uidelicet urceos atq, amphoras egregia cælatura 3.a die sũmo mane psequebatur Tibicines tubis tibijs alijsq, instrumẽtis
bellicis Post hos ducebantur boues 120 inauratis cornib9 linteis sertisq, instructi ad sacrificiũ quos pone sequebatur adolescẽtes puellæq, ferẽtes aureos scyphos, ad sacrificij eiusdẽ usũ et alij numisma aureũ uasis 77. Hos ũ ues:
tigia legebat unus paterã uel urceũ aureũ ferẽs 10. talentorũ ualoris quẽ Paulus Æmi. plurimis gẽmis unionibusq, ornadũ curauerat Adferebatur uasa quoq, aurea Antigoni, Seleuci, ac Persei cuius statim currus insequebatur cũ diademate ipsi
Persei armis imposito; mox aderãt sequẽtis huius infelicis Regis filij ex eius familia quos ipsemet sequebatur lugubri indumento, eiq, comitabatur retro ões eius familiares et domestici moestiss.um suũ Regẽ cũ luctu lacrimisq, spectãtes sequebã
tur hos deinde 400 aureas coronas ferẽtes P. Æmilio a triũphãti a uarijs Vrbib9 dono trãsmissas Ipsemet Imp. postdres sequebatur in curru triũphali purpurea indutus ueste auro gẽmisq, intexta, lauri ramũ dextera præferẽs Post Imperatorẽ ibant eius
milites laureati cum suis centurionibus, Tribunis et legatis Tantum hic consul Reipub. profuit ut ab eo ad consulatum Hircij et Pansæ non fuerit amplius necesse contribuere ob ingentem pecuniam quam in ærarium intulit. Lege Plutar. in uita.

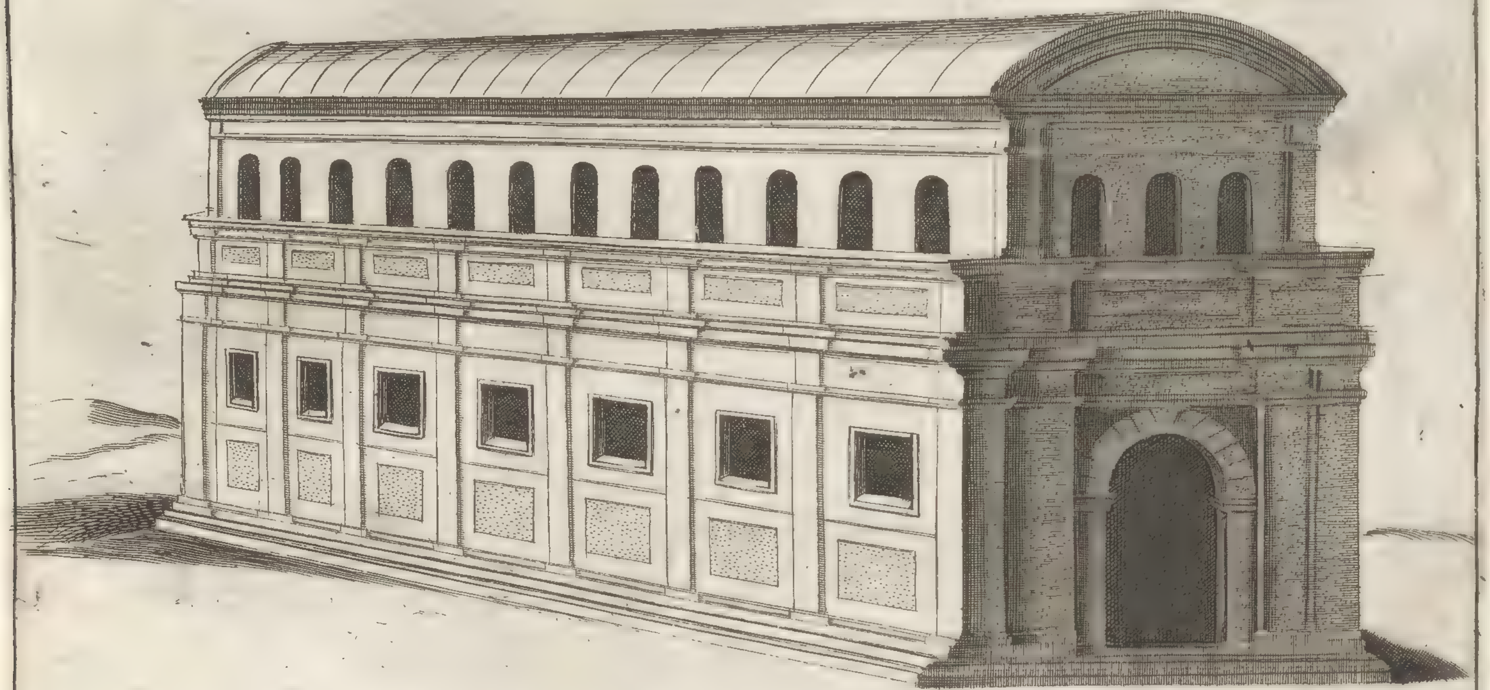

Circus Flaminius dicebatur quod esset in campo Flaminio, erat usui varijs ludis, festisq., uenationibus taurorum, leonum, tigrium, elephantum etiam, nonnunquam cursus quoque quadrigarum quæ a pernicissimis equis agebantur. Varia item complectebatur Circus iste ut hic cernere est loca in circuitu accomodata ad spectandum, qui appellati: quare cum esset commodius et Capitolio proximus Senatus eo cogebatur interdum ad aliquid de Repub.ca decernendum. erat præterea in eodem plurima templa Vulcani uidelicet Neptuni, et Herculis custodis et aliud comune Musis ædificatū a Fuluio Nobiliore qui ex Ambracia Nouem Musarum simulacra retulerat. Ait Plinius l. 36. c. 5. in eodem Circo fuisse plurimas et egregias statuas a Scopa eximio sculptore factas una cum Martis Colosso et simulachro Veneris. In templo Neptuni erat hæc inscriptio. ABASCANTO AVG. LIB. ÆDITVO. ÆDES. NEPTVNI QVÆ EST IN CIRCO FLAMINIO FLAVIVS ASCANIVS ET PALLANS CÆS. N. SEP. ADIVTOR A RATIONIB. PATRI PIISSIMO FEC.

Ianiculus mons septẽ Romæ montiũ uetustate, et antiquo Romanorũ cultu celeberrimus per Transtiberinã regionẽ protenditur, propterea hoc nomine appellatus, quod ibi Ianus habitauerit ac moriẽs sepeliri fecerit. Ianus in quã ille Noemus a nonnullis habitus, qui ex diluuio superstes cũ liberos, et nepotes ad implendũ orbẽ diuideret, ipse Italiã eo in loco incolendã sibi proposuit. Nec tamen desunt scriptores ut Faunus, et Marlianus ac cæteri, qui referant eundẽ Ianiculũ fuisse dictũ, quod ex eo Romani primũ iter in Hetruria fecerint. si namq. Cicero, et Macrobius cõsulantur Eanus idest Ianus corrupto uocabulo ab eundo, siue transeundo dicitur. Hinc Ianus ab ineunte seculo aureo, teste Andrea Fuluio, læuũ latus Tyberis in Hetruria tenuit, cũ dextrũ Saturnus habuisset, uinũ et far eos populos tum temporis agrestos conserere docuit. Vestam habuit uxorẽ, quæ uirgines in unum congregauit, quarũ studio et custodia sempiternũ suũ ignẽ conseruaret, quibus et Ianus ualuas, seras et claues inuenit, ideoq. in posterũ ianuæ ab eo dictæ. quod quidẽ ostendunt hodie nonullæ illius imagines dum Ianũ manu una uirga et altera clauim tenere conspicimus. quã obrem, et ob ipsius egregias uirtutes facile gentẽ illã opinione sui aliqua imbuere potuit, ut post mortẽ loco numinis coleretur, et multis ibi, alibiq. altarib. adorari consueuerit, quem admodũ in eodẽ Ianiculo circum Mammeæ sacellũ 12 Iana altaria erecta sunt ut Pyrrus Ligorius in sua urbe demõstrauit, forte ob numerũ 12. mensiũ ex quibus annus solaris efficitur, cuius caput et initiũ ipse Ianus habebatur, et ideo gemina ante et retro facie a præterito et futuro quæ uidet quandoq. quadriformi a 4.or anni temporib. exprimitur. cæterũ pro isto Mãmeæ sacello ac 12. clauigeri Iani altarib. antiquorũ superstitione celebratis, hodie ibi Xpiana relig.e monast. PP. Fratrũ Frãciscani ord. uisitur, et templũ S.mo Petro cælesti clauigero erectũ pariter cũ sacello eidẽ cõsecrato in monte illo aureo uere aureo, ubi ipse Princeps Apostolorũ gloriosũ pro Christo Dño martyrium consumauit.

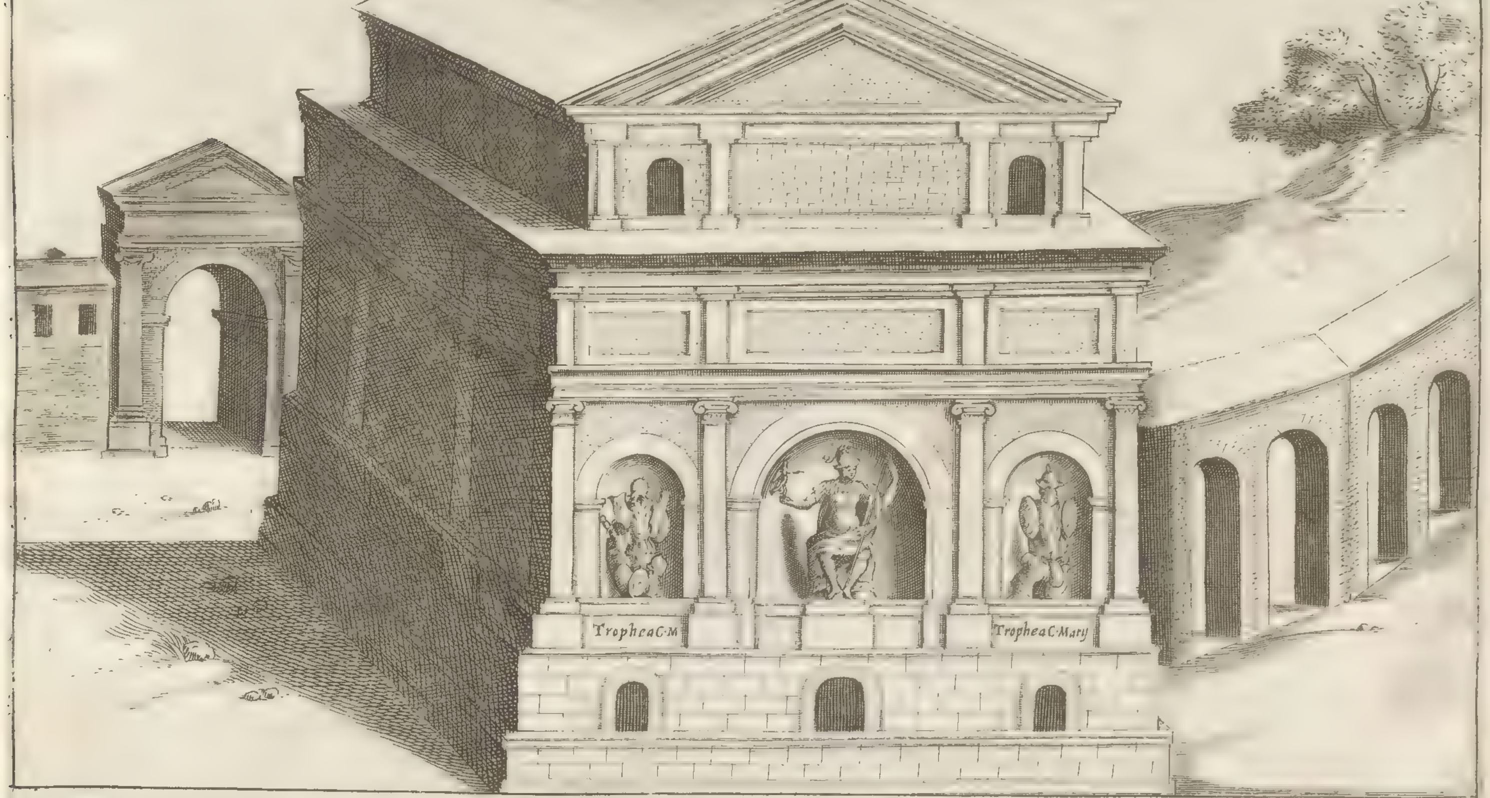
BASILICA PORTIA

M. Portius Cato primus omniū basilicā condidit, ut recte Andreas Fuluius ex Plinio 2°. anotauit. quā cum censoris munere fungeretur in foro sub curia a se ædificata extruendā curauit ex ære publico, ac de suo nomine appellauit, in qua tribuni plebis ius dicere consueuerāt: cū autē hæc prima basilica fuerit, nō ab re erit, pauca hic de basilica usu et cōmoditate subtexere, quanuis suis in locis cū de alijs etiā ageremus de ea mentionē fecerimus. locus erat publicus ubi ad dirimendas lites negotiatores frequenter aderant, quod ex Vitruuio manifeste cōstat, dum de basilicis ædificādis uerba faciens, loca inquit adiuncta foris, quā calidissimi partibus oportet constitui, ut per hyemē sine molestia tempestatū se conferre in eas negotiatores possint. Fuit M. Cato autore Plinio Iuniore in lib. de uiris Illust.um genere Thusculanus quā optime de Republica meritus non solū ab animi fortitudinē maturitatē consilij, uitę integritatem, sed etiam pro uirga censoria quæ semper in deprauatos mores inuectus est, nihil ferens incorrectū quod Senatus Populisq. Romani gloriā obscurare posset. unde et illud de eo tritū et uulgare dicitur, quod parentes filios, educationis immemores supplicij excitaret, quo circa per autonomasiā e censoris nomine Catonē intelligimus, ipsumque nequam moribus exoptamus, tam parū diuitiar, cupidus et honorū. ut tribunatū militum in Sicilia non nisi rogatus acciperet, quæsturā fortiss. præturamque iustissimè gereret, nec quicquam in exercitu suo præcipui præter honorē et imperium haberet. Prætor Sardiniā subegit. Consul Celtibros domuit, et ne rebellare possent glliterae eorum muros demoliri mandauit. Syriatico bello Tr. mil. sub M. Atilio Glabrione occupatis Thermopilis, iugis præsidiū hostiū depulit. fuit uestitu ciboq. parcissimus, et oratoria facultate alter Demostenes appellatus ut scribit Plutarchus adeo ut et Galbā octogenarius accusauerit dictitare solebat ueram fœminæ nobilitatē in pudicitia consistere.

DE TROPHEIS C·MARII HODIE IN CAPITOLIO

Hac fabrica tunc tropheis C·Mary decorata utebantur ueteres in receptaculo aquæ Martiæ aut Iuliæ per Vrbem distribuendæ, ut hodie uidere est ex uestigijs quæ extant in regione Exquillina apud S·Eusebium.

Erant Romæ multis in locis trophea quæ sunt spolia hostib' adepta, Ioui fere omnia tradita, et consecrata, quæ quidē in locis eminentib' p stipites dependebāt, ut tradit Seruius. Inter hæc autē nobilissima illa fuerunt, quib' C·Marius post suos de Iugurtha, Cymbris, et Teutoni triumphos, decoratus est, quæ olim apud templū S·Eusebij semidiruta uidebātur et Cymbrica appellātur quæ à C·Cæsare postea instaurata fuerūt, cū a Sylla fuissent disiecta teste Suetonio·ibidē in marmorib' uetustissimis ad huc apparent Galeæ et thoraces cū clipeis sculptæ nunc autem in capitolio hæc ipsa extant ante duos hinc inde equos marmoreos fuit autē C·Marius Arpinas M·T·Cice·cōpatriota humili quidē loco natus sed ob belli peritia, animiq magnitudinē preclarissimus. septies consulatū gessit, multa P·R·prælia sūma cū gloria et laude pugnauit, de Cynbris atq Teutonis triumphauit ut dictū est, et de Iugurtha, quē et duos eius filios in triumpho duxit, autor est Salustius, Plutarches, Florus et alij. qui si defuissent, satis esset eiusmodi epigrāma quod uidere est in lib·Epigra·antiquæ urbis. C·Marius PR·TR·PL·Q·Augur TR·Mil·ex sorte Bellū cū Iugurtha Rege Numid·uel procos·gessit eum cæpit, et triūphans in Iouis ædē secundo cōsulatu ante currū suū duci iussit. III·consul absens creatus est IIII·Teutonor, exercitū deleuit V·Consul Cimbros fugauit ex his et Teutonis iterū triuphauit R·emp·turbata seditionib' et TR·PL·et prætor, qui armati Capitoliū occupauerāt VI Cos·uindicauit, post LXX·annū patria p arma ciuilia pulsus armis restitutus VII·Cos factus est·De manubijs Cimbricis et Teutonicis ædem Honori et Virtuti Victor Veste triumphale calceis puniceis·

DE ROMVLO, SIVE QVIRINO ROMÆ CONDITORE ET ILLIVS TEMPLO

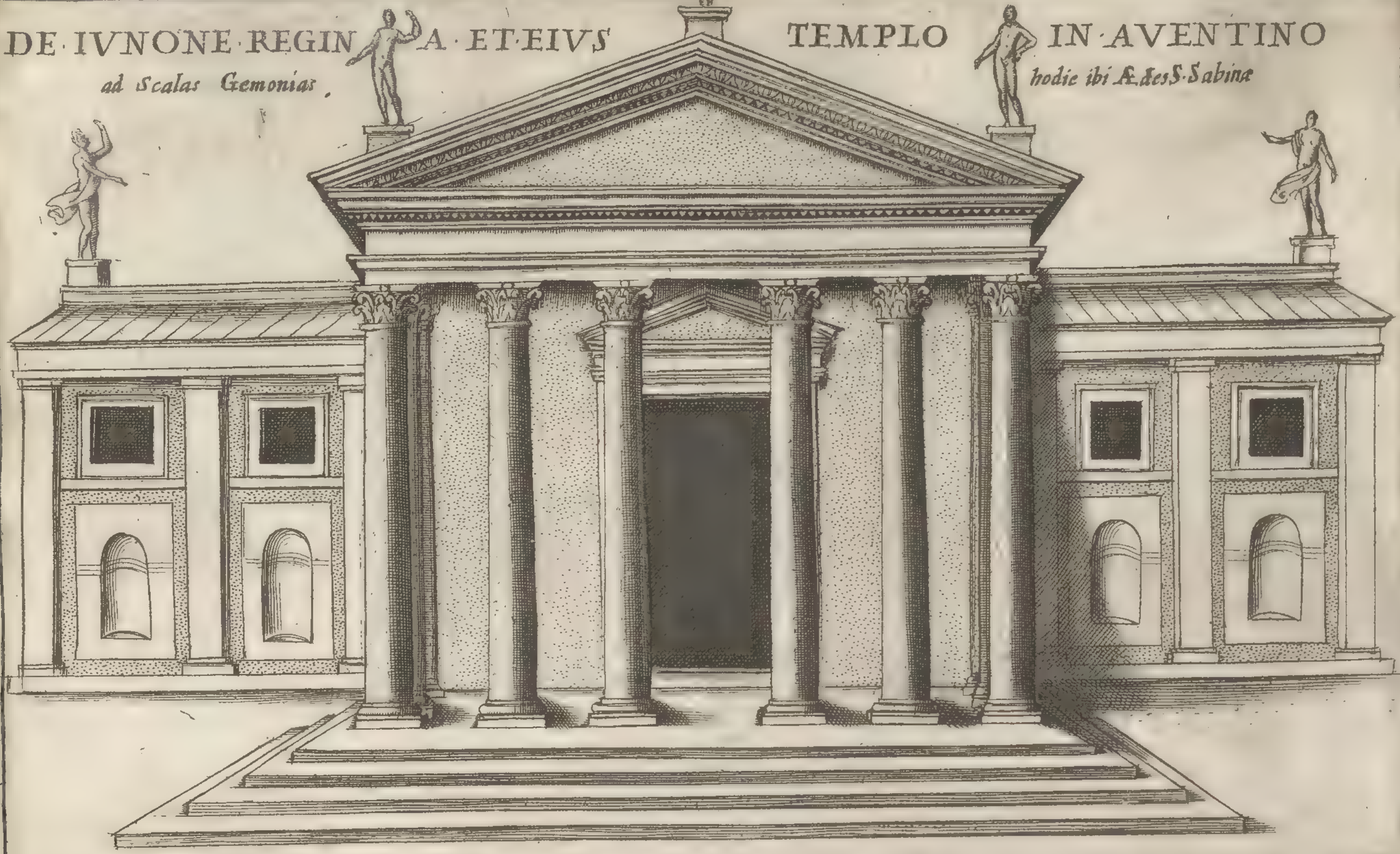
In Monte Quirinali Hodie iuxta Ædem S. Vitalis ad Nouitiatu Patrum Societ. Iesu.

Romulus siue Quirinus Romæ primus regnauit, quā condidit. Hunc quidem incerto patre natū, et spuriū fuisse cùm alijs placet auctoribus, tum maxime Plutarcho in Theseo. Quicquid teneat uetus opinio eum ex Marte et Ilia uirgine uestali Numitoris Albani Regis filia furtim fuiße genitū, atq. ideo ad profluente Tyberim expositu et à lupa fœta enutritum; tandem a Faustulo Regio pastore deprehensu, et ab Acca Laurentia educatu usq. ad annos adolescentiæ, quibus Amulium postea obtruncauit, fratremq. Remum cū quo simul editus fuerat, ob gloriam inaugurandi domiciliu, interfecit. tandē uero post multos triumphos, quos ex Ceninensib.' et Antemnatibus, de Camerinis de Fidenatibus, et Veientibus egerat, ut ait Dionysius lib. ii. Plutarchus et Liui. lib. i. referunt cū ad Capræ palude concione haberet subito coorta tempestate magno cū tonitru et fragore è concione illa euanuiße, nec deinde in terris Romulū fuisse. quanuis id Varroni comentitiū uideatur, qui aßerit post Rostra Romuli sepulchru fuisse; qua sententia confirmat Horat. ode. 16. Tum uero cum Romani Regis desiderio oblanguescerent, Iulius Proculus ut eos animaret persuasit Romulū sibi āgustiore forma in Quirinali colle apparuisse et ab eo accepisse se in cælū deuehi, populoq. nūquā defuturū. Idcirco in eo colle Romulus sub nomine Quirini adorare coepit in templo, quod illi consecrarūt cuius nominis etymologia Quid. quadrifaria declarat in fastis. Verum est tamen quod Lactantius lib. i. de falsa relig. cap. 15. attestatur, eundē Proculū subornatū fuisse a Patrib.' ut nunciaret plebi suæ, uidisse se regem humano habitu augustiore, eumq. mandaße ad populum ut sibi delubrum fieret, se Deum esse, et Quirinum uocari.

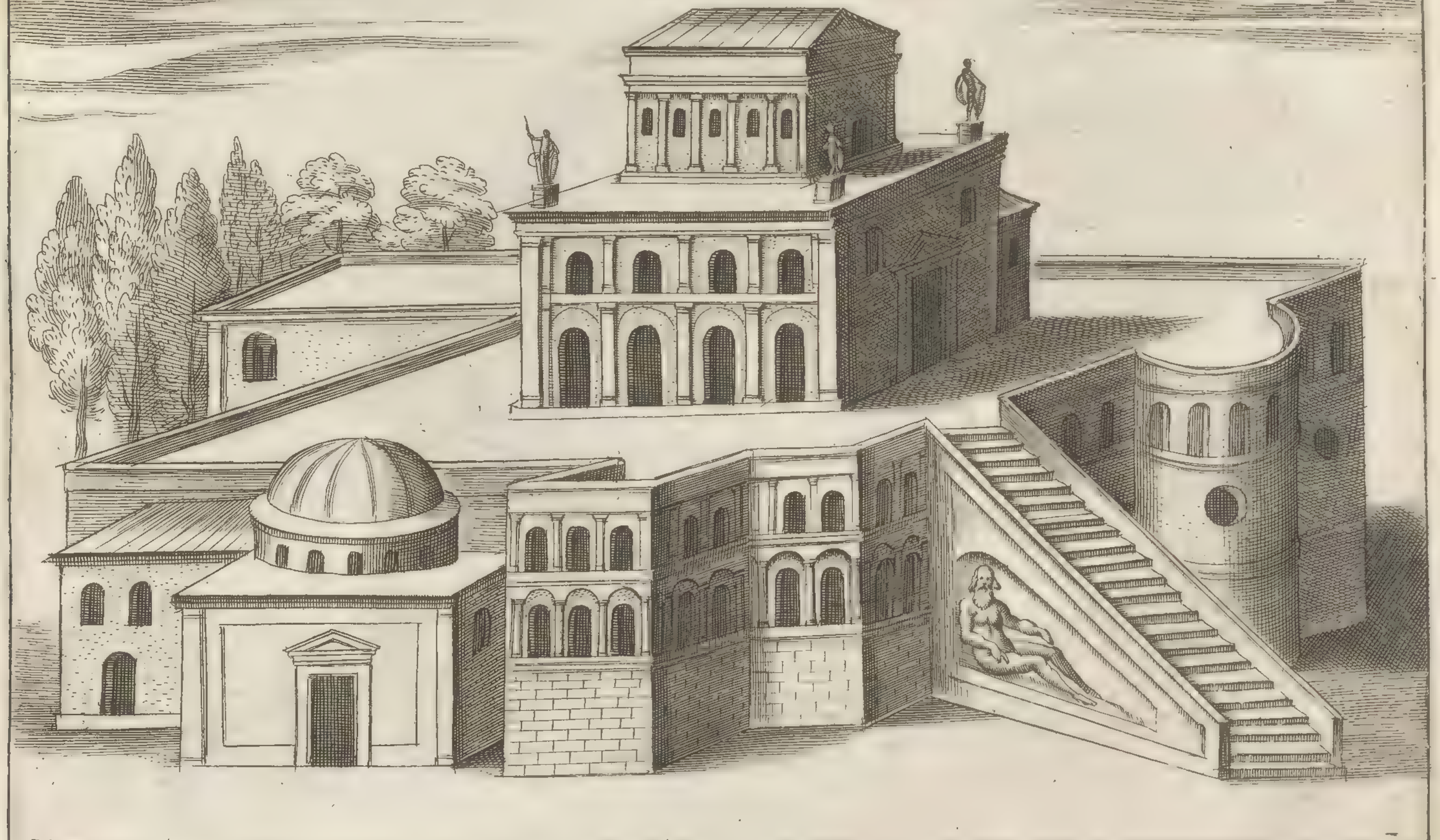
DE IVNONE REGINA ET EIVS TEMPLO IN AVENTINO

ad Scalas Gemonias — *hodie ibi Ædes S. Sabinæ*

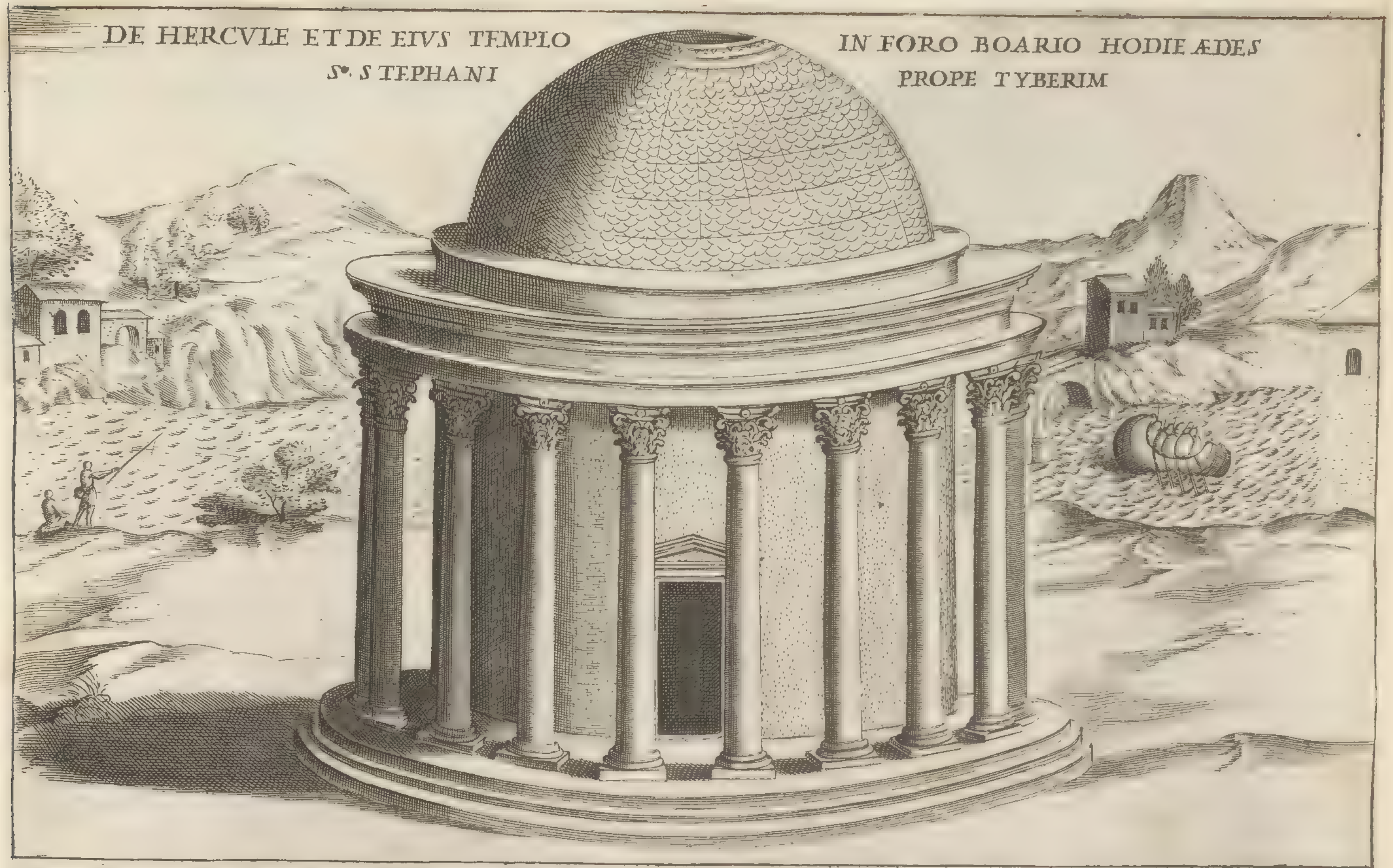

Hoc Templũ Camillus Dictator ex manubiis, quæ spolia erant manũuesia, parteq; quas uictor ex Veietanis obtinuit, Iunoni reginæ ex uoto posuit. cuius simulacrũ cũ e Veijs in Vrbẽ inferre uellent Romani, fabulantur et annuisse, et uelle respondisse militi cuidã siue per spiritũ, siue per iocum illud interroganti: uis ne Romam ire Iuno? quod quidem nec uisum, nec etiam auditum miraculum conclamatum est à cæteris. exinde uerò in honore habita fuit ista Iunonis effigies, et cũ ingenti pompa ac ueneratione in templum, quod ei Camillus erexerat, illata fuit, et ibi reposita. Hoc templum in Auentino erat cliuum ubi Gemoniæ scalæ illæ celebres fuerunt, ad quas sontes unco trahi, ac præcipitari solebant: de quibus Marcus Tullius Suetonius, et multi alij meminere. quæ quidem respondent in locum, ubi hodie S. Sabinæ templum flumini imminet. Matronas et Virgines statis temporibus alterutras sacra Iunoni facere, Liuius accuratè commemorat: numero 27. Virgines erant, quæ duo Iunonis Reginæ simulacra cupressina sequebantur in uestibus oblongis, carmen quoddam rude atq; ineptum, sed illi ætati fortasse non ingratum modulantes. etc. Iuno errore Gentilium Regina Deorum est habita: soror Iouis et coniux: regnis, opibusq; præesse, et puerperijs patrocinari credebatur ut constat ex Virgilio, et Plauto. ei currus et arma Homero teste tribuuntur. quatuordecim ei Nymphæ ancillantur ut scribit Virg. eadem Februæ, Cynthia, Lucinæ, Populoniæ, et Proserpinæ, et alijs obscuris nominibus ab effectu uocitatur. Pauo sub illius tutela continetur in cuius caudam Argum illum oculosum fuisse uersũ fingit Ouidius.

VILLA PVBLICA *ad Montẽ Iordanum*

Ad eam partem quæ attingit montẽ quem uulgo Iordanũ dicimus stetisse Villã publicã Antiquarij opinantur Erat autem Villa publica ut referunt Blondus, Marlianus et Faunus domus ampla in modum Curiæ ædificata peculiare hostium Legatis hospitium, quia id intra urbem habere non poterant, unde de publico alebantur. quod quidẽ Liuius his uerbis attestatur. Macedones deducti extra Vrbẽ in Villam publicam, ibique ijs locus, et lautia præbita. Quod etiam extra urbem diuerterent facile uidebis apud eundem Liuium, qui Rhodiorum Legatos in Senatu conquerentes inducit multis uerbis. his tamen præcipuis et ad rem nostram facientibus. propẽ hostium more extra urbẽ manere iussi in hoc squalore uenimus in curiã Romanã Rhodij de eadẽ uilla publica meminit Cicero ad Atticũ. et credimus cũ eodẽ Antiquarijs Monticulũ illũ qui ibidẽ uidetur factũ fuisse ex ruinis uillæ publicæ et alior. ædificior. Hæc in re quidẽ Romanæ illius gentis ordinẽ et prudẽtiã nõ possũ nõ admirari summisque laudib. celebrare cũ ius a natura insitũ hostilib. legatis nõ denegãs, imo indulgẽs Reipub. sic consulebãt ut nequid ex aduersor. armis siue colloquijs detrimẽti acciperet non sic autem cũ amicis socijsq. se habebant: quorũ legatos intra urbẽ in gregostasi palatio quodam recipiebant de quo alibi mentio fiet.

Præter nōnulla templa Romæ Herculi sub uario cognomēto posita, quoꝝ unū erat in Auentino hodie apud S. Alexij ædē, nō temere ab antiquis christianis ibi constructā, quòd ibidē Hercules grecè ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΣ latine hominū defensor colebatur aliud: e regione ædis Quirini in monte Quirinali: tertiū in circo Flaminio dictū Herculis Musar, quia fingebatur comitatū camenis præstare nō alia ratione quā ut (autore Eumenio) significaretur. musas quietē uirtute ac brachio Herculis indigere et ideo parili cultu et sacrificio adorari oportere. 4.ᵐ in aditu eiusdem circi ubi templū nūc est S. Luciæ; præcipuū Scituq dignum fuit templū illud quod sub uictoris cognomine ut refert Macrobius erectū ei fuit in foro boario; quamuis idem Macrobius alterā eiusdem appellationis tēplū agnoscat ad portā Trigeminā. cū in hoc foro præcipue canū, muscar, et asylor, copia nō deesset ob animalia, quæ ibi uenalia exponebatur, nihilominus dicitur, nec canes neq muscas eo ingredi ausos esse ad cæsas ibi uictimas degustādas, uel ob Herculis clauā quę pro forib' tēpli erat, cuius olfactu canes refugiebāt, uel quia hoc idē impetrauerat Myagiro Deo muscar, qui cū Belzebuto coincidit qui princeps muscar quoq dicitur. Qua in re maxime se Demone aperte demōstrauit nimirū cū Myagiro siue Belzebuto regnū diuisū habere, et se inuicē iuuari ut miseros mortales deciperent statua huius T. ænea in Pont. Sixti 4. reperta cū hoc titulo D. Her. ᵘⁱ inuicto C. I. Pomponius P.S.V.C. uidetur in palatio cōseruator. Fingitur Hercules Iouis et Alchmenæ filius. infans in cunis duos serpētes à Iunone immissos elisit manib' uir multa mōstra superauit, quę in 12. eius laborib' cōtinetur quāuis unū et zono æquos tamē Boccatius numeret uxorem habuit Dieniram; furiatus tandē se in Oetha combussit.

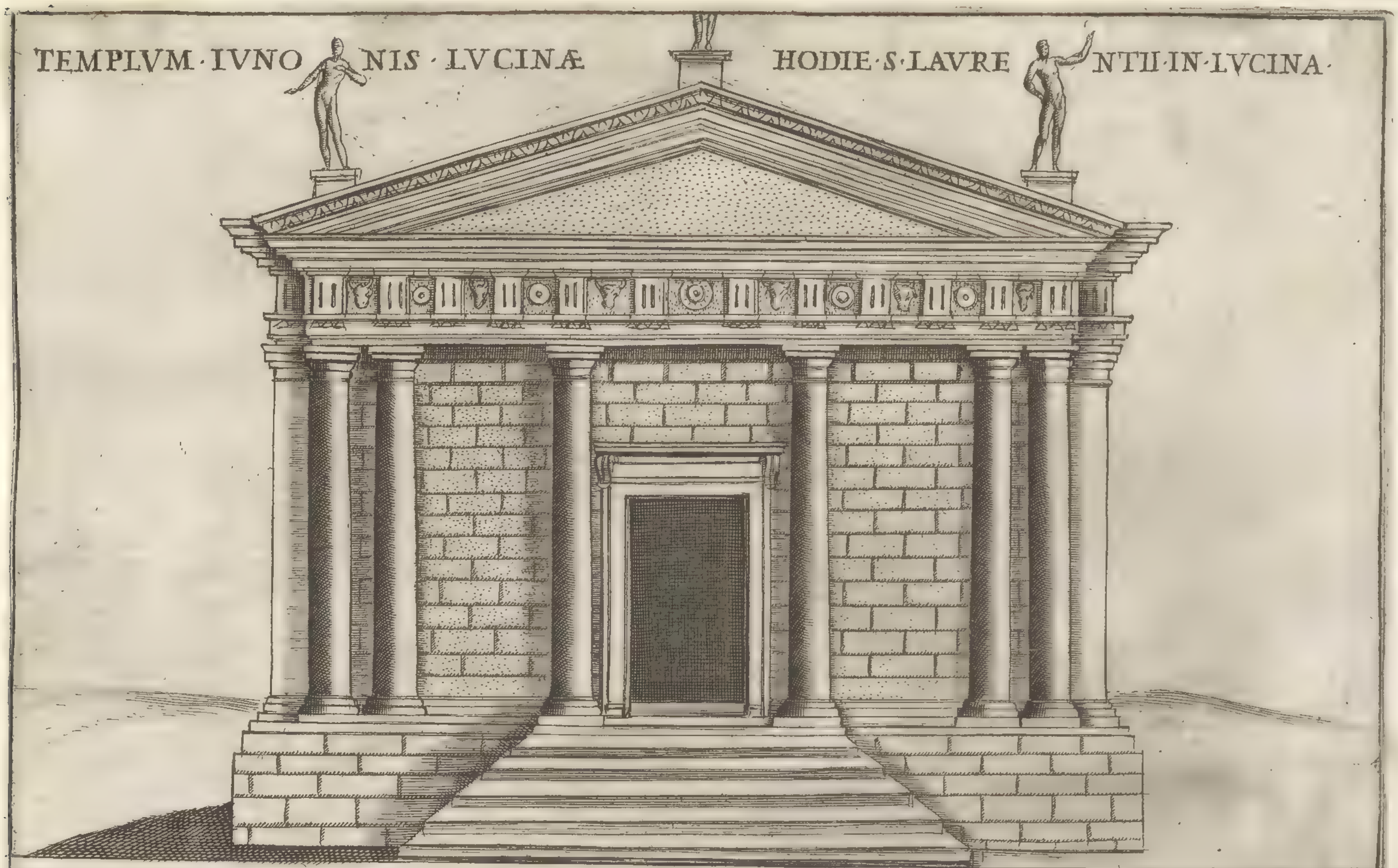

Infra eam partem montis post cliuum quæ rupes Tarpeia est dicta Saturni ædes fuit. cuius quidem conditor quis nã fuerit, diuisa est Autorũ sententia. nam Solinus meminit à Comitibus Herculis fuiße conditam. Varro à T. Tatio. Macrobius à Rege Tullo. in hac autẽ æde fuit ærarium omnium primũ institutũ et tutrina: eiusq, uestigia extitiße suo tempore, testatur idẽ Varro. unde effectum est ut Recentiores nostri nunc eam in statera cognominent. nõ desunt tamen qui affirment M. Horat. Publicolã omnium primũ ædem Saturni ærarium declarasse templũ hoc intus marmoribus uersicoloribus coopertũ erat deforis uero maltha, aliaq; materia obductũ. Respondet autem hic locus ei ubi quondã extitit sacellũ cũ turri S. Saluatoris cognomento in ærario, siue in statem obiter tamen aduertẽdũ est ibidẽ hoc nostra tempestate extare fornicẽ Septimij quamuis dirutũ et semiustũ hic autẽ fuit Seuerus Septimius omniũ suæ ætatis Romanoꝝ pulcherrimus ibi extat uictoria alata simul et trophea belliq, terrestria et naualia simulacra cũ sua inscriptione quę uidebis apud L. Faunũ in suis Vrbis Romæ antiquitatib⁹. Pingitur Saturnus Cæli et Vestæ fuisse filius ut scribit Lactantius Opis frater et maritus, quæ Iouẽ ex eo peperit seruatum matris astutia a Patre, qui omnes liberos deuorabat. quam obrẽ fugatus à filio ex quarundã aliorum opinione ad inferos relegatus quondã aliorũ uero apud Latiũ delituisse, unde Latiũ ea pars Italiæ dicta fuit perperã facit qui eum uult ab inferis eripere, ut in Latio constituat. Etenim illius impietas nõ alium quã inferos locum uendicat. Saturno aßignatur ærarium quia fingitur numos inuenisse.

TEMPLVM FORTVNÆ VIRILIS·NVNC S·MARIÆ ÆGYPTIACÆ·

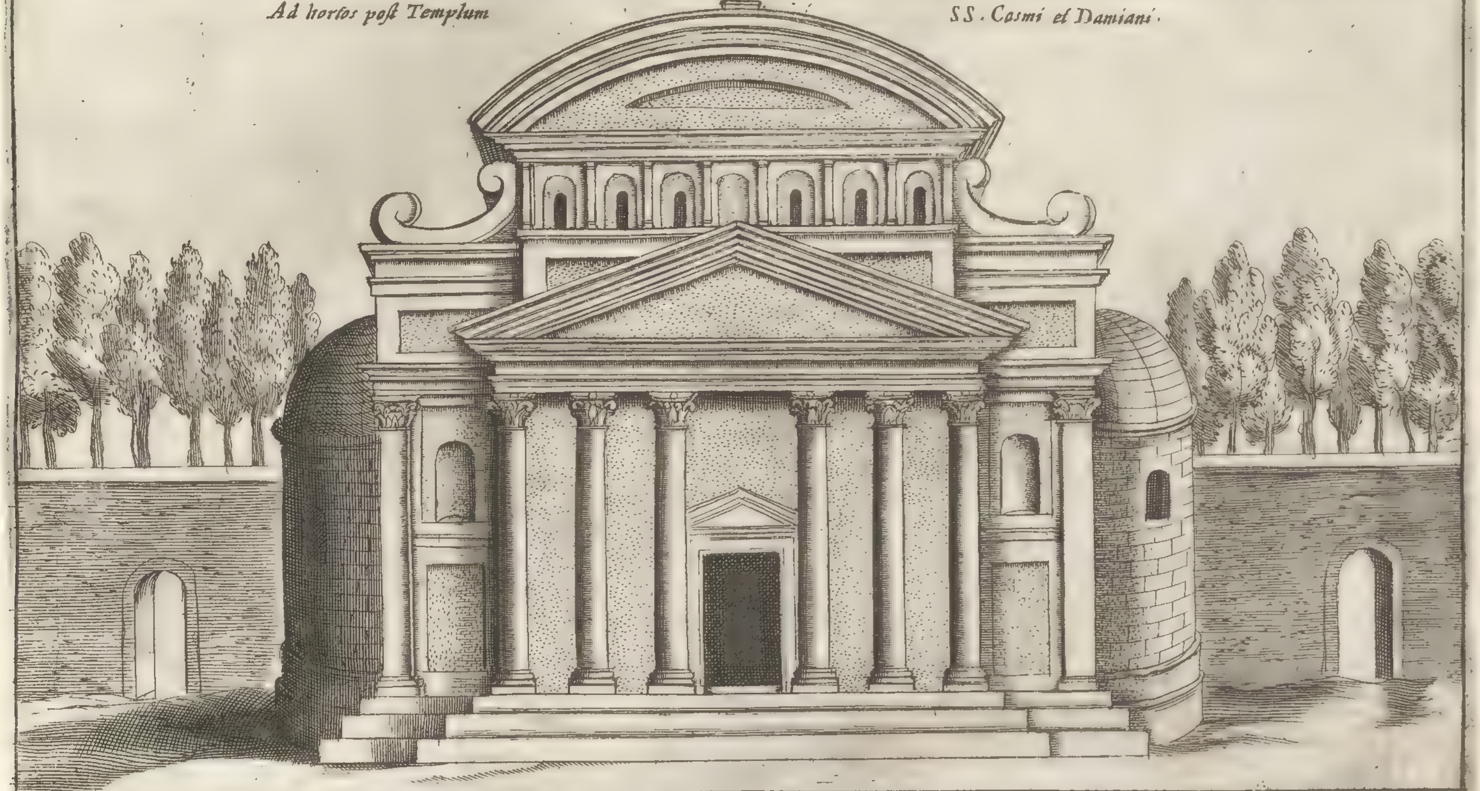
Dicitur hoc templū fuisse illud idē quod hodie S·Mariæ Ægyptiacæ ad forū olim piscariū ad huc eius extat figura, et columnæ striatæ 12. opere Ionico: uidetur quadra fuisse figura, non rotūda, ut Basilicæ, qua propter dubitant nōnulli fuisse Fortunæuirilis, quod potius ea rotundū templū desideret, neque potest fuisse Basilica Lucij et Caij, ut quidā uolunt. quæ adhuc fere integra restat in Esquilijs forma rotunda. alij uolunt fuisse potius Asylum seu Templū Misericordiæ, seu Pudicitię sed hi coniecturis tantū ducuntur. Habet porticū sex columnarū quā: uis non desint qui uolunt tantū esse porticum quæ superest ad usum nostrarum Ecclesiarū accomodatā quicquid sit, est opus licet rusticū egregie laboratum quod ex architrabe co: lumnis imposita constare potest in eius enim spatio uidemus boum capita inter frugum foliorumq, ramulos artificiose insculpta Narrat Valerius Maximus in templo Fortunæ uirilis fuisse statuā ligneam inauratā Seruij Tulli et cum incendiū quod Romæ erat frequens reliqua omnia consumpsisset hanc mansisse illæsam quod accidisse existimabant quod Seruius Tullus fuerit a Vulcano fauillæ ignis forma conceptus eo tempore quo mater eius in domo Tarquinij Prisci ancillabatur. quod in Xpianorū plerumq, templis factum agnouimus id fieri apud gentiles opera dæmonis ad eos in suo errore continendos legimus.

Templū Iunonis Lucinæ fuit magnifice extructū cū porticu columnis suffulta, totū intus marmore cōtectū, hic erat simulachrū Iunonis, quod Matronę Romanę sūma cū ueneratione colebant, nā cū nuptę parere non possent, huc ad eius opē implorandā confluebāt, et eo dementiæ adducebātur ut terga saltē nudata humi prostratæ Sacerdotū Lupercaliū uerberib⁹ ex pellibus capraȝ cōfectis subijcerent uerberanda, ut ita foecundæ redderentur; quodquidē dæmonis opera fiebat ut indicat Ouidius 2.° fastoȝ (A quererat: nomen longis intercidit anis. Nuper ab Etrusca uenerat exul humo. Ille caprū mactat: iussæ sua terga puellæ Pellibus exectis percutienda dabāt. Luna resumebat decimo noua cornua mense: Virque pater subito, nuptaque mater erat. Gratia Lucinæ: dedit hæc tibi nomina lucus: Aut quia principium tu Dea lucis habes: Parce precor grauidis, facilis Lucina puellis; Maturūque utero molliter aufer onus.) Hoc cernere licet in numismatibus Lucillæ in quibus ex una parte est Iuno sedens uiduæ habitu uerber præferens manibus his uerbis Iunoni Reginæ Obtinuit autē Lucinæ nomen uel à lucu quem habebat sub Monte Exquilio uel luce ut idem Ouidius indicat existimo id nomen obtinuisse, quod partū in lucem redderet parientibus enim præerat ut idem ibidem indicat, quo circa illa apud Terentiū in Andria pariens Lucinæ opem implorat his uerbis Iuno lucina fer opē. Hoc modo stulta Gentilitas Nostræ autē Xpianæ mulieres uel Dei matrem uel aliquem Sanctoȝ cui talis gratia a Deo concessa fuit. Templū autē hoc Lucinæ dedicatū est à Sixto PP. III. in honore S. Laurentij Martyris quod optime in diuinis officijs administratur et regitur à R.dis Patribus qui uocantur Clerici minores

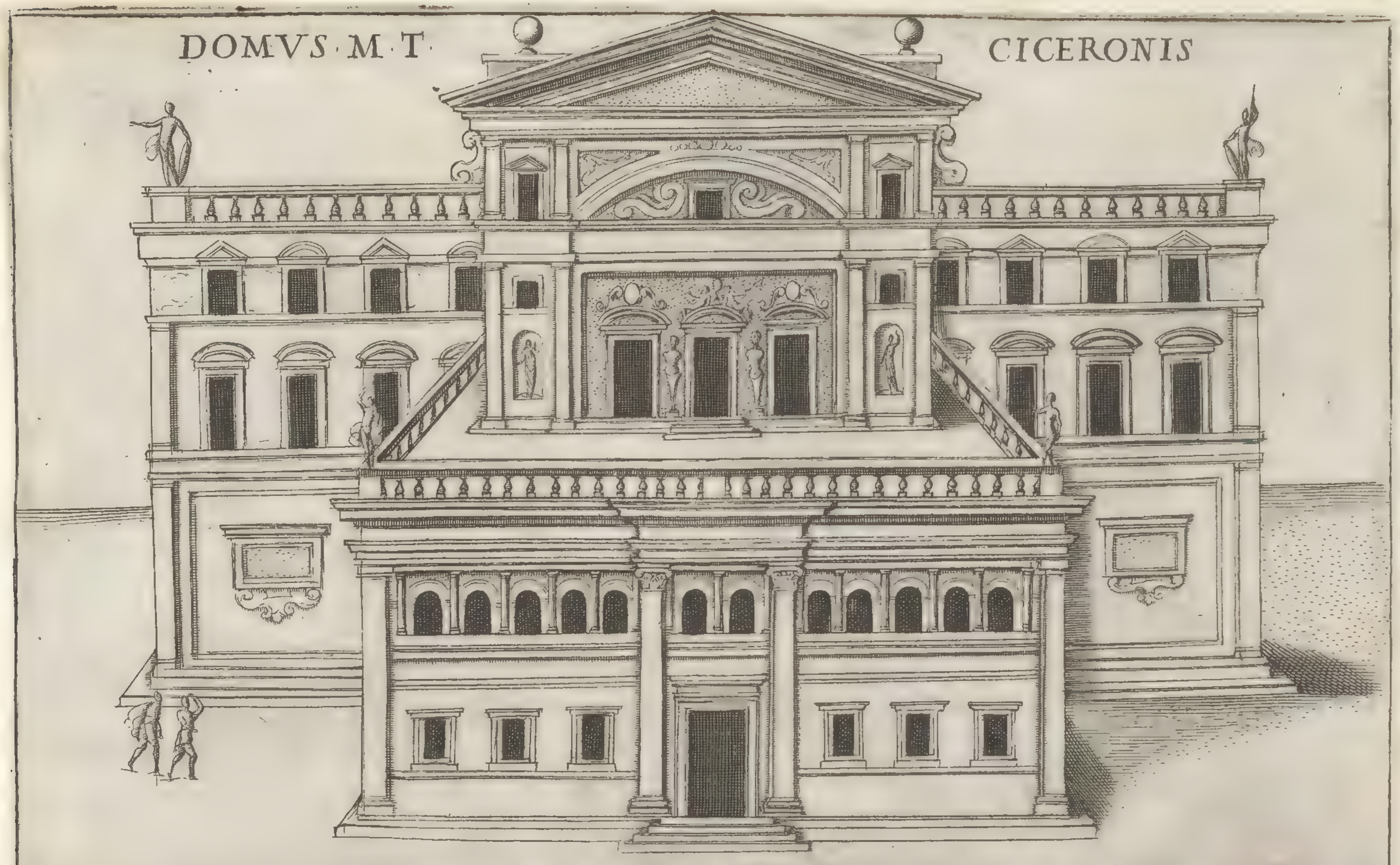
DE·VENERE·GENITRICE·ET·DE EIVS·TEMPLO·IN·FORO·CÆSARIS

Ad hortos post Templum SS. Cosmi et Damiani.

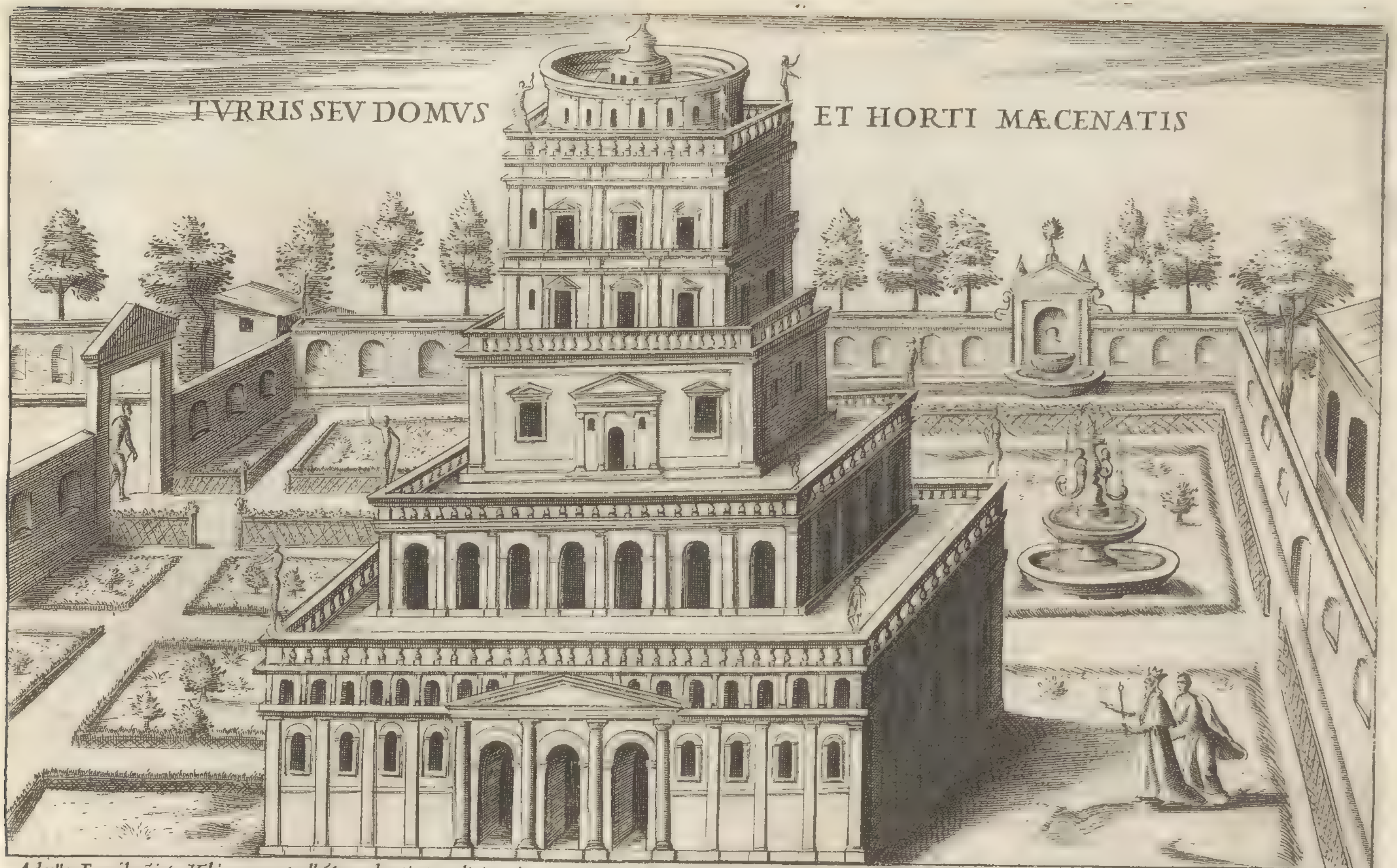
Hoc forum Cæsaris appellatur, quia Cæsar Aug. siue dictator post Pompeianā Victoria illud à fundamētis extruxit. Ad quod extruendū scribit Plin. solū tantū emisse mille ducentis sextertijs,
extructū instituit, ut tradit Appianus, ad causas, iudiciaq. tractanda. quod quidē nec procul erat à Comitio, ut ex Plin. colligitur, nē etiā à templo Ioni. Hodie respōdet ei loco quo post SS. Cosmi et Dā.
æde horti conspiciuntur; In hoc foro prope uia sacrā templum erexit Aug. Veneri genitrici, quod in Pharsalia uouerat: de quo meminit idē Appianus; et illud Iulio Cæs. dedicauit. quod templum
tabulis, ut autor est Plin. sūmo pretio emptis exornauit: et pro illius forib' simulacrū equi sui posuit, qui nemine, quā se sessore patiebatur; et priores pedes hoīs similes habebat. fuit hoc forum
Romanū ut modicū ita pulcherrimū modicū, quia cū ille partes boni principis ageret, nemini molestus nec iniurius esse uoluit, uicinas domos ciuiū adid operis occupando: Pulcherrimum ue-
ro fuit, quia multis erat statuis ornatiss.[m] inter quas præcipua illa erat Veneris Genitricis Loricatæ, opus Archesilai, quāuis præ studio dedicādi nō absolutū. cuius corpus teste Plin. lib. 36
unionibus, quos ex Anglia ipse portauerat, fecit aptari, et in medio foro collocari. Hæc tandē, quæ Venus Genitrix, siue Magna appellatur, gemini Amoris mater dicitur ab Ouidio.
tribuitur et cingulū, siue cestos ob legitimas nuptias; seruitus cupidinū, cygnor. et columbarū, qui bini nunc isti nunc illi ipsius pertrahunt currū, ut uidere licet ex numismatis. ex arboribus myrtu,
ex floribus rosam sibi uendicat. Cytherea, Aphrodite, et Acidalia et uel a loco, uel ab effectu dicitur; denique et genitrix, quia credebant naturæ prolē suppeditare. unde et Lucr. initio sui de rer. natu.
[Aeneadum] ea inuocat genetrix oīum diuuq. uoluptas. Sub eodē ergo nomine priuatā sibi genitrice Cæs. Tē statuis et imaginib[9] honorauit, ex qua per Iulū Aeneæ filium genus suum ducere gloriabatur.

DOMVS · M · T · CICERONIS

Proxima Iouis Statoris templo ædes suas Ciceronē tenuisse manifestè cōstat nō solū ex recētioribus Marliano, et Andrea Fuluio antiquarijs, uerū etiā ex Gellio, et Plutarcho, atque ex eadē Cicerone
obseruatū est, nobiles et magnificas et ipsius loci confinio qua propter et Cicero gloriabūdus dixerat. in cōspectu totius Vrbis domus est mea, et pretij magnitudine, quo eas ut Gellius memorat a Lucio Cras
so emerat scilicet sextertijs uicies à Silla mutuis acceptis. et amœnitate piscinæ, qua se Crassus plurimū delectabat. Has tandē ædes incēdio perijse queritur ipse Tullius domus inquit ardebat in palatio nō for
tuito sed oblato incēdio · ibiq Clodius libertatis tēplū cū porticu struxit. Altera etiam domus, quæ ei fuerat in ceramio a Clodio expugnata fuit ut ipse ad Atticū scribēs affirmat ad eamq expugnandā Clodium
P. Sillæ domū pro castris sibi sūpsisse M · T · C · Viduæ fœminæ cuiusdā diuitis creditur fuisse filius authore Plutarcho, sed incerto patre generatus unde quibusdā ansā præbuit autumandi ex aliquo uiro nobili à Tullio
descēdēti genitū Principio propēsus fuit Musis, sed uidēs hac re se multis inferiorē studiū illud posthabuit ut oratoriæ facultati se totū dederat qua oēs facile antecelluit grauissimā simultatē cū P. Silla exercuit,
cuius cedere furori satius sibi esse putās Roma exijt et Athenas se cōtulit, ibiq uersatus est tādiu dū ipse Silla interijt, et ab amicis reuocatus fuit. Pretoriā dignitatē cōpetitorib. multis prœripuit, quā honestiss. gessit dein
de cōsul cū Antonio creatus suo consilio cōiuratione L. Catalinæ patefacta deleuit multos eius socijs alioquin uiris nobiliss. morte multatis officiosiss. erga amicos ac necessarios extitit, quos pub. cōmendari, uel
defēdere singulariss. nouit. Procōsul e Ciliciæ prouincia cōtigit quā sūma cū laude administrauit in bello ciuili Pompeianas partes secutus est relicto Cesare quo tandē uictore in ipsius gratiam redijt.

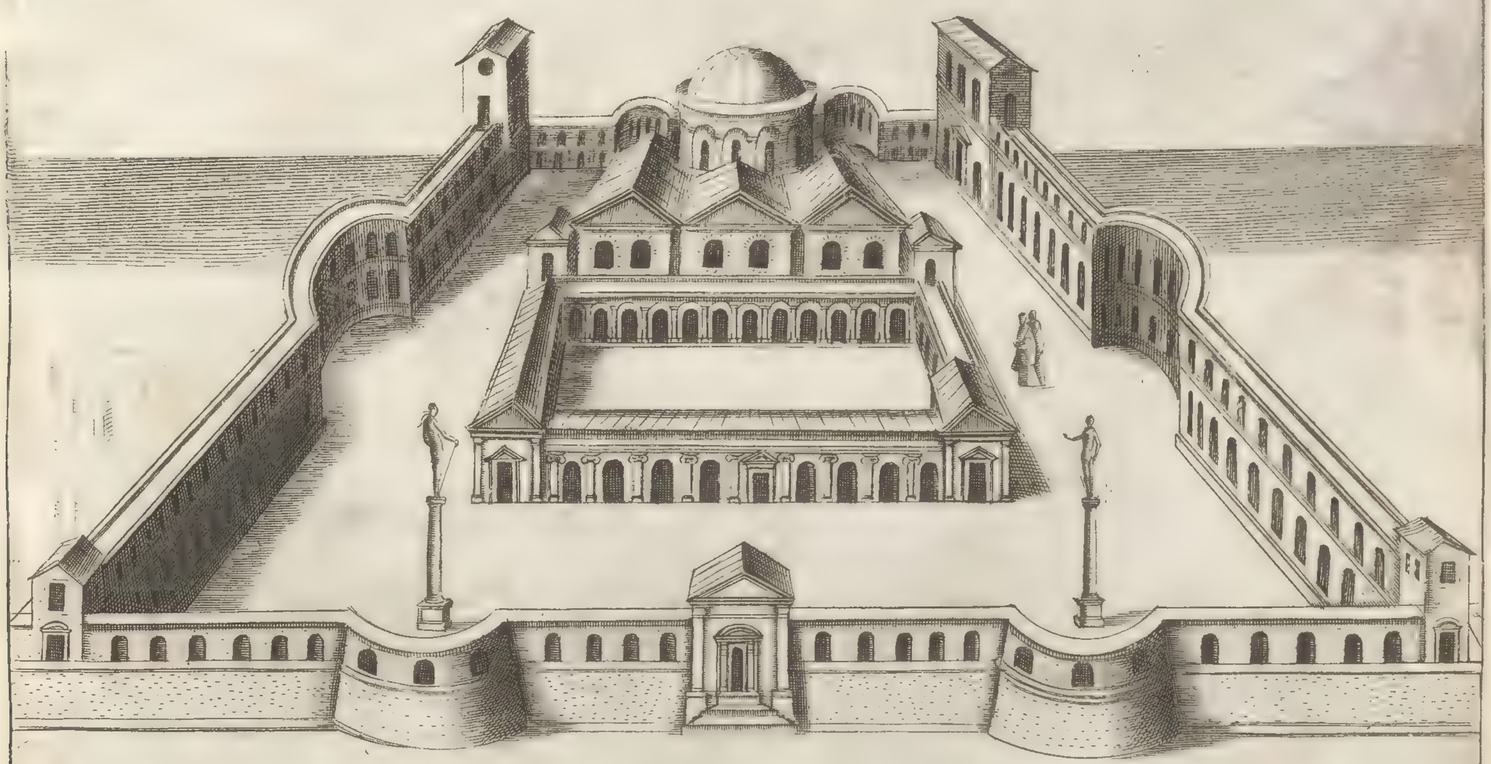

Ad collem Exquilinũ intra Vrbis muros et collẽ fuere horti et amplißima domus seu potius Turris Mæcenatis ex qua turri quod inde ob eius altitudinem tota Roma facile conspiceretur dicitur Nero Vrbis incendium à se maligne excitatũ prospectasse, non tamen in Vrbem Antiq ubi incendij tempore agebat, regressu ut ait Tacitus lib. 15 Annal. quam domui ẽius qua palatium et Mæcenatis hortos continuauerat ignis propinquaret. Construxit autem Mæcenas has ædes non solum sibi sed excipiendis hospitibus Poetis præsertim quibus plurimum delectabatur, iccirco Virgilio Poetar. Principi et Horatio ualde familiariter utebatur, eratq. ipse Poeseos non omnino ignarus. Exceptos uero huiusmodi hospites eruditos et Musis amicos adeo splendide ac liberaliter habebat ut oẽs deinceps principes uiri qui huiusmodi doctos uiros benigne ∴ excipiũt ab eo Mæcenates uocitentur. Erat turris hæc seu Domus Mæcenatis admirabili structura dispertita quatuor ordinibus et planitiebus una super alteram in altum admodum turris excrescentibus cuius fastigium desinebat in theatrum unde patebat aspectus in hortos subiectos ad oẽm amęnitatẽ et delitias consitos, et campos adiacentes, Vrbemq. totam, quæ facile inde quanta erat æstimari poterat.

Erat Mæcenas eques Romanus oriundus ex stirpe Regum Hetruscorũ quod indicat Horatius Ode p.ª Mæcenas atauis edite regibus et Velleus Paterculus qui addit eum licet nobilissimus esset equestri ordine contentũ ut eo liberius posset Poetarũ aliorumq. curorum consuetudine frui. nam alioquin potuisset si uoluisset ad maximos euehi magistratus quod Augusto Cæsari esset familiarissimus opibus tamen abundabat quas oẽs in fouendos Poetas doctosq. uiros effundebat.

THERMÆ ANTONIANÆ

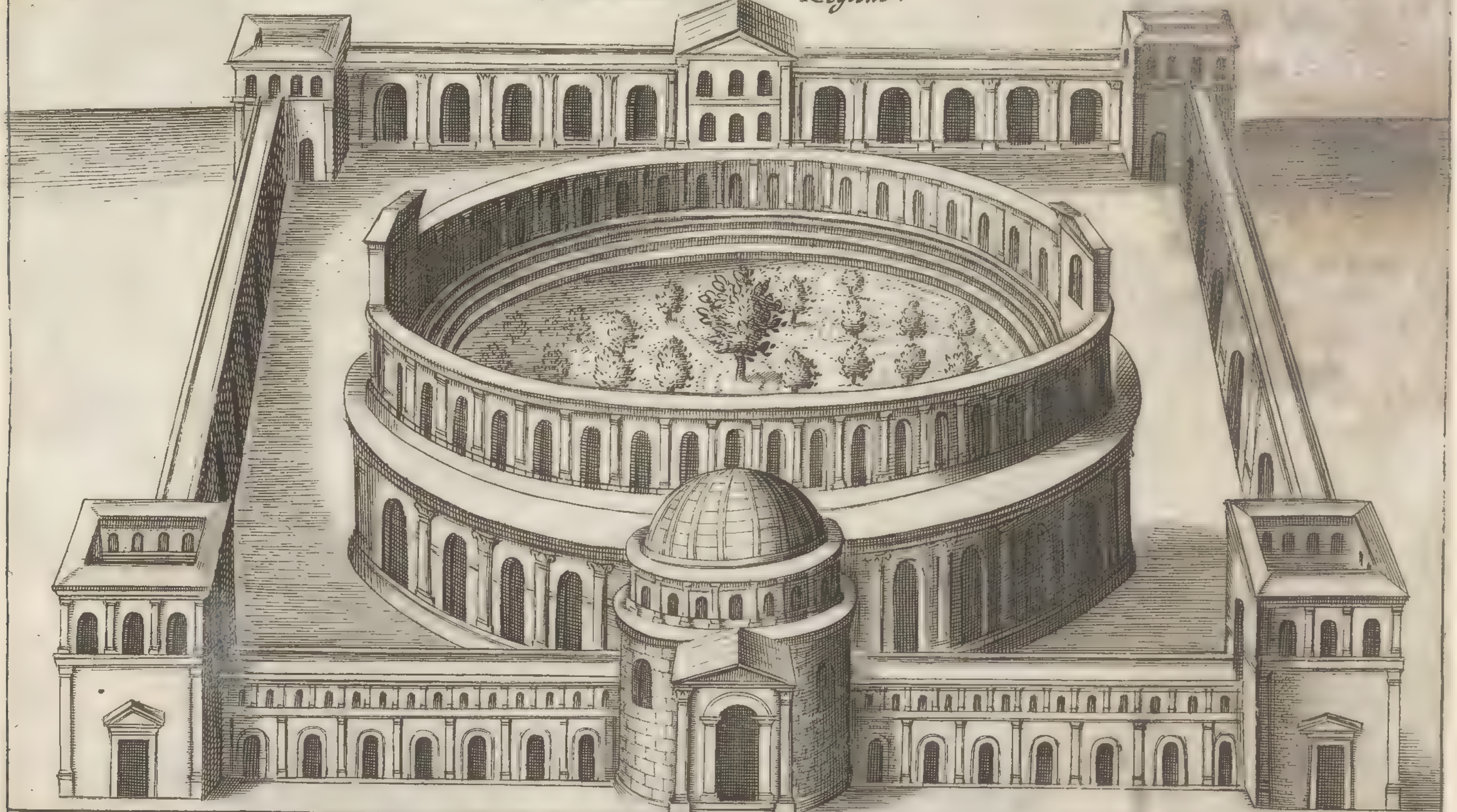
Apud Aedem S. Sixti

Spartianus refert Bassianus Antoninũ Caracallã reliquisse thermas sui nominis eximias, quarũ cellã solarẽ Architecti negant posse illa alia ratione fieri, nisi qua facta est. nam ex ære cupro cancelli suppositi esse dicuntur, quibus concameratio tota concredita est, et tantum est spatij, ut id ipsũ aliter fieri potuisse negent docti mechanici. quas quidem et Eutropius ualde comẽdat. at uero Lampridius scribit ab Antonino inchoatas, Alexandrum Seuerum perfecisse atq; exornasse. quibus et pars aquæ Appiæ siue Claudiæ seruiebat sub eisdẽ autẽ thermis ipsũ Antoninum palatiũ suum ut alij quoq; Imperatores consueuerant; superbissimũ condidisse perhibent. Antiquarij ubi autem hæc omnia definite fuerint non liquido probant ex inscriptione aliqua, præterquã quod uniuersi in altero Auentini montis uertice apud ædem hodie S. Balbinæ fuisse commemorant ubi ingentes adhuc ruinas expirare dices, cũ uastissimos ibi parietes, diuersisq; ex lapidibus columnas iacentes, atq; cõminutas aspexeris. cõfirmat Lucius Faunus ex eo, quod ãnotauit, nempe hodie locũ illũ, quasi ex longa retro traditiõe Antignanũ corrupte ab Antoniano apellatũ. et Vlisses Aldroandius in libello, quem de statuis cõscripsit refert multa ex thermis Antonianis ornamẽta in Palatio Farnesio spectari, cuiusmodi sunt nõnullæ Herculis statuæ et 2 gladiatoris, quaq; unus puerũ in sublime correptũ pedib9 tenet, Hermaphroditi, et uirg. Vestalis illius quæ pro purgãda inocẽtia aquã cribro cõtinuisse dicitur. Dianæ, et multa alia fragmẽta. quod autẽ potissimũ harũ termaq; diuitias extollit, est taurus ille quẽ dicunt Maratoniũ à loco in Athenis ubi illũ Hercules interfecit, ex marmore candidiss.; et monte esse marmoreũ nihil dubiũ. cũ Hercules ibi cũ tauro pugnare uideatur cuius una manu cornu apprehendit, altera stringit urgetq; ferã, eiusq; rictũ distorquet. in imo serpens maximus in foramen irrepere, et clauã pendere Herculis et multa alia. fuit Antoninus Caracalla turpiss.^{us} et imaniss.^{us} Imperator, qui præ inuidia et absolutè regnandi cupiditate fratrẽ Getam necauit in palatio ex insidijs etiã in matris eius suæq; Nouercæ complexib9, quã postea intẽperãter exarsit, uxoreq; duxit. interijt tãdẽ in sordib9 ut ipse uixerat, quas inter eyciẽdas è corpore occisus fuit.

THERMÆ AVRELIANI IMP.

In Transtiberina Regione.

Inter celeberrimas thermas a uarijs Imperatorib⁹ extructas fuere hæ thermæ Aurelianæ quas Aurelianus Imp. egregio splendore ac magnificentia in Transtyberina regione construxit ut essent usui hyberno præsertim tempore, nam alioquin plurimæ erant ab alijs Imperatorib⁹ constitutæ quæ æstiuis caloribus seruiebant. Dicuntur; fuisse ubi nunc campus Iudæus ibi etiamnum nonnulla extant uestigia. Ambiebant autem Thermas porticus, exer: cendis etiã athletis qui hyeme intectis stadijs exercebantur. in his quoq; erant peristilia, et exedræ, disputationib⁹ philosophantium alijsq; litterarũ exercitationib⁹ accomodata. nemora item in medio thermarũ et plataneta lauretaq; cum pratis, suis ambulationib⁹ ita iucunde ad amænitatẽ erant distincta ut mirifice corpora animosq; se exercentiũ reficerent, in hec prata sereno cœlo hyberno frigore ad sese exercendũ prodibant e xystis Præter has thermas idẽ Imperator ut ipsemet in quadam de se testatur epistola apud Dionẽ Cassiũ Tyberinas extruxit ripas, et uadũ aluei tumentis effodit, quod utinã imitarentur nostri, nã nõ tam frequẽter Tyberis in ripas tanto cũ Vrbis detrimẽto effluerent.

Mausoleũ hoc Augustus sexto suo consulatu extruxit sibi, suisq; sepulchrum, inter uiam flaminiã, et Tiberim, imitatus in hoc Mausoleũ quod Arthemisia Regi Cariæ Mausolo coniugi suo exædificauit, quod erat unum ex septem Orbis miraculis; cuius meminit Martialis in Amphithea trũ Cæsaris lib. 1. epig. his uersib9. Aere nec uacuo pendentia Mausolea. Laudibus immodicis cures in astra ferant. Erat autem hoc Augusti, ut ferunt, tantæ amplitudinis, ut illi non cederet quamuis eximia opera extructo: exædificatũ uero fuit ex pario candido lapide. aiunt fuisse altum ducentos quinquaginta cubitos, et in apice sustinuisse æneam Augusti statuam. statuit idem Augustus hic obeliscum ægyptijs notis rerum naturã indicante ex Aegypto a se transuectũ, qui gnomonis instar umbra sua indicabat horas ad motũ solis, strato ut inquit Plinius lib. 36. c. 10. lapide ad obelisci magnitudinẽ: addidisse præterea ferunt porticũ pedũ mille, hortos item, ac nemora uariæ amænitatis, et pulchritudinis, ita ut intuentiũ oculos tenerent, ac mirifice recrearent.

SERENISSIMO·ATQ·INVICTISS.MO CAROLO·EMANVELI·SABAVDIÆ·DVCI
CHABLASII·AVGVSTÆ·ET GEBENNESII: SACRI·ROMANI·IMPERII·PRINCIPI·VICARIOQ·PERPETVO:
MARCHIONI·IN ITALIA·PRINCIPI·PEDEMONTIV̄·MARCHIONI·SALVTIARꝫ·GEBENNARꝫ·COMITI·ROTONDIMŌTIS·NICIÆ
ASTÆ·ET·TENDARꝫ·BARONI·VAVDI·ET·FAVCIGNIACI·VERCELLARꝫ·MARCHION.VE CEVÆ·MARIONELLIÆ·ET·C·DÑO·SVO·CLEMEN.

Iacobus Laurus Romanus perennem Foelicitatem

Cum nihil antiquius et clarius ijs esse soleat, qui res suas, uel alienas immortalitati mandare constituunt quã ullum optare principẽ, cuius splendore, et patrocinio innitantur, ad illas illustrãdas, et à quorundã sciolorꝫ calumnia, et ipsius temporis iniuria uendicãdas, uere te unũ, Princeps Serenissime, uideo idoneũ, qui meos hos labores decorando, actuẽdos suscipias. Ea enim est tui nominis gloria, stẽmatisq. maiestas ut nõ solũ natura, sed etiã uirtute æmulus ipsius Solis uidearis. sinãque res ille obscuras illustrare, ac nitidas, uel quæ in se quidquã lucis ostentat perstringere, et obscurare soleat, quis te huiusmodi ingenio et nobilitate affectũ esse nõ uideat, qui lucẽ tenebris, et tenebras afferre aliorꝫ omniũ luci cõsue: ueris. Propterea Romanæ hæc antiquitatis ornamenta suis antea fundamẽtis obruta uestigijsq. sepulta labore nũc meo tandẽ excitata lucẽ uidere nõ possũt, nisi debitã tuã illis exhibeas, qua tuorꝫ monumenta Cæsarũ unde per Imperatores augustiss.am et antiquiss.am ducis originẽ, tutò et iucunde compareant, quib' etiã si quid ætas iminuit atq. impedit, quo minus ad pristinũ splendorẽ omnino redire potuerint, saltẽ tuo ipsius nomine, stẽ: mateq. inscriptõ supplendo corrigas, atq. illustrando amplifices. Quid mirum si te tantum in hæc Cæsarꝫ demortua, atq. muta monumenta ualere crediderim, quando quæ ex literis, et annalib' spirãt hactenus, et loquuntur tua admirabili rei militaris scientia, incredibili uirtute singulariq. felicitate imitando superas, nedũ renouando cõfirmas. Hac etiã ego luce confirmatus nil iam maleuolos si qui essent quorundam animos metuã, utcũq. de oculorꝫ acie glorietur, quibus partus oblique meos intuentes, eos fascinare, immo et deuorare cõtenderint· isti oẽs profecto Celsitud.nis tuæ radio euanescẽt, ac in inuidiæ sese latebris ocultare mallẽt, quã nostris hisce ruinis instauratis serpere et insultare. Quæ cũ ita sint, si ego alteri, quã tibi Princeps Sereniss.e meũ cum suo ipsius autore opusculũ dicare et donare nequeo, tu pro tui nominis sanguinisq. præstãtia utrũque ne graueris suscipere, quẽ Deus opt. Max. tuæ ipsius mag nitudini parem semper efficiat et c.

Cũ Priuilegio Summi Pontificis et aliorꝫ Principum.

Romæ ... Superiorũ permissu

Studioso Lectori.
Doctor Andreas Baianus Lusitanus F.

Nosse triumphãtẽ uiua sub imagine Romã
Si cupis, hoc Lauri perlege lector, opus
Ære immortali Laurus, nõ fronde coronat,
Antiquæ et Romæ tempora uiua facit.
Vrbs vetus exciderat Lauro redimita uirẽti,
Laurus et amissas integrat alter opes.
Templa, triumphales arcus, capitolia, thermas,
Circos Naumachias, amphitheatra, uias.
Lympharũ ductus, hortos, palatia, scenas,
Sũma columnarum, pyramidumq. iuga.
Atque Colosseas moles, operosa theatra,
Venatus, ludos, Indigetumq. decus.
Diuorum ritus, hominũque Hymenæa triumphos,
Victrices currus, et spolia ampla ducum.
Aurelij quæ explere sitim Patris istaualeret;
Explebunt etiam, lector amice, tuam.

Cum Priuilegio Sũmi Pontificis
et Aliorum Principum

ROMÆ ANNO DÑI
MDCXIII.

ANTIQVITATVM VRBIS
LIBER SECVNDVS
EODEM AVTORE ET SCVLPTORE
IACOBO LAVRO R.

ROMA VICTRIX DE DACIA PROVINCIA SVBACTA TRIVMPHANS VVLTV AC HABITV BARBARORVMQ SPOLIIS ILLVSTRIS.

Idem in almã Vrbem iam nouam et
ex ueteri in melius restitutam.

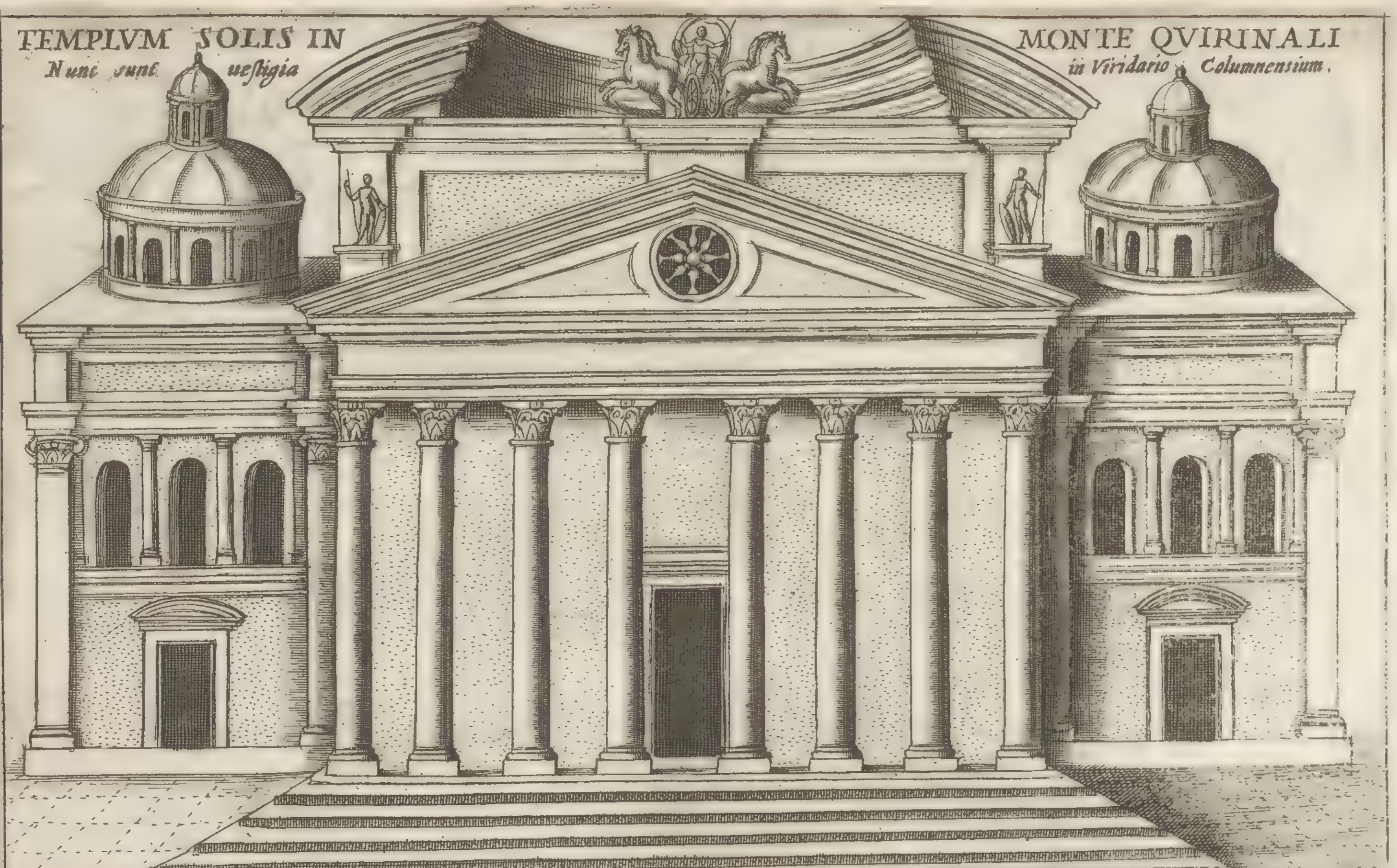
Innumeros quid Roma tuos, antiqua, triumphos
Mirer opes, nomen, sceptra, trophæa, uiros?
Persidis ac Medûm, Danaûmq. suprema per orbẽ
Trina sub imperio regna fuisse tuo?
Tot Reges, sũmosq. duces, populosq. feroces,
Ante triumphales præterijsse rotas?
Europã, Libyen, Asiamque potentibus armis,
Legibus et uictas succubuisse tuis?
Robur et Eoos tantum penetrasse per Indos,
Vt tecum peterent pacis inire fidem?
Nunc mage quæ Christi dñi nunc pace triũphas,
Pluraq. non belli, ui, sed Amoris habes
Non ferro, sed uoce Dei, lignoq. uerendo
Cuncta domas, dulci subdis et illa iugo?
Cedant arma togæ: concedat laurea linguæ,
Roma uetus lateat, dum noua Roma patet.

Superiorum permissu.

Simulachrũ hoc Romæ uictricis ex marmore una cũ duab⁹ inc inde statuis Regũ captor. Numid. ex subnigro lapide sũt in hortis Ill.mæ Cæsior. familiæ iuxta S. Petrũ in Vaticano) et quoniã hic, ut in Palatio cõtinguo sũt uariæ statuę tã integre quã fractę, præclara antiquitatis monumenta, uolui hic eas ascribere ut satisfaciã honestæ Nobiliũ Romã aduẽtãtiũ uisendi cupiditati. Primũ in atrio Palatij sũt 3 statuę, una ex Amazonibus quã magni fiebat a M. Ang. Bonarota, est Apollo, et etiã Sabina mulier semindula et altera quę etiã magni fit sũt et alia mutila. Vnũ truncũ ad quod delineandũ aduentãt pictores quare uertitur adeo cõmoditate, sunt plurima circũ epitaphia, et in medio laruata facies ampla ex lapide porphiretico. Circa hortũ sũt 22 Termini antiq. diuersis effig. Est uas tripes ad usũ fontis antiquũm in quo Faunus coxendice sustẽtãs utrẽ quip os emittebat aquã, in balneo est Neptunus nudus Est Apollo cũ cythara, et Agrippina lapis, et in eo excisæ duę figure, Pallas, Hermaphroditus, æneus pes colossi, ad caput uia horti est fons unde defluit aqua ex limace marmoreo puer gestãs urna in collo. Postea eunti ad ligellũ seu xystũ est tabula marmorea cũ insignib⁹ Ill.mi Card. Cæsij, sũt hic statuę 3 truncæ ex marmore. Extra ligellũ Venus absque capite mensa marmorea cum 5 sororib⁹ lugentib⁹ excisis in marmore aliisq. sculp.is fluuius. Ad ingressu Antiquarij sunt hinc uide Sphinges. In fronte Antiq. est caput Iouis ex porph.io inc caput Othonis Imp. inde Poppeæ uxo. ex mar. supra 5 Idola Palladis uidelicet Cereris, Victorię, Capiæ et Dianę. Ante Antiq.m uaria frag.ta in ipso Ant.o D Somdi Sabina et cap. Palladis Herc.is et Iouis uidentur Colossi, Hercules, Satirus, caput Iouis e regione et sub eo Pyrri Epirotar. Regis Leda una cũ Cupidine, Egredientib. ex Antiq.o occurrit arces ex mar. Albo et leo ex misto ibi in ligello aperto Eliogabali statua. In uertice tholi parui Idolũ ex lapide nigro ex simiã referẽs et 2 Crocodili, Paulo ulterius cenaculũ hemisphericũ in medio puteus aquę uiuæ abacus marmoreus, caput Bacchi Neptunus, et hortor. Dea Maro inhærent plurima antiqua epitaphia. Plutonis statua, leones 2 ex rubeo lapide cũ armis Cæsior. In Palatio deinde uisitur caput insigne Scipionis Africani ex hidio lapide admiranda sculptura ponit enim ad oculos tantũ uirum. In loculamentis parietis sunt 3 Vasa ex alabastro Orientali placido raro ope. Preterea in Xisto adiacẽti sũt capita Imperator. inter quæ illud Caracallæ exprimit egregię uiri sæuitiã, est M. Bruti et M. Ant.ii triumuiri cũ Cleopatra. sũt preterea in posteriori cubiculo uaria antiquitatis monumenta ex ære et lapide statuæ minores, lucernæ, capita, uasa et caput Adriani, Cupido itẽ cũ puero ansere premente, uisendum opus, et alia uisu digniss.a quę breuitatis causa omitto, quæ qui uiderit cõtentus discedet. Dicitur corrogasse heroia antiquitatis monumenta Federicus ille Cardinalis Cæsius et iccirco laudandus, ut propter templ.ũ a se extruxit S. Cater.æ de Furarijs

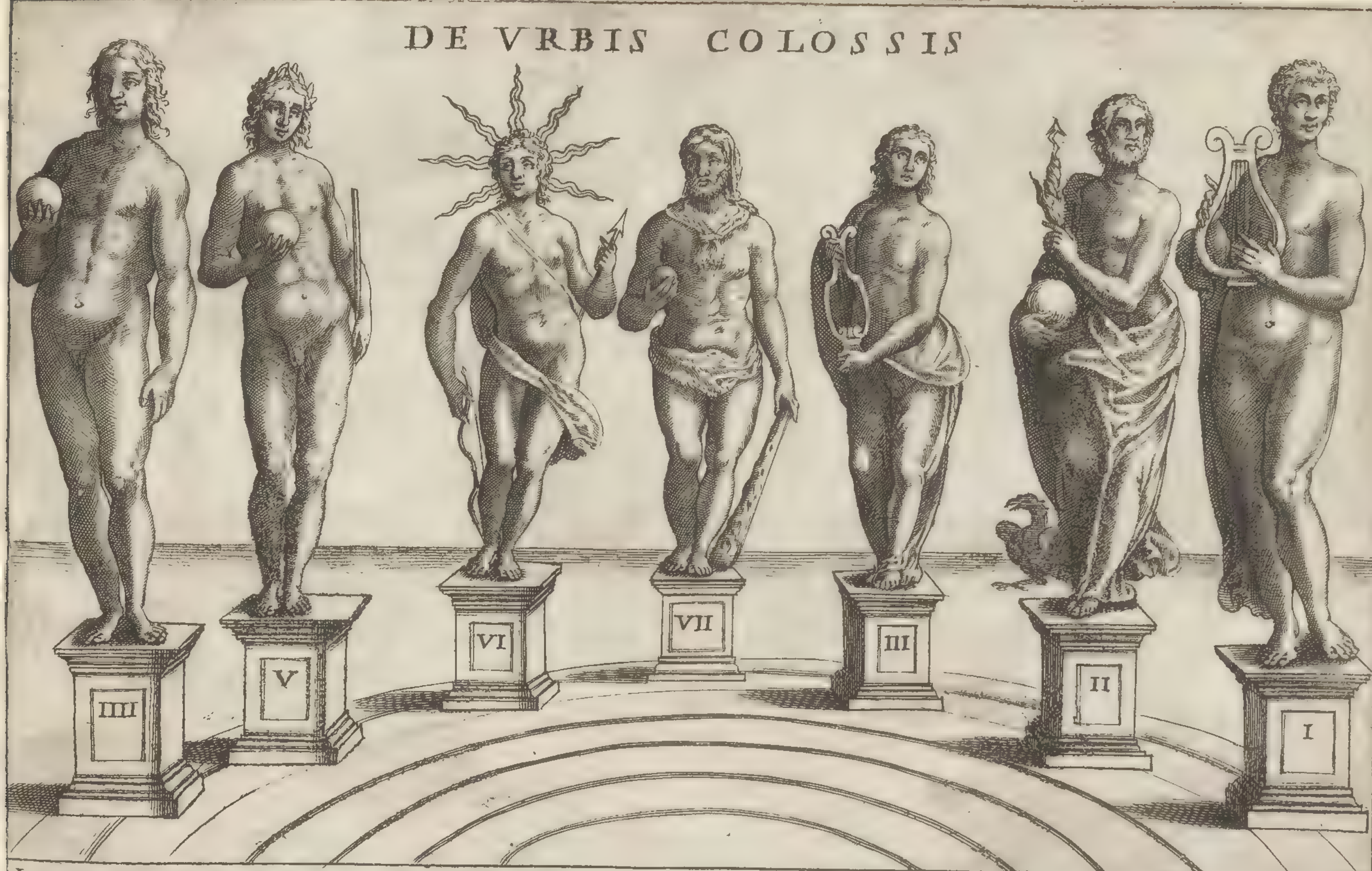

M·Marcellus ad portam Capenā hoc honori et Virtuti templū dedicauit anno 17. a Patre eius primo consulatu in Gallia citeriori uotū antea, quod fere in id temporis cōuenit, quo Liuius Romam
2.º bello punico occupata fuisse cōmemorat aliud quoque posuit Marius teste sest. Pompeio: celebre sinō ob materię prestātia, cū multa tunc fana hac illud re facile antecelleret, ut pote quod Vitruuius nob.ⁱˢ
et antiqui.ᵘˢ Architectus nō marmoreū fuisse testetur his uerbis, nō solū scripta à Cossutio sūt desideranda, sed etiā à C. Mutio qui magnificētia confisus ædes Honoris, et Virtutis Marianæ cellæ, columnarūq. et episti:
liorū symetrias legitimis artis institutis perfecit, id uero si marmoreū fuisset, ut haberet, quē admodū ab arte, sic à magnificētia, et impensis autoritate, in primis et summis operibus nominaretur. Nihilominus operosi:
tate atq. elegantia unū ex sumptuosiss.ⁱˢ fuisse constat, ut ex Vitruuio legimus, nō solū sculpturæ artificio, quo intus, ac deforis renidebat, sed etiam imaginibus ornatissimū quas autore Plinio Cor. Pinus, et Actius Pri:
scus Vespasiano restituēte pinxerūt. quib³ etsi ornamētis caruisset hoc sane celebratissimū semper foret quòd mysticam, et hieroglyphica spectatorib³ mente innueret, dū uolētib³ Honoris introire templum
nullus quā per ostiū Virtutis ædis ibi affabre, et ingegniose factū pateret aditus. S. Augustinus de ciuit. Dei arcanū hoc aperuit docens hac in re antiquos Romanos uoluisse nemini honore tribuendū, siue ap:
petendū, qui ingressū in Virtute, imò et progressus non fecisset. Virtus enim quæ tanquam Honoris custos hoc in loco describitur sola est quæ ueris candidatos suos honoribus afficit et quæ Vera ac propria nobi:
litas est quæ et fasces mytras, et Coronas continet ei datura præcipuæ cui templū suum frequentauerit, qui in Dei gloriā animæq. salutem diligēter attenderit, qui uero aliunde quam per uirtutis ianuam uiam
ad honores affectare contenderit per tectū quidē uel fenestrā latrunculi et tyrāni more conscendens rapere illos non consequi consueuerit. Mementote ergo terrarū Principes animo collabentia tem:
pla Virtutis excitare nec ullū uelle mouere ad honore uestigiū quod p. Virtute nō feceritis discite indignū quemq. honoribus iudicare, qui templū Virtutis non adierit et assiduus eius cultor nō extiterit.
Hoc quidē considerātes, uel illi qui à Xpiana fide abhorrebant, antiqui Imperatores moralib³ quibus poterāt, se uirtutibus excolebant et huiusmodi politicis Remp. disciplinis instruebant, nec ante sibi maximi
titulū uedicabat, quā optime de uirtute meruisset, à qua optimi cognomē obtineret. quorū ex numero, ut cęteros prætermittā, Antoninus, atq. Traianus extiterūt, qui quoniā res suas gestas uirtutis robore fulciebant
nulla unquā tēporis calamitate bellorūq. impetu exciderūt huius rei quidē ingēs argumētū accipimus columnas illas duas max. una a Traiano altera ab Antonino excitatas, quę hodie in sua integritate ac elegātia pmanēt.

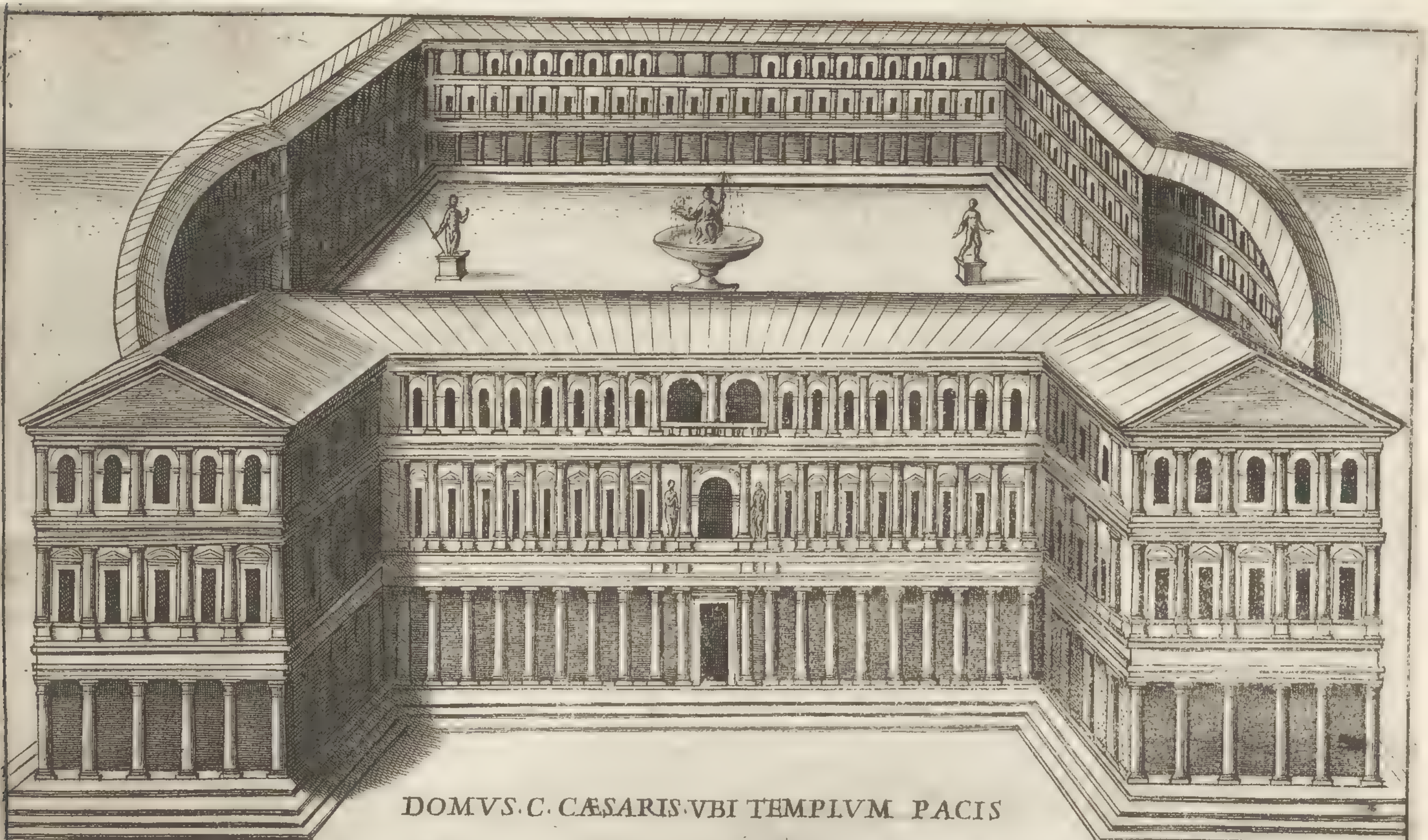

Templū Solis dicitur in Monte Quirinali ab Aurelio Impᵗᵉ iuxta Thermas Cōstatinianas magnifice extructū, ornatūq; intus et foris columnis eximiæ elegātiæ sicuti meminit de hoc Flauius Vopiscus: porticus eius 12 columnis sustinebatur, quo numero et 12 menses et 12 Zodiaci signa significabatur. In hoc frontis eiusdē fastigio eminebat quadriga quatuor equis ex metallo inaurato qui referebat 4ᵒʳ. anī tempestates in ipsomet templo sublimi in loco erat statua Solis ænea inaurata licet quēdā uelint fuisse aureā quo fiebat ut templū ipsū intrinsecus et forinsecus undique emicaret et ob marmoris ipsius candore et 12 signa extantia quæ motu solis et iter eius ānuum indicabant, et locū ubi singulis mesib⁹ diuertit, declinationesq; eiusdē: hæc omnia uarijs interuallis distincta cū picturis eximijs et columnis ex Aegipto transuectis admirabilē reddebant speciē intuentibus. Hic Sol qui nunc Apollo nunc Phoebus nūc alijs nominib⁹ appellabatur ortus in Aegypto Iouis Ætheris filius dicitur fuisse singulari pulcritudine et scientia præsertim astrorū, lyræ quoq; et arcus inuentor simulachrū eius stultissime colebatur ut Deus et falsam augebat opinionē quod per illud dæmon uaria reddebat oracula et responsa primum templum obtinuit in Delo in Claro deinde Lycia et Ionia alijsq; regionib⁹. tandem Romæ magnificentissimū eiq; instituti ludi Apollinares et sacrificia. Huc, ut ad alia idola, sæpius adducti sapientissᵢ nri Martyres ad sacrificādū, maluerūt fortissᵉ pro Xpō uero Deo et iustitiæ solē occūbere quā rē adeo stultā et detestādā comittere.

DE VRBIS COLOSSIS

Inter omnes uastissimas statuas, quæ Romanorum prisci temporib⁹ in urbe stabant simulacra erant Colossi dicta Græco quidē uocabulo, ab hebetando uisu, si Suidæ credimus quia oculorum ascendentiū eo acies deficeret, uel si Pompeio, a colosso primo conditore, quos præter quā quod per totā urbē in fragmentis ut capite trunco manu, et pede uidere est Plinius moles pares turrib⁹, et Martialis ambitiosa hyperbole sidereos appellauit, quod in astra proprius minari uideretur Horū quidē septē meminisse et collegisse nobis uisū est quos passim apud autores inuenies, utpote celebratissimos. Primus Apollinis erat in Capitolio XXX cubitorum, ex Apollonia Ponti urbe translatus. 2. Iouis in campo Martio à Claudio Cæs. dicatus, qui et propter Pompei theatri uiciniā Pompeianus dicitur 3. eiusdē Apollinis in bibliotheca templi Augusti 50. pedū a pollice, dubiū ære nobilior an pul: chritudine. 4. in Capitolio eiusdē Iouis a Q. Seruilio conditus tantæ amplitudinis ut conspiciatur a latiari Ioue. 5. quē P. Lentulus in eodē Capitolio fabricari fecit. 6. Neronis a Zenodoro artifice sūmo facto. 120. pedum magni: tudine quem ipse Nero cōstituit in domo aurea, unde et hodie Vespasiani amphitheatrū ab ipsius colossi uicinitate coliseo corrupte dicitur. de quo Martialis hic ubi sidereus propius uidet astra colossus, et subdit inuidiosa feri radiabant atria Regis quē, ut refert Andreas Fuluius Nerone mortuo, ne ob eius fœda flagitia talis memoria remaneret, imo et cū sonitu interiret soli dicarunt donaruntque. 7. fuit Domitiani in foro de quo Papinius, quę sup imposito moles gemata colosso stat latū complexa forū Hæc sunt quæ de urbis colossis collegimus Noueris tamen studiose lector mentionē fieri de Scopæ colosso extra Vrbē ad portā Labicanā apud circū in templo Bruti Callaici. duos etiā mōstruosque nobis reperiri alterū Rhodiū soli dicatū, quē fecerat Chares Lydius. 70. cubitorum altitud: alterū Mercurij in ciuitate Galliæ Aruernis a Zenodoro factū pedū 400.

DOMVS·C·CÆSARIS·VBI TEMPLVM PACIS

C. Iulius Cæsar ut refert Suetonius Pontifex iam Max. electus domū publicā nō qualē priuatus in Suburra habitauerat mag.^{ce} sibi condidit ad uiā sacrā ubi tandē Vespasianus templū Pacis extruxit quā Iulia sumptuo:
siss. ipsa exornasset, et Augustus diruisset ut ibi uxori suæ Liuiæ porticū excitaret, quod et Faunus in sua Vrbe memorat. Fuit C. Cæsar rerū gestar. gloria fælicissimus, et unus ex nouē inuictiss.^{is} totius orbis ducibus qui animi magni:
tudine dignitate, potentia et autoritate, reiq. militaris scientia omnes longe principes superauit atq cū maximis etiā Philosophis, oratoribus, et Scriptorib. cōparandus, cū ipse suo omniūq. iudicio suis se gestis idoneū scriptorem
inuenerit. fuit honorū sic appetēs ut oībus sese ingesserit Reip. muneribus, naq. proconsul de Lusitania triūphaturus, triūphū abdicauit, ut Romæ presēs, sicut lex erat, cōsulatū peteret, et obtineret. Indeq. consul indecēniū factus eam post aspirans ad
maiora dignitatē cōtēpsit nec censuræ, siue præfecturæ morū quā gessit acquiescēs dictaturā sibi ꝑpetuā uendicauit, munus eo tempore maximū et sacrosāctū a quo prouocari licebat nemini. Præterea Imperatoris commune nomē quod ad sola rei mi:
litaris gloriā ꝑtinebat, sibi infimū cogitās, id adeo sublime fecit, ut deinceps potentiā et autoritatē in Rep. cōtineret, quod et sibi suisq. posteris relinquēdū curauit. ita semp. imperiose se gessit ut comitia in potestate haberet, et oēs ineuntes magistra:
tus in sua acta præiurare cōpulerit, aliter nō initūros. sic oīum breui animos et suffragia tenere potuit, unde leges in triūphis et dignitatib. cōsequēdis aliquādo impune uiolauit. Sūmus exercitus Imperator pro exēpla militis munus exercuit, dum præ:
liū cū Germanis cōmissurus a milite pauitate arreptū armis cuiusque in hostes impetū faciēs cæteris uires, animūq. addiderit. Hispaniā usq. ad Lusitaniā penetrauit, et uicit Gallias, Britanias, et Africā debellauit, et uectigales fecit. bellū
in Hispania cū filijs Cn. Pōpeij Magni gessit acerrimū illudq. depugnauit, et absoluit de ciuib. nō legitime triūphādo, cū antea ipsū Cn. Pomp. in Pharsalia profligasset; quinquies triūphauit p.^{o} ex Gallijs cū rege Vercingentorige eaq. ducto q.
triūphū Suetonius et Florus primū et excellentiss.^{um} fuisse referūt. 2.º de Ægipto triūphū egit in quo Reginā duxit Arsinoen. 3. de Ponto Alexādria iā recepta, Pharnaceq. celerrime superato quod et titulo demonstrauit his uerbis Veni.
Vidi. Vici. 4. ex Africa in quo Iubæ Regis filiū captiuū duxit. 5. Hispania, ut supra demōstrauimus. præter ouationē cuius Dion meminit, qua C. Cæsar post ferias latinas ex Alba, ut mos erat, in Vrbē inuectus fuit, egregijsq. acclamationi:
bus exceptus a Populo ob quod et exquisitos honores a Senatu obtentos seu potius extortos inuidiā apud ciues concitauit ut coniuratione facta a M. Bruto et Cassio Id. 8. Martij in curia Pompeij 23. uulneribus confossus occūbe:
ret, postquā ordinasset ānū, et quintile mensē a suo nomine appellasset, sic tandē nimiæ ambitionis pœnas exoluit, et sanguine Pompeij generi in eius Curia occisus expiauit.

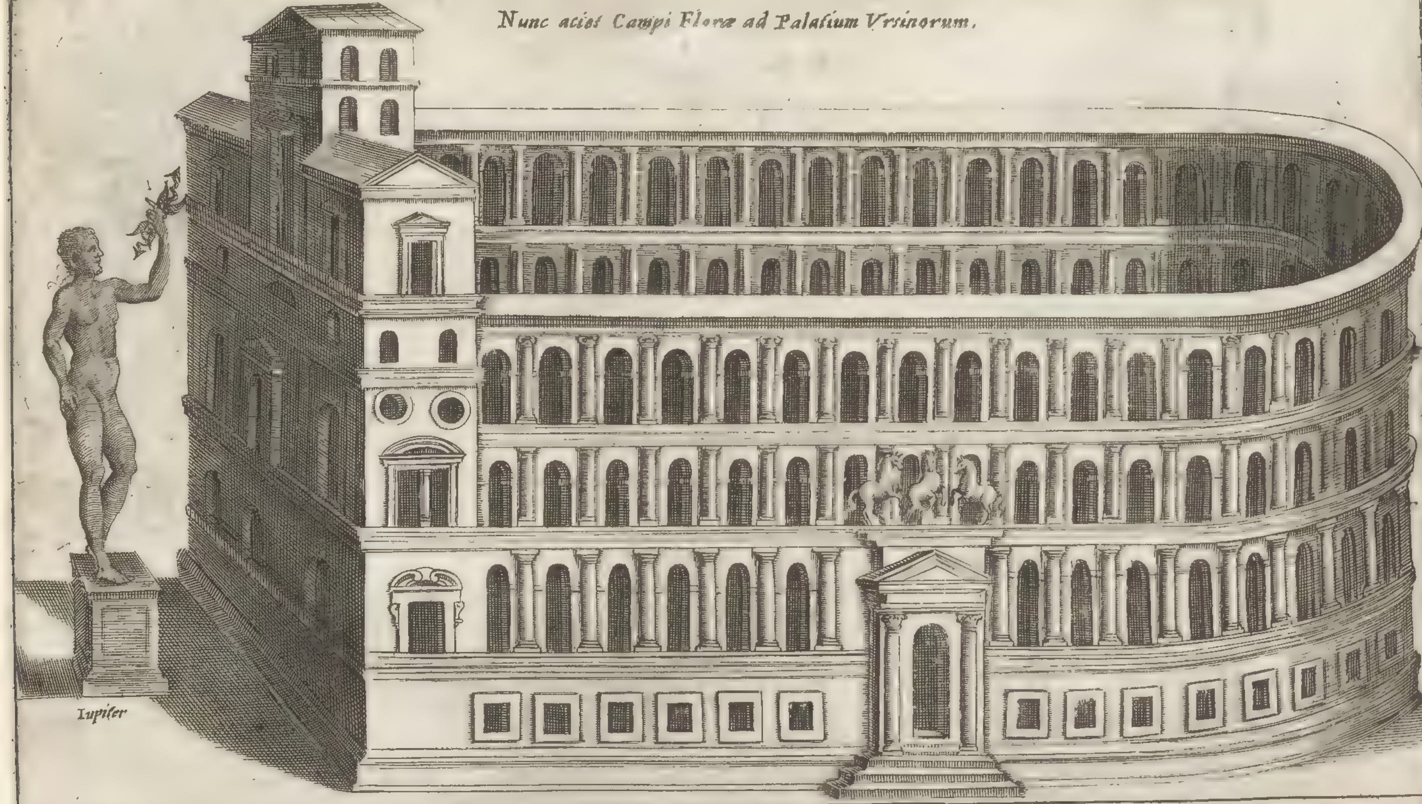

ORDO·TRIVMPHI·CAII CÆSARIS·PER·VIAM·TRIVMPHALEM·AD·CAPITOLIVM

1. Templũ Iouis Capitolini.
2. Congiariũ P.R. datũ.
3. Ara
4. Camilli et Flaminij.
5. Consules.
6. Lictores.
7. Ministri turba baculis submo.tes
8. Lictores.
9. Magistratus.
10. Senatores.
11. Tubicines.
12. Prouinciæ Mon. Flu.
13. Diuersæ Ferar. perg.
14. Vrbes regiæ et metrop.
15. Aurũ et arg. cũ sig. impr.
16. Tabulæ signa aurea etc.
17. Vestes gemalæ et statuæ,
18. Gentiu uictar. arma etc.
19. Multi principes ducti in triu.
20. Galea, scuta et alia milit.ia
21. Vasa aur.a et arg.a plena mone.
22. Vasa inumera aurea etc.
23. Alia Vasa pretiosa.
24. Multa Vasa disci et phiale.
25. Tubicines
26. Hostię poppę Victimarij
27. Tauri multi ad sacrifi.a
28. Camilli et Flaminij,
29. Elephantes uicti
30. Currus Regij cũ coronis
31. Cur. reg. cũ coro. diũ don.
32. Reges ducti in triump.
33. Milites strenui p merit. cor.
34. Lictores laureati.
35. Odores Arabici.
36. Tubicines.
37. Is qui uictis insul: tabat triup.li monebat.
38. Imp.r triumphas.
39. Musici
40. Suffim.a odor.
41. Propinqui D.I.
42. Legati trib. duces
43. Ministri e scutiferi
44. Præfecti
45. Homo armatom. aũt.
46. Arciferi
47. Iaculatores
48. Aquiliferi et centuries
49. Labarigeri
50. Signo cũ Du. Imaginib.
51. Dragoniferi
52. Alia diuersa signa
53. Legiones

THEATRVM POMPEI MAGNI

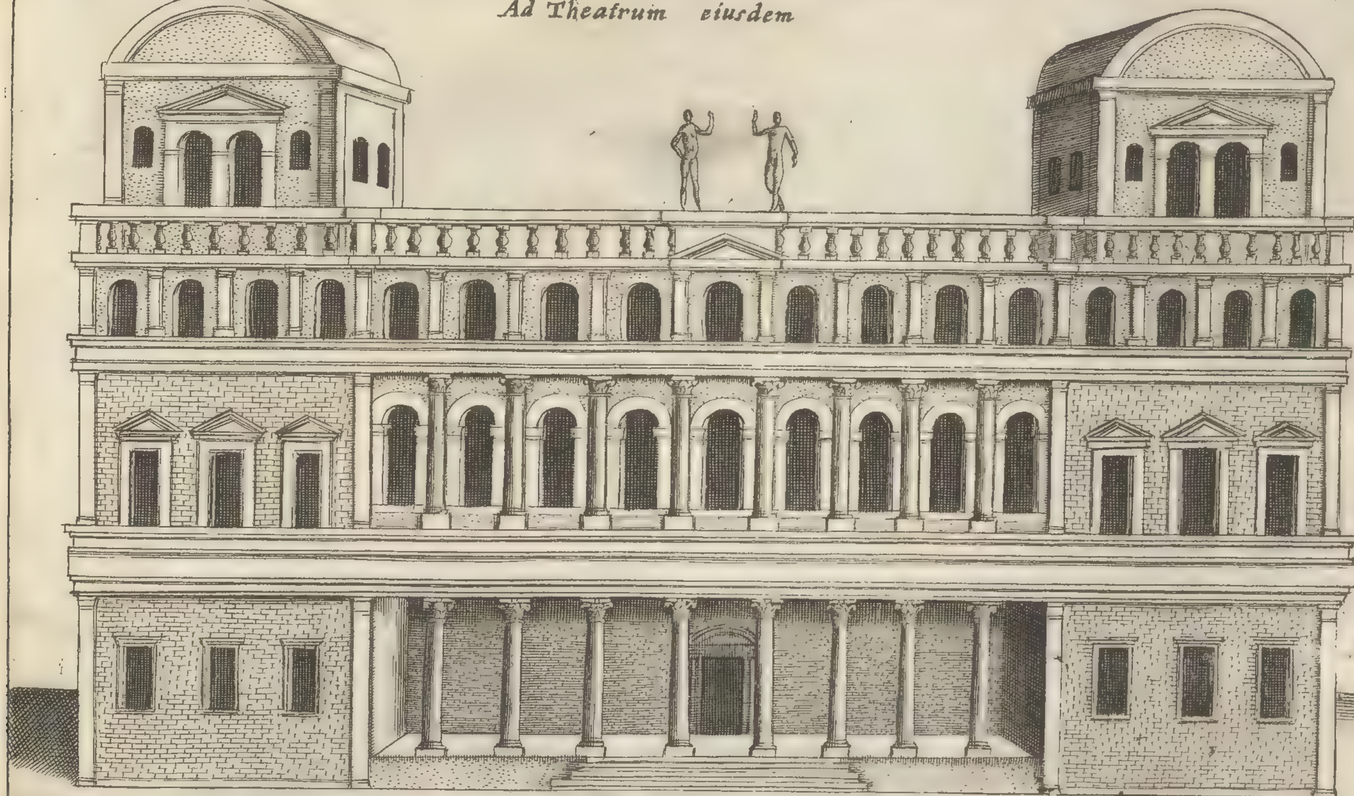
Nunc acies Campi Floræ ad Palatium Vrsinorum.

Theatrum hoc primū fuit omniū Romæ, quod stabile et fixum fuit ex lapide constructū, nam primū ex ligno pro tempore excitata solutis spectaculis dissoluebantur, res erat hæc maioris impensæ quā utilitatis, quo circa ad eam etiā uitandam Pompei libertus, beneficij a Dn̄o accepti memor, fertur eius nomine Theatrū hoc statuisse, quamuis Pompeus ipse non libertus, uidetur illud constituisse, nam narrat. Cornelius Tacitus lib. 14. Pompeū accusatū quod mansura sedē theatri posuisset: Censores. n. non multū probabat theatra, quare ea statim iubebant solui, moribus consulentes, quibus lasciuia ex theatris nata et etiā factiones subinde plurimu aduersabātur. Tertullianus libello de spectaculis perpetuū inquit theatrū Pomp. condidit ano Vrbis 699. antea subitaria erant, et Censorū iussu plerunq; disiecta. Pomp.us autem ueritus censoriam animaduersione Veneris ædem theatro superposuit, ne Dea reuerentia deijceretur: cognita deinde aliqua etiam utilitate theatri alij huius exemplo moti fuerunt ad similia construenda. spectare poterant in hoc theatro 40. hominū millia Caligula incendio absumptū restituit. Suetonius narrat nō restituisse sed semipfectū absoluisse quod pollicitus fuerat Tiberius ut est apud Plin. lib. 36. c. 15. cuius tempore conflagrauit. Nero uno die inaurauit ut Tyridati Regi Armenorum qui Romā uenerat, ut ab Imp.re regni insignia acciperet, mirum præberet spectaculū ab eod. in theatrū introducto.

MAGNI POMPEI CVRIA

Ad Theatrum eiusdem

Ad suũ Theatrũ cõstruxit Pompeius Curiã, quã ut Plutarchus monet in Vita incoluit post 3.tãtũ triũphũ cũ antea humilius habitasset. hic Cæsar 23. a cõiuratis cõfossus uulnerib' perijt, quæ propterea ut ait Suetonius fuit obstructa. Dicta fuit Pompeiana ab eius nomine: columnæ undecũque cẽtenæ ex marmore phrigio, porticũ fulciebãt, hoc ædificiũ egregijs habitationib' xystisq, distinctũ intus forisq, eximijs picturis, ab Antophilo præstantiss. pictore ornatũ: expressus Europæ raptus, Cadmiq, labores. stetit ad Gordianũ Imp. Philip. Imperio cõflagrauit, ita omnia absumit tẽporis iniuriã, præter illustria Pompei facinora domi forisq, gesta, nã domi Rempub. consilijs, foris auxit bellis, ita ut uix ante eũ nemo amplius. Triũphauit quod nulli unquã cõcessũ ad huc eques et adolescẽs XXX annis quib' bellũ gessit tertiũ triũphauit, de trib' ut Plutarc. aduertit orbis terræ partib' Asia uidelicet Africa et Europa, ita ut cũ Cæsare suæ gloriæ æmulo de toto terrar. orbe triũphasse dicatur Occidẽte simul cũ toto Oriente perdomuit neque de terra solũ sed et de mari, deuictis prædonib' et pyratis quor. maxima pars mediterraneũ habebat infestũ Regiones de quib' triumphauit enumerat Plutar. in uita quæ sũt Pontus, Armenia, Cappadocia, Paphlagonia, Media, Colchis, Iberia, Albania, Syria, Cylicia, Mesopotamia, Phoenice, Palestina, Iudæa, Arabia, et pyratæ terra mariq, debellati, addit: Castella ab eo capta 1000. Vrbes haud multo pauciores 900, naues pyraticas 800. Vrbes iterũ habitatorib' prædictas 39. Plin. lib. 7. c. 26. Triũphi III. inquit, quẽ duxit ad III. Kal. Oct. M. Messala M. Pisone Cons. præfatio hæc fuit etc. Pl. l. 34. aut in eo Triũpho ductã fuisse Pharnacis Regis Põti statuã argẽteã ut et Mitridatis, et currus aureos argẽteosq; dicũt lata quoq, luna aurea 30. lib. mensas aureas gẽmis distinctas, 3. statuas aur. Mineruæ Marti et Apoll. 33. coronas gẽmeas, ut Pompei ipsius statuã ex unionib', mõticulũ ite aureũ cũ ceruis leonib', omniq, genere pomor, biduũ nõ suffecit, ut ait Plutar. triũphi agmini, ac põpæ, Captiui ducebãtur præter principes piratar. Fil. Tigranis Ar. R. cũ uxore et filia R. ex Iudæor. Aristobulus Mitrid. soror et 5. filij: ad hæc Albanor. Iberor. et Comagenor. Regũ obsides, et ingẽs tropheor. numerus Romanor. reditus qui erãt bis millies sesterhũ [illegible] quinquies centena millia [illegible] alter millies quadringenties sestertium [illegible] octies centena millia, illatis in ærariũ uicies mille talentis. Ea sunt duodecies centena millia aurearum.

TEMPLVM ET FORVM MINERVÆ

Hodie Ecclesia S. Mariæ super Mineruæ

Templũ Deæ Mineruæ ædificatũ seu dicatũ fuit à Magno Pompeo ex Manubijs ubi omnia uictar, à se gentiũ insignia ac titulos reposuit ut est apud Plin. l. 3. c 26. Templũ uarie ornatũ instructũq; fuit addito simulachro ipsius Deæ cui uaria quoq; a suis sacerdotib⁹ fiebant sacrificia, nã ei uictores redeũtes è bello triũphantesq; sacrificabãt in gratiar. actione quas ei tanquã Deæ armigeræ referebãt, quo circa etiã ægide sinistra et hasta manu dextra longa induta toga fingi pingiq; erat solita interdũ caput Medusæ in scuto præferens Bellona propterea quasi Deabellatrix dicta, a Græcis Pallas, Minerua a Latinis dicitur alijsq; nominib⁹. Iouis Aetheris primogenita ut test. Leontius auct. Grec. Atq; iccirco fabulãtur eã Poetæ e Iouis cerebro natã ob eam fortasse causã quod cũ sapientiss. fuerit foemina et ideo sapientiæ et bonis artib⁹ a ueterib⁹ præposita, significare eo cõmẽto uoluerint sapientiã pro qua sumebatur Minerua ex inexhausto diuinæ sapiẽtiæ fonte dimanasse. Meminit huius cõmẽti S. August. l. 5. de ciu. c. 10. Tritonides quoq; dicebatur a poetis præsertim, eo quod Ogygis Regis tempore circa Tritonidẽ Africæ paludẽ uirginali facie et habitu dicatur apparuisse Diuinitate autẽ uidetur obtinuisse apud eã gẽtẽ tãquã de hominib⁹ benemerita qd olei et lanificij credatur fuisse inuẽtrix ludi in eius honorẽ celebrabãtur Quinquatria dicta, quæ ad sua usq; tẽpora perseuerasse test.r Plin. fiebãt autẽ 5. dieb⁹ quib⁹ pueri uacabãt a studijs, preceptorib⁹ ferebãt munuscula in honorẽ Deæ de quo Ouid. Varro scribit ab ea sudatas Athenas aliq: uoluit qd ijs nomẽ dederit ob oliuã ei dicatã insignũ Victoriæ et pacis. Merito hoc Deæ sapiẽtiæ tẽplũ cessit ædi B. Virg. ueræ sapien. matris cui ibidẽ P.res Præd.s eiusd. sap. cult.res inseruiunt.

HIPPODROMVS AVRELIANI IMP.

Extra Vrbis mœnia ad Amphitheatrum Castrense S. Crucis Hierusalem.

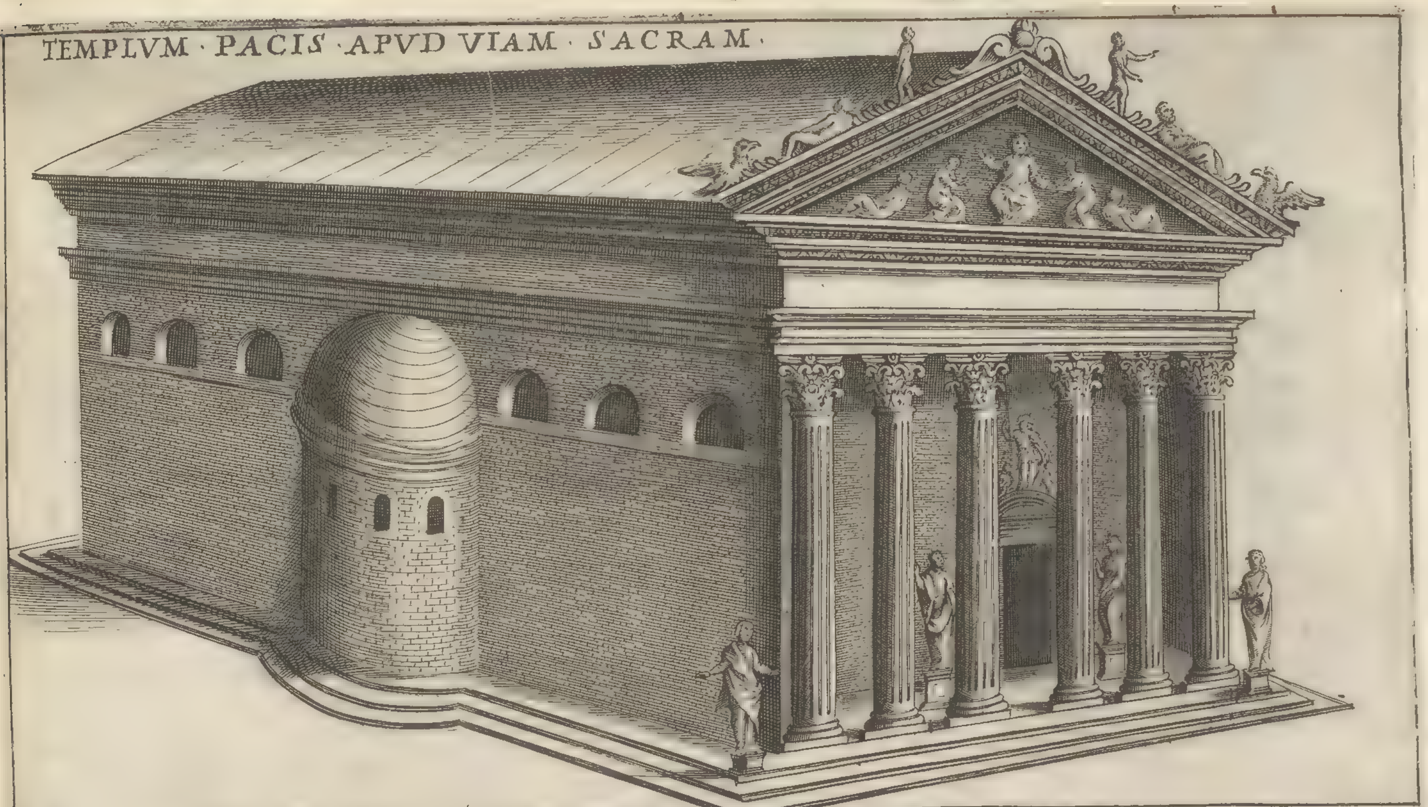
Hippodromus siue Circus Aureliani extra vrbis mœnia ad eum locũ ubi amphitheatrũ castrense extitit in S. Cruce Hierusalẽ iuxta aquæductũ aquæ Iuliæ, Tepulæ et Martiæ ut hodie uestigia uisuntur in ipso Circo obelisci in plura diuisi fragmenta characterib⁹ Ægiptiacis insculpti et cuneorũ, hoc est graduũ ubi spectatores consedebãt dum uaria spectacula edebantur, quæ quidẽ uel bigæ et quadrigæ concurrẽtes erant, uel diuersorũ animaliũ uenatus, et gladiatorũ pugnæ, aliiq. ludi, qui populi in se oculos cũ magna iucũditate et admiratione rapiebãt. Hippodromum hunc ab Aureliano fuisse cõstructũ Pyrrus Ligorius affirmat quãuis a recentiorib⁹ prætermissus fuerit qui ad huiusmodi tantæ cõsiderationis ędificiũ animũ nõ appulerũt. fuit Aurelianus in Pãnonia obscuro loco Daciæ siue Mesiæ natus. Sueuos, Sarmatas, Marcomãnos superauit Palmirenos aggressus eorũ Reginã Zenobiã cepit, Thraces, Sclauosq. domuit et ultra Danubiũ 50000. Gothos interfecit Heraclemonẽ Gothorũ ducẽ suæ patriæ proditorẽ extremo effecit supplicio tandẽ Antiochia, totoq. Oriente et Ægipto in ditionẽ redactis et Gallis subiugatis imo potius toto orbe superato gloriosiss.ᵐ Romæ triumphũ egit Regios currus quatuor secũ ducens unũ Odenatis Palmernorũ Regis auro, et argẽto gemisq. onustũ, alterũ pariter exornatũ qui Persarũ Regis erat 3. Zenobiæ, proprijs Reginæ ipsius manib⁹ excultũ, sperãs se in illo nõ uictã, sed uictricẽ Romã ingressurã. 4. a quatuor ceruis elatũ qui Regis Gotorũ erat cũ uiginti elephãtis, feris Libiæ et Palestinæ mansuetis 200 quatuor tygrib⁹ et alijs 800. animalib⁹ captis et abactis. captiuis in triũpho comitantib⁹ Exomitis Arabib⁹, Eudomonis Indis, Bactrianis, Iberis, Saracenis, Persianis, Gothis, Alanis, Russis Sarmatis, Francis, Sueuis, Vandalis Germanis, Palmirenis, Ægiptijs, ac decẽ Amazonib⁹ uiriliter indutis in bello Gothico captis tandẽ ex insidijs mancipij occisus fuit anno 278 autore Flau. Vopisco.

Non longè ab arcu Domitiani arcus stetit triumphalis Cæsari Aug. excitatus è marmore structus, elegaterq. elaboratus quòd ibi uictoriæ acres ab eo feliciter gestæ insculptæ fuerunt. Hodie uerò nec unũ quidem de tanta mole uestigiũ remanere uideo. quod forte in causa fuit quare Marlianus ité et L. Faunus nulla de eo uerba fecerint, nisi R. Franc.s Albertinus in opusculis antiquus diligens, et uerus Antiquarius, quãuis nimiũ breui tali studeat. Octauianus fuit e Regia Octauiorũ familia quæ Velitris incepit ac floruit, ibique natus est, ut ex ruina et inscriptione quã uidi et (si benè memini) legi mihi alijsque constitit; ciuitate in Latio sita procul a Roma 18. passuũ millibus, nulli quidẽ post Neapolim p eam fere regionẽ secunda, mediocriter opulenta, ut iam melius de ea uolaterranus scripserat, frumento et uino præsertim sapa, populoque abundantiss.a cuius hodie spirituale ac temporale dõi one tenet Ill.mus ac R.mus D. S. R. E. Card.lis de Yoiosa E.pus Ostien. et Velitern. fuit hic Imperator suo tempore feliciss.us quod in altiss.a mundũ pace administrauit. Tres habuit triumphos à S. P. Q. R. sibi cõcessos ut refert Seruius lateq. Sigonius quib.s gloriose Roma inuectus est; primus de Sclauonia. 2. ex Victoria Maritima. 3. de Marco Antonio uicto et obtento regno Ægypti, et Regina Cleopatra, quor. ultimi meminit S. Hieronymus. S. eo die Augustũ duxisse secũ infinitũ captiuor. numerũ, et antiquor. Ptolomeor. omniũ gazas, ut nec antea nec postea tãta copia auri et argẽti, gemarq. Romã aduecta fuisse noscatur. ut et alij referũt adeo ut suo tempore Iani fores clauderentur et si L. iuio atq. Orosio nr̃o credimus ter illas obseruauit, quod simbolũ pacis erat apud Romanos, qui semel ab Vrbe condita tũc uerò ter clausas fuisse fores mirabatur. Imò et feliciss.a tempora, in quæ plenitudo illius temporis erupit, quo Deus unigenã filiũ suũ, susceptũ ex Maria Virgine mundo ipsius dedit Saluatorẽ; meruit paganus hic Princeps propter sũmã mansuetudinẽ et clementiã, liberalitatẽ, iustitiã et fortitudinẽ primum Augustus appellari, ité et pater patriæ, templis inuita honorari; tãdẽ uerò sicut unus ex Principibus cecidit ætatis suæ an. 73. et imperij quod tenuit 56.

A. B.

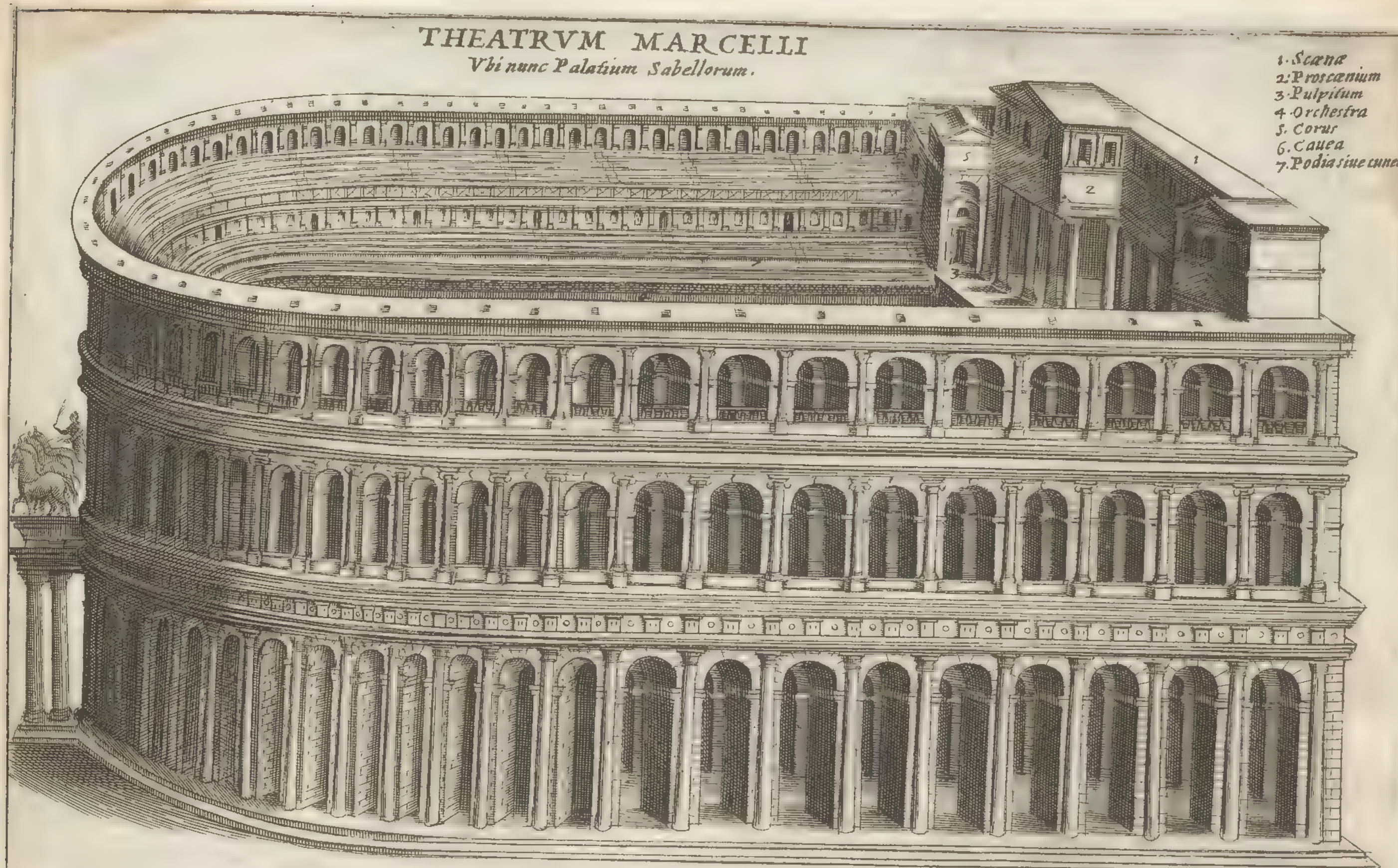
TEMPLVM · PACIS · APVD VIAM · SACRAM ·

Flau. Vespasianus Imperator post bella ciuilia mira celeritate struxit, atq. cõfecit Templũ Pacis ut Suetonius et Iosephus comemorãt a fundamentis incipiens: opus quidẽ molis amplitudine labor,
artificio, diuitiarũq. cumulo totius Vrbis augustiss. teste Plin. lib. 31. Naq. quo ad magnitudinẽ affirmat Gamuccius, qui eius illius plãta inuenit ac delineauit loca ubi Porticus liuiae et curia hostilia, Basilicaq. Catonis steterat occu:
passe, ut architecturæ bonũ ordine nihil impediret, quominus tẽplũ illud absolutiss. foret, ac nullis Romæ eo usq. cõditis delubris cõcederet, quo ad uero manus artificũ, quæ foris intusque eminebãt. multas tẽpli partes clariss
simor. pictor. Timãtis, Protogenis, Sillæ, et Nicomachi picturis exornauit, præterea Veneris, cui et tẽplũ dedicauit, imaginẽ a Thimale egreg. statuario facta et Herois, et Hyalisij, cuius Cicero ad Atticũ meminit multaq. alia simulacra se
posuit. tãdẽ quoad opulentiã, illud pro certo habemus Herodiano autore fuisse ditissimũ, nã et S. Hieronymus scribit oĩa uasa, et ornamẽta templi Hierosolymitani, quæ in celebri illo triumpho Titus aduexerat, eidẽ cõsecrasse,
quæ et in arcu Titi adhuc expressa ab uno latere uidetur, quia uero ibi nõ amplius quã candelabrũ aureũ, et arca fœderis sculptura explicat, nouerit studiosus lector innumerab.es ac pretiosiss. gazas a Tito fuisse Romã allatas,
patrijsq. in tẽplo collocatas, arcã nimirũ gemis, aureisq. laminis cooperta, tabulã ex auro solida, et multa alia quæ Hebrei suis in sacrificijs sacrisq. ritib. utebatur, candelabrũ aureũ, unde ramor. triplicatas omne ex latere cũ
totidem luminib. pullulabat. Tãdẽ uero tẽplũ hoc max. ornatiss. et ampliss. refert Herodianus Imperatore Cõmodo nocturni casu fulminis deflagrasse, cuius hęc præter alia sunt uerba potiss. totũ de improuiso pacis tẽpl.
cõsuptũ incẽdio est, quod unũ scilicet opus cuctor. tota urbe maximũ fuit, atq. pulcherrimũ, et opulẽtiss. quippe uniuersi ferme illic diuitias, quasi in thesaurũ cogerebãt. cũ uero in hoc templo 8. fuisset max. opere corinthio,
col. una quę semisepulta superat S.mus Pater Pont. Paulus V. erui et recocinari iussit deindeq. adsportari ad locũ e regione Basilicæ S. Mariæ Maioris, nihil nõ prętermittes, qd ad Sanctiss.æ Dei matris, quã studiosis. colit, gloria
cultũq. spectaret, nõ etenĩ contentus eidẽ sacellũ gemis, auro pijs simulacris, et picturis ornatiss. cõdidisse, et qui sacrã re faceret, et ipsius laudes cõcinẽ modularetur, instituisse, hãc etiã colunã erigi ac desup. Deiparæ Mariæ
Virg. effigie cõstitui imperauit qua SS. Petrus et Paulus suis in colunis impositi ut Regina suspiciat Romaq. Patronã sibi singulare præcipue et pacis præsidẽ ueneretur, et agnoscat. Vespasianus Vitellio successit optimus Imp. et in Rep.
officiosiss. cuius emolumẽtum suo semp. anteposuit, in pecunia quã Pop. Rom. neruũ appellabat, nõ sibi sed Reip. cogerenda in honore tale se gerebat ut ex eo quãti satis esset, ad bene imperãdũ uendicaret in cætero oĩbus æqualem
se esse diceret. Rem senatoriã militareq. auxit, quã prope collapsã inuenerat. facilis oĩbus adeũ aditus patebat, nã in foro, ut domi oẽs libetiss. audiebat. nihil æquius ferebat, quã aliunde sibi illatas iniurias. cũ uero aliquẽ sibi aduersa:
rium puniri necesse erat lacrymas effundebat, ne uel in iusta crudelitatis specie filio sucessori, aut alicui foret exẽplo. Hic tamen ita clemens et benignus Imperator crudeliss.mus in Iudeos extitit in hoc potissimũ ostẽdes nõ suo sponte,
sed auctore Deo per ipsum tãquam per uirgam Assur, duræ ceruicis populum puniente, bellum illud per se Titumq. filiumq. confecisse, ut Iudeos de Vnigeniti Dei filij nece, eorq. contumacia uendicaret, de quo in arcu Titi nulla diximus.

Non pauca templa Marti dedicata fuiße in urbe Roma constat ex Autorib', sed ubinam adhuc apud Antiquarios lis est, sumaq. confusio. quod autē loco ac tempore definitur illud est quod Cæsar Augustus in suo foro, de quo supra egimus, ad eam partem que S. Martinæ ædē attingit, templū Marti Vltori, seu uindici in forma rotunda ædificauit promissum ex uoto in bello Philippensi, quod pro ultione paterna susceperat: ut scribit Suetonius in hunc modū. plurima opera publica extruxit, e quibus præcipuæ forum cū æde Martis ultoris. Item et in fas: tis Ouidius inducens Martē ipsū loquetē cū Cæsare Augusto. Templa feres, et me uictore uocaberis ultor: uouerat et fuso lætus ab hoste redit. Martem Iouis, et Iunonis filiū eeca fingebat Antiquitas. Ouidius tamen aliter censet in fastis Iunone scilicet Martē sine patre concepisse tantūmodo tacto flore, quem Chloris uxor Zephiri eidem monstrauit quod ideo finxerunt, ut aduertit Boccatius, ne Ioui benigno, et mansueto filiū sic efferatum et sanguinolentum tribueret. Hunc omnes ferocissimum Deum, et armigerum dicunt, et ob id bello armisq. præsse uolunt. Ad hæc in magno honore apud Romanos est habitus, quod Romulus Romæ conditor ex eo genitus uulgo credebatur. Attribuitur ei currus, ex animalibus lupus ob rapacitatem ex auibus picus quia militari seruiebat augurio ex herbis gramen quia in gramine solebant castrametari, eoq. uictores coronari.

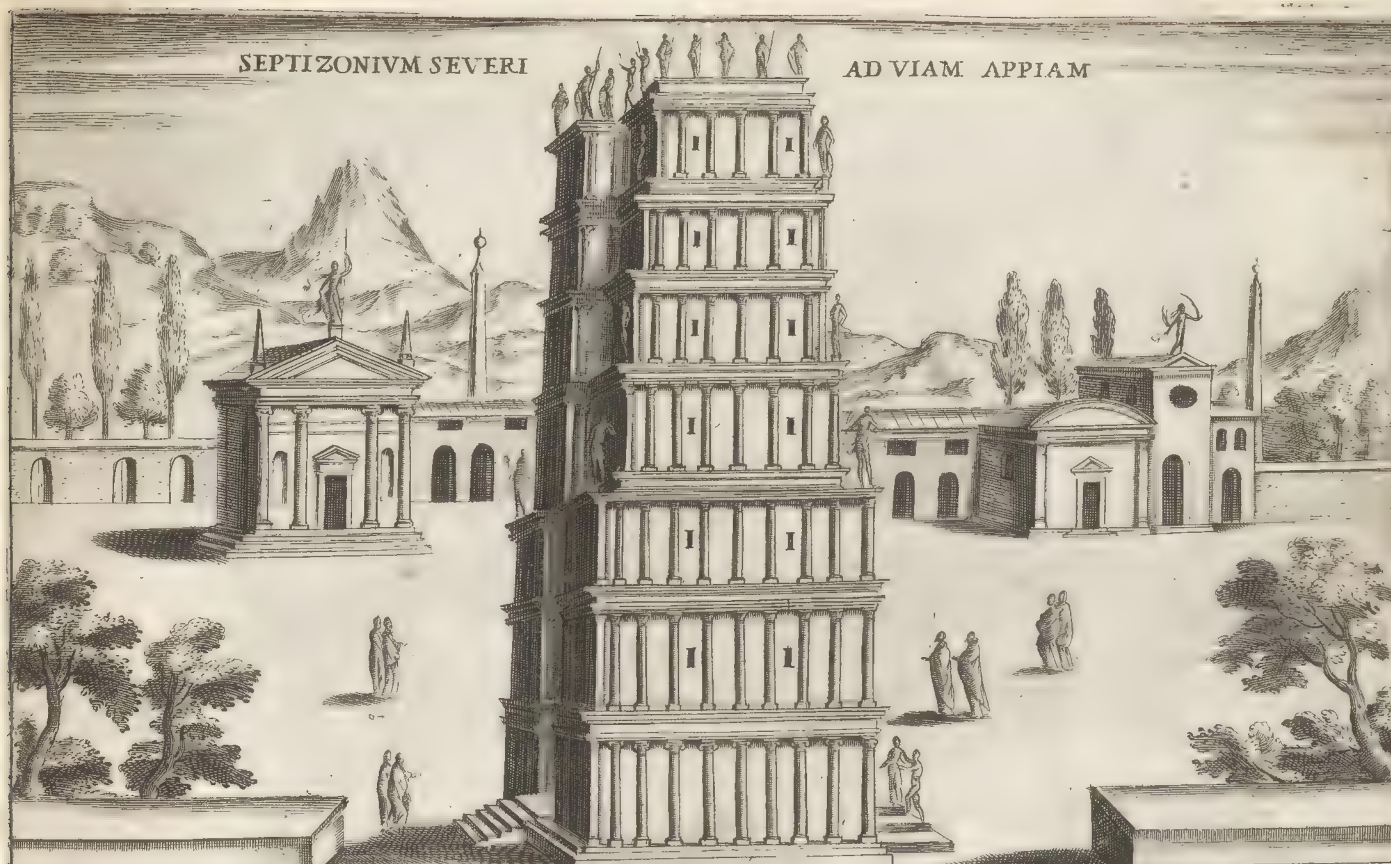

Theatrum hoc extruxit Cæsar Augustus ad consecrandũ imõrtalitati nomen M. Marcelli filij sororis suæ Octauiæ, cui etiam ob amorẽ quo matrẽ et filiam prosequebatur adstruxit porticũ eximiæ magnitud.s et elegantiæ, inde templũ hodie S. Mariæ in Porticu; Duob9 ordinib9 cõstabat hoc Theatrũ dorico uidelicet et ionico. Vitruuius sane testatur fuisse ea specie ac pulchritudine qua aliud unquã fuit uisũ Romæ, quo circa illud merito dicuntur fuisse imitati in quibusdã ædificijs describendis nobiliss.mi etiã architecti, ut M. Ang. Bonarota et Ant.us à S. Gallo, ut uidere licet in atrio eximij Ducum Farnesior. Palatij à Paulo III. magna impensa extructi ad Theatrũ Pompei. Septem Theatra Romæ huic nõ adeo dissimilia uisebantur. Construebantur autem Theatra ad dandas populo fabulas, recitandasq; comedias, tragediasq;, nã a spectando theatrũ dicitur. Hic Marcellus, delitiæ Populi Romani, futurus Imp. et successurus auunculo, quod propinquitate eum omniũ proxime attingebat, nimirũ nepos ex sorore. primam uxorem habuit Pompeiam Sexti coniugẽ, alteram Iuliã Augusti filiã. obijt adolescens in Baiano nõ sine moerore Vrbis ne dicã Orbis de hoc cecinit Princeps poetar. Virgil. . . . Tu Marcellus eris etc.

CONSECRATIO·SIVE·INDIGETATIO·IMPERATOR·POST·OBITVM

Romanorū mos ac ritus erat, Imperatores post obitū consecradi, et inaniū Deor. numero adscribendi, eos maximè qui imperio successores relinquebāt. primū enim tota Ciuitas atrata, in lacrymis, luctuq. uersabatur, deinde effigiē cæream, quæ defuncti oris lineamēta referebat, faciendā curabāt, eamq. in eburneo lecto composita. pretiosis pānis coopertam in sublimi loco ante ipsū imperiale uestibulū collocabāt. ad læuā magna diei parte Senatores primi cōsidebāt. ad dexterā Romanæ heroinæ pro coniugū, uel parentū dignitate alba ueste indutæ simpliciter muliebrē mundū omnē prorsus deponētes. Octo quidē diebus huiusmodi ceremoniæ decurrebāt, quib. Medici feretro accedētes, et effigiei pulsū tentare simulātes, male deinde peius postremoq. anima exhalasse affirmabāt. quo dicto Senatores primi feretrū humeris p uia sacram in forū uetus, hoc est campū Martiū deportabāt ubi preter duo hinc inde theatra unde iuuenes feminæq. nobiles nænias uersusq. lugubres decātabāt, moles A. ex lignis siccis, et acapnis in quadrū cōstructa erat, intus sarmētis, fœnoq. replecātis. foris uero B. cortinis auro elaboratis elegāter exculta C. eburneis statuis, uarijsq. picturis exornata. supra illā molem D. altera eminebat eiusdē artificij sed nō magnitudinis pretterquā quod patebat foribus et fenestris itaq. gradatī ex imo loco ad sumū fastigiū ascēdebatur ad eum quidē modū, quo pharus Aegyptia uidebatur extructa, quę p nocte accēsis ignib. nauigātes duceret nequa forte impingerēt, uel errarent E. feretra igitur usque adhoc minus tabernaculū deportato, ibiq. deposito, magna aromatū, suffimentorum, fructuū, herbar. et unguētor. fragrātiū copiā spargebāt. Interea F. equites quidā circū illā fabricā cū essedis, et currib. obequitabāt quor. aurigę purpura, et gausapi rubro induti psonā ducū et principū qui Imperatori defuncto seruerat, suscipiebāt. tandē uero rebus his oībus pactis ipse imperio successurus acceso cereo ignē turri ligneæ admouebat e uestigio flāmis in altū erūpentib. aquila H. quę in supremo domicilio latitabat in celū subuolabat. I. quaobrē stulti et adulatores Romani animā ipsius Imp. ab aquila in celitum numerū, et cōsortiū correptū clamitabāt hec omnia ne temere dicta uideantur a Blon. ac multisq. antiquarijs accepimus qui quidem ex ueterum lectione ex 3 Aenei numismatis alterquidem Ant. Pij altero u. M. Aurelij quibuiusmodi fabrica exprimant, tales ritus et architectura literis prodere non dubitarunt.

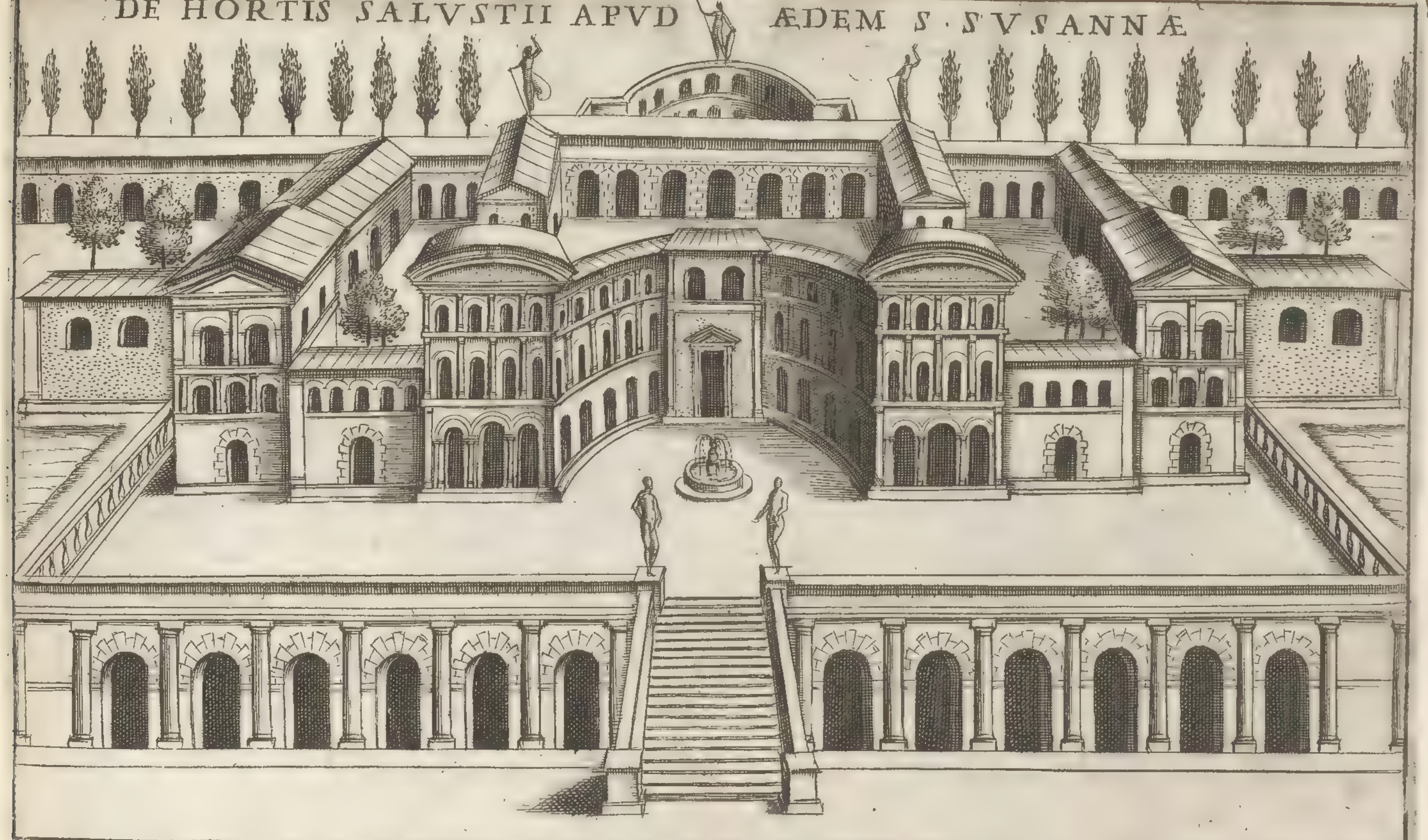
Septizonium dicitur a septem ordinibus columnar, sibi mutuo in altitudinẽ superpositis uel a septẽ zonis mundi quod earum similitudinẽ referant, uel septodiũ ut quibusdã placet, quod septem diuersæ uiæ in illud concurrerẽt Seuerus Imperator dicitur illud extruxisse Ad nostrã hanc ætatem tres adhuc ordines supererant, quos quoniam ruinam minarentur Sixtus V. deturbandos curauit, lapidibus eius ad alia ædificia adhibitis ad quem autem usum Seuerus illud extruxerit, non constat sunt qui uolunt ut esset quasi porticus montis Palatini Alij ad suam sepulturã iuxta uiam Appiã, ut Romam hac ex Africa ingredientibus obijceretur monumentum celebre cineribus sui ciuis quamuis hostis suæmet huic nationi infestissimi, præcipue Leptæ patrio solo de quo etiam triumphauerat et fortasse ut suis quoque mortuus esset terrori quibus uiuus fuerat. Non desunt qui uolunt a Tito fabricatũ, quod is dicatur natus a Suetonio in uita prope Septizoniũ et a Seuero deinde perfectũ. Quidã architecturæ periti uix possunt adduci ut credant quomodo septem ordines potuerint sibi in tantam proceritatẽ insistere, quocirca putant dictũ Septizonium non a septẽ columnarũ sed lapidum ordinibus qui ædificiũ circum, zonarum instar cingebant uarietas lapidum columnarum indicat ædificium hoc insigne ex alijs ruinis ac uestigijs ædificiorũ fuisse constructum, columnæ enim quædã erant porphireticæ aliæ striatæ.

ARCVS
L·SEPTIMII
SEVERI
AD RADICES
CAPITOLII

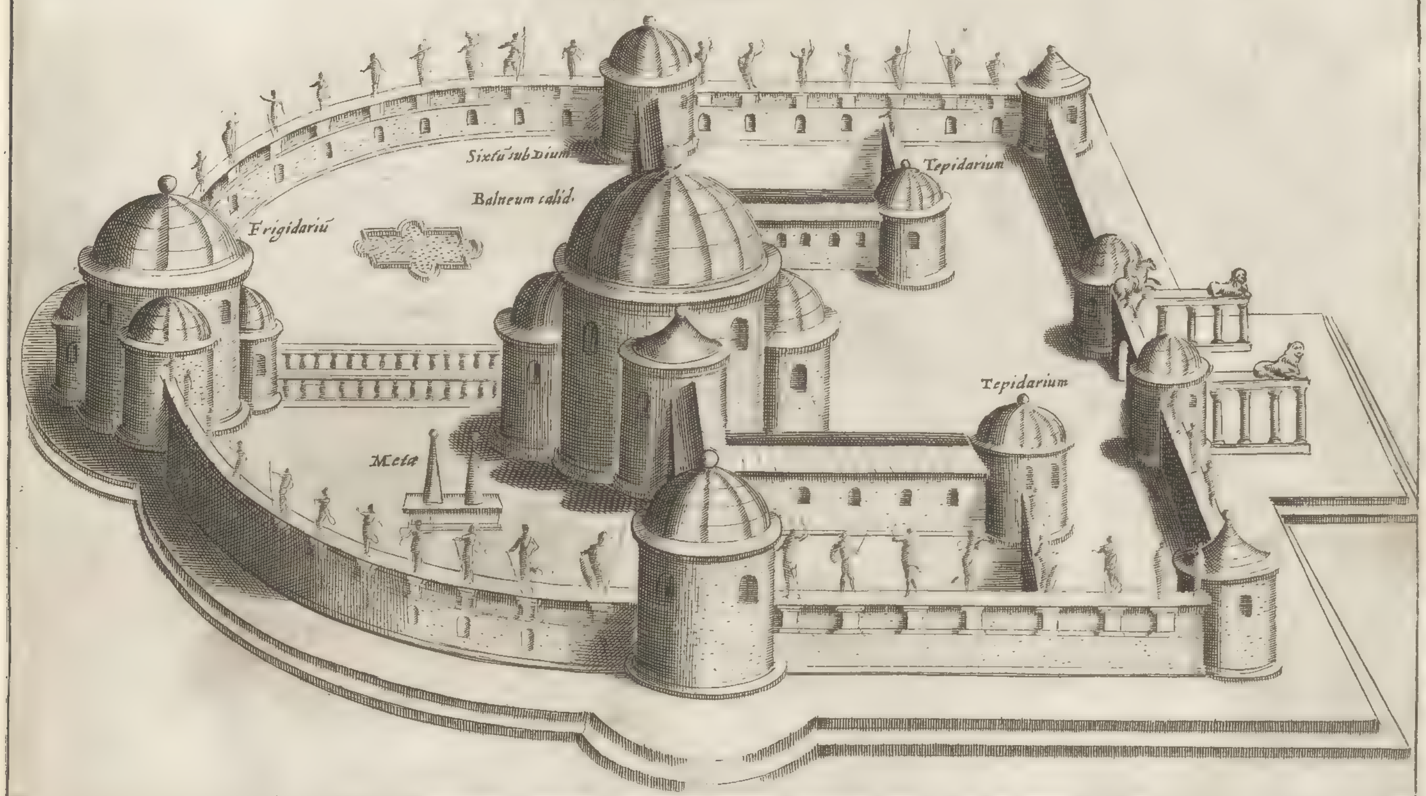
Arcum hunc idem S.P.Q.R. constituit L. Septimio Seuero in foro Romano ad radices Capitolij. ob rem præclare militiæ in Oriente præsertim administratam; nam deuictis Parthis, Adiabenis, Arabibus, Parthicus, Adiabenicus, ut ex inscriptione, reique gestæ monumentis in hoc eodem Arcu incisis, constat, est appellatus. Triumpho ei propterea non semel decreto triumphare renuit præcipue quod laboraret pedibus, nec posset iccirco curru triumphans insistere, permisit tamen ut M. Aurelius Antoninus eius filius triumpharet loco patris cui ea de causa fortasse simul cum patre fuit idem Arcus ab eodem Senatu constitutus. Qui ad hæc usque tempora etiamnum integer persistit, nisi quod nonnihil incendio, alijsq; barbarorum iniurijs læsus sit, altiusq; defossus: isti etenim ira ac rabie inflammati in hanc Vrbem adeo exarserunt, ut qua in homines uindicta exaturare se nequiuerint, eam in ipsas petras et saxa euomuerint.

DE HORTIS SALVSTII APVD ÆDEM S · SVSANNÆ

Constat ex S · Ambrosio forum, domum et hortos Salustianos ad eam fuisse partem ubi hodie situm est templum S · Susannæ qui quidem horti non solum proximam occupabant uallē, sed ad portā collinā, quæ initiū dat uiæ Salariæ ad Sabinos fere usque .·. secundū urbis mœnia diffudebantur. cū autē per se ipsos celebres et laudabiles fuerint ob fabricæ sūptuo: sitatem, loci longitudinē, arborūq, amœnitate, nihilominus · eo potissimum celebratur, in primis quòd ibi ut Plinius refert hominū gigantēūq; corpora miraculi gratia asseruabantur, qui Pusio forte 𝔭 antiphrasin, et secundilla, ac Gabbata uocabantur quor; ultimus Claudio Principe ex Arabia aduectus fuerat 15. pedū, et totidē unciar; nec tamen superior alijs, quos memo: rat semipede addito sub Cæsare Aug · extitisse. Hanc quidem ueritatē postea cōfirmauit caput unū humanū mira magnitud: ibi cū hydrijs multis effossū in loco quē nunc Cyrlus dici: tur, ubi et iacet obeliscus notis Ægyptiacis elaboratus. Deinde quòd eò uentitare solebāt Imperatores · nā de Nerone Tacitus ita meminit uentitabat Nero ad Pontē Miluiū quò solutius Vrbem extra lasciuiret · igitur regrediente 𝔭 uia Flaminiā cōpositas insidias, euitatas, quoniā diuerso itinere Salustianos in Hortos remeauerit · Meminit et Vopis: de Aureliano maluisse in Hortis Sa: lustij quā Romæ uiuere · collē autē ubi quota pars domus Salustij cernitur incolæ Salustricū appellāt ubi effossū est marmor cū hac inscriptione M · Aurel · Pacorus M · Cocceius stratocles ædituí Vene: ris hortor; Salustianor; basē pauimēto marmorato Dianæ D D. Salustiani tandē appellātur a Salustio quodā suo conditore qui in Africa Prætor fuit C Cæsare adiuuante ubi amplissimas facul: tates comparauit Romamq, reuersus pulcherrimam uillam ad Tybur emit, et huiusmodi hortos iuxta domum suam constituit ·

THERMÆ AGRIPPÆ
prope T. Pantheon

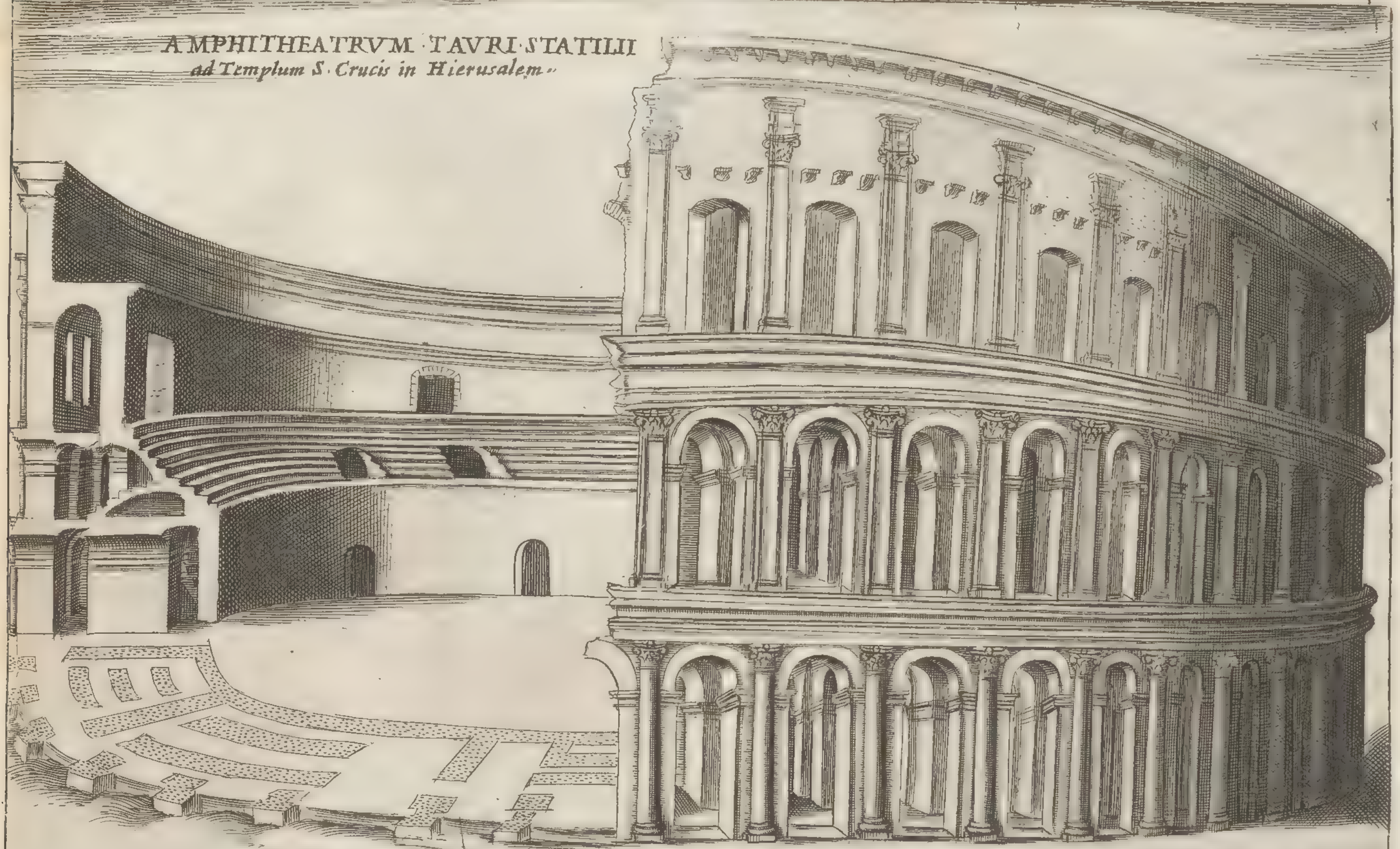
Thermas has Agrippa exædificauit retro Pantheon ad usū balnearū nam iccirco erant distin̄ta loca tam calida quam frigida, ut hic exprimuntur selectissimis undiq, statuis adornata: praeterea erant alia loca amplissima pro ex exercendis agitandisq, corporibus, ludisq, quibus expletis, accedebāt ad selauandū: loti et tersi conspergebantur aquis odoratis, ut luxui nilb deeßet. Aderant item labra siue lauacra et uasa ex lapide porphiretico refrigerandis membris æstiuis caloribus. Spheristeria quoq, forma rotunda accomodata ad lusū pilæ alijsq, ludis. Apodisterium item erat locus seruandis uestibus, nam ubi se exuerant ad ineundā luctam eas cōmittebant custodiæ capsarij cui id incūbebat. Aula etiam prægrandis erat intus forisq, statuis ornata, ut porticus picturis eximijs aliaq, huiusmodi quæ et faciebant ad oblectandū detinē: dumq, socios amicosq, interim dum lauantes operiebantur, ut refert Vitruuius lib. 5. Ad conseruandam autem ualetudinē, thermaꝝ balneaꝝq, usus facit plurimū ut uult Galenus 3 de tuenda ualetudine.

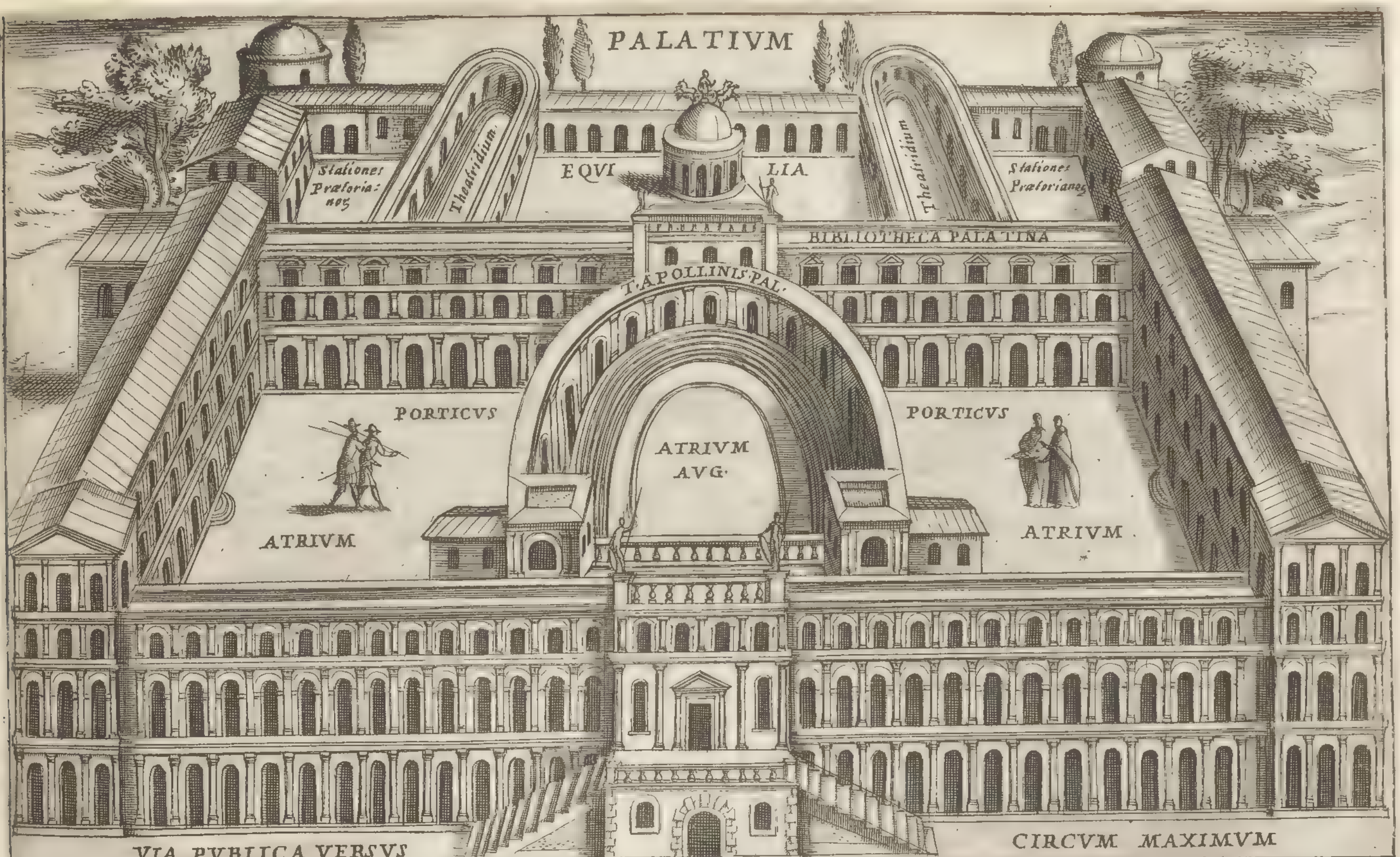
Fertur forū hoc fuisse a Traiano opera eximij architecti Apollodori cōstructū tā admirabili structura, ut quēadmodū meminit Am. Marcellinus l. 14. Constātius Imp. Constāt. Magni filius Romā ingressus, ad inspicienda Vrbis, de qua uita cognouerat, magnificentiā, ad forū hoc cū uenisset, obstupuisse dicatur splendore operis, animūq; despondisse, se posse quid simile efficere; solū Traiani equū locatū in atrij medio, qui ipsū principē uehebat, imitari se uelle dicebat et posse: cui astans regalis, ait Marcellin. Hormisda, respondit gestu gentili: Ante inquit Imperator stabulū tale condi iubeto, si uales. Circum forū excurrebant porticus columnis pulcherrimis distincta, statuisq; eo ab Alexandro Seuero collatis ex ruinis Vrbis. Dicuntur praeterea fuisse hic praeter equū Traiani uaria equorū simulachra ex metallo itē inaurato, trophea quoque, scutaq; cū galeis et caeterisq; militarib' ornamētis quibus erat ascriptū inferius. Ex manubijs. In medio quoque foro quae etiamnū hodie extat, conspiciebatur columna, in qua egregio artificio exculpta cernūtur omnes uictoriae ac triumphi quos egregius iste Imperator ab hostibus plurimos reportauit: nam deuicta Dacia, quae bis rebellauerat, domitis praeter Hebraeos rebelles, Armenis, Adiabenis, Parthis, Dacicus Adiabenicus Parthicus, ut post eum L. Seuerus, fuit appellatus, quod cognomen ei postea Senatus confirmauit, atque expugnatis quoque Arbela Gaugamelaq; Assiriae Vrbibus arcum in hoc eodem suo foro meruit, Optimiq; cognomen. Verum admirabili Dei prouidentia factum est ut duae columnae Antonini et Traiani remanserint, quib' duae columnae Ecclesiae Petrus et Paulus Sixto V. imponerentur.

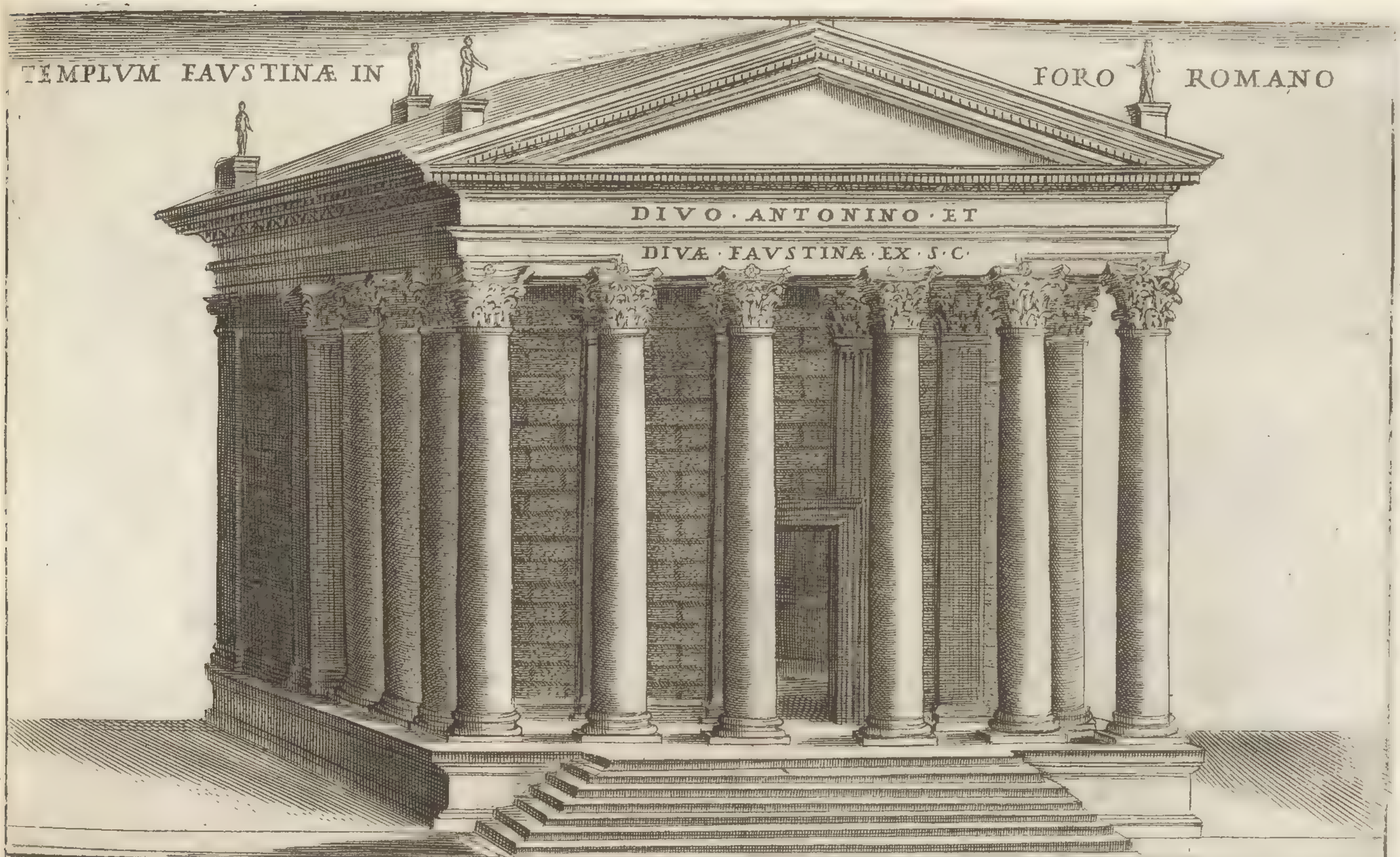
Columnā Antoninā excitandā curauit M. Aurelius Antoninus in honorē Antonini Pij Patris a quo precib' Adriani fuerat adoptatus. Cernūtur in ea exculpta bella eiusdē ac celebratæ uictoriæ de Armenis Parthis Germanis Vandalis Suevis et Sarmatis Inter cætera cernitur A. Imago Iouis Pluuij alati promissis capillis et barba qui undiq; ex omnib' corporis partib' demittit. pluuiā et fulgura et sub eo hostes prostrati et equi Romaniq; eos armis aggrediētes et insequētes in fugā uersos Hist.ᵐ rei gestæ ex uarijs auctorib' refert Card. Baronius tom. 2. Añal ecc. nā cū Romani in Germania ab hostib' circūsessi et mōtib' cōclusi laborarēt aquæ penuria et siti ferme enecarētur Xpiani qui erāt in exercitu precib' a Deo obtinuerūt pluuiā ad recreādos Romanos et fulgura et tonitrua ad prosternēdos hostes in fugāq; cōuertēdos. beneficiū indulsit Imp.ʳ a Xpianis fuisse obtentū qui deinceps eis plurimū fauit et statuit ut eorū accusatores punirētur ipsiq; liberi dimitterētur. Altitudo huius Columnæ fertur ped. 175. fenestellas habet 56. quib' scala ut ipsa colūna cochlidis instar lumē admittit ad gradus 206. iam detritos his ascēdebatur ad sūmū in cuius uertice extabat eiusdē Antonini statua ut ex numismatib' eius cōstat. eius loco Sixtus V. Pont. Max. S. Pauli ex metallo inaurato imposuit statuā qui etiā eādē colūnā incēdio alijsq; iniurijs lesā iussit instaurari ac refici forū in quo colūna erat eiusdē Antonini in Via Flaminia quod quidē forū adiūcta habebat porticū cuius etiānū supsūt prope S. Stephani T. de trulo uestigia et 11. colūnæ marmoreæ ord. corint. ex 42. quib' Basilica Antoniana seu potius Neptuni T. cingebatur inter hoc forū et aquā urg. erāt septa in quib' Pop. R. ad ferenda suffragia includebatur dicebātur septa seu etiā ouilia ad tabulis ueluti ouilia circū sepirētur his adiacebat mōticulus hodie M. Citorius ita fortasse dictus q ibi ciues citarētur ad suffragia et inde separati ab alijs deducebāt p pontē ne alter alteri indicaret quib' suffragia tulisset huius pōtis meminit Suetonius in Caes. quē ex eo cōiurati deturbare ferme deliberarat. Nōunquā in septis uaria dabatur spectacula et ludi Neronis ætate exhibitus fuit gimnicus quo nudi cāstigebāt et Aug. tpē ludi senēci nimicū comediæ et trag. Vterq; Antoninus tā pius quā M. Aur. egregius fuit Imp. ille pace hic militia insignis, ille nō tā Imperiū amplificare quā partū sapiēter tuerē studuit iste bello clarus plurimas gentes a Romanis desciscentes perdomuit ad obsequiumq; reduxit.

Ad templum et Coenobiũ S·Crucis in Hierusalem, quod olim Veneris et Cupidinis fanũ fuit hodie unũ e septem toto orbe ecclesijs celeberrimis peregrinationis ac pietatis ergo quo uniuersæ nationes christianæ criminũ suorũ ueniam adepturæ diuinæque gratiæ implendæ plenitudine confluunt ubi uiri Religiosi Cistercensis ordinis habitant qui crucẽ Christi Domini cuius sub titulo et uexillo militant in corpore suo portant· constat stetisse Tauri Statilij Amphitheatrũ uarijs ornatũ lapidibus, ut memorat Albertinus in opusculis, cũ tamẽ tota hęc intus fabrica ex lateribus stetisset cuius quidẽ et nõ alterius amphitheatri uestigia ibi quæ uidentur, esse idẽ Autor affirmat, et sane uerius quã alij qui existimant illa ex Castrensi restare amphitheatro, de quo alibi· hodie maiori ex parte dirutũ coniunctũ urbis mænibus conspicitur cũ priscis illis temporibus ab urbis mænibus omnino abfuisset, quod ut bene notauit Faunus fa· cile indicat coarctata nunc esse Romam· Augustus cũ Roma ædificijs magis ac magis augeri, et illustrari uoluisset suasit huic Romano nobiliss. atq. ditissimo, ut huiusmodi amphitheatrũ cõstrueret. fecit quidẽ cæterũ nõ ad eam, quã deinceps alij alia, magnitudine perduxit; tũ quia priuatus uir illud fecerit; tum etiã quod exprimis amphitheatris fuerit, atq. eo tempore Romanos gloria struẽdi amphitheatri nõ dum cepisset ut postea· affirmat namque Lipsius in suo amphitheatro et L·Faunus post C·Cæsaris amphitheatrũ quod in campo Martio struxerat, Statiliũ suum ædificasse, quem postea Vespas· secutum maximũ illud condidisse quod uocamus coliseum·

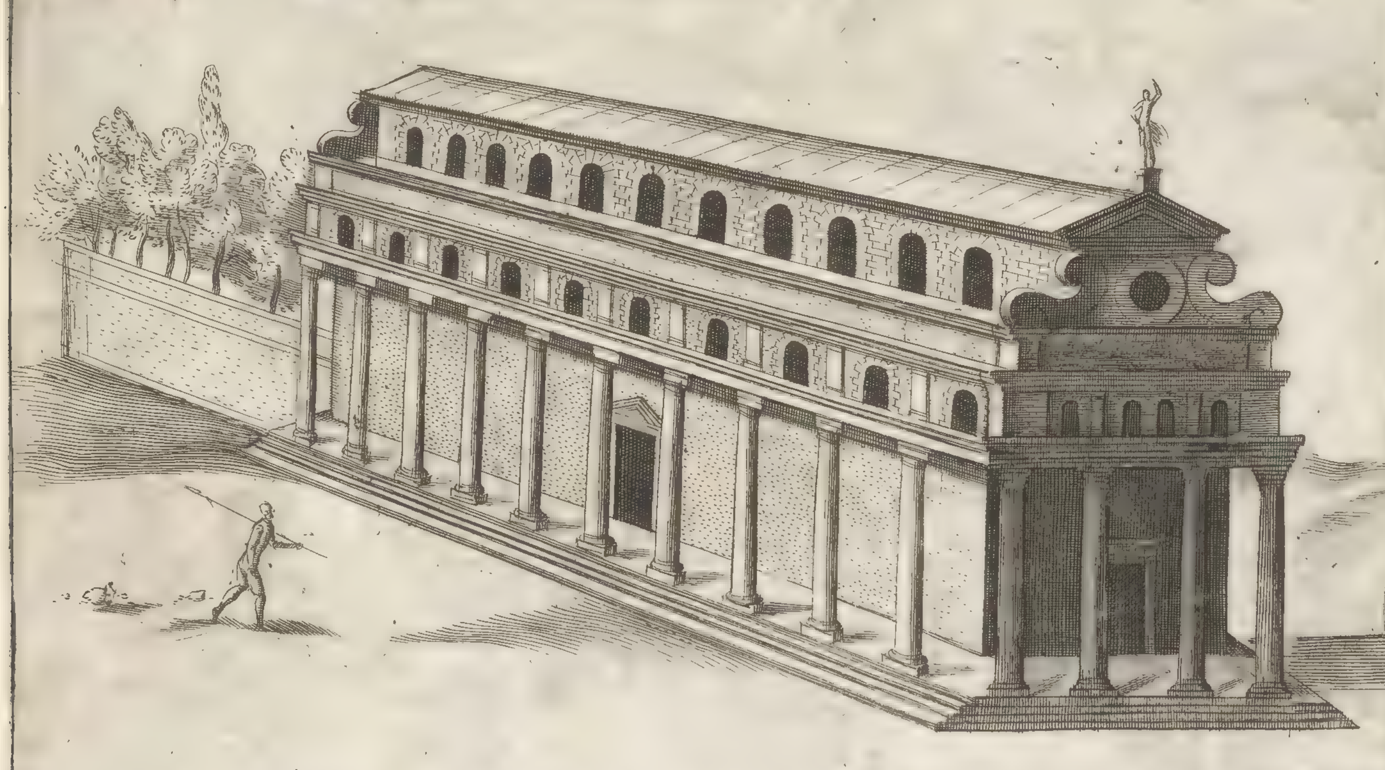

Palatium Augusti quod ipse in Monte Palatino ubi spectat Auentinũ, et imminet Circo Maximo in domo, in qua natus est, amplificata construxit mira specie et percommoda adiunctis ei porticibus egregijs columnis exornatis, bibliotheca item instructissima libris, tam latinis quam græcis statuis quoque et picturis. addito atrio forma sphærica ad præbenda uaria spectacula Imperatori et nobilitati uniuersæ. duobus quoque locis hinc inde dextra sinistraq; tractandis flectendisq; equis militibus quoque præsidiarijs et his seorsim a Palatio suis habitationibus attributis. Apollini etiam ibidem Augustus, ut ait Suetonius c. 29. suum constituit templum cuius in fastigio extabat currus Solis qui auro obductus mirum reddebat splendorem. fertur quoque hic nata laurus, eodem quo Augustus natus est die, cuius deinde ramis triumphantium et Imperatorum solita erant cingi tempora; in medio præterea collis Palatini collocatum erat templum fidei a Numa Pompilio, quod ue: tustate collapsum restituit Augustus. De reliquis Palatini locis dicemus alibi. Sicui autem hic ædificiorum splendor uidebitur ob eorum magnificẽtiam fidem excedere, is mirari desinet cum contemplabitur Romanorum ubiq; terrarum potentiam, potissimum cumplerunque ædificia ab uno inchoata perficerentur ab alijs, ut factum est in his Palatini montis ædificijs.

Hoc Templū ut uidetur fuit in foro Romano, decem ad huc extant eius columnæ, et aliquot ab hinc annis ingentes ibi aliæ fuerunt erutæ cū marmorib' antiquis alijsq, uestigijs in fronte præfert hanc inscriptione D·ANTONINO ET D·FAVSTINÆ EX S·C· *Verū cū nescio quo casu corruisset, ex eius uestigijs quæ super fuere ædificatū fuit Templū diciturq, S. Laurentij in Miranda. Solitiam: tem erat gentiles Imperatorib' præsertim templa dicare, eisq, in numerū Deor relatis Flaminos & sacerdotes attribuere ab eorū nomine nucupatos. quod fecit Antoninus Pius Hadriano Patri et sane si quibus unquā Imperatorib' id debebatur, debebatur duob' præcipue Antoninis Pio patri et eius filio adoptato Philosopho, quib' ad optimos Imperatores uidetur nihil defuisse præter cognitionē fidei X pianæ. Hoc miror quomodo duab' Faustinis eorū coniugib' de pudicitia suspectis huiusmodi honores senatus decreuerit nam de illa Antonini Pij hoc habet Jul. Capitolinus multa inquit, de ea ob eius libertate et uiuēdi faci: litate dicebatur; et hæc merita fuit hos honores ante Antoninū ipsū, nam 3.° Imperij sui anno eam amisit, quæ à Senatu consecrata est delatis Circensibus ac templo et Flaminicis et statuis aureis atq, argenteis, et ipse Antoninus hoc concessit, ut imago eius cunctis Circensibus poneretur altera uero Faustina Antonini Philosophi coniux adeo fuit suspecta de adulterio ut ipse Cōmodus Imperator eius filius creditus fuit ex adulterio natus.*

BASILICA CAII ET LVCII

Inter templum S.Bibianæ, et Vrbis moenia referente Marliano stetit Caij et Lucij Basilica, quã quidẽ Augustum sub eorum principum nomine sibi nepotum ædificasse autor est Suetonius. tametsi L.Faunus totum illud ædificiũ Lucij et Caij nomine non appellet sed porticũ duntaxat, quam una cum Basilica idem Augustus extruxit. cogimur quidem hoc credere ex corrupto uocabulo quo iste ad huc locus insignitur: nam hodie thermæ Gallutij dicitur; non quia ibi thermæ aliquæ sumptuosæ fuerint Lucij et Caij nomine conditæ: sed enim ut bene notauit Faunus quòd omnia ingentia ædificia thermas uulgus appellet: quem admodum et omnes statuas grandioris magnitudinis, colossos nominari non piget. præterea concamerata fornix quæ ad huc integra permanet attestatur qua præter Pantheonis illam mirabile nullã aliam superbiorem inuenies. quia uero Basilicæ nomen incidit, sciendũ est ex Blondo Forliu. et Marliano Basilicas fuisse loca ubi solitum erat ius dici negotiatoresq frequẽter uersari. ut manifeste docet Vitruuius. his uerbis Basilicarum loca adiũcta foris quã calidissimis partibus oportet constitui, ut per hyemem sine molestia tempestatũ se conferre in ea negotiatores possent.

A.B.

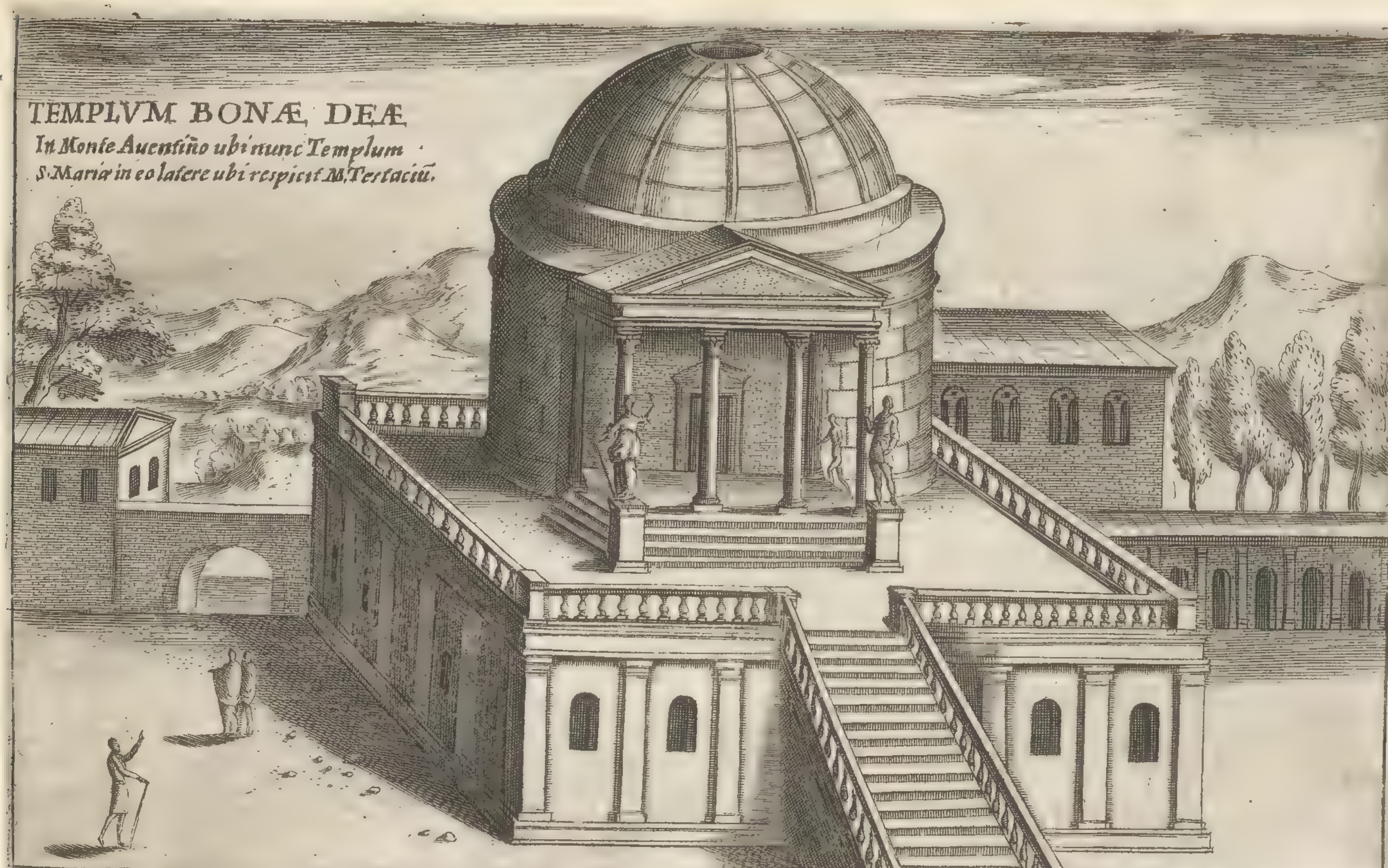
THERMÆ·NOVATIANÆ HODIE TEMPLVM·S·PVDENTIANÆ.

M·Nouatus frater SS. Virginum Praxedis et Pudentianæ thermas habuit non minoris structuræ et elegantiæ, quam multæ, quæ tunc Romæ erant Nouatianæ ab ipso uel conditore, uel possessore appellatæ. quas uidere est ex uestigijs quæ hodie uidentur in templo S. Pudentianæ nempe pauimenta uetustissima, fumosaq. cum cananiculis. ut diligenter Faunus annotauit Quas quidem thermas ut in ipsarum uirginum legendis traditum est ipse Nouatus è uita migraturus cum alteri suo fratri presbitero Timotheo ex testamento relinque= ret ipse Timotheus nihil terrenæ possessionis auidus, quippe qui ut uerus Christianæ pietatis cultor et suasor ad celestes diuitias aspirabat, eas recusauit. quam obrem Praxe des eius soror Pium primum Pontificem rogauit, ut eas in templum ubi Deus Sanctiq. pie colerentur converteret. Antea in hoc loco creditur S. Petrus princeps Apostolorum et primus Christi Vicarius sacram rem primam operatus fuiße ibi que multos rebus christianis initiatos fuisse ipsa legenda commemorant, et 3000. SS·MM. corpora in cryptis sepulta iacet, quæ ab eadē S. Virg. et sorore illius Praxede sauiente persecutione ibidē fuisse humata, eiusdē Ecclesiæ monumenta tradunt. Quam nuper uetustate collabente Ill.mus Henricus Caetanus S.R.E. Card. Camerarius, et III. legatur decentiss. restituit, ac Monacis Cisterciensibus Congr. B. Mariæ fulliensis in colendā tradidit et sacellum in quo primæue Ecclesiæ christiani sacro Bap.te initiabantur, ita exornauit, ut nulli neque marmor, uarietate et pretio neq. totius operis pulchritudine et præstantia cedat.

Prodigiosus, ut in omni genere uitior. fuit Nero ita et tanquã effusiss. sugillatur ob eã domũ precipue quã Romæ edificauit quę referente Marliano totũ id spatiũ occupauit, quod incipit ab æde
nunc SS. Jo: et Pauli recta eundo ad colosseũ et carinas quousq ad aggerẽ Tarquinij peueniamus, et Mæcenatis attingamus hortos, de qua fusius meminere Tacitus et Sueton. hanc ut extrueret inũmerabiles Ciui
um domos demolitus est, quod ẽ cõtra Aug. in suo foro fecerat. unde mordax illud epigrãma ortũ habuit. Roma domus fiet, Veios migrate Quirites, Si nõ et Veios occupat ista domus. nec mirũ cũ Plin. ita quoque tes:
tetur et quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambiẽtis urbẽ. Aurea appellauit, cũ antea trãsitoria diceretur ut scribit Sueton. postquã illã incendio semel absumptã restituit. At uero primũ ei nomẽ qua:
drare uidebatur cũ domus hec aurea ita trãsierit, ut nec uestigia iã eo tẽpore successores eius remanere uoluerint. Intra domũ test. Plin. æde Fortunæ inclusit, que ex lapide phengite translucens forib⁹ clausis
claritate diei intus haberet. Sueton. mira de domo ista prosequitur his uerbis vestibulũ eius fuit in quo Colossus CXX. pedũ staret ipsius effigies tanta laxitas ut triplices porticus milliarias haberet
item stagnũ maris instar circuseptũ ędificijs ad urbiũ speciẽ, rura insuper aruis atꝗ̃ uinetis et pascuis, siluisq uaria cũ multitudine oĩs generis pecudũ, ac ferarũ. in cęteris partib⁹ cuncta auro lita dis:
tinctaq gẽmis, uniõnuq conchis erant. Cęnationes laqueatę tabulis eburneis uersatilibus, ut flores fistulis et unguenta desuper spargerentur.

Templum hoc in Auentino monte construxit Claudia Vestalis in honorem fatuæ Fauni filiæ castissimæ; dicitur autem hæc tantæ fuisse pudicitiæ ut nemo illam dum
uixit præter uirum suum mas unquam uiderit, quare ei solæ mulieres exclusis uiris quibus ne locum inspicere fas erat in operto sacrificabant. Clodius autem
quod pro magno scelere de illo refert Cicero eo libidinis processit ut ausus fuerit ementito habitu ac muliebri specie illis interesse eaq; stupro polluere. Dice-
batur autem Bona Dea uel quod eius nomine terrā intelligerent, quæ nobis omnia bona aduictū suppeditat, uel Cererē Deam frugum quæ ex terra nascuntur.
appellabatur quoq; Diana, Lucina, Triuia Argentea, quæ omnia sunt Lunæ nomina uel quod nocti præesset et nocturno tēpore hæc sacrificiā fierēt
uel quod Diana esset castiss.ª Virgo in siluis perpetuæue nationi dedita ut hominū consortia fugeret, uel Lucina quod parientibus præesset
nonnunquam etiā uocabatur Proserpina seu Hecate inferni Dea quod huic quoque mulieres passis crinib⁹ noctu ad tedarū lumina sacra facerēt
Hæc a nonnullis dicitur fuisse Iouis, ab alijs Hyperionis ex Latona filia unico partu cū sole seu Apolline edita De hac mira fabulāt Poetæ et præsertim Ouidius.

DE TEMPLO MERCVRII

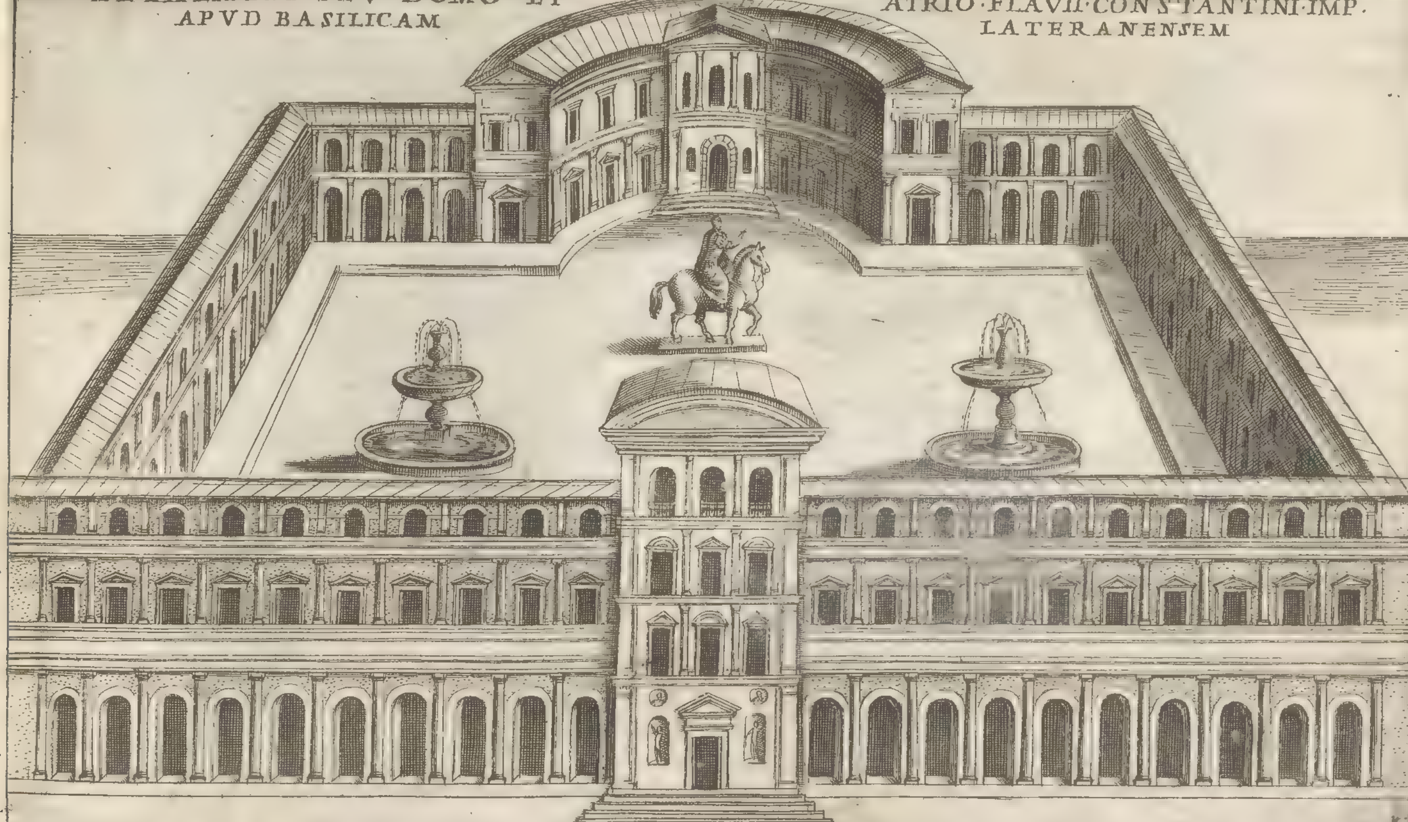
Quamuis olim ea Architectonicæ artis regula fuerit ex Vitruuio et alijs ut Deorum templa certis in locis statuerentur et hac ratione Mercurius forū sibi uendicaret. Nihilominus immutatū hunc ordinē uidimus. nam euidem Mercuriū ædem ad Circū maximū habuisse constat ex Ouidio, ubi statua ipsius posita erat, pretiosis ornata margaritis. Fingitur Mercurius Iouis et Cyllenes Nymphæ Arcadis fuisse filius Deorū caduceator atq. interpres, cui quidem Virgilius et alij talaria hoc est pennas pedibus addunt ad uolandum, fatalem-uirgam in manū gestare dici ut eas animas ab Orco reuocet, ac rursus eodem præcipitet, nec minus et somnos addat, atq. eripiat. Statius Papinius eidem galerum, quo uolando nubes asserent, attribuit. eo Pater ipsius Iupiter usus est ad multas legationes obeundas, necnon et lenone ad sua stupra et adulteria cęlanda ut passim uidere est ex ipsis ethnicis Poetis. Itaque si Iouem lasciuum, et adulterū faciebant filium quoque eius Mercurium, lenonis officio, ut eius legationi fides haberetur, honestare consueuerant. Mercaturæ Musicæ, eloquentiæ præsse fingebatur. si tamen altius huiusmodi superstitio repetatur, inuenietur sane iam apud Phenices, Alexandrinos, Ægiptios sub nomine Missonis Tor, aut Tod ut inuentorem litterarum celebre numen extitisse,

FORVM NERVÆ

Erat hoc forum retro templũ nunc S. Adriani prope forũ Romanũ iuxta uel inter forum Augusti et Cæsaris; adhuc pauca quæ extant uestigia sed nuper deiecta indicant porticus et ædificij elegantiam. ostendunt autẽ porticũ fuisse eximiã columnæ ingentes striatæ opere corinthio. cælaturæ lapidũ hic quoque uisebantur artificio admirabili quæ ostendunt opus exactissime fuisse perfectũ. Aiunt inchoatũ fuisse a Domitiano, sed deleto eius nomine exoso, Neruæ optimi Imperatoris nomine fuisse insignitum opus. quod quidem uerosimile uidetur quod Nerua tantũ uno anno et quatuor mensibus imperauit. Nunc deiecto ueteri templo S. Petri epistilia ex marmore columnis eius templi imposita ex inscriptione nominis Neruæ ostendunt ea fuisse ex hoc foro ad construendũ illud templũ a Constantino Magno translata, et fortasse etiam columnæ inde fuere allatæ quæ numero centum istud templũ præclaro ac longo ordine sustinebant. Hæc nr̃a adhuc ætate legebatur inscriptio IMP. NERVA: CAESAR: AVG: PONT: MAX: TRIB. POT. II. IMP. II. PROCOS. *quod quidẽ forum pulcherrimis statuis intus et foris erat exornatum de quo scribit Spartianus*

DE PALATIO SEV DOMO ET ATRIO FLAVII CONSTANTINI IMP. APVD BASILICAM LATERANENSEM

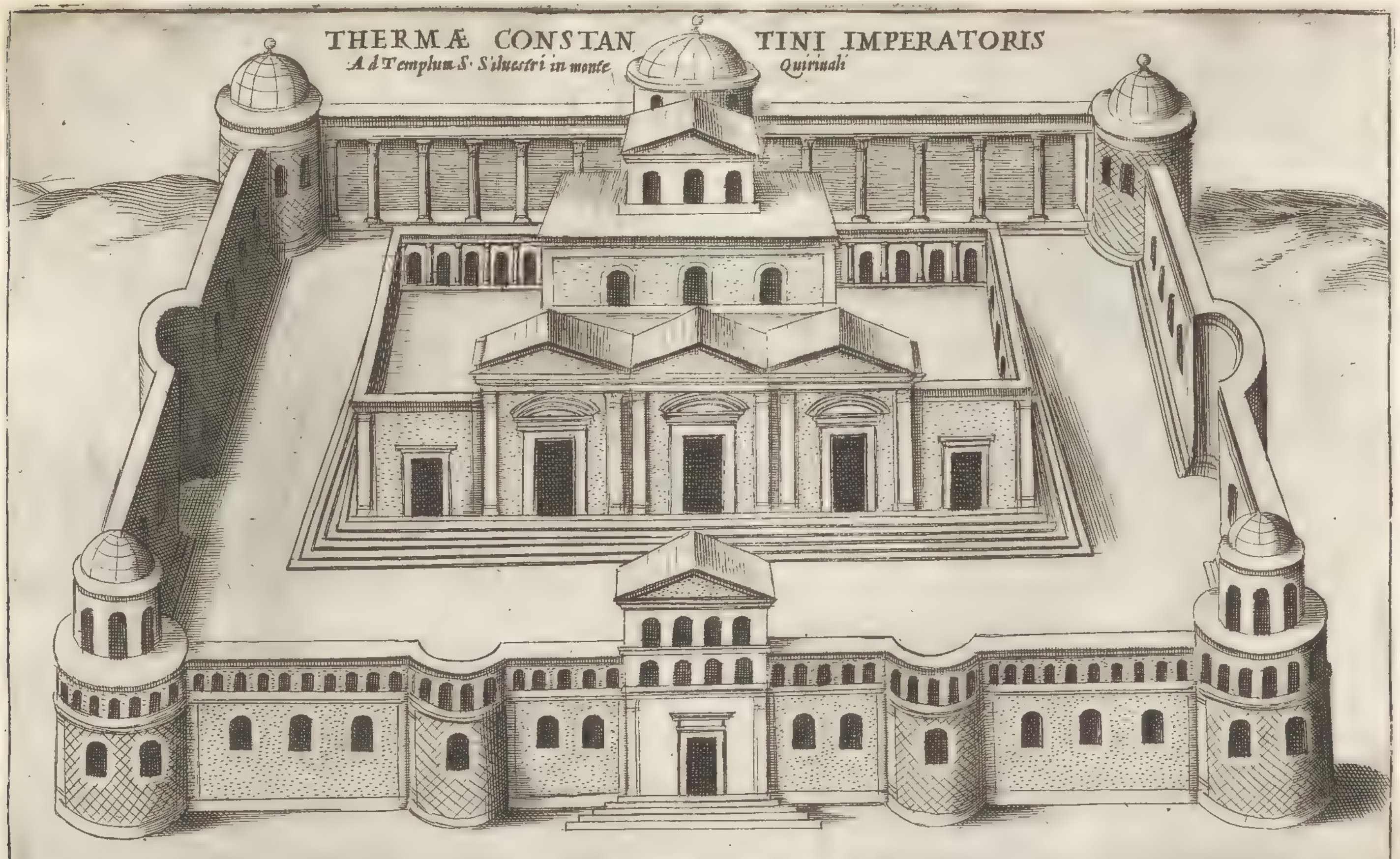

PropeBasilicā S. Ioannis cognomento Lateranen. è regione Monte Cælij dicta situ fuit Fla. Constantini Palatiu Lateranēse appellatu à uiro quodā Patritio et consulari maxime apud Rempu. autoritatis qui Lateranus dicebatur quē, cū esset Consul, crudelissimus Nero iussit interficiq; ædes uero istius amplissimas post longum temporis spatiu Constantinus Imp. obtinuit, quas amplificauit ac postremo S. Siluestro Pont. Max. cōcessit: et ab illo usq hoc temporis Lateranēse Palatiu, quæ admodu et Basilica ei proxima nucupatur. De hoc uiro Laterano et ipsius ædib⁹ meminit Capitolinus his uerbis M. Aurelius educatus est in eo loco, in qua natus est in domo aui sui iuxta ædes Laterani. ite Iuuenalis. clausit et egregias Lateranor; obsidet ædes tota cohors. Fuit Constantinus S. Helenæ filius, qui Maxentiū nequissimu Romæ imperatore supauit cruce in cælo uisa his uerbis ornata In hoc Signo Vinces. In christianos beneuolus et mag.mus extitit. Imperator Romæ cōstitutus occasione lepræ qua laborauit, ad qua balneū ex infātiū sanguine preparauerat, opera S. Siluestri Sum. Pont. baptizatus sanatur. Deinde fusis Maximino et Licinio Tyrānis tranquille uixit prudēter, et animose se gessit, totū Deo et Ecclesiæ uniuersæ atq. priuatis se dedit. Arianā heresim cōcilio Nyceno cōuicit, Idolātriā euertit, Religionē Christianā propagauit adeo, ut Regē Persar; ad ritus Christianos induceret. meruit igitur Magnus cognominari, et a Senatu Rom. humanæ generat.is instaurator Imperij ampliator, et pacis ppetuæ cōseruator appellari et ideo a SS. Greg.o et Ambrosio et alijs abundātiss. cōmendari tandē uero Opt.us Imp. indignū iudicās Maiestatē sua Romæ totam Rom. Pontifice exercere, cui submissionē deberi cōgnouerat, deliberauit eā relinquere Cristi Vicario, et Constatinopolim suo nomine reedificauit ubi Imperiū. habuit. Tandē uero ex morbo pijsime moritur; quod autē unus Platina existimet Constātinu leprā nō laborasse et quidā alius affirmet in fine uitæ sacro fōte ablutū fuisse et in Arianā peste incidisse allucinat.r [illegible]

ARCVS
CONSTANTINI
IVXTA
AMPHITHEATR.
VVLGO
COLOSEVM.

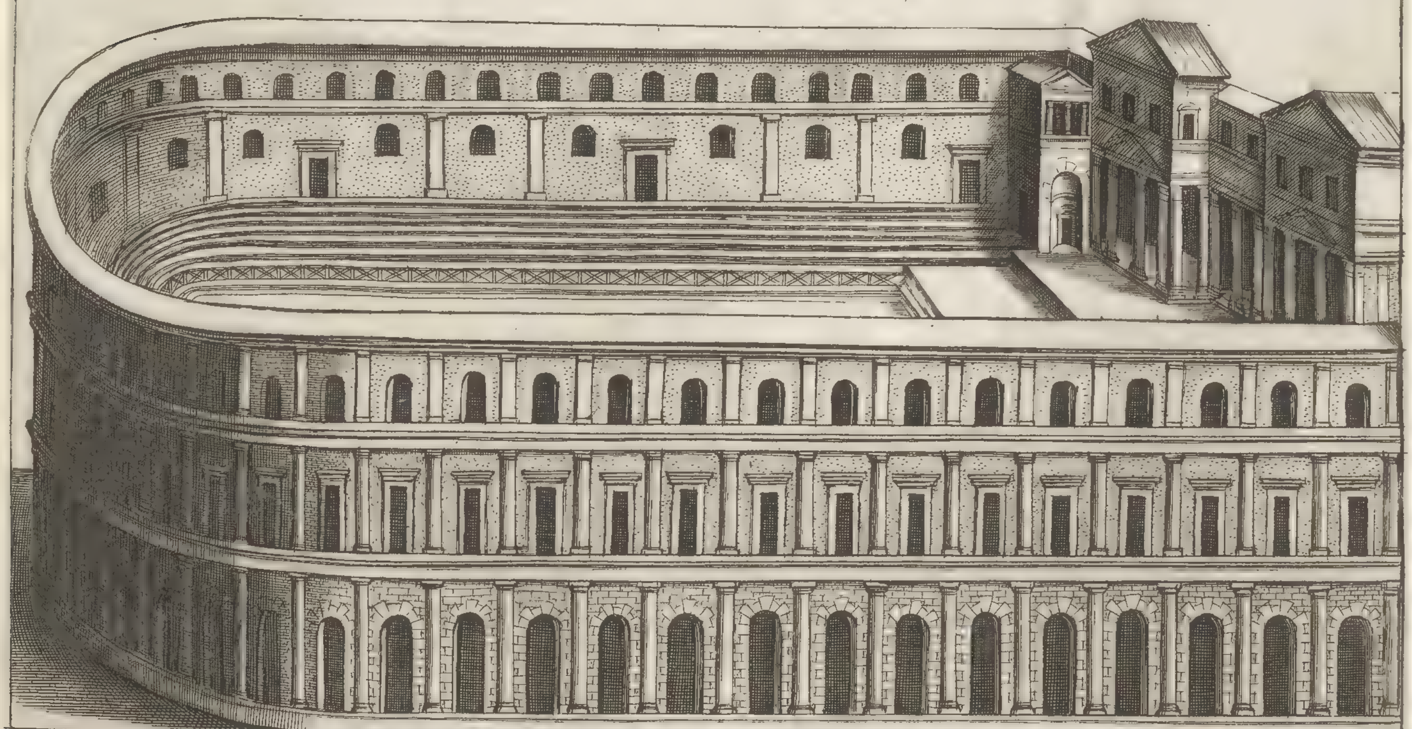

Arcum hunc Constantino posuit S·P·Q·R· ob reportatas uictorias, sed præsertim ob liberatã Vrbem quam tyrãnice inuaserat et administrabat Maxentius, profligato eius exercitu longe suo licet numerosiore ad pontem Miluium ubi Maxentius ex fuga quoniam iam longius Constantino obuiam prodierat, reuersus, de ponte artificiose coniunctis lintribus composito, in Constantini ruinam, prolapsus in Tyberim, cum magna suoꝝ manu misere periji. Narrat Eusebius lib. 9 hist. Eccl. Constantinũ hanc uictoriam obtinuisse diuinitus uirtute S. Crucis, quam dubius de futuro belli exitu in cælo mira luce circumfusã uiderat his uerbis: IN HOC SIGNO VINCES: *quamobrem adeo deinceps felicissimis crucis auspicijs confidit, ut eam perpetuo exercitui suo ad modum Labari præferri iusserit. Vrbem uictor ingressus non solum hic Arcus, uerum etiam statua fuit ei collocata manu dextera crucem gestans, his uerbis·* HOC SALVTARI·SIGNO·VERÆ·FORTITVDINIS·INDICIO·VRBEM NOSTRAM LIBERAVI·

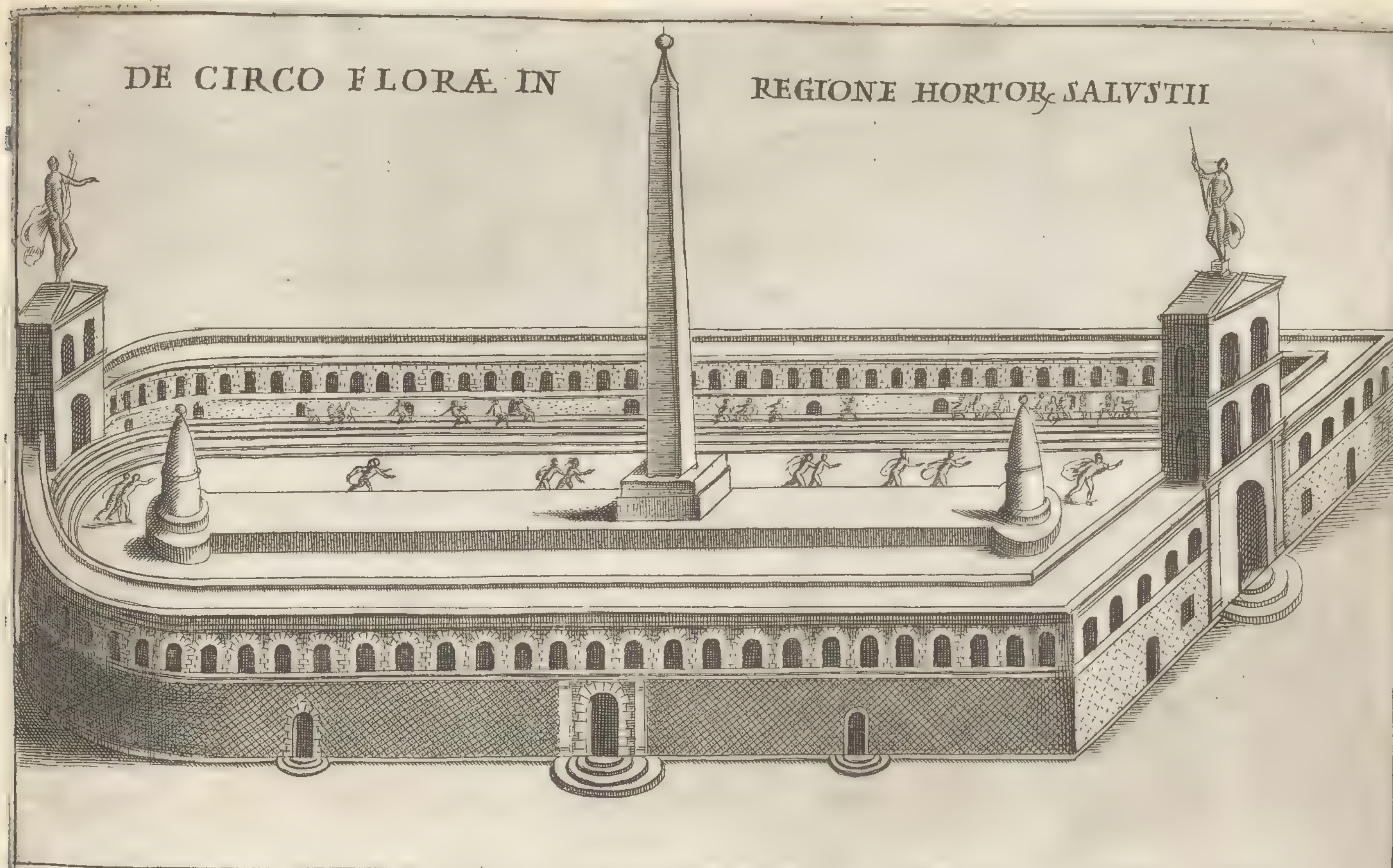

Thermas has in M. Quirinali Cōstantinus Mag. cōstruxit Perpēna ciuili bello deiectas, ut infra dicitur, restituit, sed ijs uetustate ferme collapsis, in eodē soli uestigio ibi eas Xpianiss. Imp. Romanæ Ecclesiæ amplificator extr-uxerat eiusdē S.R.E. Ill.mus Card. Burghesius Pauli V. eidē Ecclesiæ nūc feliciter præsidētis nepos eiusmodi ædificiū cū adiunctis hortis excitat, quod haud scio an suo splendore ueteri, licet splendidiss. ut ex eius uestigijs nunc ad hanc nouam fabricam. deiectis constitit ullo modo cedet. Imperatoris thermarū uestigia, quæ eximiæ fuisse magnitudinis, et elegantiæ testificantur. omnibus suis membris ac nume-ris absolutissimæ fuerunt. quippe quibus nec picturæ, nec statuarum ornamenta deerant, quarū tres pedestres ipsius Imperatoris in habitu militari hodie in Capitolio iuxta ædē cognomē-to Aracæli conspiciuntur ut bene annotauit Lucius Faunus. quarū thermarū maiestas et splendor ex eo conijci potest. quod in maximo pretio habebantur à S.P.Q.R. enimuero, cū belli immanitate, et insolentia deformatæ, et semidirutæ extitissent Petronius Perpenna Vrbis prefectus ex ordine senatus. sumptuque publico reconcinnauit ut in ipsar. ruinis hæc in marmore testatur inscriptio Petronius Perpēna magnus Quadrantianus V.C. M.I. Præf. Vrbis Thermas Constātinianas longa iniuria, et abolendæ ciuilis, uel potius fatalis cladis uastatione ueheme-ter afflictas ita ut agnitione sui ex omni parte pdita desperationē cūctis reparationis adferret; deputato ab ampliss. ordine, paruo sumptu quantū publicæ patiebātur angustie ab extremo uindi-cauit ex prouisione longissima in pristinam faciem splendoremq. restituit.

THEATRVM MARCI SCAVRI

Hoc Theatrũ optime describit Plinius lib. 36. his uerbis Hic nimirũ Scaurus. fecit in ædilitate sua opus maximũ omniũ quæ unquã fuere humana manu facta nõ temporaria mora uerũ etiam æternita:
tis destinatione Theatrũ hoc fuit: schena ei triplex altitudine 360 columnar, in ea ciuitate quæ sex hymetias non tulerat sine probro ciuis amplissimi ima pars schenæ e marmore fuit. Media e uitro
inaudito etiam postea genere luxuriæ sũma tabulis inauratis columnæ imæ duodequadragenũ pedum signa ærea inter columnas fuerunt tria millia numero. Cauea ipsa cepit hominũ 80000 cum
Pompei amphitheatri toties multiplicata urbe tantoq, maiore populo sufficiat large 40000 sedente sedet reliquus apparatus tantus attalica ueste, tabulis pictis, cæteraq, cura fecit ut in
Tusculanã uilla reportatis quæ superfluebant quotidiani usus delitijs incensa uilla ab iratis seruis concremarentur ad sextertia 1000. Aufert animum et a destinato itinere digredi cogit
contemplatio tam prodigæ mentis Hæc Plinius qui nõ uidetur probare tantum luxum quod nimium excederet modestiã uetera Romanor. Adijcit deinde maiora de C. Curione qui
Scaurũ uoluit superare altero theatro quod fecit immo potius duobus e ligno Theatra (inquit paulo inferius) iuxta fecit amplissima e ligno cardinũ singulor, uersatili suspensa libra:
mento in quibus utrisq, ante meridiano ludor, spectaculo edito inter sese auersis, ne inuicem obstreperent scænæ, et repente circũactis ut constiterant. Postremo iam die disceden:
tibus tabulis et cornibus inter se locantibus faciebat amphitheatrum, et gladiator, spectacula edebat ipsũ magis auctoratum populũ Romanũ circũferens hæc ille.

Inuna Quirinalis parte inter duos colles olim scilicet montē Apollinis appellatū et ubi capitoliū uetus fuit, iacet uallis exigua, quæ Floræ Circum continebat. Quæ quidē uallis muris e.ai circumdata adludos Florales, qui per infames et impudicas Meretrices sūmo cūdedecore foeminei sexus edebantur. Quis antiqui autem P. Romani auaritiam, et supersti: tionem non admiretur eo magis quod ipse rerum Dominus sibi hanc beluinam nedum humana turpitudinem persuaserit. ut eiusmodi spectacula fieri in ciuitate non modo sineret sed etiam constitueret ductus cupiditate ingentium diuitiarum quas ista Flora cum meretrix esset eximiæ pulchritudinis meretricio questu comparauit et illi reliquit eo pacto ut singulis annis in die natalis sui similes ludos ederet. ut refert Lactantius. qui quidem pudore suffusus cum hanc celebritatem sub nomini Floræ, quam Deam Florū putabat, cohonestaret, in maius absurdum deuenit, simili ritu Deos suos celebrari debere existimans. Fingitur autem Flora Dea quæ floribus præest, in quos à Zephyro uento amænissimo potestatem accepit in pretium uiolatæ pudicitiæ ut meminit Ouid. quam postea ipse duxit uxorem, et Cloræ in Floræ nomen immutauit. Huic ergo deinceps Ludos celebrare dicebant ut in frugibus atq; arboribus flores conseruare dignaretur. Quid tamen mirū si tunc ab scopo Christianæ Religionis aberrabāt.

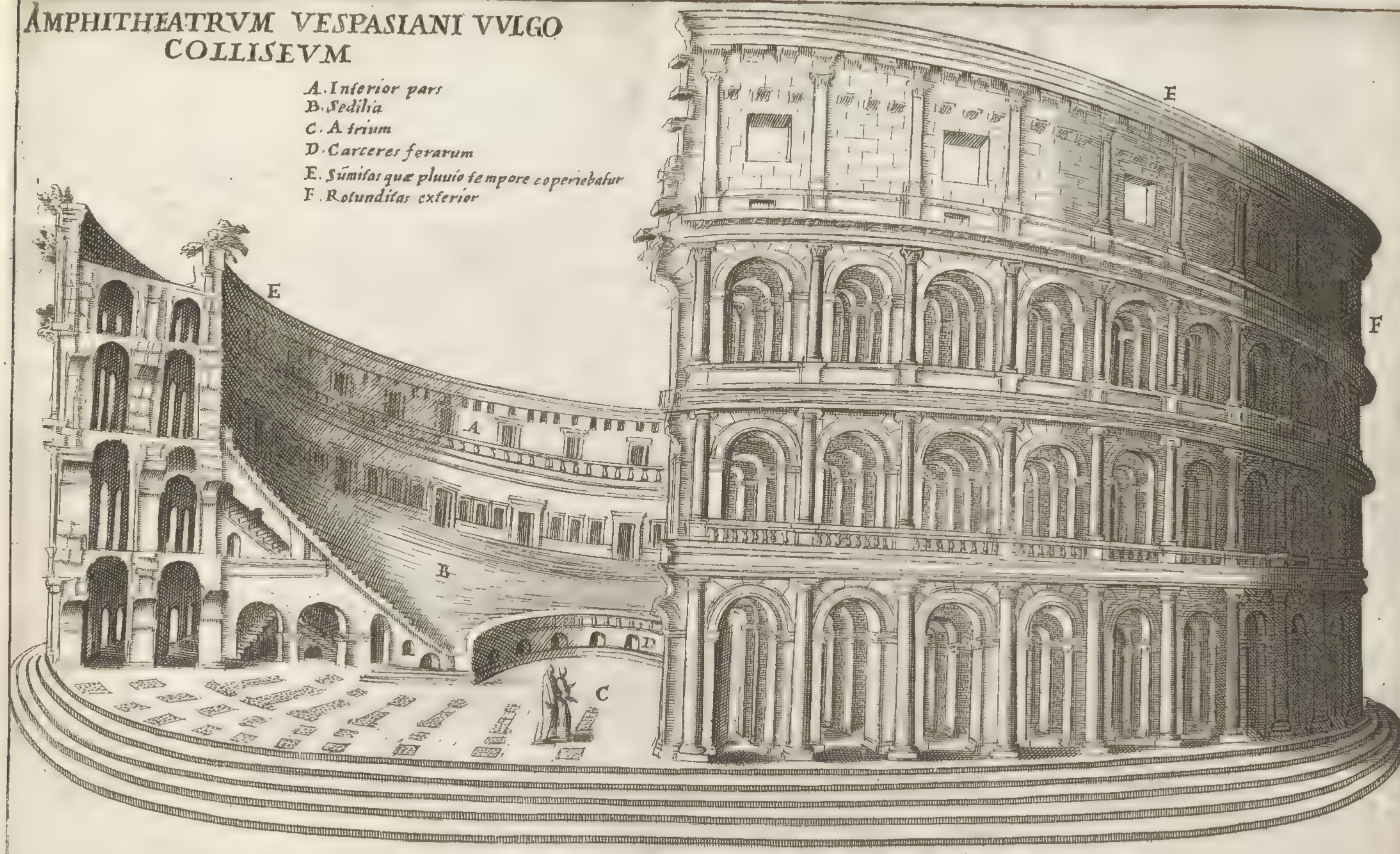
ARCVS TITI VESPASIANI

Arcum Tito Vespasiani filio optimo Imperatori ita ut delitiæ generis humani diceretur S.P.Q.R. ad caput Comitij in uia sacra statuit, ut uictoriarum eius monumentũ et præsertim ob expugnata Hierosolyma quæ tandem post acerbissimam omnium fere obsidionẽ cepit, ad eam enim obsessos redegit inopiã, ut quod Iosephus narrat Hebræus, mater propriũ infantem (proh nefas) fame coacta, igni assum uorauerit, quæ omnia accidere, ut recte animaduertit Euseb. lib. 3. hist. Ecc. ita quemadmodũ a Xpõ Dño fuerant prædicta, ob cuius indignissimã necẽ tantã calamitatẽ subiere, adeo ut Titus ipse, alioquin ingenio clementissimus, miratus tantã stragem, sublatis in coelũ manib⁹ Deum testatus, dixerit, opus suum nõ esse; numerus cæsorũ et fame enectorũ, præter abductos in triumphũ, et ad metalla damnatos supputatur fuisse undecies centena millia. Ad monumentũ huius uictoriæ, ab uno latere Arcus conspicitur currus quadriiuga quo Imperator triumphans uehitur præcedentib⁹ 12. lictorib⁹ cũ suis quisq; fascib⁹; ab altero candelabrũ aureũ, tabulæ legis, mensa aurea, uasa õia ex augustiss.° Salomonis templo sublata.

Huius adhuc cernuntur uestigia iuxta amphitheatrum Titi. dicebatur Sudans, quoniam ex ea defluebant aquæ abundantes ad reficiendos eos sitimq; eorum sedandā qui spectaculis in amphitheatro interfuerunt. dicitur in eius summitate stetisse Iouis statua uel potius pila coniectura ducta ex numismatibus Titi ubi eius modi meta cernitur. erat hæc compacta e lateribus ad cognoscendum locum: uides hic ab uno latere amphitheatrum Titi, ab altero Arcum Constantini. Vides hic præterea Ioannem Grossū Helvetium pro more suo nobilibus Germanis antiquitates ostendentē Romanas, cuius ipsi, ut etiam nobiles Galli, sunt inspectores curiosissimi et merito quidem, nam præter quam quod docet honestos uiros huiusmodi honesta occupatio ad ponendum tempus utiliter et cum uoluptate interim dum alij illud impendunt, pecuniasq; profundunt in res cum honestate pugnantes et in plurima mala quæ secum solet afferre otium malorum omnium origo, proficiunt etiam hac cognitione ad cognoscendam rerum omnium uicissitudinem quomodo plurima nunc iaceant quæ olim floruerunt, adde quod multum facit hæc cognitio antiquitatis ad intelligendos et interpretandos profanos auctores.

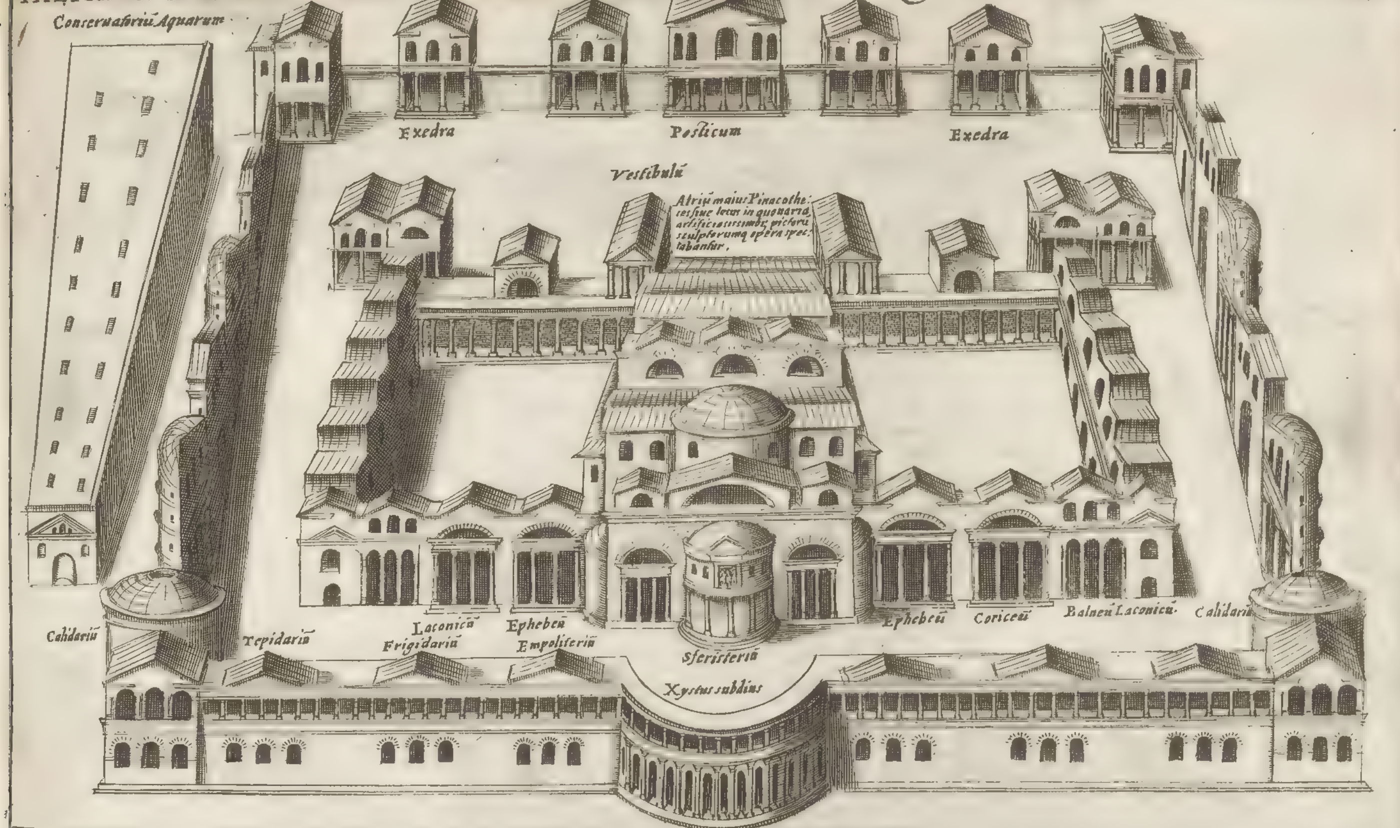

Amphitheatrū hoc quod erat in medio Vrbis fuit à Vespasiano Imp. ex Tiburtino lapide inchoatū, perfectū à Tito præsertim ac Domitiano eius filijs, uel potius, ut alijs pla: cet pfectū quidē fuit à Vesp.no à Tito autē dedicatū, et à Domitiano exornatū. Quatuor cōstat ordinib. dorico nimirū ionico, corinthio, et composito; altitudo eius fertur palmorū 221 $\frac{1}{3}$ latitudo seu diameter 760 Romanos pal. cōplectitur, si eam dimetiamur ab ambitu seu circulo prima eius exteriori, nā alioquin, cū ut Amphitheatrū sit compo: situ ex duob. ueluti theatris, ac propterea cōpertū sit intus habere formā circuli potius oblongi, instar oui, quā rotundi, eius longitudo reperta fuit ab ijs qui eam sunt dimensi esse 820 pal. capiebat 87 millia spectatitiū uarios ludos, certamina, tā gladiatorū, quā cū bestijs pugnatiū, quæ ibi ad oblectādū populū frequētius edebātur: spec: tabātautē oēs pmiscue; postea statutū ut senatores seorsim spectarēt à cetera turba, quodquidē plebs ægre tulit; locus erat factus, ut si quis tardius ad spectādū accederet, aut citius, nondū finitis, alicui erat recēdēdū, id quidē posset absq. aliorū impedimēto, porticib. ita seu gradib. accomodatis, ut etiā ex uestigijs hactenus extātib. potest agnosci: Inter alios autē qui cū bestijs pugnarūt, uel ad bestias dānabātur, erāt inocētes Xpiani, et p ręcipue fama est S. Ignatiū fortiss. illū Xpi M. Io: Ap. discipulū hic leonib. fuisse obiectum.

Vespasianus octauo anno cõsulatus sui hanc molẽ in media urbe cõstruxit, quod liquet ex nũmo cuius inscriptio Imp. Cęs. Aug. Cos. 8. P.P. et parte alia ipsũmet amphitheatrũ expressũ. quod tamẽ Titus F. absoluit autore Lip: sio: ac tempore decurrẽte M. Antoninus Pius teste Capitolino, deinde Heliogabalus referente Lampridio instãrauit. hodie trito sermone uulgi Colisseũ dicitur, quia Neronis cũ capite colossus in uicino erat, quod et Lipsius diligẽter anno: tauit, quo etiã loco pars domus Neronis extitit, et eiusdẽ stagna fuisse cõstat ex Martiale hic ubi cõspicui uenerab.is amphitheatri erigitur moles stagna Neronis erãt opus ampliss. et ab antiquis decantatiss.um fieri, unde caput urbium potuisset. et Martialis citra adulationẽ dicere potuisset. Omnis cęsario cedat labor Amphitheatro, unũ præ cũctis fama loquatur opus. quid mirũ si hodie à nobis spectantib. ita semirutũ atque cæsum ut Lipsij uerbis utar scintillas emittat prisci splen: doris. eo sublimius quod Amianus affirmet ad ipsius summitatẽ ægre oculos humanos cõscendere. eo capacius, quod P. Victor referat 87 millia cepisse loca, intelligens tñ de sedilib. gradarijs nõ autẽ de puluillis in quib. sedisse comodi uultoh: ginta septẽ millia hominũ. Amphitheatrũ ideo dictũ quod ea duobus quasi theatris cõficeret, quamuis Lipsius contedat id fuisse forma paulo magis porrecta et oblongo. cuius et oĩa membra, ornamẽta, et munera ipse accuratè et luculẽter prosequi tur in suo amphit.ro et Saturnalib. refert autẽ Dion Niceus Titũ p dies 100. in hoc suo amphit.ro gladiatores, Naumachias et uenatus edisse die namq dedicationis amphitheat. elephantes, ursos, apros et Pantheras taurosq. ferociss. imisit, quin ẽtagrues quę erãt ad nura. 9 milliũ quas à fœminis ignobilib. fecit occidi deinde gladiatores exhibuit qui hostili animo se mutuo incidabãt, ut Ioui latiari uel infernali ut uocat Prudẽtius cuius ara ibi erat, se cõsecrãret. tãdẽ p ductus et eatis aqua, in amphit.rum e uestigio erupẽte naues hinc inde nauigãtes, et inter se pugnãtes aspiceres, tãdẽ uero multi ab fide Xpianã hic spectaculũ facti fuerũt, Deo Angelis et hominib. inter quos S. Ignatius Xpi frumẽtũ electissimũ bestiar. dentibus emolitus ad cœlestis beatitudinis deportatus fuit horreum.

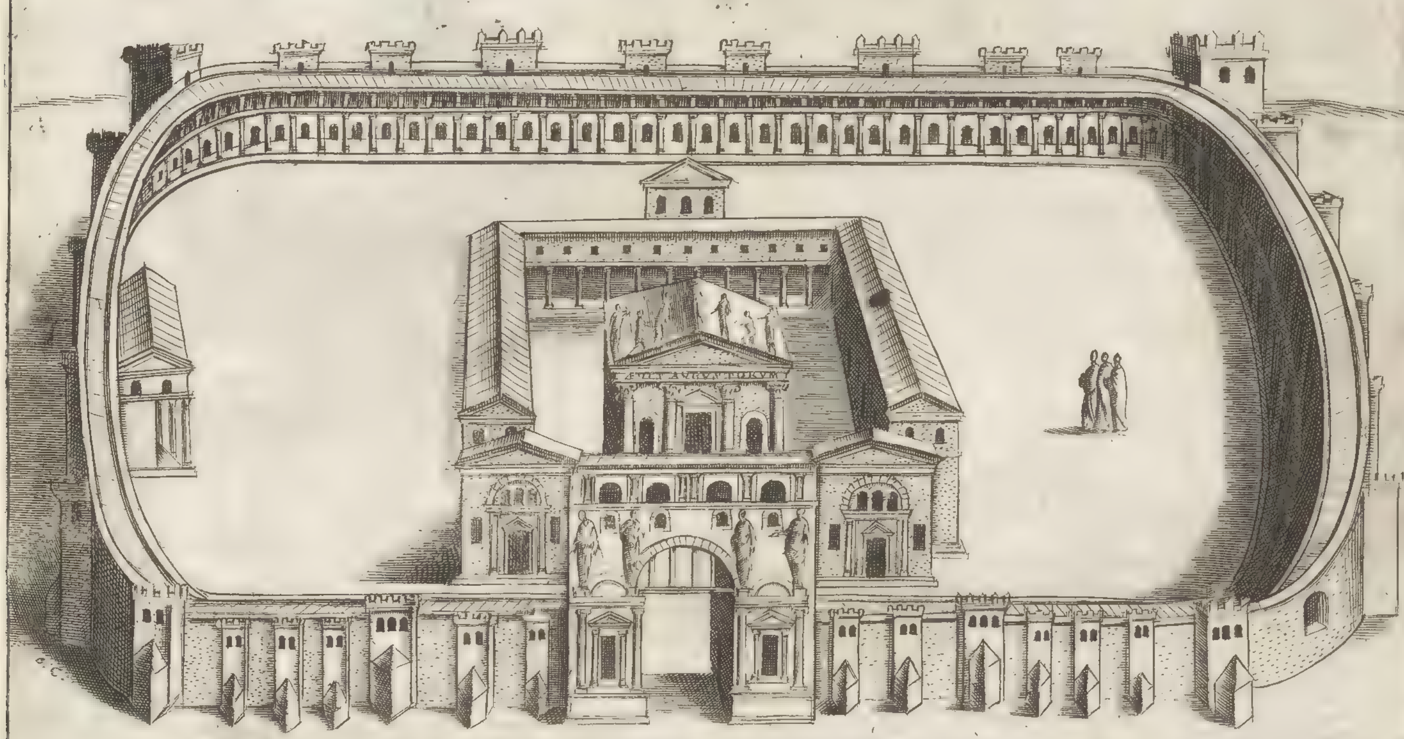
THERMÆ DIOCLETIANÆ ET MAXIMIANÆ INTER QVIRINALEM ET VIMINALEM

Thermæ Diocletiani sitæ sunt inter colles Viminalē et Quirinalē locus Altasemita dicta; has iam a ueteribus institutas, ut indicat lapis ibi repertus, amplificauit et perfecit Diocletianus cum Maximiano collega: qui deinde illas exornarint et dedicarint constat ex lapide inibi inuento ubi hæc inscriptio. CONSTĀTINVS ET MAXIMIANVS INVICTI AVGVSTI SEVERVS MAXIMIANVS CÆSARES THERMAS ORNARVNT ET ROMANIS SVIS DEDICAVERVNT. Construebantur autem ad tuendam ualetudinē, nam cū essēt calidæ, hoc enim uocabulū græcū thermæ indicat, facile eas ingressi sudore manabant uel etiā aquis salubrioribus reficiebātur seruatis in subterraneis locis, dolia seu castra appellabantur unde aqua deinde in plurimas partes dispertiebatur, addebantur thermis loca seu aulæ ampliss.ᵐᵃ porticusq, ingentes seu xisti cū exedris ad exercēda corpora animosq, Ædificiū sane ut ex uestigijs quæ adhuc extant apparet fuit Romana dignū magnificentia, indicant id columnæ prægrādes fornices siue arcus parietes admirabili oīa opere cōstructa. quare locus et merito quidē diuino cessit cultui accōmodatis uestigijs ad Amplics. templū S. Maria Angelorū, ut alijs nup. ad S. Bernardi; merito in quā quod structura hęc multa cōstet Xpianorū sudore XL enī millia dicūtur ab infestiss.ᵐⁱˢ Xpiano nomini Impʳⁱᵇᵘˢ ædificia huic struēda damnata seu addicta.

CASTRVM PRÆTORIVM

post Thermas Diocletianas ad Vrbis mænia

Castrumprætoriũ teste Suetonio locus erat celebratissimus à Tiberio Cæsare Prætorianis cohortibus quæ à custodijs Imperatoris erant constitutus, ne uagarentur, ac per hospitia ut mos erat, diuerterentur. Scriptores qui antiquitati student, uarie de huiusmodi situ opinãtur, qui eum uia Appia nõ procul ab æde S. Sebastiani collocãt: Qui in extrema Vrbis parte ex Plinio fuisse cõmemorãt, inter uias Nomentanã, et Tiburtinã, ut hodie uestigia urbis mœnib⁹ adiuncta in eo latere, quo Oriente respiciunt, ostendũtur. Scriptores 2.ª sententiæ quorum inuentor, ac delineator diligẽs est Pyrrhus Ligorius uerisimiliter, immò et efficacius probare contendũt, et ex ibide ruinis, et ex fuga Neronis qui cũ in fundũ Phæontis liberti sui properaret iter faciens p uias salariã, et Nomentanã ex prætorio quod prope erat, Pretorianoꝝ clamorẽ cõtra se concitatũ audiuit et expauit ut refert idẽ Suetonius. Huic equidẽ sententiæ sponte subscribo, quia fundamẽtis innititur. erat hoc castrũ ex laterib⁹ pulcherrimo opere reticulato cõstructũ. ubi mansiones eleganter depictæ erant et porticus columnis suffultæ ce mentitijs, maltha desuper sũmo cũ artificio coopertis. Intus ædicula teste Herodiano in gratiã Cæsarꝝ, siue Augustorꝝ fabricata: ut ex tegulis ibi repertis uidere est cũ hac inscriptione ex æde Augustorꝝ. p fistulas plũbeas aqua in hũc locũ deducebatur ut scribit Capitolinus quas Pop.ˢ Rom.ⁿˢ in iurgio cũ Prætorianis inito, quod ipsi loca et tẽpla cõpilare uolebãt abscidit unde coacti Pretoriani pacẽ cũ Populo cõfirmare coacti sũt. situs huius castri uineis hodie occupatur quãuis priscis tẽporib⁹ ut idẽ Pyr.ˢ Ligorius testatur in suis paradoxis extitit tẽplũ a Xpianis extructũ

Ante theatrum, quod sub nomine Marcelli nepotis ex sorore Octauia Augustus excitauit cuius pars ad huc ibi uidetur in ruina, curiã Octauiã fuisse tradit Appianus cui iuncta erat eius nominis porticus, quæ ut conijcitur à S. Nicolao in carcere usque ad S. Mariã in porticu extendebatur. In hac curia et porticu multas depictas imagines, statuasq. erectas Plin. memorat, et ab eximijs cõmendat auctorib⁹ inter quas pictura erat Herculis, et aliæ ab Arthemone cõfectæ et statua Apollinis tenẽtis fulmen. nõnulla etiã delubra nempe Iunonis cũ ipsius, Veneris et Esculapij simulacris. itẽ Apollinis ac ipsius duæ ibidẽ effigies, Latonæ et Dianæ, nouẽq. Musaꝝ. Tandẽ aliæ considerãdæ quæ in scolis ibi Octauiæ appellatis uidẽre erant, de quib⁹ meminit idẽ Plin. In hoc tẽplo S. Mariæ in porticu cõseruatur imago quędã B. Mariæ Virg. quæ habetur ex antiqua traditione delecta et portata fuisse p manus Angelor. B. Gallæ Virg. fil. Symachi Rom. patritij cuius uitã S. Gregorius PP. cõscripsit lib. 4. dial. c. 13. S. Ioãne Pont. Max. qui illud tẽplũ eidẽ imagini cõsecrauit. Deinde uero successores scilicet idẽ Greg. Alexander 2. Greg. 7. Celestinus 3. itẽ Calistus 3. Leo X. Adrian. 6. Paulus 3. pro sũma in eã pietate, quę multa miracula edidit pręsertim in pestilẽtia. qua Roma interdũ laborauit, idẽ imago est in sapphiro ut uidetur mirabiliter delineata templũ paucos ante ãnos additis Sacerdotibus ex Cong.ne Lucæ egregie fuit instauratũ, est columna uisenda ex lapide pellucido.

DE PONTE ET PORTA TRIVMPHALI IN VATICANO

Ad locum ubi nunc Basilicā Principis Apostolorum mirandā suspicimus usq ad S.Petronillæ ædem, quondā Apollinis templū, et Neronis circus. territoriū patebat triumphale:
Quos intra limites triumphaturus se continebat, donec omnibus ad triumphū ornamentis tota se ciuitas apparaßet, unde triumphi ordo seruandus inciperet; quemadmodū Iosephus de Vesp.,
Titoq testatur eos non in palatio maiori: sed in Isidis templo nocte quieuisse, et ad Octauianas ambulationes transijsse, uotisq rite celebratis recessisse ad Portam quæ ab eo, quodq illam
semper triumphos pompa duceretur, nomen acceperit. Sueton quoq de ea meminit, multiq alij ex quibus manifesto liquet hanc portā diuersā longe esse a Capena aduersus nonnullos qui id
gratis asseuerare nō dubitant: cū deabulationes Augusti ad Mausoleū pertineret, ut bene Marlianus annotauit. Erat autem hæc porta ad Tyberim in loco ubi hodie celebre S. Spiritus in Saxia xenodochiū,
eodē uia et pons etiā triumphalis respondebat, quod fidem adstruit eiusdem uiæ particula salicibus munita nostris uisa temporibus post idem xenodochiū cuius pontis fugientes aliquæ ruinæ nepe
pilæ in medio extant Tyberi. In hoc ergo territorio triumphalis hæc extructa superbia per porta egrediebatur huiusmodi, atq per hunc pontē triumphator in urbem inuectus in Capitolium contendebat.
Via autem quā in urbe faciebat pertinebat ad porticum ubi hodie S. Celsi templū, deinde S. Laurentiū in Damaso porro uiam sequebatur in campum Floræ forumq quod piazza uulgo dicitur; inde:
orum iuxta templū Iunonis transiens nunc uulgo S. Angeli in pescaria nuncupatum flectebat ad S. Georgium in Velabro, tandem sub Palatino, intra Circum Maximum ad latus Septizonij Seueri,
per arcus Constantini, Titi et Septimij Capitolium conscendebat magna cum populi, exterorumq lætitia qui ad tantā urbis gloriam et amplitudinē confluebant templorumq eodie foribus bipatentibus, uij suffituū,
florumq fragrantia redolentibus, ubique symphonia et concentibus, ianuis, muris, et fenestris eleganter uario serici colore, peristromatumq genere exornatis Ex Pyrro Ligorio, Blondoq et alijs.

Romanorum ab Vrbe condita vſque ad Imp. Iuſtinianum triumphi.

CVM omnia quæ ad Romani quondam Imperij maieſtatem conducunt, hactenus, benignè Lector, accuratiùs dicta ſint; non dubito, quin huius operis inſcriptioni & argumento quid adhuc iniuriæ, quidvè labis inferre valeam, ſi poſt triumphi ordinem, & celebritatem, poſt omnes nauales victorias & triumphos, poſt Reges, Reginas, ac Principes triumphatos, & in triumpho adductos, quæ omnia ſuo loco poſui, non omnes viros qui ab Vrbe condita vſque ad Iuſtiniani Imperatoris tempora ſumma cum gloria triumpharunt, triumphali eorum ponti ſubijciam. Quibus in recenſendis vix dici poteſt, quantum temporis & laboris impendium fecerim. Etenim nomina, dignitates, annos, recentiore, ſolitoq; numero obſeruatos, & quoties quotuſquiſque triumphauit, expreſſi: præterea Ouationes, & ſpolia opima, & qui ea obtinuerint, ſeparatim explicaui, vt virorum eiuſmodi præſtantiam facili negotio cognoſcas. Fruere & alia in hoc volumine maioris adhuc ſtudij, ſumptusq; à nobis expecta.

Romulus Syluius Vrbis conditor, & Rex primus de Cecinenſibus, Cruſtaminis, & Antenatibus triumphauit annos ab Vrbe condita. 4
Idem de Camerinis, & Veientibus, eorumq; Rege & Fidenatibus.
Tullius Oſtilius Rex ter, primo de Albanis an. 85
Secundo de Fidenatibus an. 88
Tertio de Sabinis an. 98
Ancus Martius Rex bis, primo de Veientibus,
Secundo de Sabinis. an. 114
Tarquinius Priſcus Rex ter, primo de Latinis, ſecundo de Hetruſcis, tertio de Sabinis an. 120
Seruius Tullius Rex, ter de Hetruſcis triumphauit. an. 182. & 185. & 186
L. Tarquinius Superbus vltimus Rex bis, primo de Volſcis, ſecundo de Fidenatibus, & de Sabinis an. 220
P. Valerius Voluſi Publicola cos. bis, primo de Hetruſcis an. 245
Secundo de Sabinis an. 249
M. Valerius Voluſi cos. bis, primo de Sabinis an. 248
Secundo de Sabinis, & Veientibus an. 249
Idem Dictator de Sabinis an. 259
P. Poſtumius Tubertus conſul de Sabinis an. 248
Agrippa Menenius Lanatus cos. de Sabinis an. 250
Sp. Caſſius Veſcellinus cos. bis, de Sabinis an. 251
Idem cos. II. de Volſcis, & Hernicis an. 267
Aulus Poſthumius albus Dictator primus de Latinis. an. 254
T. Sicinius cos. de Volſcis an. 266
P. Voluſius Voluſi N. Publicola cos. de Veientibus, & Sabinis an. 278
T. Quintius Capitolinus cos. de Volſcis, Antenatibus an. 285
L. Lucretius Tricipitinus cos. de Volſcis & Aequis an. 291
L. Cornelius Maliginenſi Coſſus cos. de Volſcis, & Antiatibus an. 294
L. Quintius Cincinnatus Dictator de Aequis an. 295
L. Valerius Publicola Potitus cos. de Aequis bis an. 295 & 361
M. Horatius Barbatus cos. de Sabinis an. 304
M. Geganius Macerinus cos. de Volſcis an. 310
Mam. Aemilius Mamertinus Dictator, bis de Fidenatibus, & ſemel de Veientibus an. 316. & 327
A. Poſthumius Tubertus Dictator de Aequis & Volſcis an. 322
A. Cornelius Coſſus de Veientibus an. 325
A. Fourius Camillus 1. Dictator de Veiẽtibus an. 357
2. Dictator de Galliſenonibus an. 363
3. Dictator de Volſcis, Aequis, & Hetruſcis an. 364
4. Dictator de Galliſenonibus an. 386
Cornelius Coſſus Dictator de Volſcis an. 368
T. Quintius Cincinnatus Dictator de Præneſtins an. 373
Ap. Claudius Craſſinus Regilenſis Dictator de Hernicis an. 391
T. Quinctius Perinus Capitolinus Cripinus Dictator de Gallis Quirinalibus an. 392
C. Sulpitius Peticus de Hernicis an. 392
Idem Dictator de Gallis an. 395
C. Pœtilius Libo Vrſolus cos. de Gallis & Tyburtibus an. 393
C. Plantius Proculus cos. de Hernicis. an. 395
C. Martius Rutilius cos. de Priuernatibus an. 396
Idem Dictator de Thuſcis an. 397
M. Fabius Ambuſtus 2. cos. de Tyburtibus. an. 399
M. Popilius Lænas cos. de Gallis Quirinalibus an. 403
M. Valerius Coruus II. cos. de Antiatibus, Volſcis, Satricaneisq; an. 407
Idem III. cos. de Sannitibus an. 410
Idem cos. de caleneis an. 418
Idem Dictator de Marſis & Hetruſcis an. 452
A. Cornelius Coſſus Aruina de Samnitibus an. 410
T. Manlius Imperioſus Torquatus de Latinis, Campanis, Sidicinis, Auruncis an. 413
Q. Publilius Philo. cos. de latinis an. 414
Q. Publilius Philo primus procos. de Samnitibus Palæpolitanis an. 427
L. Furius Sp. Camillus cos. de Pedaneis & Tiburtibus an. 415
C. Mænius cos. de Antiatibus, Lauinis, Veliternis an. 415
L. Aemilius Mamertin. Priuernas cos. II. de Priuernatibus an. 424
C. Plautius Decianus cos. de Priuernatibus an. 424
L. Papirius Sp. Curſor Dictator de Samnitibus an. 429
Idem cos. III. de eiſdem an. 434
Idem Dictator II. de eiſdem an. 444
Idem de eiſdem an. 460
Idem IIII. cos. de Tarentinis, Lucanis, & Bruttis an. 481
L. Fuluius Curuus cos. de Samnitibus, & Quirinalibus an. 431
Q. Fabius Maximus Rullianus cos. de Samnitibus, & Apulis an. 431
Idem II. procos. de Hetruſcis an. 444
Idem cos. de Samnitibus, & Hetruſcis, & Gallis an. 458
C. Sulpitius Sèr. Longus III. cos. de Samnitib. an. 439
M. Valerius Maximus cos. de Samnitibus, & Soranis an. 441
C. Iunius Bubulcus Brutus cos. de Samnitibus an. 442
Idem II. Dictator de Aequis an. 450
Q. Aemilius Barbula cos. II. de Hetruſcis an. 452
Q. Marcius Tremulus cos. de Anagninis & Hernicis an. 444
M. Fuluius Curuus Pœtin. cos. de Samnitibus an. 448
P. Sempronius Sophus cos. de Aequis an. 449
Idem de Picentibus an. 483
P. Sulpitius Ser. Sauerio cos. de Samnitibus an. 449
M. Fuluius Pætinus cos. de Samnitibus & Acquinatibas an.
Cn. Fuluius Maximus Centumalus cos. de Samnitibus, & Hetruſcis an. 445
L. Poſthumius Megel cos. de Samnitibus, & Hetruſcis an. 459
M. Atilius Regulus cos. de Volonibus, & de Samnitibus an. 459
Idem cos. de Salentinis an. 486
Idem cos. de Pœnis naualem egit an. 496
Sp. Caruilius Maximus cos. de Samnitibus an. 460
Idem II. Cos. de Tarentinis, Lucanis, & Bruttis an.
Q. Fabius Maximus Gurces Procos. de Samnitibus an. 462
Idem II. cos. de Samnitibus, Lucanis, Brutijs, & Quirinalibus an. 477
M. Curius Dentatus cos. de Samnitibus an. 463
Idem II. cos. de Sabinis an. 463
Idem II. cos. de Samnitibus an. 478
Et de Rege Pyrrhô.
P. Cornelius Ruffinus cos. de Samnitibus an. 463
P. Cornelius Dolabella cos. de Gallis Senonibus an. 470
C. Fabritius Luſcinius cos. de Samnitibus, Lucanis, & Bruttis an. 471
Idem II cos. de Lucanis, Bruttis, Tarentinis, & Samnitibus an. 475
Q. Marcius Philippus cos. de Hetruſcis an. 472
T. Coruncanus cos. de Vulſinienſibus, & Vlcientibus an. 473
L. Aemilius Barbula procos. de Tarentinis, Samnitibus, & Salentinis an. 473
C. Iunius Brutus Bubuli cos. II. de Lucanis, & Bruttis an. 478
L. Cornelius Lentus cos. de Samnitibus, & Lucanis an. 478
C. Claudius Canina cos. II. de Lucanis, Samnitibus, & Bruttis Quirinalibus an. 480
Cn. Cornelius Scipio cos. de Saſſinatibus an. 483
Ap. Claudius Craſſinus cos. de Picentibus an. 485
L. Iulius Libo cos. de Sallentinis an. 486
D. Iunius Pera cos. de Saſſinatibus an. 487
Idem cos. de Sallentinis & Meſſanis an. 487
M. Fabius Pictor cos. de Saſsinatibus an. 487
Idem II. cos. de Sallentinis & Meſſapis an. 487
M. Fuluius Flaccus cos. de Vulſinienſibus an. 489
M. Valerius Maximus Meſſala cos. de Pœnis, & Rege Siculorm Hierone an. 490
C. Duilius cos. primus naualem de Siculis, & claſſe punica egit. an. 493
L. Cornelius Scipio cos. de Pœnis, & Sardinia, Corſyca. an. 494
C. Aquilius Florus procos. de Pœnis an. 495
C. Sulpitius Paterculus cos. de Pœnis & Sardis an. 495
A. Atilius Cælatinus Prẹt. ex Sicilia de Pœnis an. 496
L. Manlius Vulſo Long. cos. de Pœnis naualem egit. an. 497
Ser. Fuluius Pætinus Nobilior procos. de Coſſurenſibus, & de Pœnis naualẽ egit an. 499
M. Aemilius Paulus procos. naualem egit de Coſſurentibus, & de Pœnis an. 499
Cn. Cornelius Scipio Aſina procos. de Pœnis an. 500
C. Sempronius Blæſus cos. de Pœnis. an. 500
C. Aurelius Cotta cos. de Pœnis & Siculis an. 501
L. Cæcilius Metellus procos. de Pœnis an. 502
Vs. C. F. N. Catulus procos. de Pẹnis ex Sicilia an. 512
Q. Valerius Falto Prop. ex Sicilia naualem egit. an. 512
Q. Luctatius Cerdo cos. de Phaliſcis an. 512
A. Manlius Torquatus Acticus cos. II. de Phaliſcis. an. 512
P. Cornelius Lentulus Gaudinus cos. de Liguribus an. 515
T. Manlius Torquatus cos. de Sardis an. 518
Q. Fabius Maximus Verrucoſus cos. de Liguribus an. 520
Idem cos. de Tarentinis & Pœnis an. 544
M. Pomponius Matho cos de Sardis an. 520
C. Papyrius Naſo cos. de Corſis primus in monte Albano an. 522
Cn. Fuluius Centomanus procos. ex Illyricis naualem egit an. 525
L. Aemilius Papus cos. de Gallis an. 528
C. Flaminius cos. de Gallis an. 530

P. Furius

P.Furius Philus cos.de Gallis & Ligurijs an. 530
M.Claudius Marcellus cos.de Gallis & Insubribus, & Germanis an. 531
Idem cos. de Comensibus & Insubribus an. 557
Idem cos. de Gallis,Contrubis, & Liguribus,Eleatibusque an. 587
Idem II.cos.de Liguribus,& Eleatibus an. 587
Idem procos. de Celtiberis an. 602
L. Aemilius Paulus cos. de Illyricis an. 534
Idem ex Hispania an. 564
Idem II. procos.de Liguribus,Ingaunis an. 572
Idem III. procos. ex Macedonia & Rege Perse per triduum.
M.Liuius Salinator cos.de Illyricis an. 534
Idem II.cos. de Pœnis,& Asdrubale an. 546
C.Claudius Nero cos.de Pęnis & Asdrubale an. 546
P. Cornelius Scipio Africanus procos. de Pœnis, & Annibale, & Syphace Numidarum Rege ex Africa an. 552
L.Furius Sp.Purpureo Pr. de Gallis an. 553
C.Cornelius Cethegus cos. de Insubribus, & Cæmanis Gallis an. 556
Q. Minutius Ruffus cos.de Liguribus,Boeis, Gallisq; in monte Albano an. 556
M.Porcius Cato procos.ex Hispania an. 558
T.Quintius Flaminius procos. ex Macedonia de Rege Philippo per triduum an. 559
M. Fuluius Nobilior procos. de Aetolibus, Ambracibus, & Cephalenia an. 566
Idem procos. de Liguribus & Eleatibus an. 595
P. Cornelius Scipio Nasica cos. de Boeis, Gallis an. 562
M. Acilius Glabrio procos. de Aetholis & Antiocho Rege Syriæ an. 563
L. Cornelius Scipio Asiaticus procos. ex Asia & Antiocho Rege Suriæ an. 564
Q. Fabius Labeo præt. ex Creta Insula naualem egit an. 564
Cn. Manlius Vulso procos. de Gallis Asiaticis. an. 566
C. Calphurnius Piso Prætor de Lusitanis, & Celtiberis ex Hispania an. 569
L. Quinctius Crispinus procos. de Lusitanis & Celtiberis ex Hispania an. 569
P. Cornelius Cethegus procos. de Liguribus an. 573
M. Baebius Tamphilus procos. de Liguribus an. 573
Q. Fuluius Flaccus II. cos. de Hispania an. 573
Idem cos. de Liguribus an. 574
T. Sempronius Graccus procos. de Celtibris an. 575
Idem II. procos. de Sardis an. 577
L. Postumius Albinus procos. de Vaccæis, & Lusitanis an. 575
C. Claudius Pulcher cos. de Histris,& Liguribus an. 576
M. Aemilius Lepidus cos. II. de Liguribus an. 578
P. Mutius Sceuula cos. de Liguribus an. 578
Ap.Claudius Centho procos. ouans ex Celtiberia an. 579
C. Cicereius & Propr. ex Corsica in Monte Albano an. 581
Cn. Octauius Propr. ex Macedon & Rege Perse naualem egit an. 586
L. Anicius Gallus Propr. de Rege Gentio, Illuricis Quirinalibus an. 586
C. Sulpicius Gallus cos. de Liguribus Taicarnis an. 587
N. Scipio Nasica cos. II. de Dalmateis an. 598
Q. Opimius cos. de Liguribus an. 598
L. Minucius Rufus. Propr. de Lusitanis ex Hispania an. 601
L. Mummius Achaicus Propr. de Lusitanis ex Hispania Vlteriore an. 603
L.Mummius Achaicus II. cos. de Acheis, & Corinthijs an. 607
Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.Propr. ex Macedonia de Andrisco Pseudophilippo an. 607
Q. Cæcilius Metellus Macedonicus II. procos. de Celtiberis ex Hispania an. 612
Cæcilius Metellus Numidicus præn. procos. triumphauit de Numideis & Rege Iugurtha ex Africa an. 626
P. Cornelius Scipio Africanus Aimilianus procos. de pœnis, & Asdrubale ex Africa an. 607
Idem II. procos. de Numantinis ex Hispania Citeriore an. 621
Ap. Claudius Pulcher cos. de Salassis ex Alpibus priuatis sumptibus triumprauit an. 610
D. Iunius Brutus Gallaicus procos. de Lusitanis, & Gallaicis ex Hispania vlteriore an. 617
Ser. Fuluius Flaccus. cos. de Vardis ex Illirico an. 618
M. Cæsonius præt. de Scordiscis ex Thracia an. 618
C. Fuluius Flaccus cos. ouans de Serueis fugitiueis ex Sicilia an. 619
P. Rupilius cos.ouans de Serueis fugitiueis ex Sicilia an. 621
M. Perperna præt. ouans de Serueis fugitiueis ex Sicilia an. 621
C. Sempronius Tuditan cos. de Iapudibus an. 624
M. Aquilius procos. ex Asia an. 627
Idem procos. ouans de Serueis fugit. ex Sicilia an. 654
M. Fuluius Flaccus. procos. de Liguribus Vocontieis an. 630
Q. Cæcilius Metellus Balearicus de Balearibus an. 631
C. Sextius Caluinus procos. de Saluijs, & Aruernis an. 631
C. Cassius Longinus procos. de Saluijs, & Aruernis an. 631
Cn. Domitius Aenobarbus procos.de Allobrogibus Aruernis an. 632
Q. Fabius Maximus Allobrogicus procos. de Allobrogibus Aruernis, Ruthenis, & Rege Bituito an. 63[illegible]
Q. Marcius Rex cos. de Sarnijs Alpinis an. 63[illegible]
L. Cæcilius Metellus cos. de Dalmaticus an. 6[illegible]6
Q. Mucius Scæuula cos. de Dalmatis an.
M. Aimilius Scaurus cos. de Gatiscis, & Liguribus an. 638
Cæcilius Metellus Balearicus pren.procos. triumphauit de Balearibus an. 631
M. Cæcilius Metellus Diadematus procos. de Sardis an. 640
C. Cæcilius Metellus Caprarius cos. ex Thracia an. 640
T. Didius Propr. de Scordiscis ex Thracia an. 640
M. Liuius Aemiliani N. Drusus cos. de Scordiscis,& Triballijs ex Thracia an. 641
Q. Seruilius Cœpio Pr. de Lusitanis ex Hispania vlteriore an. 645
Q. Cæcilius Metellus Numidicus procos. de Numidis, & Rege Iugurtha, & Africa an. 646
C. Marius cos. II. de Numidis,& Rege Iugurtha ex Africa an. 649
C. Marius cos. V. & Q. Luctatius Cauilam procos.vna de Teutonis Cymbris Germaneisq; an. 652
M. Antonius procos.II. de Numidis de Pyratis ex Sicilia an. 651
Q. Lutatius Catulus procos. vna de Teutonis Cymbrisq; Germaneis an. 654
L. Cornelius Dolabell procos.ex Hispania vlteriore de Lusitan. an. 655
T. Didius II. procos ex Hispania de Celtiberis an. 660
P. Licinius Crassus procos. de Lusitanis an. 660
Cn. Pompeius Strabo cos.de Asculanis Picentibus an. 664
P. Seruilius Vatia Propr. de Asculanis Picentibus an. 665
L. Cornelius Silla felix Dictat ex Asia Ponto,& Rege Mitridate an. 672
Pompeius Magnus prænom.Propr.de Hiarba Mauritaniæ Rege ex Africa primus eques Romanus triumphauit an. 672
Idem II procos.ex Hispania adhuc eques Romanus triumphauit eod. anno.
Idem III. procos. ex Asia, Ponto, Cicilia, Paphlagonia, Cappadocia, Syria Iudæa, Iberia, Creta, Armenia, Pirati, & Regibus Mithridate, atque Tigrane per biduum III. triumphauit an. 692
L. Licinius Murena procos. de Rege Mithridate, & Ponto ex Asia an. 672
Cn. Cornelius Dolabella procos. ex Macedonia an. 674
C Iulius Cæsar III. cos. ex Aegipto de Rege Ptolomeo an. 707
Idem Cæsar IV.cos. de Iuba Mauritaniæ Rege ex Africa an. 707
Idem Cæsar V. cos. ex Hispania an. 708
Idem Cæsar VI. Dictat. Ouans in Monte Albano an. 709
Imp. Cæs. Diui F.C. N. III.Vir R.P.ouans quod pacem cum M. Antonio fecit an. 713
Imp. Cæs. Diui F.C. N. III.Vir R.II.ouans ex Sicilia an. 717
M. Aemilius Lepidus II. III. Vir R.P.C A. procos. ex Hispania an. 710
Idem procos. ex Hispania an. 708
Q. Fabius Maximus cos. ex Hispania an. 708
Q. Pedius procos. ex Hispania an. 708
L. Munatius Planeus procos. ex Gallia an. 710
P. Vatinius procos. de Illyrico an. 711
L. Antonius cos. ex Alpibus an. 712
M. Antonius III. Vir. R. P. ouans quod pacem cum Imp. Cæsare fecit an. 713
L.Marcius Censorinus cos.ex Macedonia an. 714
C. Asinius Pollio procos. ex Parthis an. 715
P. Ventidius procos. ex Tauro Monte, & Parthis an. 715
Cn. Domitius Caluinus procos. ex Hispania an. 717
T. Statilius Taurus procos. ex Africa an. 719
C. Sosius procos. ex Iudæa. an. 719
C. Norbanus Flaccus procos. ex Hispania an. 719
M. Antonius II. III. Vir.R.P.C.II.de Parthis, & Rege Armeniæ Artabaxe an. 720
Cn. Domitius Cn. N. Aenobarbus procos. ex Hispania an. 711
C. Iulius Cæsar Octauianus cos. V. de Dalmateis Iapudibus, & Galleis an. 724
Idem Cæsar Octauianus cos.V.de Macedonia ex Actio an. 724
Idem Cæsar Octauianus.V. cos..& Aegipto de Regina Cleopatra an. 724
C. Albinus Carrinas procos. de Gallis Morinis, & Sueuis an. 724
L. Autronius Pætus procos. ex Africa an. 724
M.Licinius Crassus procos. ex Thracia, & Getis an. 725
M. Valerius Messala Coruinus procos. ex Gallia an. 726
Sex Appuleius procos. ex Hispania an. 727
L. Sempronius Atratinus procos. ex Africa an. 732
L. Cornelius Balbus procos. ex Africa an. 734
Imp. Nero Claudius F.Cæsar Aug. Germanicus ouans de Armeneis, & Partheis an.
M. Plautius Siluanus procos. de Germanis an. 750
C. Poppæus Sabinus Legatus Imp. Cæs. Augusti de Illyricis an. 760
P. Silius Nerua procos.ex Alpibus,& Pannonijs an. 738
L. Asinius Gallus procos. de Sauromatis an. 739
P. Cornelius Scipio procos. de Bessis, & Scordiscis ex Thracia an. 742
Nero Claudius Ti.F.Ap.N. Drusus Germanicus procos.ouans de Cherusceis Vsipetis Cenchreis Caucisq; Germanis Sicambris an. 744
T. Claudius T.F.Ap.N. Nero Germanicus procos. de Dalmateis, & Pannonieis ouans triumphasq. primus an. 745
T. Claudius T.F.Ap. N. Nero Germanicus II. cos. de Germanis an. 747
T. Iulius Augusti F.Diui Iulij N.Cæs.Claudianus III. Pont.trib.Pot.XIII.cos.II. procos. Imp.VI.de Illyricis Pannonijs Dalmatis, Germanis an. 765
Idem N. Cæsar Germanicus Claudianus procos. de Cheruseis Cattis Angriuarijsq; Germanis an. 770
Drusus Iulius Ti. Aug. F. Diui Aug.N. Cæsar Germanicus Claudianus procos. ouans ex Germania an. 773
C. Iulius Germanici Cæsaris F.Ti. N. Diui Aug. pronepos Cæs. Aug.Germanicus Pont.Max.Trib.Pot.IIII.cos.III. Des. IV. procos. P. P. Imp. ouans ex Germania an. 793
Ti. Claudius Drusi F. Ti. N. Cæsar Aug. Germanicus Pont. Max. Trib. Pot. V. cos.III. P.P. Censor Imp.VI. de Britanneis

tanneis an. 798

A. Plautius Siluanus procos. Legatus Ti. Claudij Cæſ. Aug. Germanici ouans ex Brittannia an. 799

Cn. Domitius Corbulo procos Legatus Ti. Claudij Cæſ. Aug. Germanici ouans ex Gallia an. 800

Imp. Cæſ. T. Flauius T. F. T. N. Veſpaſianus Aug. Pont. Max. Trib. Pot III. cos. III. Deſ. IV. P.P. Imp. VIII. ſimul de Iudæis Hieroſolymitis Palæſtinis ex Suria an. 824

Cn. Iulius Agricola Legatus Imp. T. Cæſaris Veſpaſiani Auguſti ouans ex Brittannia an. 832

Imp. Cæſ. Diui Veſpaſiani F. T. Flauius Domitianus Aug. Germanicus II. Pon. Max. Trib. Pot. VI. cos. XVI. Cenſ. Per ſ. P.P. procos. Imp. XXI. de Qualis Dacis Getis Sarmatiſq. Germanis an. 845

Imp. Cæſ. D. Veſp. F. T. Flau. Domitianus de Qualis Getis Sarmatiſq. Germanis an. 845

Imp. Cæſ. Diui Neruæ F. Nerua Traianus optimus Auguſt Germanicus Dacicus Pont. Max. Trib. Pot. V. cos. IV. Deſ. P. P. procos. Imp. III. de Pannonijs Daciſq. & Rege Decebalo ex Germania an. 855

Diuus Traianus Parthicus Aug. II. de Partheis Oſrohenis, & Rege Coſdroe ex Oriente an. 870

Imp. Cæſ. Diui Pij Fil. Diui Hadriani nep. Diui Traiani Parthici Pronepotes D. Neruæ abnepotes M. Aurelius Antoninus Auguſt. Armeniacus Parthicus Pont. Max. Trib. Pot. XIIX. cos. III. P.P. procos. Imp. III. an. 918

Aurelius Verus Antoninus Aug. Parthicus Pont. Max. Trib. Pot. IV. cos. II. P.P. procos. Imp. II. ſimul de Parthis Armenis Medis, & Rege Vologeſe an. 929

Imp. Cæſ. Diui M. Antonini Germanici Sarmatici F. Diui Pij N. D. Adriani pronep. D. Traiani Part. abnep. D. Nerua Adn. M. Aurelius Comodus Antoninus Pius felix Aug. Germanicus Sarmaticus II. Pont. Max. Trib. Pot. VI. cos. III. P. P. procos. Imp. IV. de Pannonijs Germanis an. 934

Imp. Cæſ. L. Septimius M. F. Seuerus Pius Pertinax Aug. Arabicus Adiabenicus Parthicus Pont. Max. Trib. Pot. VIII. cos. II. Deſ. III. P. P. procus. Imp. XI. an. 954

Imp. Cæſ. M. Aurelius L. F. Antoninus Pius felix Aug. Pont. Pot. III. cos. Des. P. P. procos. Imp. ſimul de Parthis Adiabenis, Arabiaq; & Rege Parthorum Artabano Imp. Cæſ. Diui Seueri F. M. Aurelius Antoninus Pius felix Aug. Britannicus II. Pont. Max. Tribunic. Pot. XVI. cos. IV. P.P. procos. Imp. II. de Britannis an. 956

Imp. Cęſ. Diui Antonini F. Diui Seueri N. M. Aurelius Seuerus Alexander eius felix Aug. Pont. Max. trib. Pot. XIII. cos. III. P. P. procos. Imp. de Perſis, & Rege Artaxerxe an. 987

Imp. Cæſ. Diui Valeriani F. P. Aurelius Cornelius Licinius Valerius Gallienus Pius felix Auguſtus Pont. Max. Trib. Pot. XII. cos. VI. P.P. procos. Imp. de Perſis, & Rege Sopore an. 1017

Imp. Cęſ. L. Domitius Aurelius Valerius Aurelianus Pius felix Auguſtus Ghothic. Sarmatic. Palmyren. Perſicus Germanicus Pont. Max. Trib. Pot. V. cos. II. Deſ. III. P.P. procos. Imp. de Palmirenis ex Syria Gallis Germanis Gothis Tetrico, & Regina orientis Zenobia an. 1026

Imp. Cæſ. M. Aurelius Valerius Probus Pius felix Aug. Franc. Gothic. Sarmatic. Germanic. Partic. Pont. Max. Trib. Pot. V. cos. IV. Deſ. V. P. P. procos. Imper. de Germanis Blemijs Gothis Francis Sarmatis, & Parthis an. 1033

Imp. Cæſar C. Valerius Diocletianus Iouius Pius felix Aug. Perſicus Germanicus Britannicus Pont. Max. trib. Pot. XIIX. cos. VII. Deſ. VIII. P.P. procos. Imp. an. 1054

Imp. Cæſ. M. Aurelius Valeſius Maximianus Herculius Pius felix inuictus Aug. Germanicus Parthicus Britannicus Aegiptiacus Pont. Trib. Pot. XVI. cos. VI. Deſ. VII. P. P. procos. Imp. ſimul de Perſis Germanis Britannis Aegipto Africa, & Rege Perſarum Narſeo an.

C. Galerius Valerius Maximianus Nobilis Cæſ. Pont. Trib. Pot XI. cos. IV. Imp. ouans de Perſeis, & Rege Narſeo an. 1054

Fl. Valerius Conſtantius Nobilis. Cæſ. Pont. Trib. Pot. XI. cos. IV. Imp. ouans de Germaneis ex Gallia an. 1054

Imp. Cæſ. M. Aurelius Valerius Herculi F. Maxentius Pius felix Aug. Pont. Trib. Pot. V. cos. P.P. Imp. de Alexandro Tyranno ex Africa an. 1063

Imp. Cæſ. Diui Conſtantij F. C. Aurelius Valerius Flauius Conſtantinus Germanicus Britannicus Pius felix Aug. Pont. Trib. Pot. VII. cos. II. Deſ. III. P.P. procos. Imp. de Tyranno Maxentio an. 1064

Imp. Cæſ. Diui Conſtantij F. C. Valerius Aurelius Flauius Conſtantinus Pius felix Aug. Germanicus II. Pont. Max. Trib. Pot. XIIX. cos. VI. P.P. procos. Imp. de Licinio Tyranno ex Thracia an. 1076

Imp. Cæſ. Diui Conſtantini F. D. Conſtantij N. F. C. Iulius Conſtantius Pius felix Aug. cos. VI. de Magnentio Decentioq; Tyrannis ex Gallia an. 1015

Imp. Cæſ. F. Theodoſius Honorij F. Pius felix inuictus Aug. cos. de Scythis, & Getis, & Thracia an. 1132

Imp. Cæſ. Fl. Theodoſius Honorij. F. Pius felix Aug. II. Cos. de Scythis, & Getis ex Germania an. 1138

Imp. Cæſ. Fl. Theodoſius Honorij F. Pius felix Aug. III. cos. II. de Maximo Tyranno ex Gallia an. 1141

Imp. Cæſ. Fl. Theodoſius Honorij. F. Pius felix Aug. IV. cos. III. de Eugenio, & Abrogaſte Tyrannis, & Gallia an. 1146

Imp. Cæſ. Diui Theodoſij Fl. Honorius Pius felix Aug. cos. XI. de Atalo Tyranno ex Gallia an. 1168

Fl. Beliſarius Patritius V.C. cos. Deſ. Præf. Prætor. Africæ de Vandalis, & Rege Gilimere ex Africa an. 1286

Idem Beliſarius Patritius V. C. ex cons. ordinarius Præf. Prætorio Afric. & Italiæ de Gotthis, & Rege Vitige ex Italia an. 1293

D E O V A T I O N E.

OVatio minor eſt triumphus, quia qui ouando vrbē ingrediebantur vno vtebantur equo, & à Plebeis, ſiue equitibus deducebantur ad Capitolium: qui autem triumphabant albis quatuor equis euecti à ſenatu præeunte in Capitoliū ducebantur: fieri autē ouatio ſolebat, quoties non interfectis, ſed fugatis hoſtibus incruenta victoria erat, vel quoties bella non rite indicta, neq; cum iuſto hoſte geſta eſſent, aut hoſtiū nomē humile, & nō idoneū foret, vtputa ſeruorū pyratarūq; &c.

Qui ouationem meruerunt.

P. Poſthumius Tubertus cos. II. ouans primus de Sabinis an. 250

C. Aquilius cos. ouans de Hernicis an. 266

A. Manlius Vulſo cos. ouans quòd inducias cum veientibus fecit. Ibid. Octob. an. 279

Sp. Vecturius craſſus ouans de Volſcis, & Aequis an. 291

N. Fabius Vrbulanus cos. ouans de Aequis. an. 332

C. Valerius Potitus cos. ouans de Aequis an. 343

Manlius Capitolinus. cos. ouans de Aequis. an. 361

M. Fabius Ambuſtus. cos. ouans de Hernicis an. 393

M. Curius Dentatus. III. cos. ouans de Lucanis an. 463

M. Claudius Marcellus. III. procos. ouans de Syracuſanis ex Sicilia. an. 542

L. Cornelius Lentulus. procos. ouans ex Hiſpania. an. 552

M. Heluius Blaſio. procos. ouans ex Celtiberia an. 558

Q. Minutius Thermus, Præt, ouans ex Hiſpania Citerion. an. 558

M. Fuluius Nobilior. Pr. ouans ex Hiſpan. vlterior. an. 562

L. Manlius Acidinus Fuluian. procos. ouans ex Hiſpania Citerior. an. 568

A. Terentius varro propr. ouans ex Hiſpania citer. an. 470

Ap. Claudius cento. procos. ouans ex Celtiberia. an. 579

C. Fuluius Flaccus. cos. ouans de ſeruis fugitiuis ex Sicilia. an. 619

P. Rupilius. cos. ouans de ſeruis fugitiuis ex Sicilia. an. 621

M. Perperna prætor ouans de ſeruis fugitiuis ex Sicilia. an. 621

M. Aquilius procos. ouans de ſeruis fugitiuis ex Sicilia. an. 654

C. Iulius Cæſar VI. Dictator. ouans in monte Albano. an. 709

Imp. Cæſar Diui. F. C. III. Vir. R.P. ouans, quod pacem cum Marco Antonio fecit. an. 713

Idem ouans ex Sicilia. an. 717

M. Antonius III. Vir. R.P. ouans quòd pacem cum Imp. Cæſare fecit. an. 7[illegible]3

Imp. Nero Claudius Diui Claudij F. Cæſar Aug. Germanicus ouans de Armenis, & Parthis. an.

Nero Claudius Ti. F. Ap N. Druſus Germanicus. procos. de Dalmatis, & Pannonijs, ouans triumphansq; primus. an. 745

Druſus Iulius Ti. Aug. F. Diui. Aug. N. Cæſar Germanicus Claudianus procos. ouans ex Germania. an. 773

C. Iulius Germanici Cæſaris F. Ti. N. Diu. Aug. procos. Cæſar Aug. Germanicus. Pont. Max. Trib. Pot. IIII. cos III Deſ. IV. procos. P. P. procos. Imp. ouans ex Germania. an. 793

A. Plautius Siluanus procos. Legatus. Ti. Claudij Cæſ. Aug. Germanici ouans ex Britannia. an. 799

Cn. Domitius Corbulo. procos. Legatus. Ti. Claudij Cæſaris Aug. Germanici ouans ex Gallia. an. 800

Cn. Iulius Agricola Legatus Imp. Ti. Cæſaris Veſpaſiani Auguſt. ouans ex Britannia. an. 832

C. Galerius Valerius Maximianus Nobilis. Cæſ. Pont. Trib. Pot. XI. cos. IV. Imp. ouans de Perſis, & Rege Narſeo. an. 1054

Flauius Valerius conſtantius Nobilis. Cæſ. Pont. Trib. Pot. XI. cos. IV. Imp. ouans de Germanis ex Gallia. an. 1054

De ſpolijs opimis.

SPolia opima dicebantur ea quæ Dux Duci detrahebat.

Qui ſpolia opima adepti ſunt.

Romulus Rex primus Romanorum ſpolia opima rettulit ex Acrone Cecinenſium Rege interfecto. an. 16

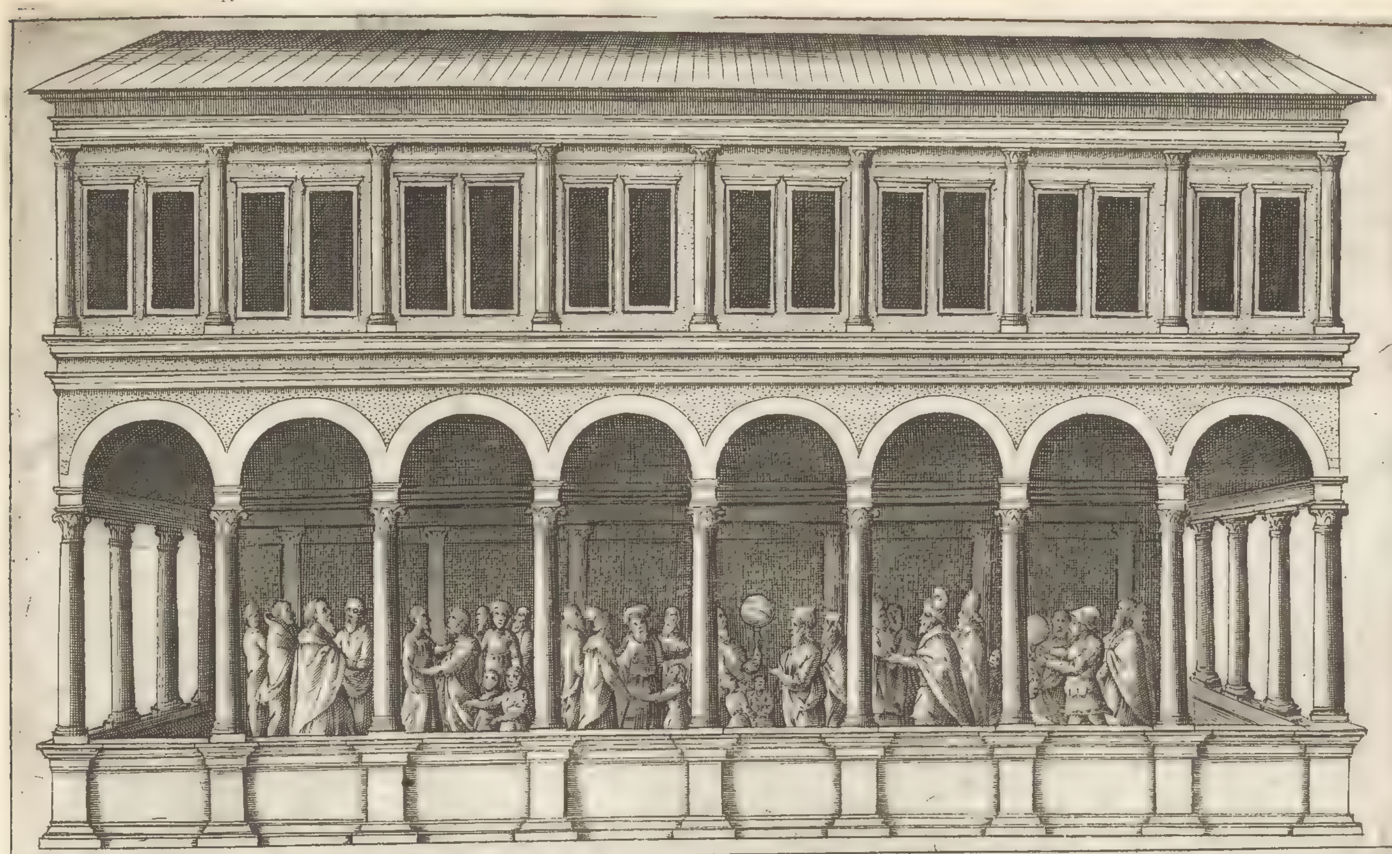
A. Cornelius Coſſus. ſpolia opima ex Duce Hoſtium Laerte, Tolamnioq. Rege interempto. an. 325

M. Claudius Marcellus ſpolia opima retulit. Duce hoſtium Virdumaro ad Claſtidium interfecto. an. 531

REGES REGINÆ AC PRINCIPES ET VIRI AMPLISS. DE QVIBVS ROMANI ANTE SVOS CVRRVS TRIVMPHARVNT

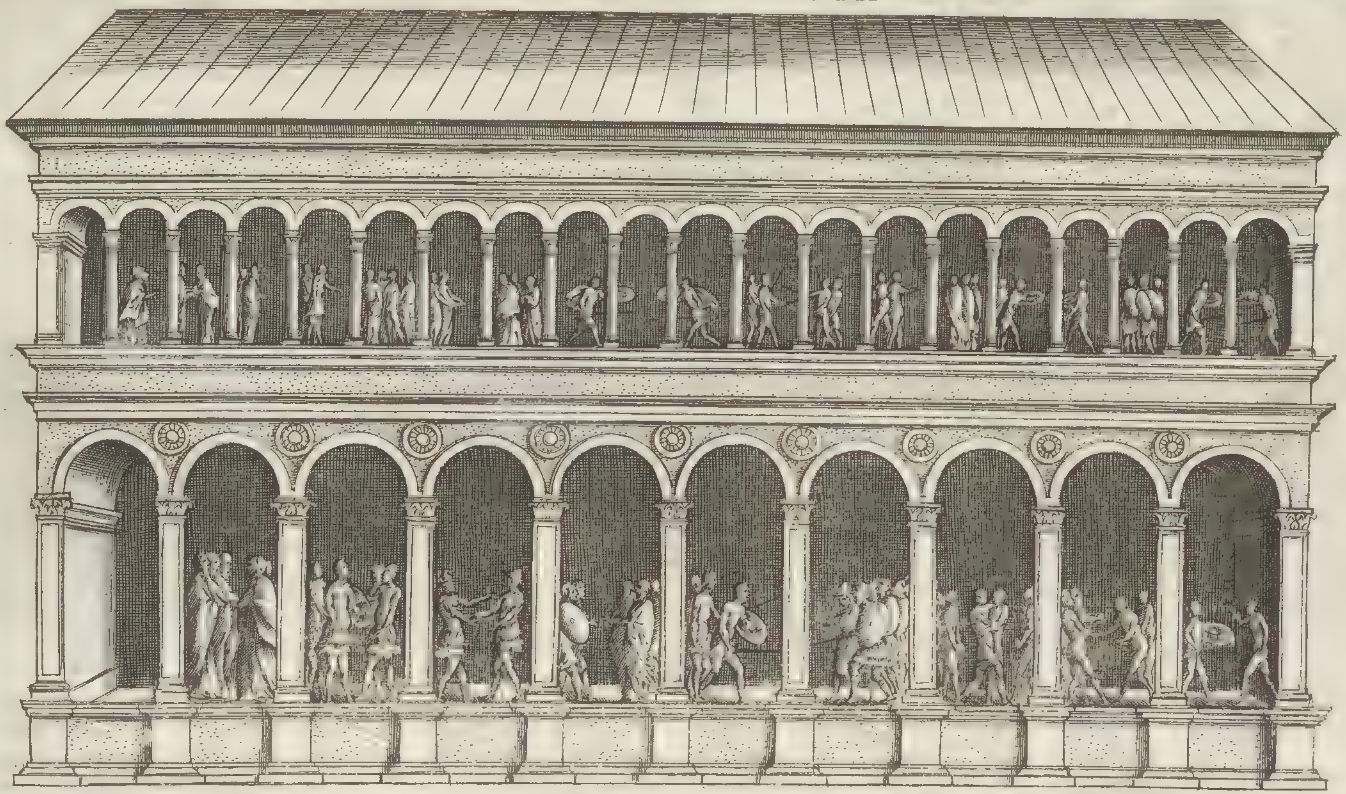
Nõ facile dixerim studiose lector quãtũ studij et laboris in hisce Regibus Reginis, et Principib⁹ atq viris ampliss. Romanorũ potẽtia subiugatis, ac diuersis tẽporib⁹ eorũ ductis in triũpho colligẽdis insũpserim. opus sane huc usque intractabile aggrediẽs saepissime eo necessitiẽ, nisi praesertim tibi placendi desiderio, speq adductus oẽs obiectas difficultates abrupisse, ut quamuis defatigatus et sudãs meta cõtingere. Magni igitur aestimo hanc unius tabellae imaginẽ, quae pucto tẽporis omniũ Regũ, et Reginar, ac uiror, max dignitatis qui ab una cissi Romanis diuersis fuere temporib debellati, eor, in triũphis adducti. 1. Rex Veietũ senio cõfectus, Quẽ p⁹ Romanos Rex Romulus superauit et in triumpho duxit Idib Octob Autorib⁹ Plutarcho 12 Dionysio Liuio Solino et Valerio. 2. Volscor, Dux Aequus Claelius, qui quod Ardeã P Ro cõfederatã obsidione presserat uictus et ductus in triũpho M. Gegany Macerini Cos II Liu. ex Capitolinis triumphis. 3. Samnitũ Dux Pontius captus, ductus in triupho Q. Fabij Gurgitis Procos Valer IV Plutarch. 4. Syphax Rex Paenor, gloriose ductus in triumpho Pub. Cor Scip Africani Polyb. Liu. Appian. Florus Eutropius. 5. Demetrius filius Philippi Regis Macedoniae et Armenes Nabidis Lacedaemoniae Tyrãni filius obsides ab eorũ parentib⁹ accepti ductiq in triupho T Quinti Flaminij. Plut. Flor. Eutrop. 6 Perseus Rex Macedoniae cũ Philippo et Alexandro filijs ducti in triũpho L. Æmilij Pauli Procos et Gn Octauij quẽ quidẽ triumphũ per triduũ Roma celebrauit 1° die signa, tabulasq 2° arma pecuniasq 3° captiuos ipsumq Regẽ esse transuectos meminere. Orosius Florus et Velleius et Valerius Antia qui ex Liu et Plutarc tradit innumerab tuc pecunia ab eo in aerariũ allatã. 7 Gentius Rex Illyrior, cũ coiuge et liberis et fratre Carauãtio ductus in triumpho L. Anitij Quirinalis. Liu Velleius Eutrop Flor Athenaeus lib 14 Plutar in Paulo Appia: nus in Illyrici et alij. 8 Aristonicus Rex Asiae a M. Perperna capto, et in eius triũpho ductus Velleius. 9 Bituitus Rex Aruernor, Galliae transalpinae uictus et ductus in triupho C. Cassij Longini et Sex. Domitij Caluinij qui simul et una die triũpharut Orosius Vell Appian. M. Marcellinus quidẽ Rex bis in triũpho trãsuectus uidetur significare Flor his uerbis ut bene aduertit Sigonius Nihil tã cõspicuũ in triũpho, quã Rex ipse bis uictus discolorib⁹ in armis argẽteoq carpẽto qualis pugnauerat. secũdo ergo de eodẽ triũphasse coijcitur Domitius cũ Fabio, cũ quibus illũ pugnasse Strabo cõmemorat. 10 Ingurtha Rex Numid et duo eius liberi in triũpho ducti a C. Mario. Salustius Plut Florus et alij. 11 Principes Pyratar, filius et fil et uxor Tigranis Regis Armenor, et Rex Iudeor, Aristobolus Mitridatis soror cũ 5 filijs Albanor, Hiberor, Comagenor, Regis obsides triumphati in triũpho Gn Pompei Mag Plutarc. 12. Vergetorix Rex ductus in triupho C. Caesaris Dion. 13 Arsinoe Regina Ægypti trãsuecta in triũpho eiusdẽ Caesaris. 14 Iuba Regis Mauritaniae fil qui et hist conscripsit captiuus in triupho ductus ab eodẽ C. Caesare. Dio App Plut Suet. 15 Cleopatrae statua nã [illegible] ducẽretur, ipsa spõtanea morsu morte sibi cõsciuerat, elata in triũpho Octauiani Caes. 16. Zenobia Regina uxor Odenati Regis Palmerenor, [illegible] induta uestib⁹ intortis aureis gemmis [illegible] eleganter exculta catenis more captiuor ligata aureis [illegible] [illegible] Regina uocat [illegible] dono [illegible] Aurel Caes in eius triumpho ducta cum uariet ac multitud ferat. F Vopis. 17 Tetricus tyrannus Galliae cum liberis in eadem Aurel Caes triumpho [illegible]

DE · ROMANO · VETERI · GYMNASIO · LITERARVM · SIVE · ACADEMIA ·

Falso et imerito Plin: de natura cõqueritur, qđ cũ ceteris animãtib⁹ ad se se tuẽda, et cõseruãda uires, arma, agilitatẽ, normãq, prescripserit, hominẽ nudũ inertẽ, imo et inermẽ ingenio, mẽbrisq in infantia impeditũ procrearit: Tantus uir ipse consilio et literis non intelligẽs, eo magis humanę naturę prestãtiã comẽdari, quo obscurior ipsius ortus et maior nascẽdi imbecillitas extitisset. Homo enim in res creatas sapiẽtię et potẽtię habiturus imperiũ, quo pacto decẽtius in lucẽ, pdiret nisi eo quo ipsũ prouida natura parens edere cõsueuit, animãtia quę, quãdã ueluti militiã sub homine exercẽt, tãquã milites, quorũ precipuũ est munus obsequi, bene armati pcedant: Homo uero dux siue impator sine armis, dumodo cũ mente Dei solus cõpote, et animo ipsius Dei nẽdũ rerũ omniũ capacissᵒ diuinitus inspirato et adiuto, unde uirib⁹, ingenio, et industria in dies magis et magis crescat cõpareat. Hoc quidẽ Romani quãtũ insita ipsa ratio suggerebat nõ ignorarũt cũ suis in hominib⁹ egregias naturę has dotes excolere ne otio, lasciuiaq marcescerẽt nitebãtur Cũ uero Imperatoriã Maiestatẽ armis et sciẽtijs muniri et decorari necesse sit, nõ immerito eãdẽ Palladẽ militari et literario coli certamine faciebãt quam ad rẽ Gimnasiũ literarũ, et Palestrę, hoc ad corporũ illud ad animi exercitatione domos ampliss., nepe 1200. pedes ambitu cõtinẽtes, columnis circũfultas et ornatas extruxerũt spatiosas undiq porticus explicãtes quas meridię uersus duplices faciebãt, nequid detrimenti a pluuia uentisq acciperet. intus aulæ et mansiones distinctæ erant statuis et picturis ornatissᵒ atq interius monachalis instar chori locus erat ubi iuuentus Romana literis dabat operã, eo Principes et patritij, nõ solũ honestæ uoluptatis sed etiã disciplinæ accipiendæ causæ uentitabãt, populoq, p circuitũ amplissᵘˢ ad spectãdũ locus patebat. Hic a uariarũ nationũ magistris doctissᵗ oĩa scientiarũ genera tradebãtur et scolasticis sep certaminib⁹ cõfirmari cõsueuerãt. Quid igitur utilius, honestius et iucũdius Reip. quã huiusmodi academias celebrari, unde magis sapientiarũ preceptis, institutisq abundãter, sanctissᵉ sua munera administraret, et Remp. ipsa felicissᵉ Platonis illi similẽ reddãt, cũ Philosophos in se regnantes, Regesq philosophantes contineat. ex Vitruuio et alijs.

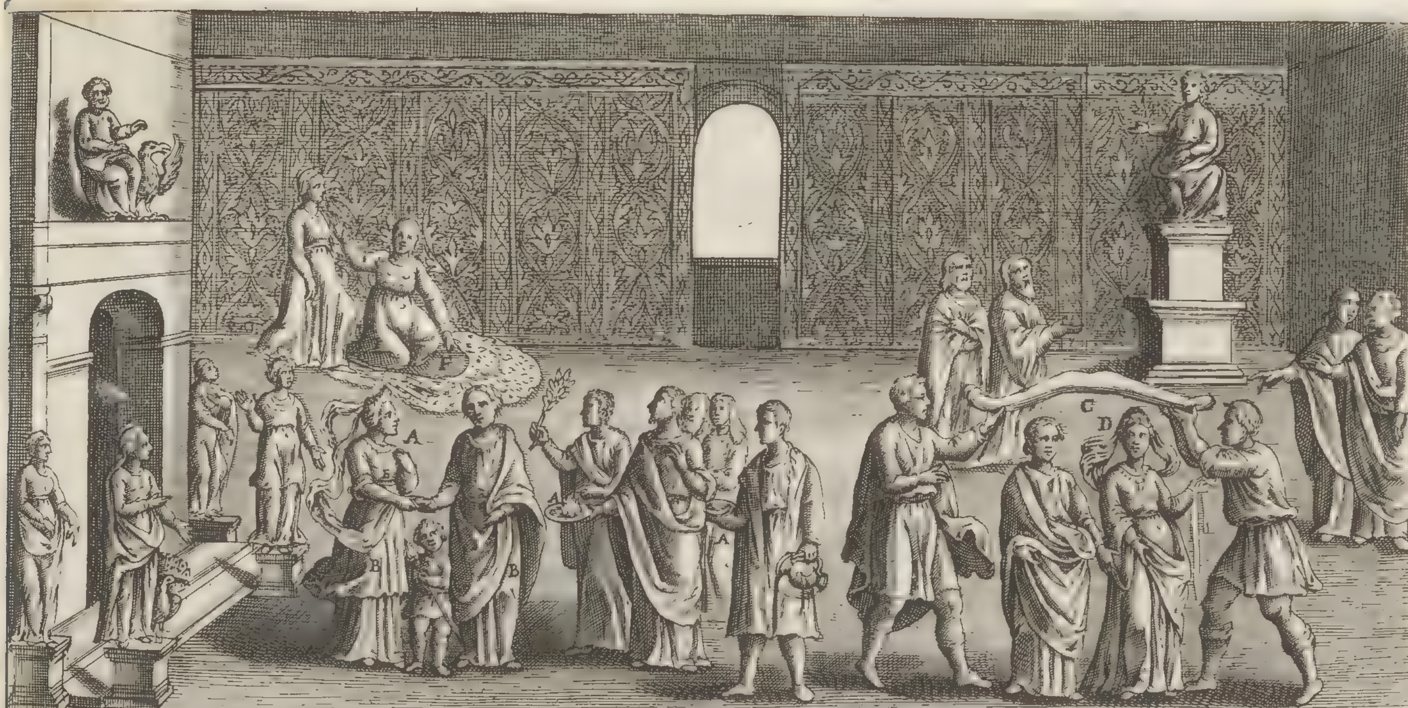
PALÆSTRÆ GYMNASIA

Idemmet ambitus (autore Vitruuio) qui literarū ut diximus, Palestræ etiam Gymnasia continebat ubi diuersi pugiles et Athletæ uarijs ac miris sese modis exercebant sub porticibus longe lateq. diffusis, quarum appellatione, uel ē hastarū, quibus utebantur in pugna Græco uocabulo Xysti dicebantur, et hoc nomine Iurisconsulti ut Alexander ab Alexandro obseruauit, eos intelligunt. non ibi deambulationes spatiosissimæ deerant, non arbores in ordinem, seriemq. dispositæ, quæ locum illum amœnū et spectabilem exibebant. Hybernis fere temporibus eo Romani iuuenes confluebant, et qui se hasta qui claua, cæstu, halfere, disco, qui pila, qui saltu, cursuq. fatigabant, ut neruos extenderent, uires compararent, metum paulatim adimerent, tandemq. ad seria uariaq. certamina audaciores euaderent Quāuis u° non negamus hanc artem cœpisse Romæ uilescere, quod ludiones huiusmodi alioqui suas in theatro operas locare consueuerant: nihilominus qui se se excolendi gratia, non eo lucrandi fine adducti eo conuenerant, non parum fecisse uidebantur, siquid inde laudis, præmijq. parassent; id enim ornamenti maioris sui loco reponebant. Vtinam iuuenes hodie Romani hoc se studio confirmarent ut sui nominis gloriam splendoremq. augerent.

Romani iam olim totius orbis imperio prepotētes colūnā triūphātis suæ urbis in medio quasi in ūbelico posuere; ut eo signo ueluti indice quoquouersus potētiæ et maiestatis gloriā demōstrarēt, atq. ipsā urbē, quæ mūdi iā dici caput cōsueuerat, cor etiā illius esse innuerēt, unde uniuersis ac singulis regionib⁹, terrarūq. tractib⁹ respōderet; et tāquā suis mēbris decus, firmamētū, et salutem infūderet. colūnæ huius locū, nomen, et usū uaria apud ueteres, et recentiores inuenio. Plin. l. 24. eam quā ætate suæ extitisse testatur, in capite fori Romani positā esse cōmemorat, et Tacitus et Sueton. iuxta ædem Saturni qđ idē fere est. Appellationes etiā diuersas obtinuit; cnimu⁹ meta, uel coluna dicitur; sed plerūq. aurei milliarij nomine desig: natur. De usu tamen diuersissime Autores inter se discrepāt. Plutarchus enim tradit columnā fuisse aurea, in qua incisæ oēs Italiæ uiæ finiebāt. Plinius u⁰ unde ipse met initiū capiebāt; quod utrūq. nisi de uijs consularib⁹ et militaribus tenedū sit, stare nō potest: nam quo pacto diuersis uiar. flexibus, ac ordinibus conuenirēt? Altius quidē et solertius (quod initio mostrare cœpimus) Romani rem huiusmodi attingebāt: dum mirabili artificio sparsū ubiq. gentiū imperiū uno ueluti obtutu cōspicere, atq. uno in abaco numerare eo aureo utentes milliario uoluerūt. Quamobrē Gamutij sententiā libens amplector, qui hanc eō erectā colūnā et dictā miliariā fuisse tradit, quod in illa miliaria uiarū, quā copiæ cōpendio ac sine detrimento ideo uiæ illæ Consulares et militares dictæ ad prouincias ducebātur, incisæ erant, ex quibus cognosceret quandiu cū necesse erat, terra mariq. missi milites subsidio peruenirēt. fidē quoq. adstruit R^dus admodū, apprimiq. eru: ditus Lope Vazques à Figueiroa, qui mihi retulit se à Mugnosio uiro Mathematū peritiss⁰, et emeritiss⁰ accepisse, huiusmodi colūnā alijs totius Imperij Ciuitatib⁹ in medio positis respondisse, ac proximè illis accedere immo, et ipsas esse, quas hodie in Castiglia Rollos, in Lusitania pilorignos uulgus nūcupat, ab eo quidē tēpore quo Rom. eō colonias deducebāt, in medio urbis erigere consueuerāt, quamuis res postea in desuetudinē abierit, ut quæ antea ad milliaria indicā: da spectabat nūc u⁰ hodie (præcipue apud Lusitanos) ad exēplū edendū Iustitiæ ibidē in nocētes deseruiat. lucē denique rei tandiu obscuræ doctiss. Hieronymus Surita Cæsar Augustanus attulit, qui in itinerario Antonini Pij disertis uerbis do: cet ab Augusto (autore Dione hunc aureū Milliariū in capite Romani fori statutū, ex quo spatia uiar. p urbē mearent: spatior. mensuris ab ipso milliario decurrētibus, neque Italiam modo, sed et uniuersas Romani Imperij prouincias eo decore, et ornamento affectas fuisse, ut qui pro cōsulib⁹ eo munere fugerē facilius prouinciar. urbes atq. conuētus obirēt. præterea idem autor asseruit certa tunc itinera fuisse nō magistratib⁹ modo sed principibus obire solita quæ ideo cōsularia et Regia dicebātur, uide Amm. Marcell. et P. Victorē in libello de Regionib⁹ urb. ex quib⁹ exactiss. Autoris uerbis cōstat quis Autor huius columnæ fuerit, quis usus, et quæ uiæ huiusmodi. ne lector existimet hanc milliariā esse illā quæ in Capitolio hue⁹ usq. uisitur, cū eius in: scriptio planissime doceat primi ab urbe milliarij tātūmodo fuisse indicē. ut tandē lectori columnæ huius argumentū usq. magis inōtescat, antiquā ab urbe ad prouincias per uias tales eo tempore obire solitas distantiā et ad ornamētū circū circa gationes habitus uultusq. diuersas apposui.

MATRIMONIVM A LATINIS OLIM ET ROMANIS NONDVM CHRISTIANIS FIERI SOLITVM

Veræ Religionis simia superstitio non ad salutarem pietatis, morumq. disciplinam suis tradendam cultoribus sed ad eorum animos ad cultum Cacadæmonis misere imbuendos suos ritus in sacrificijs. sacrisq. sponsionibus excogitauit, ac mysticis tegumentis supposuit, ut suam ipsius præstantiã, fidemq. commendaret. Cum ergo ueteres Romani Matrimonium mortalibus fædus à natura insitum, ac uniuersæ propagationis esse aditum cognouissent, id multis tegere et ornare cæremonijs ut sacrum suo modo redderent, decreuere. Quibus hic leuiter demonstratis, facile erit studioso lectori non paucam præcipuè ex antiquis Poetis de eiusmodi re loquentibus eruditionẽ percipere. unico, uulgari et consueto modo (ne de confarratione et sortitione loquamur, quarũ hæc aliquando, et raro, illa solis Pontificibus dabatur) antiqui Romani Nuptiarum fædus inire consueuerant usu et coemptione etenim dote tanquã pretio uxor uirum coemere uidebatur, quicquid in contrariũ sentiat Alexander ab Alexandro aduersus quẽ Virgilius testis adducitur illo carmine: Teq. sibi generũ Thetys emat omnibus undis. stipulatione facta A. ignẽ et aquã in limine appositam contingebant qua etiam A. noua nupta aspergebatur, ut hoc duplici elemento ad uictum pernecessario inexplicabile illud interse uinculum demonstrarent, quod idem Romulus panis et aquæ simbolo fieri præceperat. B. uersicolore ueste induebantur, non secus quam ut innuerent uaria ingenia colorum disparitate designata unius uoluntatis quasi telæ ad concordiam intexta esse oportere. C. Iugum deinde subire faciebant ut æquali sese iugo matrimonij copulatos agnoscerent, ne unus se altero minus obstrictum ad fidem seruandam atq. onera sufferenda existimarent. D. caput sponsæ obnubebant, ex quo uerbum nubere, fæminis peculiare duxit originem, pro signo matronalis pudicitiæ, quod uelum flammeum proprie dicitur idq. S. Doctor Hieronymus ad nostrarum Monialium uelum non inuenuste transtulit, Virginem appellans Christi flammeo consecratam. E. nupta ipsa præcingebatur cingulo ex lana græce zona dicto, nodo quodam quem dicebant Herculanum implicatissimo. ut uirgini Herculis fæcunditate portenderent qui (ut fertur) una nocte uirgines so. uitiauit, et grauidas fecit; quem nodum maritus in toro geniali soluere poterat, unde zonam soluere iuste uel iniuste, uirginem uitiare significat. F. continuo sponsam nuptiali sic mundo comptam lunata pelle pecudis sedere faciebant, forte non ob aliam causam, qua ut sponsam Lucinæ ope, quam Lunam quoque appellabant fæcunda, quasi pecudem fore designarent. His addendus mos ritusque nunc etiam apud nos seruatus de annulo, quo sponsus sponsã sibi subarrhare consueuerat, et clauis, qua ĩdẽ ipsam donabat, ut curari familiæ, reique custodiam cõmendaret; atque in diuortio eandẽ ab uxore auferebat, ut docte et ingeniose Petrus Victorius annotauit locum appositum adducens apud Ciceronẽ ex Philipp.

SPONSÆ COMITATVS · AD MARITI ÆDES SVB NOCTEM INVDENTIS

Egressā domo sua sponsā A tibice, et is cui Tālassiū, siue Hymeneū, hoc est nuptiale carmen modulari curæ erat, antecedebāt B. stipabat chorus affiniū C. colū compta, et fusū cū stamine deferebat, ut innueret
muliebre id esse pensū, studiūq peculiare, uel equidē quantū opinione auguror, ut ijs insignibus pacti illius memoriā recoleret, et confirmarent, quod Sabini iā Romanis pacifici, et concordes de suis fili
abus, quæ per raptū sub eorū potestate erant, cū ipsis inierat, nō eas scilicet in re ulla alia, quā in lini et lanæ factione occuparet D. Duo patrimi et matrimi pueri ipsā quasi ex delitijs acclinantē hinc et
illinc sustinebāt E. tertius puer tædā ex pinu alba accensā ferens anteibat F. qua prælucētē ad uirū usq. et talamū ducebatur, unde et à poetis tædæ ipsæ pro cōnubio accipi solitæ G. unus deinceps far tostum
lance deferebat, quod tam erat in nuptijs religiosū, ut diffarrationis uocabulo diuortiū nō raro exprimerent. H. alius uas portabat aureis gemmeisq ipsius ornamētis plenū et opertū. Eidemq domum ingressuræ
I. alius in glādes nuces aspergebat, quo sponsū sponsāq monitos uolebāt iā nuciū ætate, ac puerilia nugamenta reliquisse et aliā maturā, seriæq uitæ rationē suscipere oportere L. Sponsus eam uenientem
aspectās iam fores, uti mos erat, lana uittisq laneis, et lauro redimierat, ut eo quoque ornamento uxorē sui iterū officij cōmoneret M. illā autē uiro appropinqātē limen ipsū aut uestibulū transcēdere, nedū tange
re nō sinebāt, quin etiā a suis quasi rapta trahebatur; ut designaret tantū esse pretiū pudicitiæ, ut si fieri posset, nec iniusto quidē cōnubio prælibāda fuisset. Si Romani illi ueteres tāti uirginitatē faciebāt quo maiorē pre
tio Christiani hanc celestē margaritā, p legē Euangelicā melius de eius docti præstantia ducere debuisset, quā si quisquā ob prolis incrementū imminuere et labefactare cōstituat nō iā ipsi matrimonio tanquā naturæ
fœderi, ut antiqui, sed uti etiam sacramento gemā aliā inestimabilē, nempe gratiā cōtinēti dantique acquiescat. si ergo nos Christiani melius omnibus pudicitiæ hanc gemā cognoscimus quare illius pretium
nō pensitamus, ne ipsā nisi cū Deo, eiusq gratia cōmutamus? Præterea postes ipsos suillo et lupino adipe inūgebāt quo ueneficia ceteraq id genus nocumēta abigi credebāt. Nec tandē tres illos asses præ
terire debeo, quos sponsa ante talamū mysticē tractare cōsueuerat primū enim coniugi dabat pro signo coemptionis ut diximus; alterū sub pede cōtinebat deindē in ignē lariū coburendū demittebat quo
docuisse censeo fœminæ iā nuptæ pecuniā esse cōtēnendā pedeq cōculcandā ac neq in fucos, mūdiq uanitatē, sed in usū lariū, hoc est suæ domus absumendā; tertiū et ultimū in saccipèrio, nempe maiori
crumena reponebat, quasi benignè cū Dijs agendū sibi esse demonstrarent.

DE DIGNITATE MILITARI APVD ROMANOS

Dignitas militaris, qua nihil præstantius apud Romanos inueniri poterat, quatuor ornamenta continebat: primū erat Labarum, siue siparum Imperatoris insigne purpure-
um candyi, hoc est fusti seu hastili insertum, quod ante eudem in expeditione aliquam exeuntem, deferebant, ut plane Gulielmus Choul Lugdunensis in lib. de religione
Rom. expressit ex aureo Augusti numismate. In quo quidem Labaro, imperio declinante, Maxentius aquilam pingi fecit, ut ex ipsius quoque nummo perspicitur. Tandem
uero Constantinus iam fidei Christianæ compos, et beneficiorum in se Christi Dñi immortaliter memor eo maxime, quod illius in cælo Crucem conspexerit, unde et uictoria
de Maxentio qui cum pugnabat reportandam disertissime legerat his uerbis; in hoc signo uinces, deinde non aquilæ imaginem, sed cælestis agni Christi nomen
hocmodo ☧ suis posteris in Labaro deferendam mandauit; quo etiam argumento Tertull. apol. aduersus gentes c. 16. docet, imaginem Crucifixi labaro superadditam
fuisse felicibus illis primeuæ Ecclesiæ temporibus ut bene obseruauit Iacobus Gethserus ex Societate Iesu in lib. cot. Iun. Altud erat Aquila, qua in uexillis, Celeruq;
suorum insignibus utebantur ut huius alitis symbolo quæ auium primatum obtinuit supereminentem alijs potentiam suam exprimerent: unde tamen hoc auspicati,
non facile dixerim nisi innuenter ex Cornelio Nepote qui de L. Tarquinio Prisco Romanorum Rege V. breuiter scribens commemorat à suis, hoc est Græcis Romam
aufugienti aquilam pileum sustulisse, quod ex Tanaquilis uxoris quæ augurandi disciplinam callebat sententia regnum sibi portendi cognouit, unde forsitan
ex eo tempore aquilam sibi suisque in uexillo gestari fecerit. Tertium consulatus, quem, Regibus exactis, constituerunt, a consulendo mitiore uerbo dictus.
bini creabantur Consules, primi quide omnium L. Iunius Brutus et L. Tarquinius Collatinus; summam Imperij gerebant, copijs que imperabant. Ne autem regium
aliquando nomen usurparent, neu in quemquam desæuire possent, ius ab eis prouocandi concessum. vltimum Tribunatus magnæ quidem autoritatis in bello
quem Imperator constituens, traditam sibi in milites potestatem significans gladio manu sua donato decorabat. munus erat, castrorum, equitum peditum que
ordini et indemnitati consulere, munitioni, ne quid deesset, prouidere, milites iuramento constringere, emeritos, iussu tamen Imperatoris cum honoribus et immunitate de:
mittere ignauos exauctorare, clauos castror; custodire, ægrotos inuisere, uulneratos medicari, nomina militum scribere, ac potius memoria ut singulos nominare posset, desigere,
militum tandem quæstiones dirimere.

DE ORDINE MILITVM ET MAGISTRATVVM MILITIÆ.

1 Rorarij ad primos congressus, parma gladioq; muniti.
2. Antesignani qui primi erant agminis.
3. Pilani qui pilis hoc est iaculis depugnabant.
4. Hastati qui erant fere tyrones.
5. Triarij magnæ uis et firmamenti in prælio, ex ueteranis.
6. Velites siue læuis armaturæ ad excursiones in hostile agmen faciendas in secūdo bello punico inuenti.
7. Sagittarij inter hos Ferentarij, idest funditores et c.

1. Milites pretoriani siue celeres ad custodiā Imperatoris.
2. Vrbani ex quibus uexillares cohortes delegebant.
3. Cataphracti suis iuuamēto erāt hostibusq; terrori ūdique armis cooperti.
4. Statarij Equites suris inermibus, cetera munitissimi.
5. Accensi, in mortuorum locum suffecti.
6. Calones, et lixæ qui necessaria ministrabāt que seruilia officia Brutijs erant propria quibus eos Romani damnauerant ob eorum ad Annibalē defectionem
7. Picentes tabellarij et uiatores exercitus.

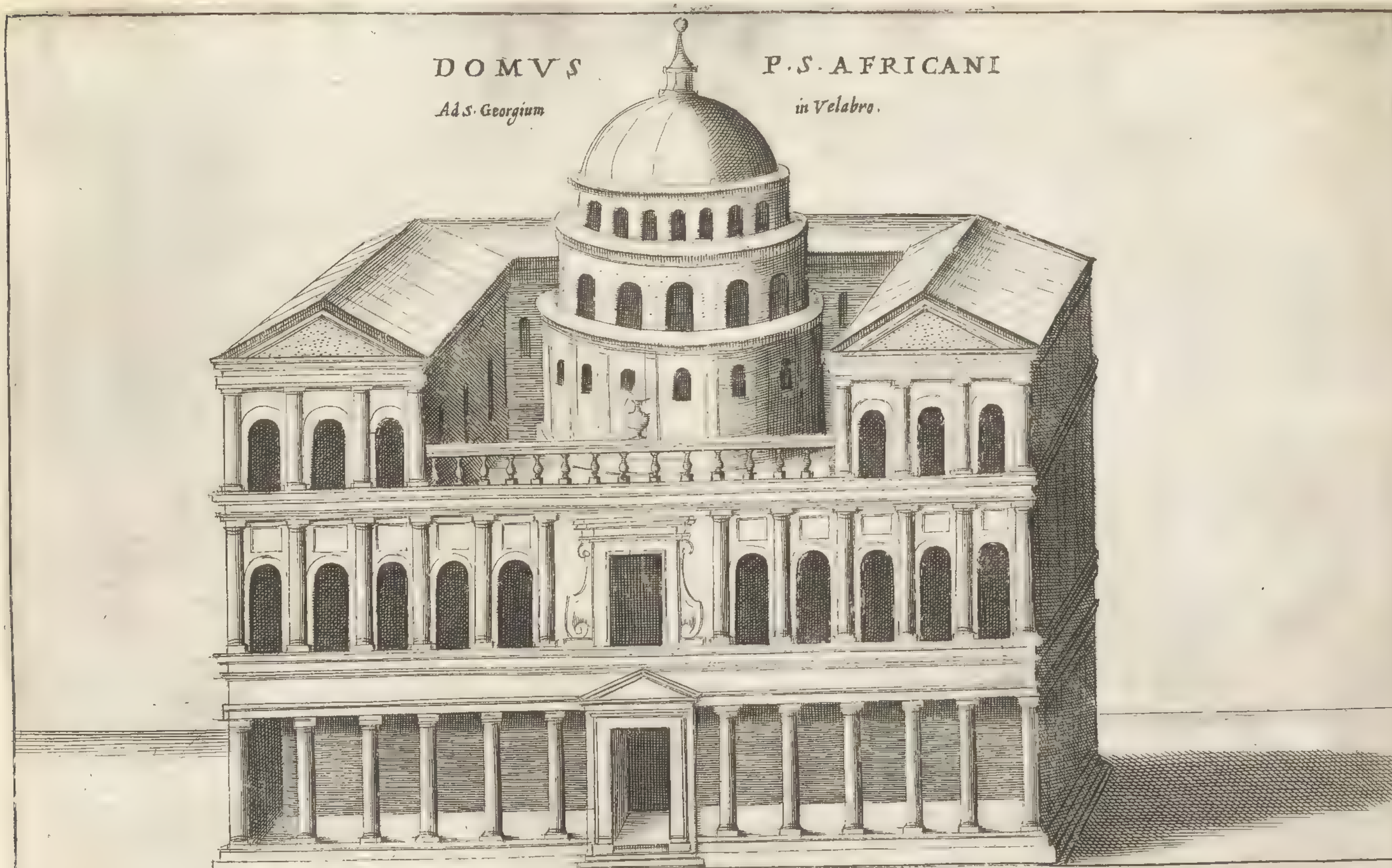
1. Milites centurioni suberant.
2. Centurio tribuno
3. Tribunus prefecto Castrorum.
4. Præfectus Legato.
5. Legatus Consulis parebat imperio

DE TERRESTRIBVS ROMANORVM COPIIS.

NON est dubium, quin Imperij Romani magnitudo indies magis, ac magis ex consilio, & rei militaris peritia, ac
potentia creuerit: & enim sic hæc tria connectere Romani illi veteres norunt, vt vel in maximis periculis, & suo-
rum internecione militum, deploratisque rebus celebritatem sui nominis, & gratiam conseruare potuerint. cum
autem vidissent neruos, & firmamenta Reipublicæ in militum magnitudine, & præfectorum prudentia, ac virtute
consistere Romani, in Vrbe, totoq; Imperio Legiones in præsidijs disponere nitebantur, quas tria in genera diuide-
bant. Primi generis Prouincijs conscribebant. Secundi Vrbis defensioni, & Imperatoris Custodiæ designabant.
Tertij in classes mittebant maritimas: milites, qui Prouincias tuebantur, siue Prouinciales, numerosissimi erant.
Vrbani, & Prætoriani, vel celeres à Romulo vocati, & instituti, potentissimi; quippe qui quem vellent in Principem, assumebant, as-
sumptumque mox deturbabant, erantque arbitri, & ipsius Imperij moderatores: Maritimi tandem vtilissimi, vt proximè dicemus cum
de maritimis sermo erit. Sub Augusto & Tiberio vigintiquinque Legiones numerantur Dione, Tacitoque scribentibus: quin etiam
sub Traiano & Adriano ad triginta, & ampliùs peruenerunt, vt ex columnella cognoscitur, vbi Legionum nomina incisa sunt. De
Adriano disertis verbis Appianus Alexandrinus affirmat, eius stipendia ducenta millia peditum, & armatorum quinquaginta meruis-
se, &c. quem vide in eius ad Parthica, Libycaque prooemio. sic autem dispositas ex Tacito alijsque nouimus; in vrbe perpetuò ferè
erant duodecim, quarum nouem prætoriæ dicebantur, tresque Vrbanæquæ Imperatoris Latera tegebant, & in Palatio excubabant.
Præcipua mille centum & quinque pedites, & mille & triginta duos equites continebat, cæteræ pares inter se numero. Tres hæ tamen
non semel ab exteris fuere militibus. Nam Augustus & Galba ad sui custodiam Calaguritanos vocarunt, C. Caligula Batauos, An-
toninus etiam equites Germanos acciuit: Traianus nullos adhibuit, dictitans excubias militares, & corporis custodes non Cæsaribus
modo, sed Augustis mulieribus, vt matri, & coniugi olim apparuisse. Iulius quoque Cæsar nullos admisit, quod diceret satiùs sibi esse
semel morti succumbere, quam metu assiduo detineri. Vrbani à Prætorianis diuersis differebant insignibus. Prouincialium Legionum
tres habebant in Hispania, octo in Gallia ad Rhenum, duas in Africa, tres in Aegypto, tres in Suria, duas in Misia ad Danubium, duas
in Pannonia ad Danubium, duas in Dalmatia. Stationabantur semper à confinijs semotæ, ne quid Romanis socijsvè damni, & molestiæ,
at hostibus plurimum inferrent nocumenti. Copiarum quoque inexhausta Romanorum potentia arguitur, quòd in vno prœlio vigin-
ti millia, in alio proximo nouem millia; deinde quinquaginta millia desiderati sunt, & sub idem tempus fame, & pestilentia oppressi;
præterea intestinis agitati discordijs, qui supererant, ni mentis solertia, animique constantia vterentur, actum de Imperio fuisset, vt
Appianus obseruauit. Præterea quod non in vnius Alexandri gloria, & salute, vt Macedones, nitebantur, sed multos ei pares Alexan-
dros habebant, quorum vno extincto, alius superstes præteritam resarcire iacturam facillimè poterat, vt Liuius tradidit lib. 9. vltimò
ad eorum commendationem accedet, quod Iustinus de ipsis testatum reliquit; nec enim cum vincebantur animis minui, nec cum vin-
cebant, secundis rebus insolescere consuerant; victoriæ gloriam Romano nomini vendicandam, opum luxuriam socijs relinquen-
dam curabant.

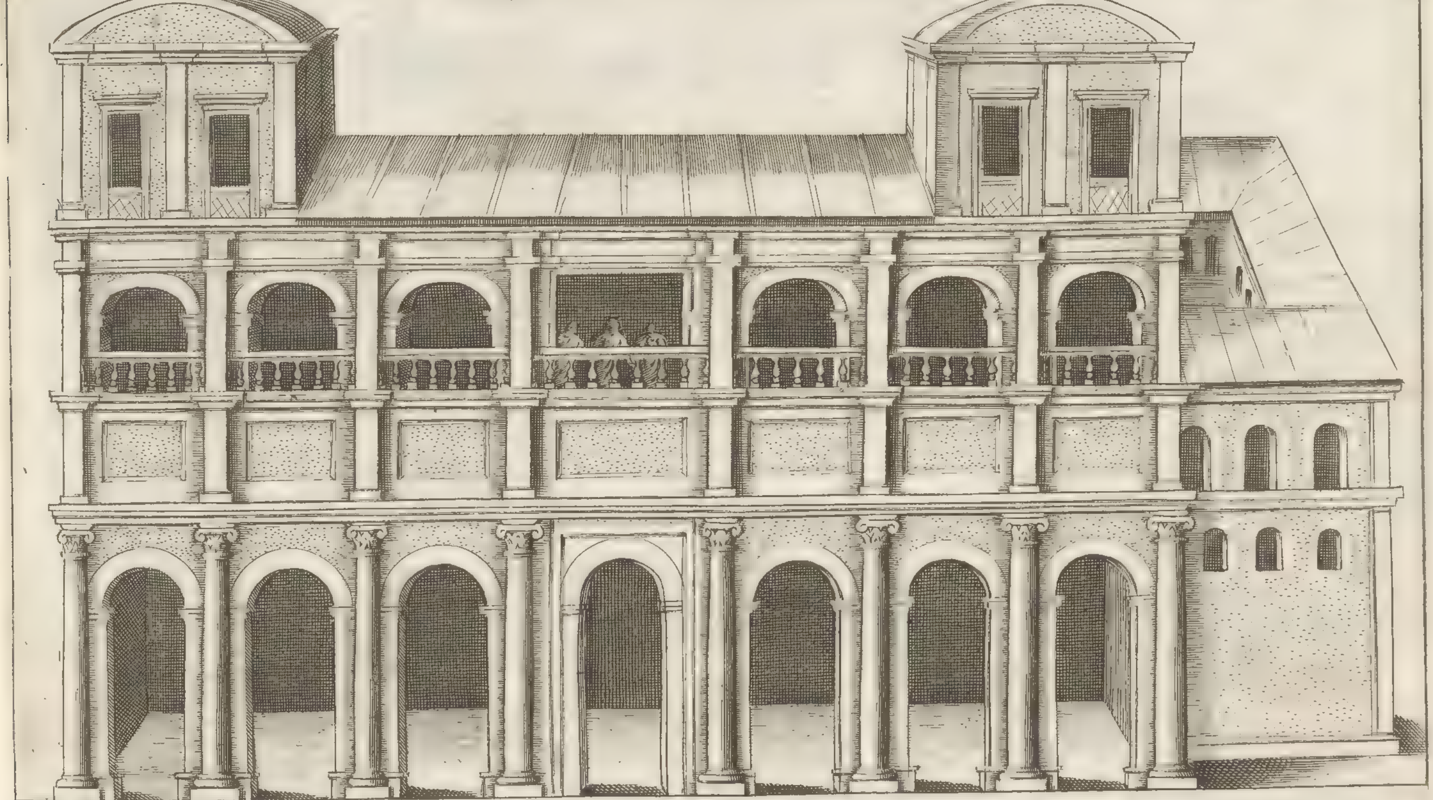
DOMVS P.S. AFRICANI

Ad S. Georgium in Velabro.

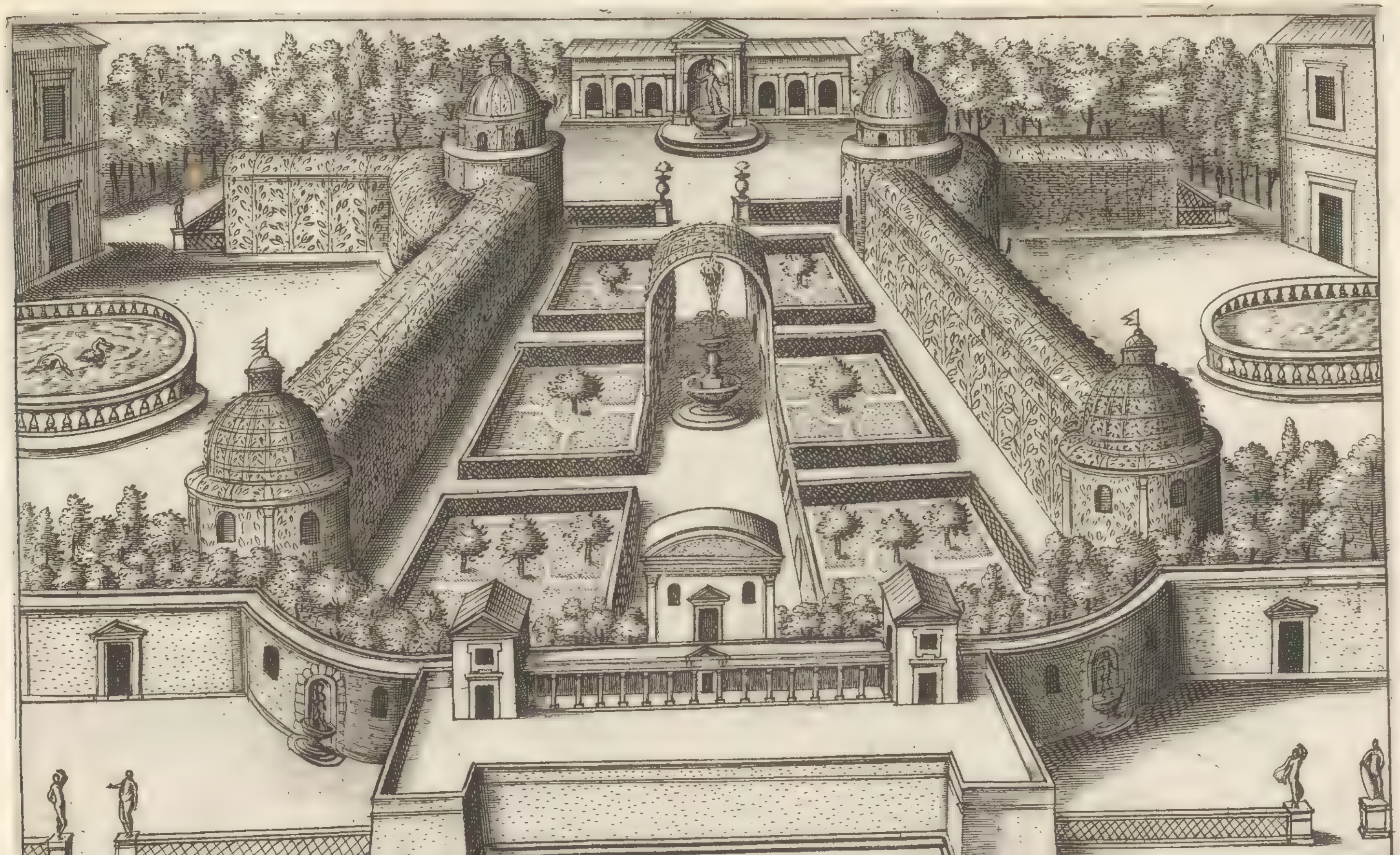

Non procul ab eoloco qui S. Georgius in uelabro dicitur ad signumq. Vertumni Domus P. Africani extitit magnifice ut tantū uirum decebat, extructa, quā Liuius scribit lib. 4. dec. 5. ex pecunia quadā publica postea Titum Semproniū emisse, ut ibi basilicā de suo nomine faceret, his uerbis Titus Sempronius ex ea pecunia, quæ ipsi attributa erat ædes P. Africani pene ueteres ad uertumni signum laneasq. et tabernas coniunctas in publicum emit, basilicamq. appellandam curauit, quæ Sempronia appellata est. P. Scipio cognomento Africanus ea fuit animi magnitudi: ne, ut de se quid magnum ac diuinū cogitandi, fabulosæq. dicendi materiā suis dederit. Nam decem et octo annos natus adolescens patrem apud Ticinum fluuium singulari uirtute seruauit; ciade cannensi nobilissimos iuuenes Italiam deserere cupientes sua autoritate compescuit; reliquias incolumes per media hostium castra canisium perduxit. XXIIII. annorum Prætor Hispaniam missus Carthaginē, qua die uenit, occupauit. a Virgine Hispana obsidibus sibi data, quæ omniū sua ad se oculos pulchritudo rapiebat, abstinuit, atq. uel ab eius con: spectus temperauit. Asdrubalem Magonemq. fratres Annibalis Hispania propulsauit. Amicitiam cū Siphace Maurorū Rege coniunxit, Masinissā in societatem recepit. Consul ante annos factus Africā classe traiecit Hasdrubal[illegible] Syphacis castra una nocte prorupit; reuocatum ex Italia Annibalem superauit uictis Cartaginensib⁹ legem imposuit un: de Africanus cognominatus tadem repetundarū accusa[illegible], librū rationū in conspectu populi scidit. ac die inquit Carthagine uici deinde in uoluntariū sese amandauit exiliū ubi reli quum ætatis suæ uixit, ac moriens Vxori mne comitteret ut corpus suum Romam referrentur cum ab ingrata patria sua ossa possideri recusaret.

CVRIA SALIORVM IN MONTE PALATINO

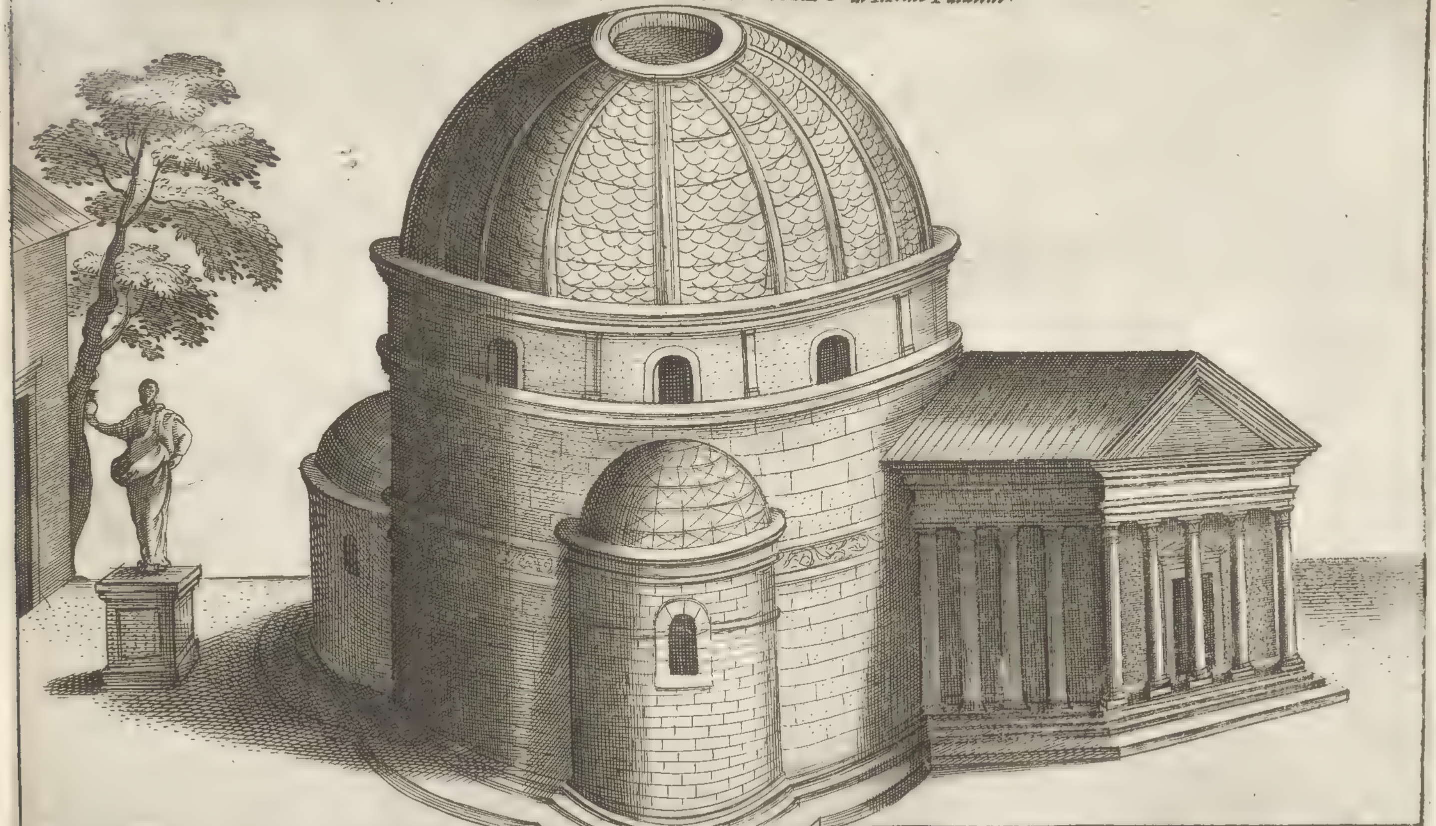
In monte Palatino Curia Saliorum fuit eo memorabilis, quòd autore Cicerone lib. de diuinatione cum eadem curia conflagraret incendio, inuentus est ibidem Romuli Lituus incombustus ac integer, a Dæmone quidem præseruatus, ut nefariam augurandi disciplinā, quæ impie lituo fiebat, miseris Romanis suaderet. Salij Sacerdotes à Numa Pompilio duodenario numero constituti, quem postea Tullus Hostilius auxit ad 24 qui et deinceps in plurimos abierunt adeo, ut numerosissimum collegium constituerent. Nemo Salius creari poterat, quin utroque parente orbatus extitisset. Pileum, quem et apicem uocant, gestare consueuerant, trabea hyanthini coloris ueste utebantur, ut constat ex numismatibus Antonini Pij, atq. Cæsaris Aug. Hos quidem Salios scribit Liuius Mense Martij in Martis Gradiui celebritate in ipsius honorem Salarium carmen cantantes per Vrbem discurrere, atq. saltantes, unde salij appellati, ancile uibrare manū ad illius scuti formā confectum, quod à cælo in regiam Numæ fuisse lapsum fabulosa tradebat antiquitas. quem ut saltum siue tripudiū agitarent æneis baltheis, gladioq. accingebantur, togas fibulis annectebant. Alias dextra lanceam, aut uirgam ferentes, leuaq. thracia peltam sculpi, pingiq. solebant.

HORTI·P·OVIDII·IN·VIA·FLAMINIA·SVPR·
Colles Hortulorum·

Ad arcū Claudiū iuxta uiā Flaminiā P. Ouidiū Nasonē Poeta habuisse hortos nō dubiū: cum ipse de Ponti exilio scribens commemoret: Nec quos pomiferis positos in collibus hortos,
Spectat Flaminiæ Claudia iuncta uiæ: quemadmodū et in 1. de tristib. domū nō longe a Capitolio sibi fuisse dicit; hanc ego suspiciens, et ab hac Capitolia cernens quæ nostro
frustra iuncta fuere lari. Neque etiam dubium quin horti isti delitijs et amænitate alijs quos hucusque descripsimus adæquarint quid cos a maioribus suis qui equestris
erant ordinis acceperat. enimuero crediderim ibi Nimpharum inter fontes colludia, et Satyrorum crebras inter nemora indagines non defuisse per effigiem, nec cætera,
quæ uir tantus ingenio studioq. poesios, suis carminibus adumbrauit: Fuit Ouidius patria Sulmonensis genere clarus patrimonij dites, ut diximus, Retor et orator mirabilis, quā
artem non coluit ex promiore in Musas obsequio atque ingenio profluente quo omnes sui temporis poetas, qui et apud nos maximi iudicantur, omni in genere imitandos proposuit.
acre ipsa perfecit. nam tersus et fæcundus eloquio, iudicio excussus, sentētijs clarus, et acutus, ordine, styloq. rarissimus fuit; ut omnia quæ ipsius extant in Rep. literaria monumenta testan
tur. Tandem quo, nescio, iure miser exulauit, et in Ponto per octo fere annos usq. ad mortem deliituit: cū nullus sit qui causas exilij asseuerare audeat, præsertim cū ipse duas innuens, unamq. ex
primens alteram subāstat uelit intelligi, et aliquando amice rogat occultari, dicens: ut quid præterea peccarim, quærere noli: ut pateat sola culpa sub arte mea: 1 dest arte amandi,
quam cōposuerat: cuius pretextu Augustus, ne se traduceret, poetam amandauit in exilium: suspicor tamen fuisse, quod Cæsaris quid arcanū aliunde sibi notū detexerit ut ex 3° de trist
tib. Inscia quod crimen uiderūt lumina, plector, qd errorem merito appellat; quippe qui maximus esse solet, Regis aperire sacramentū, ut diuinis docemur oraculis.

TEMPLVM CIBELES *in Monte Palatino.*

Pub. Nasica, quē falsæ illius diuinitatis oracula et senatus optimū suæ ætatis ciuē iudicarūt, primus Cibeles Deor. matris creditæ ab antiquis relig. Christianæ tunc rudib. simulacrū in tēplo Victoriæ, quod erat in Palatio, collocauit cui postea Iunius Brutus tēplū ibidē cōdidit, et dicauit, ludisq. Megalēsib. exornauit. Quid uero causæ fuerit, quare Dea ista eatenus peregrina suor. in ordine Deor. ac numero habere cœperint, comentatur ut refert Cornelius Nepos c. 83. Anibale Italiā deuastāte Sibillinor. libror. responsis urgētib. simulacrū Cibeles Deæ a Pesinūte ciuitate Phrygiæ accersitū, nauisq. p Tiberim deportatū adhesisse uadis, nec ulla ui unquā inde extrahi potuisse quoad Vestalis Virgo Claudia incestus antea accusata inocentiā suā prese ferret, quia zona, qua precincta erat nauē illā facile impulit mouit, ad portūq. applicauit. quia u. simulacrū luto infectū erat, postero die in Almone flu. ablutū Nasica p Capenā portā in Vrbē aduexit. Ne hoc quāuis uerū esset lector admiretur, nouerit Demonē suis a natura uirib. ad hec puenire potuisse. ut de alia Vestali Virg. traditur, quæ pariter ut florē pudicitiæ nō usque eo raptū demostraret cribro aquā fluminis tenuit quæ tamen potētia aduaticiniū extendi nulla modo potest. quo quidē spiritu ex arcano Dei cōsilio Sibillæ preditæ fuerūt: ut p numismata uidere est Seueri, Getæ, Iuliæ Piæ et Antonini Pij effigies huius Deæ uariæ in marm.; quauis ut materia ducebatur; modo. n. ut ex antiquo marm. Romæ hodie uidetur curru leonū sedit una manu tympanū globū ue tenēs altera spicas frumēto grauidas cui et corona in capite turrigera imponebāt cū hac subscrip. M. D. M. I. E. albinus I. Cornelius Scipio Oreitin V. C. Augur et .... innuæret terrā edificijs siue suis mōtib. quas turrib. coronari. timpanū adiūgebāt, ut terræ rotūditatē, uel uētor. uim in ea inclusam demostrarent. spicas addebant, ut oē genus fructuū designaret quo tellus taquā oiūm sola mater uiuētes pascere, et nutrire consueuit modo uero cū eadem corona, sceptroq. fingebatur mamāq. multitudine, ut ipsā totius orbis nutricē exprimerent duos brachijs leones sustinēs simbola quidem ipsius potētiæ et fortitud. diuersas circūretinēs animantes ut eas quasi suo ex utero produxisse ostendere tādē uero geminos ceruos ad pedes habēs nō ideo ut eam se esse Dianam agnoscerent, sed puto ut moltus significarent fore partus similes esse ceruar. quæ nō pariunt nisi tonitruis ac imbrib. terreantur, et madefiant hæc ideo mater Deor. credebatur, sacerdotes ei enuchi seruiebāt quo Gallos appellabāt Boccatiū

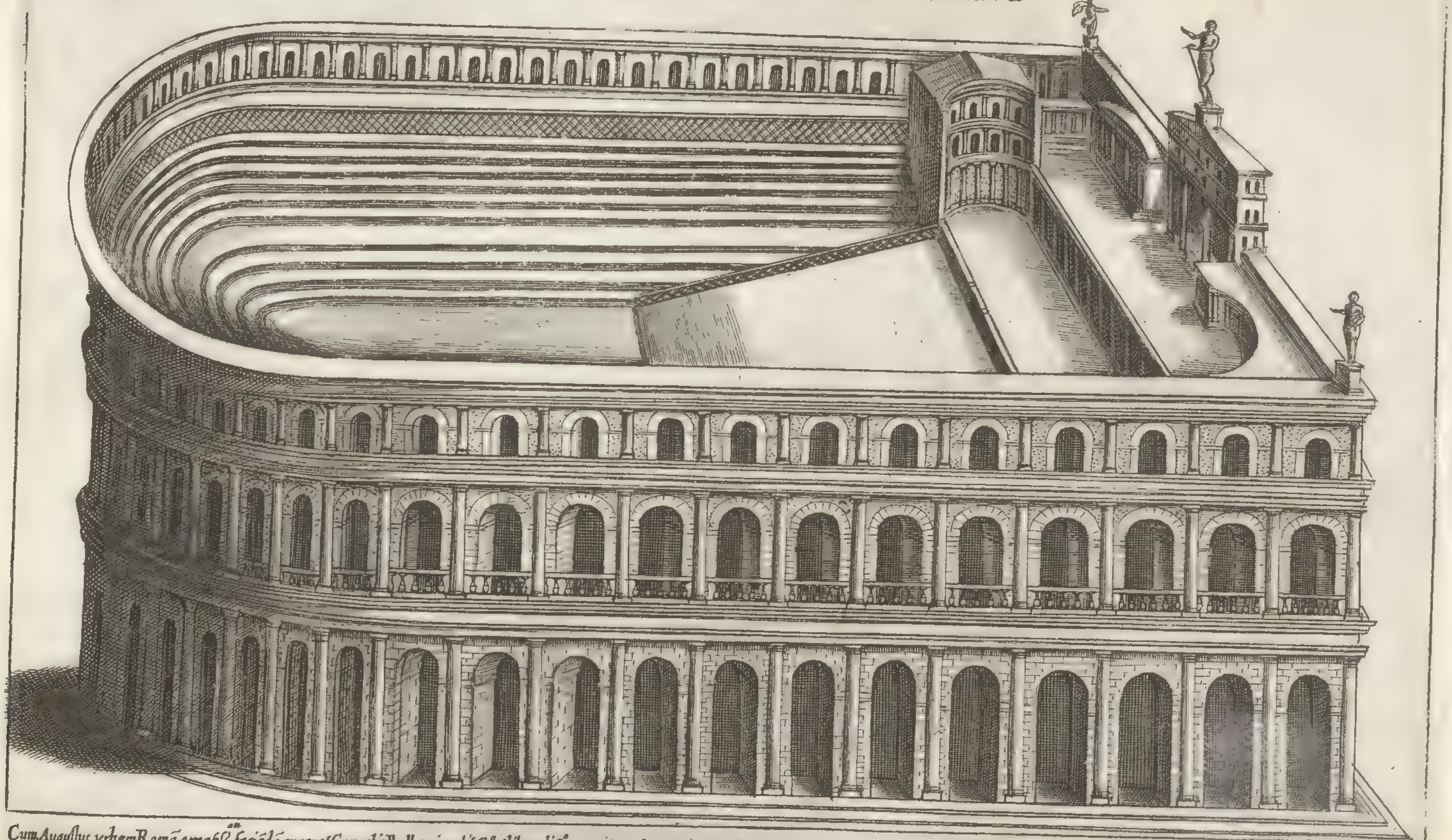
DE COPIIS ROMANORVM MARITIMIS.

Per maria, et fluuios portus habebant, ubi classes in propłu esset ad maris inferi, superique defesione ex Suet. Tacito lib. 4. anal et Vegetio, duos maximos, ceteros minores, in quibus maiores, uel minores copias cõtinebãt. Portus Miseni et Rauẽnæ: ille, quia est ad Siciliã, classes recipiebat ad Galliã, Hispanias, Mauritaniã, Africã, Aegyptũ, Sardiniã, et ipsã Siciliã cœrcẽdas, et a Pyratis defẽdẽdas. Hic uero qui 250 naues Dione uel potius Iornãde teste, capiebat classim habebat quæ Epyrũ, Macedoniã, Greciã, Propõtidẽ, Pontũ, Cretã, et Cyprũ et reliquã Oriẽtis regionẽ plustrabat. cæteri ad huc portus minores erant, uidelicet, Coloniæ, et Foregij uel Foro Iulij in Gallia Narbonẽ ex Tacito l. 4. ãnal. et in Ponto ad initiũ maris Mediterranei supra Bizantiũ, qui Portus, ut meminit Strabo l. 7. centũ nauiũ capax erat, ubi Iosephi Historici tẽpestate tria millia militũ et 40. naues longas rostratas cõtinebãt; et in Ostiã ut ex Suet.° colligitur. Preterea ꝑ fluuios classes disponebãt nẽpe in Rheno ubi erãt copulę, naues nõ ita grãdes, imò potius nauiculæ, liburnæ hoc est biremes: et in Danubio, ubi genus erat nauiũ quas Lusorias appellabãt, quib' flu' discurrebãt; et in Euphrate aduersus Parthos. in qibus is copiis 100 millia armatoꝝ et remigũ uersabãtur. ubiq turres Pharos dictas erigebãt, unde luminaria ꝑ nocte disposita uiã late nauigãtib' præsertim portũ intraturis ostenderet.

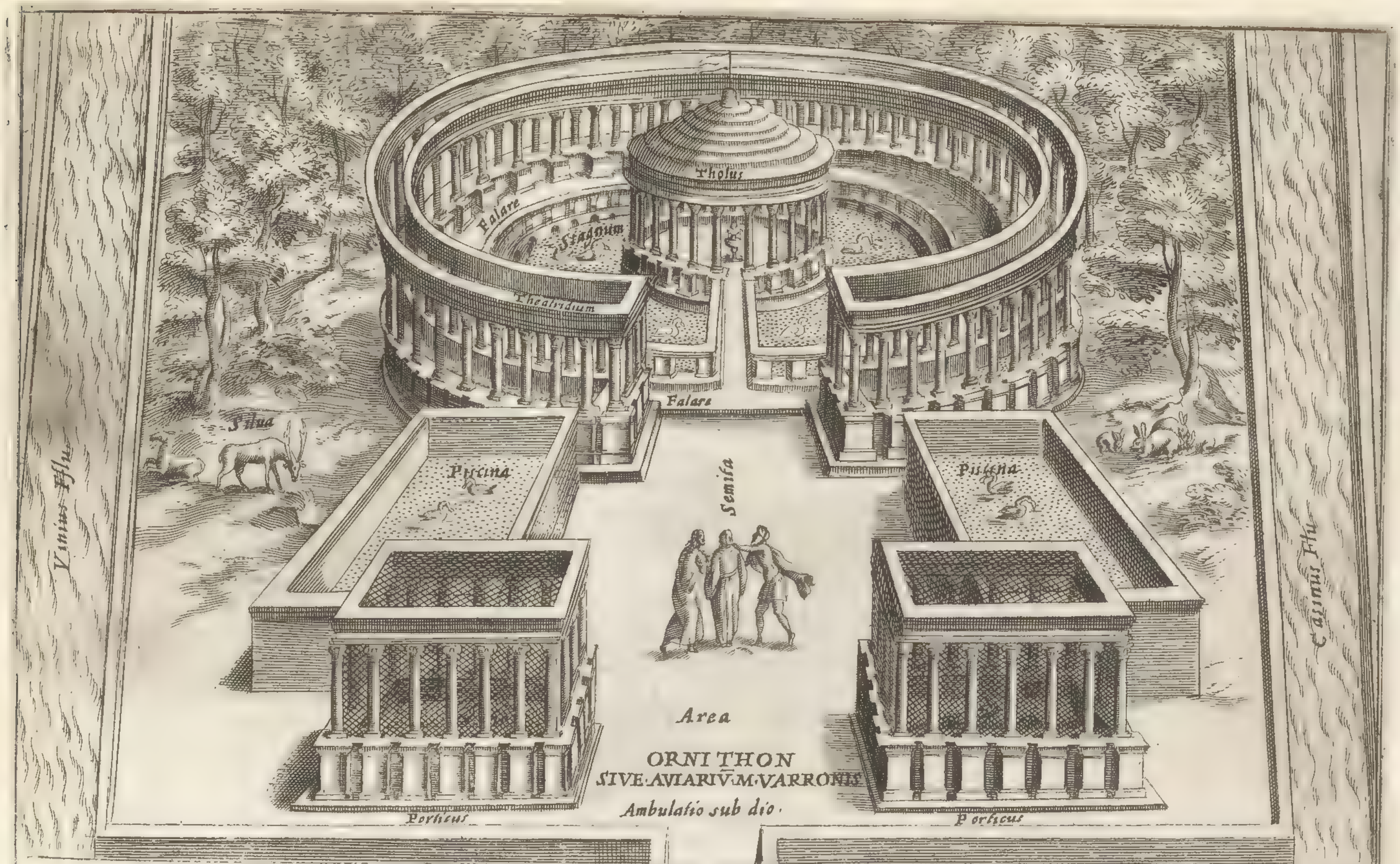

Romani genus ut Plin. uerbis utar, in gloriā suā effusissimū tātar, laudū hinc et illinc pullulātiū segete nō cōteti singulis singula erigere et sacrare monumēta uoluerūt; quæ imortali tropheo suor. ducū memorias cōseruarēt; quaobrē columnā excogitarūt, quę q̄d nauiū effi cta rostra protēdebat, et ex hostiliū captar. nauiū rostris cōflata erat. rostrata merito dicebatur, naualiū unde decor. insignia depēdebat, sita erat in Capitolio, ubi et hodie semidiruta parietiq. infixa, cū antiquiss.ª inscrip.ne uisitur. ad eū locū oratores, q̄d cliētes suos dicēdo tuebātur, dicere pro rostris lector, intelligas. Autor huius colūnæ C. Duilius fuisse creditur, qui cū triūphū naualē p.ˢ egisset, a Senatuq. id honoris accepisset, ut sibi a cœna reuedēti tibicines canerēt, et funale præferretur quotidie, eā erexit; Martiq. cū spolijs cōsecrauit, ut disertis carminib.⁹ Silius Italicus cecinit lib. 6 Rostra gerēs niuea surgebat mole colūna exuuias Marti donū, quæ Duilius alto Ante oēs mersa Pœnor. classe dicabat. cui nocturnus honos funalia clara sacerq. post epulas tibicen adest. fauet etiā antiqua, de qua memini, inscriptio: nec aliter intelligēdus est Plin. 34. p.ˢ ergo qui Romanis suasit nauicōscēdere Oppiū Claudiū Caudice fuisse Suet. in Tiberio p̄ibet eo cognominatū, q̄d tabular. cōtextā ex quib.⁹ naues ędificātur, caudicē appellare cōsueuerat, et ipse Claudius eodē autore Trāquillo p.ˢ fuit qui freto classe traiecto Pœnos Sicilia expulit: quaobrē huic Oppio Claudio, qui aditū nauigādi, atq. hostes inuadēdi patefecit, posteri uictoriar. et triūphor. suor. gloriā acceptā referre debuisset. p.ˢ qui nauali prelio uicit 1. fuit C. Duilius qui ad Milas .50. naues cepit Anibali, primusq. triūphauit. 2. Cor. Scipio Cos. de Pœnis, Sardis et Corsis nauali ex uictoria triūphauit, ut ex tabulis Capitol.ⁱˢ cōstat. 3. A. quilius Florus procōsul Amilcarē Pœnor. ducē paucis nauib.⁹ supauit. Oros. Gellius l. 3. Pli. 22. Frōtin Val. l. 1. 4. Cn. Octauius Pretor Kalen. deceb. de Rege Perseo naualē triūphū egit, Velleius, et Plin. l. 34. 5. Attilius Regulus Cos. de Pœnis triūphauit, quia seniore Anibale prelio nauali uicerat. Oros. Flor. in epit. 6. Atil. Calatinus paucis nauib.⁹ uictor Amilcaris triūphū duxit. 7. Luctatius apud Ægate in mari Siculo Hānone Pœnor. ducē gloriose deuicit, qua in pugna 63 naues punicas cepit et 125 demersit. Eutrop. 8. Seruilius Pretor predones maritimos uicit, et uectig. imp. Ro. fecit. Marcell. l. 14. et Creta Ciliciaq. bello pyratico p̄domuit. Iust. lez. eteo bello Paphilia obtinuit et Ciliciā Pisidaq. deuicit ac fecit prouinc. Iornan. 9. M. Agrip.ª rostrata nau. cor.ª a C. Cesare donat.⁹ & p.ᵉ et triūphāli more in urbe peruectus. Dion. 10. Octauius Aug. Antoniū et Cleopatrā ad Actiū nauali prelio uicit. 10. L. Æmilius Regillus pretor inter Ephesū Samū et Chiū cū pref. Regis Antioc. pugnās classe eius uicit [illegible] 12. Cn. Ful. [illegible] et Illyricis naual. triump. egit. 13. Q. Fab. Q. F. Q. N. Labeo pre. ex Creta insula naual. egit. 14. Cn. Octauius Cn. F. Cn. N. OP. Rege Maced. et Rege Perse nau. egit.

THEATRVM CORNELII BALBI GADITANI

Cum Augustus vrbem Romā ornatiss. faciēdā curaret Cornelio Balbo uiro ditiss.° et liberaliss.° psuasit, ut ad eius uoluptatē et elegātiā theatrū cōstrueret: qd quidē Balbus ita cōfecit, ut inter duo illa celebriora Popeij Marcelliq. theatra numeretur ab Antiquarijs. nā loca 30. millia cōtinebat ubi 4or ex onyce inestimab. pretij colūnas collocauit: quod autē a Claudio Cæs. dicatū fuisse scribat [illegible] cæteris id eo forte cōtigit, qd Cæs. inire gratiā uellet, primasq. illi cōcedere, qui eū ad rē huiusmodi magnificā excitaue-rat; non autē ut falso opinātur Balbi fuisse appellatū ab ipsius cryptæ uicinitate nō animadu. maxime sibi ipsi repugnare cū dixisset Cesaris hortatu theatrū illud a Balbo fuisse cōstructū dissidēt tamen Antiquarij de huius molis loco uaria ac diuersa sentiētes. etenim Faunus, qui etiā de situ dubitat, refert aliquos fuisse sētentiā inter Panteō, et theatrū Popeij stetisse, ut hodie sub palatio Ducis Cesarini apparēt uestigia, et uidetur eadē dedisse palatio fundamēta. Fuit Cornelius Balbus, ut Blondus affirmat ex Gadib. Hispaniæ ciuitate oriundus, primus qui Pompeij Mag. beneficio ciuiu nu. fuit adscrip. nec Roma inquā, Cornelio Tacito autore, tātis huc aduenā titulis et ornamētis augere pœnituit qui acerrime pro illius sep. gloria, et salute dimicauit: pro quib. meritis cōsulatū obijt āno ut scribit Plin. lib. 7. a cōditione Romæ 713 fuit eo etiā diuitiar. cumulo præditus, ut e uita decedēs infinitā quasi pecuniæ multitudinē Pop. Rom. diuidendā reliquerit. quā etsi Lipsius, qui ex Dione Nic. hoc memorat, ad certā sūmā reuocare nō potuit, tamē subductis rationib. inuenit 25 drachmis singulos diuidēdis Romani unicuiq. aureū obtigisse qui apud nos hodie 25 denarios cōstituit. Merito igitur huius uiri magnificētiā Lipsius admiratus, quid inquit Heredib. testamēto reliquisset, quādo incredibile hoc auri pondus pop. diuidendū mandauerit. dignū profecto facinus Hispano pectore quod uiuēs nedum moriēs magnitudinē suā celare nō potuit. si ultima Hispania hunc Romæ uirū donare potuit qui e tantæ gloriæ, et ornamēto fuit, quid p Deum immortalē de cæteris faceret, quos suis ex uiscerib. eidē uel ad eruditionē uel imperiū tradidit. quid de Seneca et Quintiliano uiris Cordubēsib. referā quor. alter Philosophiæ alter Rhetoricæ lumen extitit. Quid de Lucano Corduben. etiā ac de Martiali Tarraconen. de Musis tā bene meritis dicā, silentio ne prætermittā Traianū Hispalensē, nūquid Adrianū ex Hispania oriundū. num M. Antoninū Pium, quē Capitolinus ex Hispanis origine traxisse memorat. de Bonoso sermo erit qui etiam referēte Vopisco Hispano concretus sanguine creditur. nōne et Theodosiū cū Arcadio et Honorio liberis Hispanū omnes agnos-cunt et uenerantur, omnes quidem rebus feliciter et animose gestis Imperatores clarissimos; de antiquis satis est dixisse hactenus, ne in multis et alijs, quos postea Hispania genuit, atq. huc usque gignit, immorandū. Tandē Pacati in Panegyrico Theodo-sij argumentum hoc satis totum uerbis expediam. Hæc durissimos milites, hæc expertissimos duces, hæc facundissimos Oratores, hæc clarissimos uates parit, hæc iudicum mater, hæc principum.

Constat ex M. Varrone (ne equidem in alijs immorer) in eius de re rustica libello Romanos ne in epulo, triumpho et collegijs, quid ex terrestribus uolatilibusq. deesset animātiū, loca quædā habuisse extra urbem magnis apparata melibus, quæ huiusmodi altilia continerent. Quæ autem auium erant receptacula ornitōnes græce latineq. auiaria dicebantur, quorū tria genera, duo manifeste, tertiū innuenter docuit ipse Varro. Vnū extructū delectationis causa, quale ipsius Varronis fuit sub Casino, quod hic graphice ex Pyrro Ligorio descrisimus: alterū fructus causa, quo genere Macel: larij domi forisq. habebāt loca clausa, et rure maxime conducta in Sabinis, quod ibi propter agri naturā frequentes apparēt turdi: tertiū delectationis fructusq. causa quod Lucullus in Tusculano supbe et elegāter extruxit ut in eodē tecto Ornithonis inclusū triclinij haberet, ubi delicate cœnitaret, et alios uideret in mazonomo positos coctos, alios uolitare circa fenestras captos. sub hoc Hornithone erāt pauones, turtures, turdi, cothurnices, anseres, querquedulæ, anates. Eonamq. deuenit luxus et lautela Romanorū, ut iā nō gallinas, neq. colūbas, ut antiquiores, enutrirēt: sed hæc auiaria mutato nomine, quod uocantur Ornithones, quæ palatū suaue domini parauit, ut tecta maiora haberēt, quā tum habebāt totæ uillæ, in quibus stabularētur turdi, ac pauones et c. Varronis sunt uerba lib. 3. de re rustica quem lector ui: deas ut luxū detesteris, quæstū uero quo possis honestiore modo amplectaris.

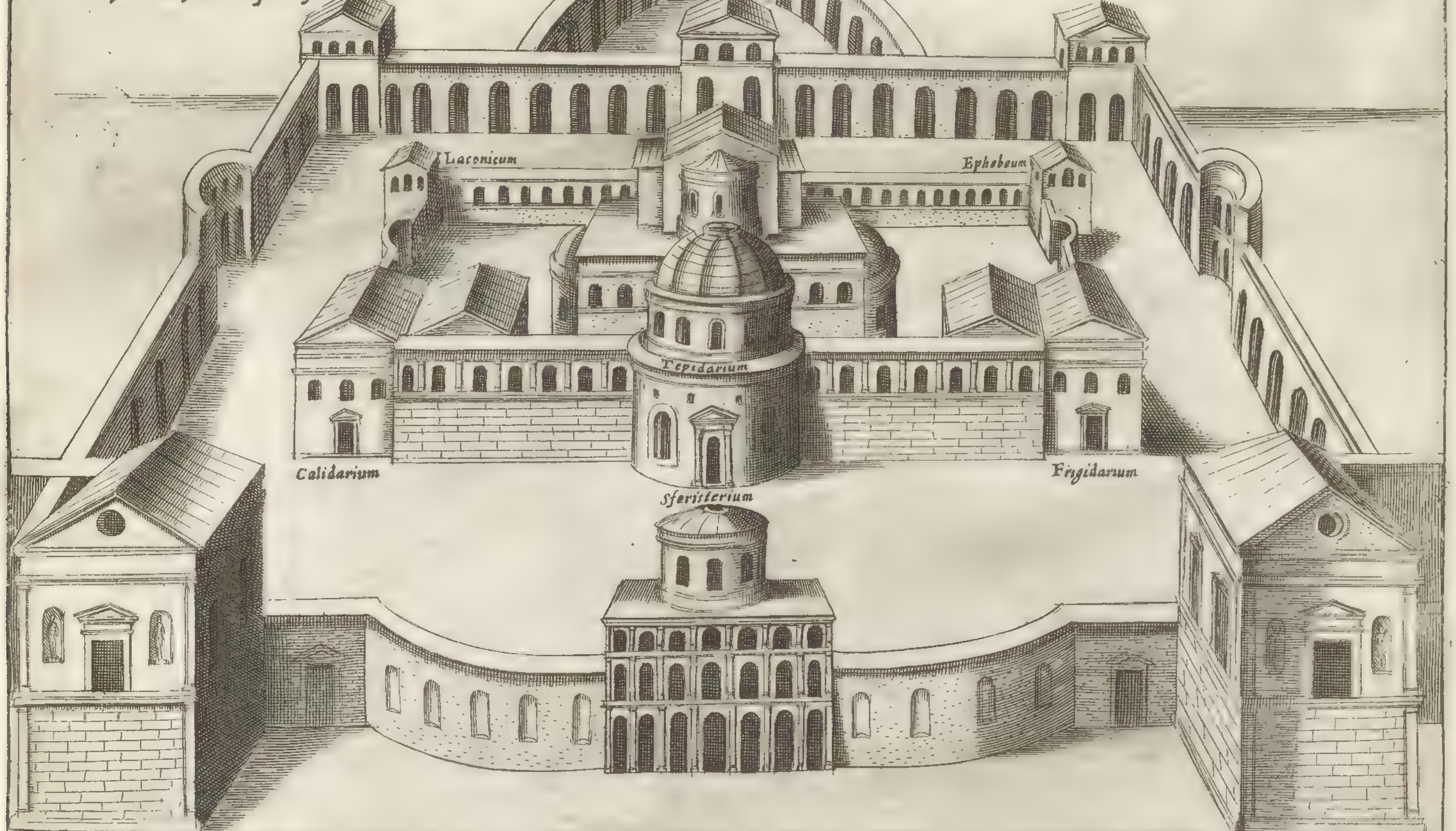
DE ARCV DOMITIANI HODIE ARCO DI PORTVGALLO

Inter alia adulationis argumenta, quibus ueteris Romanis suos imperatores, aut Ciues triumphantes excipere solebãt, arcus erant triumphales artificiosissimè elaborati, quos quidẽ erigebant, ut inuerent mortale illos natura exuisse, et ad imortalitate aspirasse · cum uero in tota Vrbe Romæ . 36 · Arcus huiusmodi extetissent diuersis Imperatoribus excitati nõ minoris structuræ, et elegantiæ fuit Arcus hic in honore Domitiani extructus, unde et Domitiani appellatur, quanuis eundẽ inuenio Tripolis quoque appellari : Hodie uero Arco di Portogallo · lapidibus marmoreis erat incrustatus cũ quatuor pulcherrimis columnis ex natura uersi coloribus ut uestigia ad huc indicant cum statua ipsius Domitiani in procera statura ut docet Sueton. expressa ad eum modũ, quo ex eius Numismatis uidetur excussa · Infra direptæ urbis erat effigies prope Victoria, Pallasq, gratulatis specie, uerũ hoc indignè; quia si credimus Plinio Iuniori in Panegyrico Traiani Domitianus nõ ligitime triũphauit ut similes honores iustimereretur nisi quos ficte et per metu ei ciues conferebant · tandem indigne Vespasiano Patre, Titoq, fratre gessit Imperiũ · fuit namq, luxuriæ deditissimus, infestiss. præsertim senatorib, uirisq patritijs, Christianis, et Iudæis ex stirpe Dauidica quos ad ultimu suppliciũ persecutus est. tandẽ et museis, quos transfigebat in otio . unde dicteriũ illud ortũ habuit cũ namq quæreretur qui cũ esset Domitianus: respõsũ est nec musca quidẽ quia, homines, et muscas occidebat ne quis alius supesset. cum uero qui male agit, male quoq, occumbat præmiũ sui sceleris accepit, nam ab Stephano Maioredomus qui corona græcè dicitur occisus fuit.

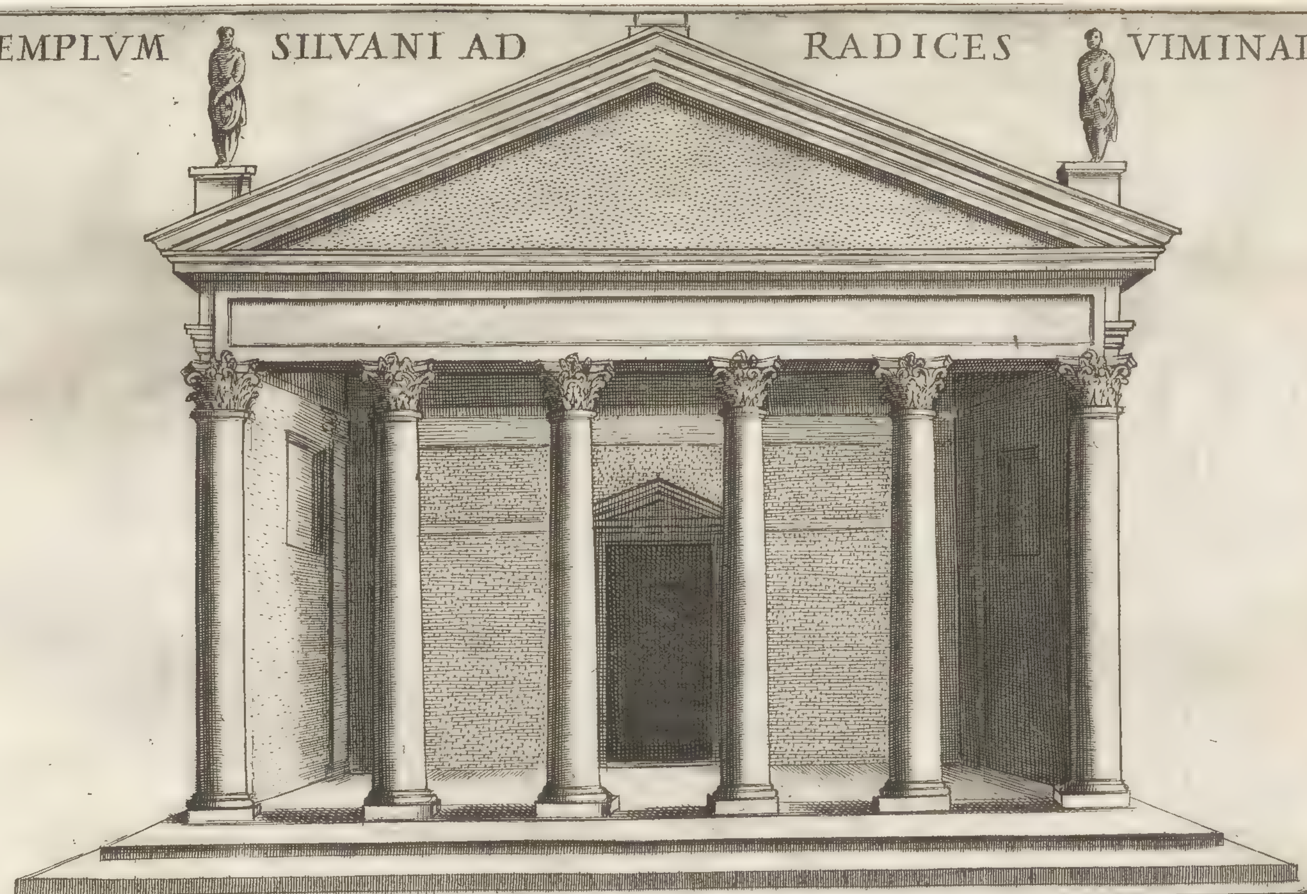
THERMÆ NERONIS ET ALEXANDRI SEVERI

post templū S. Eustachij.

Post templum S. Eustachij ubi fornices nonnulli extant Nero suas thermas constituit quarū et meminit Suetonius et Martialis elegantiā cōmendauit. nō desūt tamen qui hasce thermas cum Alexandrinis, confundāt, dicentes eas postea Ab Alexādro Alexandrinas fuisse dictas, ut Eutropius affirmat id nominis suo tempore conseruasse cōmemorans. cæterū parū uersimile uidetur, eò quod testatur Lampridius ipsū Alexandrum thermas sui nominis condidisse, iuxta eas, quæ Neronianæ fuerant, aqua inducta Alexandrina quæ nūc dicitur. quod quidē accidere potuisset si usquam legeretur Alexandrum Neronianas instaurasse, ut legitur suas eis proximas extruxisse quibus et siluā addidit plantatā in domorū spatio quas propterea emerat, et deiecerat. falsò ergo opinātur qui dicūt illas stetisse ubi nunc S. Alojsij est templū: cū constet ex Sexto Ruffo ibi Adrianū fuisse thermas. Fuit Alexander Severus Heliogabalo ex parte Mameæ matris consobrinus, adoptatus ab eodē eliogabalo successit imperio, sed a Patris impuris moribus quā maximè alienus, enimuero uitæ innocētia, mira in homines humanitate præcelluit, adeo ut imperiū tunc eius incruentū diceretur. rebus tandē in Persidi feliciter gestis in Germanos tumultuātes arma cōuertēs Maximino proditore militiaq. cōiurante cū matre sub tentorio occisus fuit 13 anno sui imperij ætatisq. 24. Primus post Adrianū pietatis ueræ lumen admisit, etenim in sacello domus suæ Christū sibi colēdū proponēbat. naturalis legis dictamē usurpabat. quod tibi no uis alteri ne feceris.

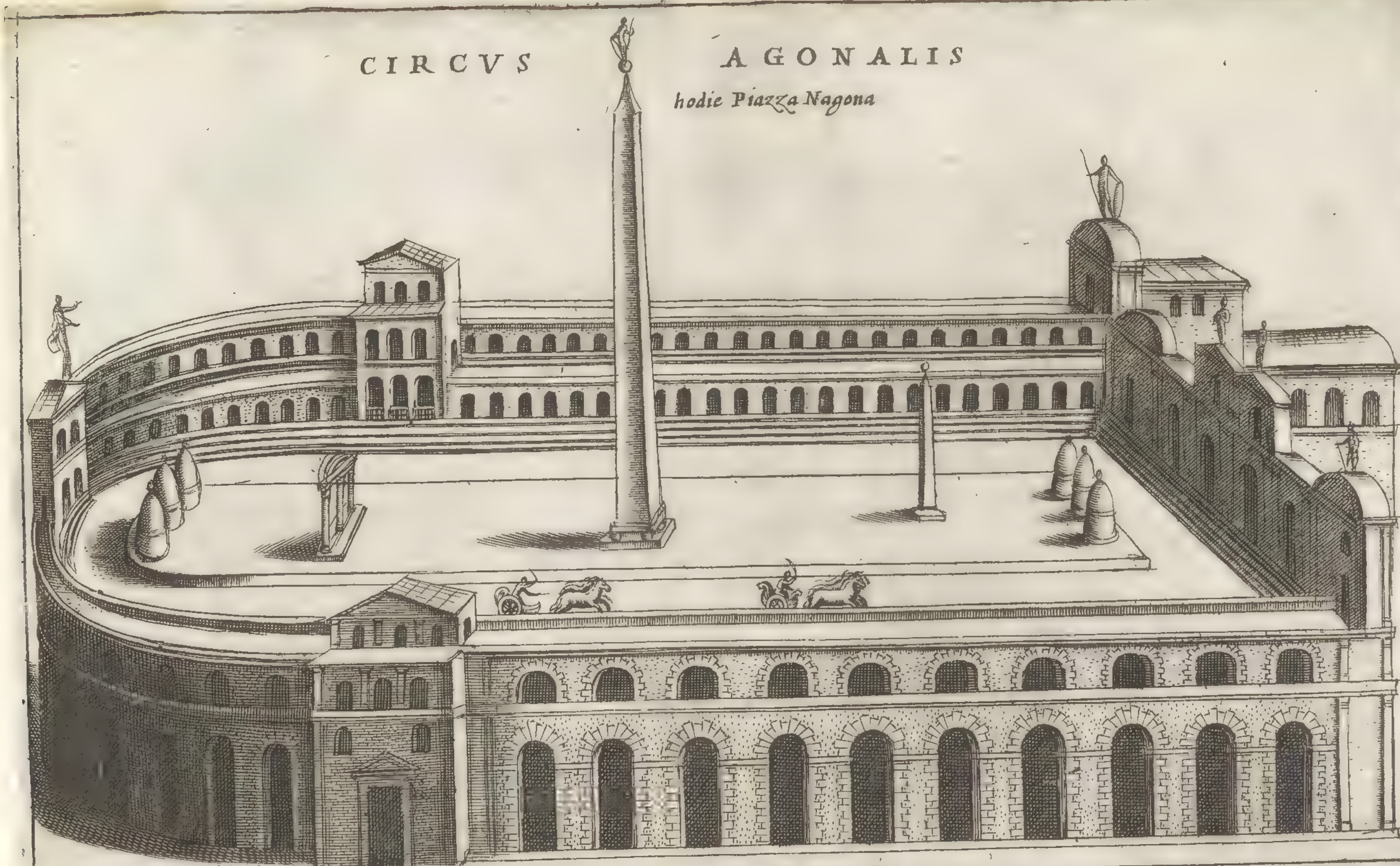
TEMPLVM SILVANI AD RADICES VIMINALIS

Ad eam partem radicum Viminalis montis, quæ pergit in occasū, templū Siluano positū, et sacratū fuisse constat, et ex uetustiss.is marmorib⁹ ibidē effossis, ut Faunus attestatur, et ex testamento in marmor inciso in prouincia interamnēsi Lusitaniæ reperto, Iocundi militis, qui in bello Viriati Lusitani occubuit, quod quia integrū est, ac nullis breuiaturæ notis conscriptū, et quidquā satis studiosis facere poterit, hic inserere operæpretiū mihi uisū fuit. Iocundi. Ego Gallus Fauonius Iocundus P. Fauonij F. qui bello cōtra Viriatū occubui Iocūdū et prudētē filios, e me et Quintia Fabia coniuge mea ortos, et bonor. Iocundi patris mei et eor. quæ mihi ipsi acquisiui hæredes relinquo. hac tamen conditione ut ab urbe Roma huc ueniant, et ossa hinc mea intra quinqueniū exportent, et uiā latina condāt in sepulcro iussu meo condito, et mea uoluntate, in quo uelim neminē mecū, neque seruū, neq. libertū inseri, et uelim ossa quorūcuque sepulcro statim meo eruātur, et iura Rom. seruētur in sepulc.ris rit. Maior. retinēdis uolūtate testatoris. et si secus fecerint, nisi legitimæ oriantur causæ, uelim ea omnia quæ filijs meis relinquo pro re: parando tēplo Dei Siluani, quod sub Viminali mōte est attribui, manesq. mei a Pont. Max. et a Flaminib⁹ dialib⁹ qui in Capitolio sut opē imploret ad liberor. meorū impietatē ulciscēdā teneaturque sacerdotes D. Siluani, me in urbē referre, et sepulc.o me meo cōdere. Volō quoq. uernas qui domi meæ sūt oēs a Prætore Vrbano liberos cū matrib⁹ dimitti, singulisq. libra argēti puri, et ueste unā dari. In Lusitania in agro VIII. cal. Quintiles bello Viriatino Siluanū Deū siluar. nō dum Xpiana fide imbuta credit antiquitas, qui cū Faunis et Satyris in numero Semideor. uel potius mōstruor. uel Demonū incubor. recēset a Bocatio, qui affir.at eo stultitię nōnullos sui tēporis Rom.os deuenisse, ut matrib⁹ infamię notā inurere nō dubitātes, ab hisse genitos diceret ex quor. nu.o forte Iocūdus hic uel potius Iniocūdus miles extitisset, qui ex lōgiquo nobilitatis suę erga Siluani meminerit.

Naumachia ita dicta a prælio nauali. ad exercēdā enim iuuentutē Romanā nō solū terrestri, sed etiā nauali prælio Naumachiæ instruebātur, quod nō minus classe quā castris Romanū prorogaretur imperiū. Hanc Domitianus Imp. extruxit sub colle hortulorꝝ, loco sane cōmodo, quod facile in uallē hanc, Martia dicebatur, poterant aquæ per aquarꝝ ductus ex locis editiorib⁹ deduci. Effossa enim terra, undique muro cinxit fossam amplissimā, in quā ex aquæductis emissa aqua, lacū seu pelagus efficiebat latissimū, ita ut nauib⁹ ac triremibus esset locus ualde cōmodus. tali enim artificio nūc educebatur aqua nunc reducebatur finito prælio, ut ubi modo pelagus, nunc tellus uideretur, cū peregre aduentantiū præsertim stupore atque oblectatione. Adhuc supersūt nō nulla uestigia ex quibus aliquo modo colligitur quāta fuerit eius magnitudo, nō desunt qui uolunt ad Tiberim ferme excurrisse nauib⁹ enim hic triremiū instar naualiā, ut dixi, cōmittebātur prælia, nō minore spectātiū uoluptate quā ea gerētiū utilitate, eo modo in Circis et Amphitheatris terrestria prælia inibātur. Ex his enim exercitationib⁹ ille fructus constabat ut et otiū pelleretur ex Vrbe, populus teneretur, et Rom.ⁿᵃ præsertim iuuentus ablegato otio assuefieret prelijs quib⁹ Romanū ꝑpagādū et tuendū erat imperiū cōmittēdis.

Memoriæ proditū est, Numā Pompiliū sacra quædā Iano instituisse quæ Agonalia dicebātur ad V id Ianuarij quo die Sex Pompeio et Gellio scribentibus Rex ipse hostiam in monte Quirinali imolabat. Tunc uero ludi quidā et spectacula edebantur in foro ab eorū editione agonum, uel agonali appellato unde hodie Nagona nomen obtinet corrupto uocabulo. Ideo locus iste sic dictus ut cū Marliano et aliis sentiam, quod undique sine angulo patebat, a tuero agon apud Græcos rem sine angulo significat quia circus erat forma circulari sed oblonga locos sic habens dispositos ut alter alterius prospectū non impediret. in curriculo duæ metæ pari interuallo utrimq; positæ erant circum quas equi et quadrigæ concursabant, ut illud Horatij meta feruidis euitata rotis indicat; quæ metæ interdū ad equestres decursiones tollebantur teste Sueton. dicente nā quo latius dimicaretur sublatæ metæ. sunt qui affirmēt in hoc circo solū certa festa agonalia celebrari nō uidentes hoc nomine apud Græcos omnes ludos et spectacula contineri ut passim apud Autores inuenies. in ho[illegible] ergo circo quē admodū et in cæteris certa:men equestre, curule, et uenationes agitari solitas iudico. quis aute hunc circū struxerit minime constat, nisi apud eos qui eundē cū Flaminio confundūt, dicentes a Flaminio fuisse conditū. in ea opinione fuit Pandulphus Lateranensis hostiarius ecclesiæ quē refert Albertinus in opusculis, qui affirmat in loco ubi prius in circo Flaminio Apollinis ædes fuit, Adrianū Pontificē primū ædificasse ecclesiam S. Apollinaris. nō tamen ignoramus hunc circū Alexan:dri Seueri nomine dictū fuisse, ut notauit Faunus quod ab eo fuisset instauratus. Forū hoc hodie Nagonū est quadrangulū unū ex orbis terræ foris spectatissimū, et spatiosiss. non solū ob ædificior maiestate, quib' circūdatur nec ob elegantiā duor fontiū qui hinc et inde p satyros aquar uim maxima iaculantur uerū etiā ob ecclesiā ibi Hispanor S. Iacobo sacrā quæ ministror uitæ exemplo altaris cultu, chori concinītate, festor celebritate Romæ singulari;ter splēdet eo magis quod hoc forū die resurrectionis Dominicæ dū matutino tempore fit ipsius pcessio lapadib' illustratur, miro sulphurei cōcepto igne pulueris apparatu renidet, suauiss. mulcetur cantu populi uel ex longinquo cōcurrentis freque:tia celebratur quā in re quidem Dei et Catholici se se Regis famulos Romæ et ubique gentium testificantur.

A B

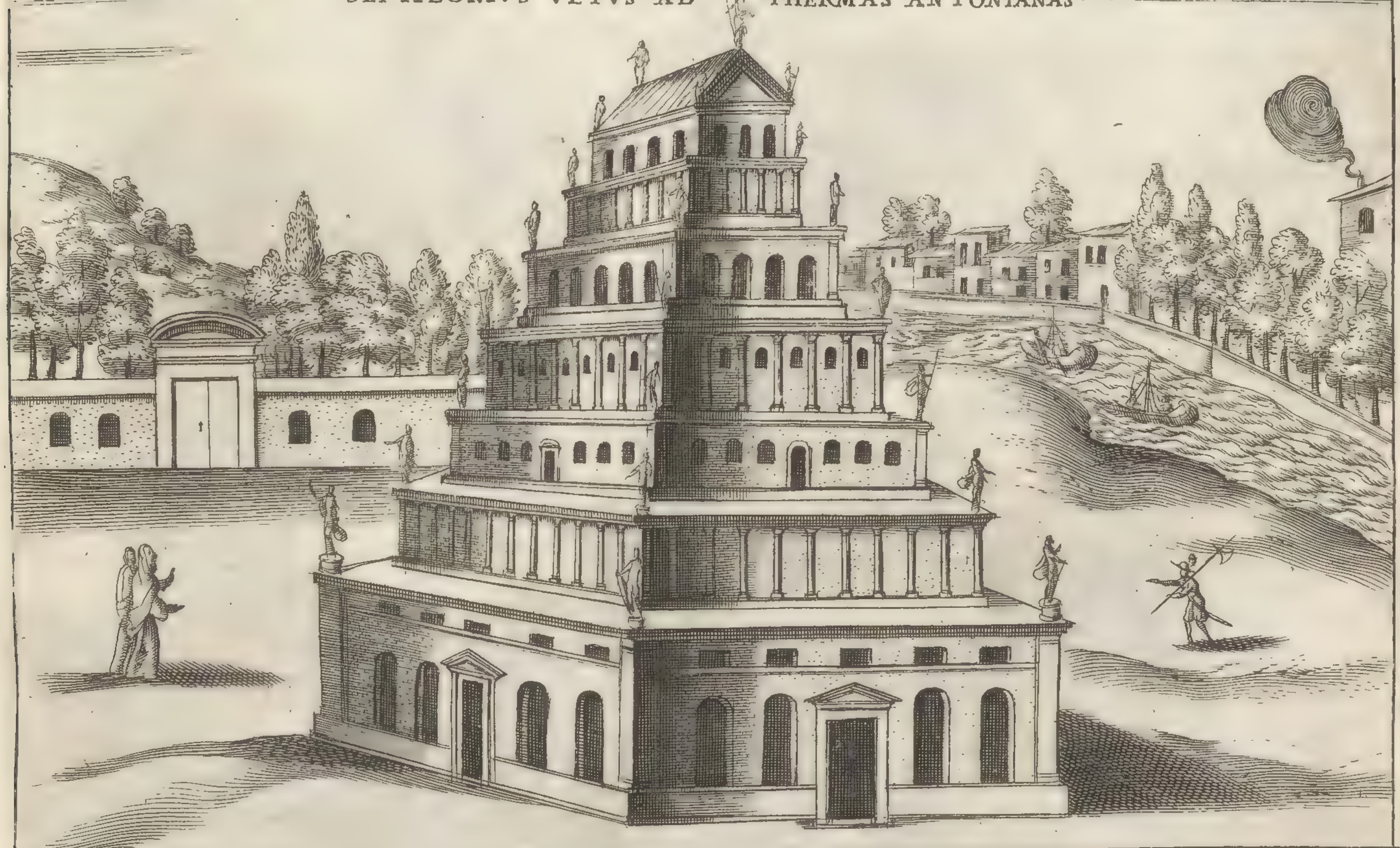
BASILICA SIVE PORTICVS ANTONINI PII

ad plateã que uulgo di pietra dicitur.

In ea urbis parte, quam piazza di pietra uocant, rerũ antiquarũ eruditi cõmemorant, et columnã, quam hodie alibi magna cũ admiratione suspicimus, Antonino pio excitatã et hoc superbum ædificiũ fuisse: sed quidnã fuerit, inter se dissident. Gamuccius alij que affirmant Antonini ibi porticum stetisse et basilicã. alij quoq; ex numero est P. Victor templũ huic bono Principi a S.P.Q.R. po: situm peribent. cui quidẽ opinioni facilius aßensior cũ L. Fauno dicẽte, ad ædẽ S. Stephani de Trulli eidẽ loco uicinã huius templi extare uestigiũ in porticu peruetusta, cuius nec principiũ, nec finis ullus discernitur 11. tantum ingentes quidẽ columnas marmoreas ita esse dispositas, ut in quadro porticus illius templi extructa uideatur, quod Antonini opus fuiße putant. Nihilominus hæc moles qualis quãta; uè fuerit ab Antiquarijs ex ornamento, plantaq; dignoscitur; totã fere maltã fuisse contectã, et eleganter sculpturis exculta. addunt etiã prægrandẽ hanc porticũ supra duo et quadraginta opere corinthio colũnas, quibus fulciebatur, se protendisse. magnitudinẽ profecto et elegantiã huius operis colliges amice lector, si quando iter ea faciens in undecim illas uastiss.^as corinthias columnas quæ hodie cũ sua coronide, basi, alijsq; ornamẽtis supsunt, oculos intendas. Fuit Antoninus Pius Imperator talis, ut uere morib. pietate cognominis adimpleret; fuit enim (ne cũ P. Victore religiosũ appellem) Prin: ceps bonus, pacis amantiss. clementia, modestia, iustitiaq; præclarus; Scipioni sententiã illã celebrẽ uerbis, req; ipsa usurpans, malle se ciuẽ seruare, quã mille ex hostibus necare. optimo ergo iure Numæ eũ Pompilio exequabãt. tantũ uero bonitatis fama exemplo que præluxit, ut barbaræ, et remotiss.^æ nationes, quæ eatenus imperij Romani iugũ nõ senserãt, allectæ de pace et foedere legatos ei mitteret. O quãtũ Deus bone, in Principe probitas, et mansuetudo cõmendatur, quantũ habet roboris et potẽtiæ: cũ ea, quæ bellorũ magnitud.^e prestare nõ possit, facile uitæ gloria, et honestate conficiat. nec enim quẽ quã magnatẽ appellauerim, quin propter honestã uiuendi rationẽ magnetẽ agnouerim. Tandẽ uero postquã 70 iam ãnos natus. 23. sic imperauit, cum omniũ dolore, lacrymisque discessit.

SEPTIZONIVS VETVS AD THERMAS ANTONIANAS

Ex omnibus Romæ ueteris monumentis nullũ fere est, quod Romanorũ facultates ingeniũ et scientiã demonstraret quã Septizonij moles illamirabilis, quã Plinius memorat, Septi-
soliũq. appellat, alij Septodiũ uocare nõ dubitant de cuius artificio abunde nouimus, nihil prorsu de Autore, nonnulla de loco conijcimus. De artificio constat, quidẽ septẽ habuisse
solaria cũ colũnar, totidem peristilijs septem cælestiũ zonar in terris simulacræ referens unde et nomen accepit: id iuxta noui Septizonij ruina fuisse autumant Antiquarij quæ in Six
ti V. pontificatũ puenięs quomodo se quondam habuerit ostendebat, quã tunc temporis minitante, ne qui eius spectandæ gratia ueniebant aliquando quid cladis acciperent diruiipse Summus
Pontifex imperauit De Autore nulla mentio reperitur cũ de nouo nullus dubitet. Nam Elius Spartianus de Septimio Seuero testatur, cũ Septizoniũ faceret, nihil aliud cogitasse, quã ut ex Africa
uenientes suũ opus cõspiceret. quod sane de nouo, nõ autem de ueteri instaurato Septizonio, ut uerbũ ipsũ facere indicat intelligimus; quare de antiqui conditore nihil adhuc accepimus. locus uero
(si Pyrro Ligorio habenda fides) ille dicitur, qui thermis Antonianis propie est. Huius antiqui Septizonij sacræ et profanæ literæ meminere. nam Sueton. narrat Titũ natũ esse iuxta Septizoniũ, et in Actibus
Apost. scriptũ legitur, Apos. Petro ante Septisoliũ in uia noua cecidisse fasciolã e suppurato diuturno cõpede crure hoc quidẽ de ueteri nõ autẽ de illo Septimij Seueri (de quo alibi) quod tũs esse non
poterat, intelligitur locus plane celebris et conspicuus ac inuidendus non ob Titi Imp. natiuitate, uerũ ob Princ. Apost. reliquiã quã contigit et accepit ex plaga illa beata, quã ex caten. pro Xpi Iesu nomine suscepit sustinuit.

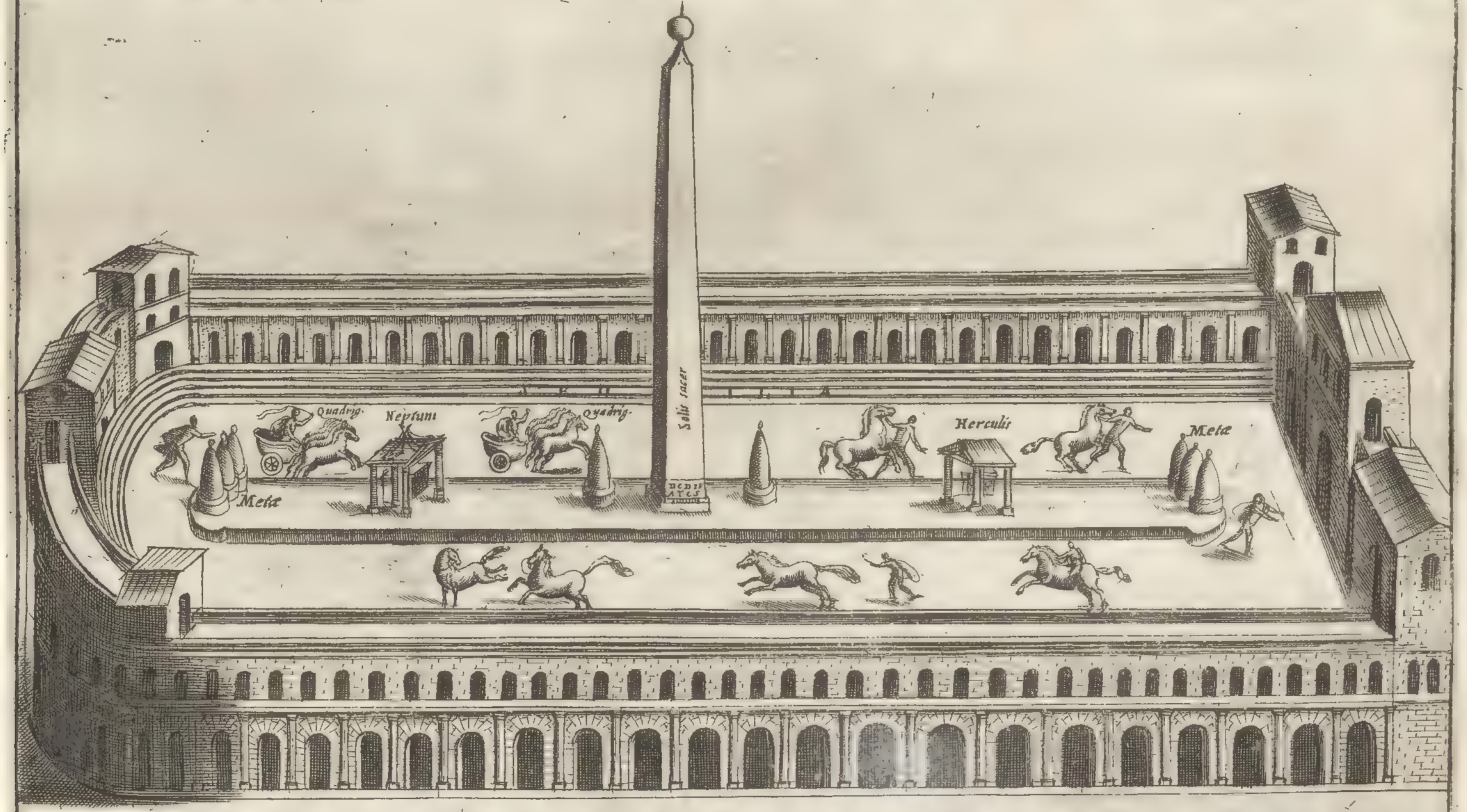
Supra Carinas in monte Exquilino Marlianus et Fauno Autorib' suas Thermas Vespasianus extruxit quæ ut scribit Albertus Florent. in opusculis capaces hodie dicuntur ob aquar, capacitate uulgo 7 Sale
sed 9. quidem erant in modu cisternar, efformate, ut aquas reciperet haru thermar, usui p uaria loca distribuendas; magnifice excultæ no solu ob multitudine statuar, quas ibi locari iussit sed ob mirabile artificiu,
quo ipsi fornices atq, muri intus ex maltha elaborati erant in quibus multas mansiones, siue receptacula ad corporis et animi exercitationes miro ordine diuisit, alia circularia, alia in hemicycli forma composita
ubi et comodius de re philosophica disputaretur, et balnea essent aque calide, tapide atq, frigide pro ut necessitas postulabat, ad corporis no solu delitias, ueru etia sanitate. Fide faciunt ornameta
que in huiusmodi ruinis inuenta sunt. inter que crater ille fuit insolitæ magnitudinis quem Paulus V. Pont. Max. loco deiectu quo Iulius II. erutu e ruinis Titi Vespasiani, constituerat renouata et ornata
basi restituit et collocari iussit in atrio Vaticani Palatij quod uulgo dr de beluidere. unde syphon grandis aquar, ad altitudine unius fere haste erumpit, que ibide receptæ hinc inde eleganter effluunt. crater
sic adunque confectus est ut cereus pedum marmoreus uideatur. costat autem huiusmodi thermas Vespasiani fuisse ex Palatio pulcherrimo quod ipse habuit in eo loco ubi nunc S. Petri ad Vincula tem:
plum uisitur, ut ex 2. marmorib' uisu fuit in quor, altero erat flāma sculpta cu titulo hoc, Ioui, in altero uero hec uerba Vespasianus Aug. per Collegiu Pontificu fecit, quonia Imperatores sæpe ad
thermas palatiu construebant ut uidere est ex thermis Antonini Caracalle. Titus aute Vespasianus inter bonos Imperatores numeratur ob egregias animi dotes que in principem a rebus X pianis
alienum quadrare possunt. fuit namque literar, no mediocriter eruditus, adeo liberalis ut diem quo benificus no extiterit illu perdidisse diceret. Verutamen celeberrimus quod eo Deus opt. Max. usus est
uindice et ultore Hierosolyme, que execrabili sacrilegio, et incredibili impietate filiu suu unigenitu, que ad eius salute et gloria in terras miserat, post uaria tormeti gen extremo crucis supplicio afficere no dubitauit.

NAVMACHIA NERONIS

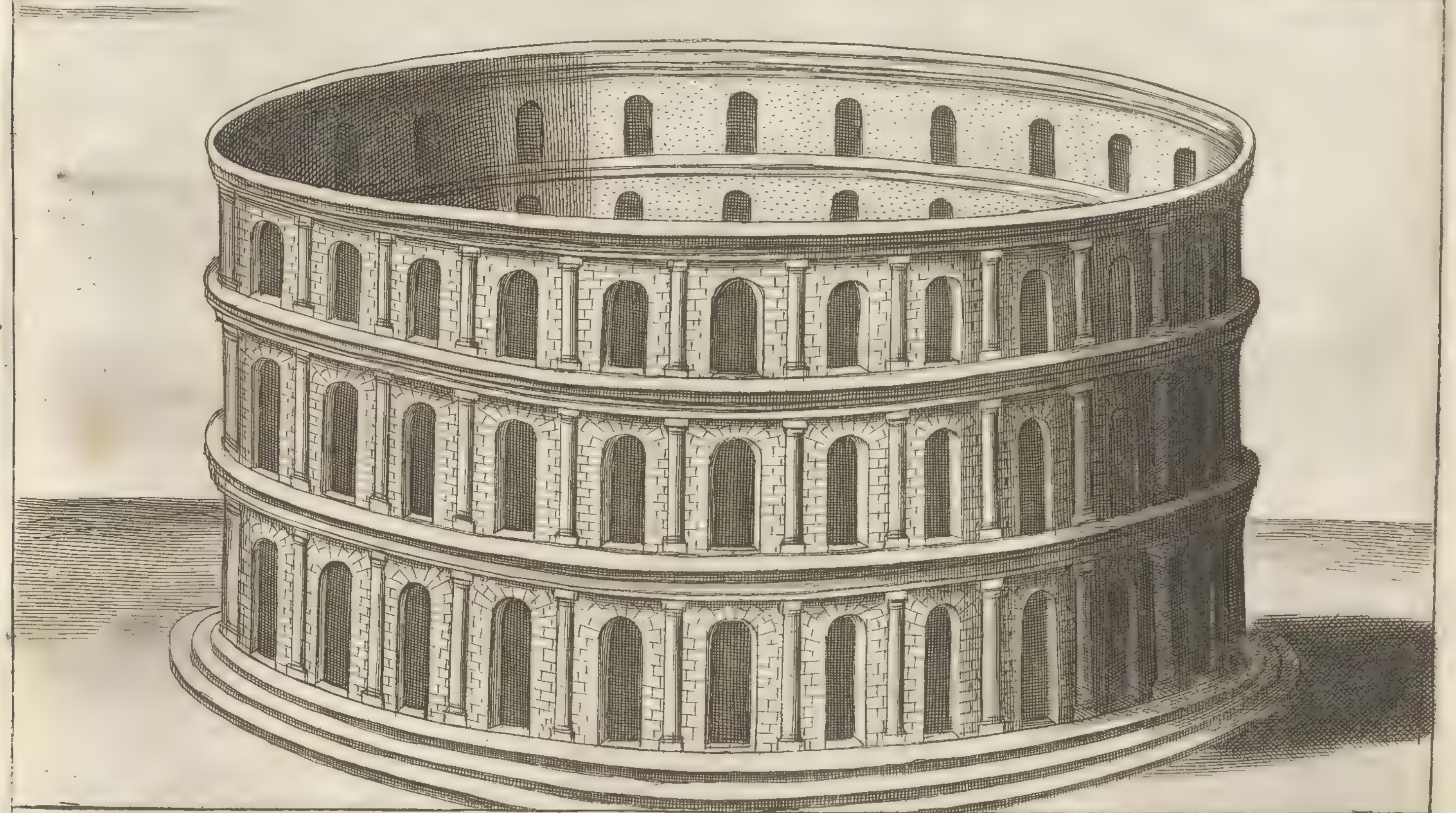
Naumachia Neronis dicitur fuisse in Vaticano retro Basilicã S. Petri sub colle ubi nunc Porta pertusa: concauitas loci undique effossi etiamnũ indicat ibi fuisse Naumachiã. Exhibuit
Naumachiã marina aqua innantibus bellius, inquit Dio in eius uita et canetabat, ait idem nõnunquam et in publico Naumachia præclusa. in uita S. Petri dicitur fabricatũ eius Templum
prope naumachiã et S. Leo III. hic ædificasse hospitale quod dicebatur ad naumachiã. de hac nõ meminit Martialis cum ait Hic ubi conspicui uenerabilis amphitheatri E rigitur moles
stagna Neronis erant nam hæc stagna erant in domo illa amplissima et aurea Neronis quam a Palatino in Esquilinũ usque perduxit de qua dicebatur Roma domus fiet Veios migrate
coloni Et Martialis idem unaq; iam tota stabat in Vrbe domus. stagnũ hoc circumseptũ erat ædificijs ad Vrbis similitudinẽ. Habuit quidem satis loci ad ædificandũ hanc
domum nam incendium illud ingens quo conflagrauit maxima Vrbis pars spatiũ amplũ reliquerat ædificio Huius incendij culpam cum ille ipse crederetur auctor
coniecit in innocentes X pianos ac propterea atrocissimũ de eis sumpsit supplicium hic in hortis suis Pereuntibus inquit Tacitus X pianis uidelicet addita ludibria
ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent aut crucibus affixi aut flãmandi; atque ubi defecisset dies in usum nocturni luminis urerentur Quæ cũ ita sint locus
hic tanto martyrio clarus est sũma ueneratione a nobis prosequendus et frequentandus.

CIRCVS NERONIS IN VATICANO VBI HODIE TĒPLVM D·PETRI

Hunc Circum, siue septũ Tacito autore lib. 15. annal. Nero sibi constituit in Vaticano ad uiã triumphalẽ, iuxta hortos, quos ad suppliciũ xpianorũ tribuerat, ad equos domandos et exercẽdos ubi et ipse sub aurigæ habitu circẽses ludos celebrauit. uidetur autẽ circus iste excurriße à templo D. Petri usq; ad templũ S. Michaelis Archãg; quia legitur Bonifaciũ PP. in sũmo circo ecclesiã S. Michaelis dedicaße. In hoc circo stetit obeliscus ille eximius opera Augusti Cæsaris Alexandria Romam inuectus naui monstruosę magnitudinis, de qua meminit Plin. in acumine pilã habens inauratã quę Cęsaris seruare cineres uulgò credebatur. cũ hac gemina inscriptione D. Cęsari D. Iulij F. Augusti item Ti. Cę. D. Aug. F. Aug. sacrũ. hodie D. Petri Aguglia uocatur ob eius templũ ibi uicinũ. Quã Sixtus V. in Dei gloria et Sanctiss. eius crucis exaltationẽ inumerabili sumptu in medio foro collocauit. hunc etiã circũ Caij hoc est Caligulæ appellat Plinius lib. 3 c. 11. tertius inquit obeliscus est in Vaticano Caij et Neronis principũ circo. Fuit autem Nero tã crudelis et iniquus teste Suetonio ut nullũ in se flagitij genus nec in alios crudelitatis intactũ reliquerit. matrẽ enim Agrippinã fecit abscindi, Senecã preceptorẽ scissis uenis in balneo usq; ad mortẽ deficere, Romã suã patriã et reipub. incẽdi, cuius incẽdiũ cythara, cãtuq; celebrauit. Christianos in quos incẽdij culpã reiecit, multos perire fecit, inter quos D. Petrũ cruci affigere et D. Paulũ obtrũcare. Ideo cũ in extremo uixißet opprobrio, Romaniq; imperij decremẽto, quod duas amisißet Armenias, ite duæ eius legiones à Persis sub iugũ missę fuißet. ... sumõ cũ dedecore, miserrimè mortuus est. nã desperatè fugiẽs se ipsũ pugione cõfodit, nemine sui quã se ipsũ carnificem et Neronẽ inueniens.

AMPHITHEATRVM CLAVDII IN CAMPO MARTIO

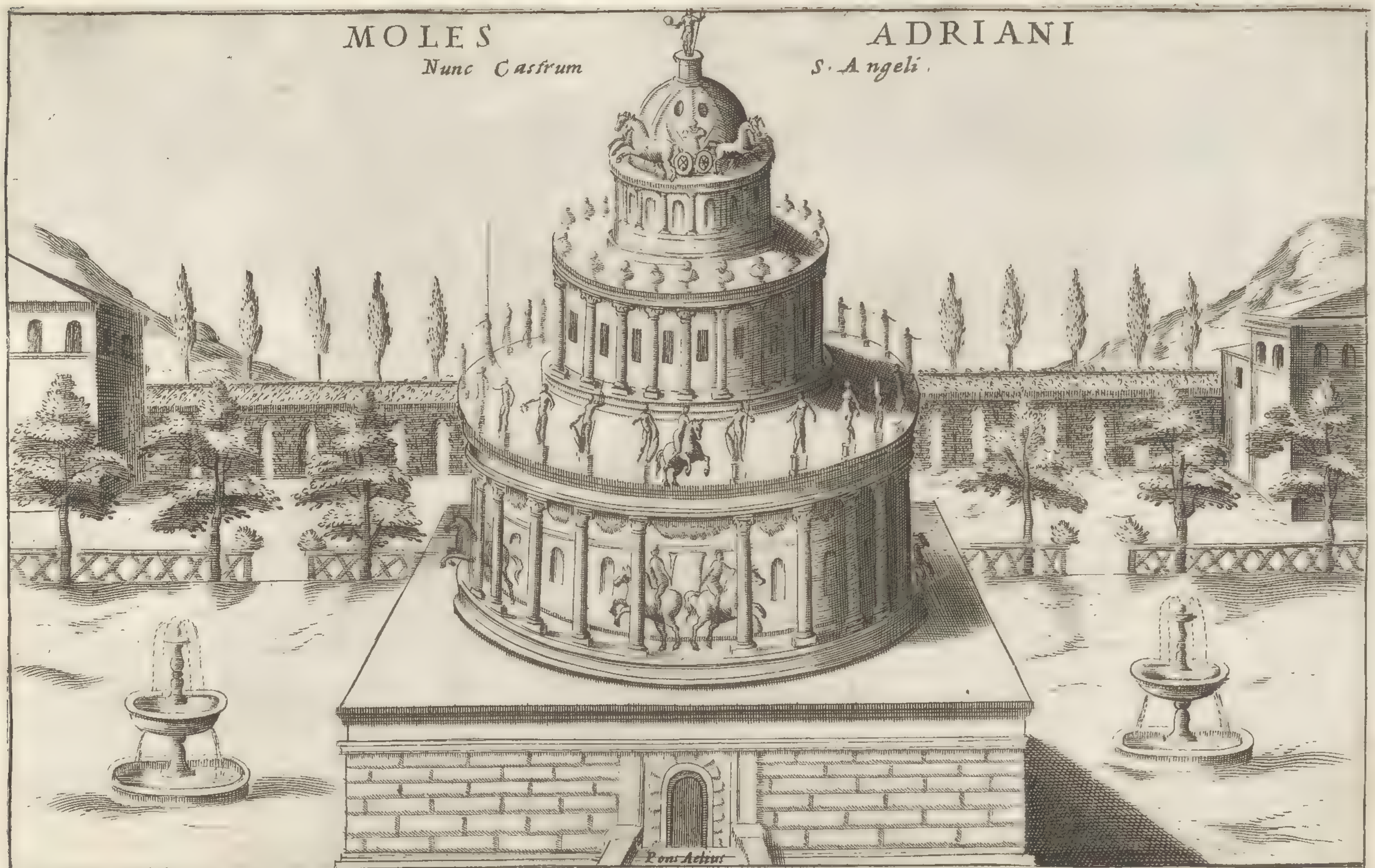
Inter magnifica edificia quæ in campo Martio quondã intuentiũ oculos rapiebãt fuit Claudij Amphitheatrũ ad septa siue ouilia ut uocabant miro opere et artificio constructũ imõ potius ab eo absolutũ, quod à Tiberio imperfectũ acceperat. testatur hoc quidẽ Suetonius qui et scribit Neronẽ ludos spectauisse et proscenii fastigio munere quod in Amphitheatro ligneo in regione campi Martij intra anni spatiũ fabricato dedit. monstruosũ sane fuit et innumerabili sumptu confectũ, ut hac in re sicut in cæteris luxũ suũ demonstraret. fuit Claudius Imperator primus hoc nomine Drusi filius, et auunculus Caligulæ, imperiũ obtinuit nõ meritis, sed militũ temeritate. nã cũ senatus infestũ illo tempore Cæsaris nomen cũ eius tota familia extinguere uoluisset, au fugiẽs Claudius timore correptus in locum palatij abditissimũ se abscondidit ibi à milite repertus quod ut alij, compilatũ uenerat lætis acclamationibꝰ exceptus est ac deinceps Imperator creatus. Mauritaniã quę ab eo defecerat ad Imperiũ Rom. reuocauit atq. perdomuit. fuit principio moderatus et humanus sed tamen genio suo postea indulgens minus temperãs in libidine, immanitatẽ et crapulã totũ se dedit fuit adeo memoria lubricus, ut multos, quos occidi iusserat ad ludos et spectacula uocaret. tandẽ opera uxoris Agrippinæ interfectus fungorũ edulio, quibꝰ adeo delectabatur ut diceret fungos Deorũ esse cibũ, quòd sua sponte nascerentur. uixit 64 ãnos 14 uero imperauit.

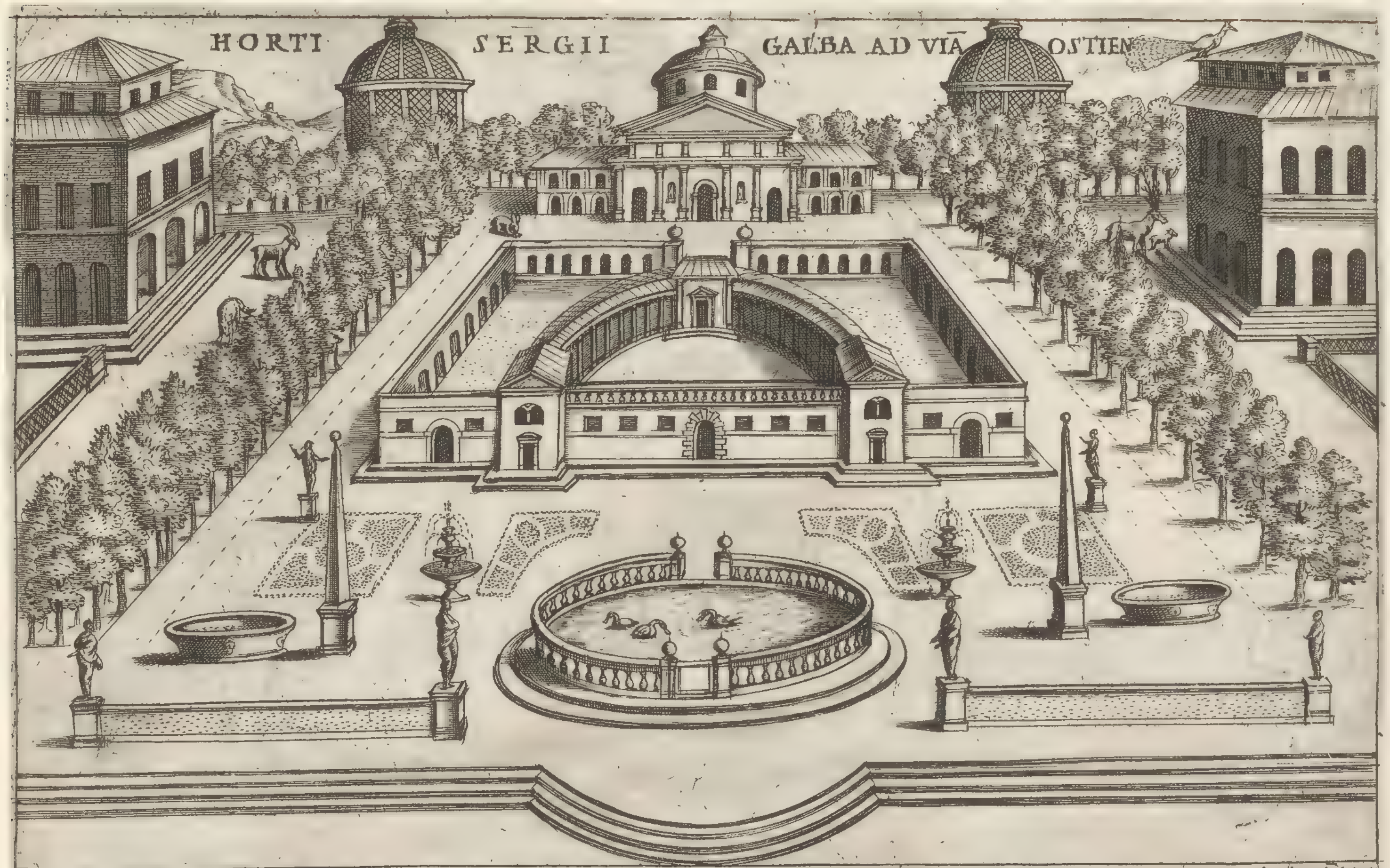
*Ad templum hodie S. Celsi Gratianum Imp. cum Valentiniano ac Theodosio arcũ habuisse triumphalẽ miræ magnitudinis constat ex marmore ibi inuento cũ simili inscriptione IMPPP.
CÆSSS DDD. NNN. Gratianus, Valentinianus et Theodosius pij felices et semper AVGGG. arcum ad concludendũ opus omne porticuũ maximarũ æterni nominis sui pecunia propria fieri, ornari
que iusserunt. Quo quidem argumento colligi potest, huiusmodi arcũ fuiße et mole et artificio admirabile, multisq. laborib' et figuris ornatissimũ: cum tres Potentissimi Principes, quorum singuli
uniuersã struere, et decorare Romam potuissent uni operi cõmunem ultimamq. manum imposuerint. cuius uestigia Iulio II. Pontif. Max. multa extabant, ac hodie extitisset: ni partim multi
nouas inde fabricas translati fuissent, et partim prohdolor (id quod sine stomacho, simul et planctu dici non potest) in confectione calcis decocti, et consumpti fuerunt. propterea
quod Albertinus uerus illius temporis antiquarius testatur unum se uidisse lapidẽ calcarij clibani condemnatũ notum ex inscriptione quam refert. Gratianus filius Valentiniani
post patrui Valentis obitũ Orientis et Occidẽtis imperiũ tenuit, Gothos superauit, industria à uiribus Theodosij Hispani prefecti, quem postea ob preclara ipsius merita consortẽ sibi fecit
Imperij, eidem partẽ Orientis attribuens. tandẽ à Maximo Tyranno in uia Italiã uersus occiditur nouẽ et 20 annos nõ ultra natus, uñque nõ occidendus si ad imperiũ diligenter attende
ret, eiq. atq. sibi inuigilaret, qua in re se remissius gessit, fuit tamen egregiæ indolis et Christianus in remq. christianã sicut ipsius Pater optime affectus.*

MOLES ADRIANI

Nunc Castrum S. Angeli.

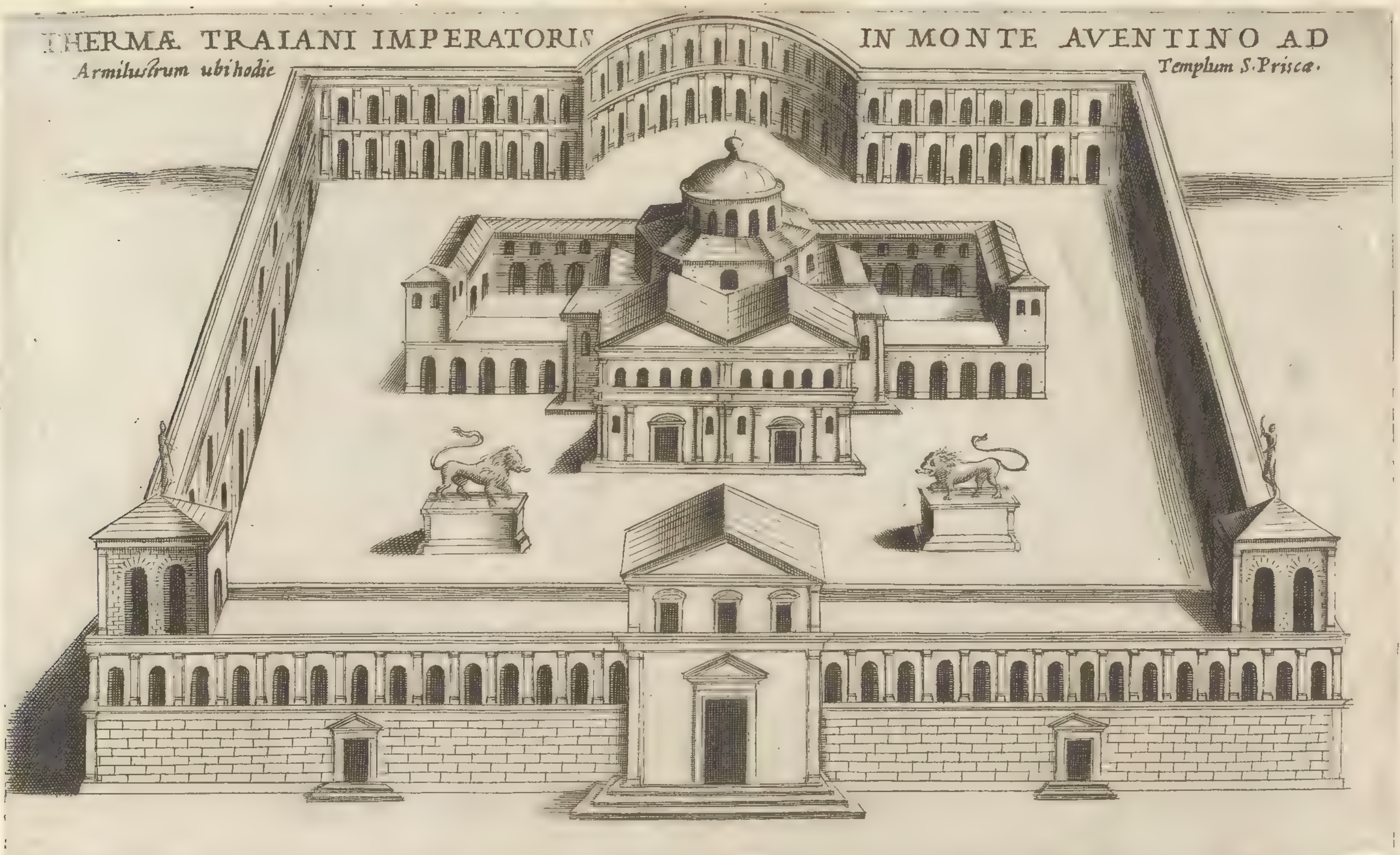
Moles Æ. lij Adriani Imp. constructa ab eodē Mausolei instar condendis suis suorūq, Antoninorq cineribus ad ripam Tiberis addito ponte eximio qui ab eius nomine pons Aelius dicitur, opus plurimis exornatum statuis ingentes columnæ fulciebant, tribus ordinibus surgebat, primus inferior loco basis referebat figuram quadratā, alter rotundam, tertius et supremus iterum quadratā opere, ut firmior esset moles, dorico: huic superposita fuit Adriani statua ex ære inaurato, cuius loco peste Romæ grassante, in fastigio uisus fuit Archangelus Michael S. Gregorio et uniuerso populo supplicanti gladium sanguine infectū recondens, eoq; pestilentiam cessasse: lapis uestigiorum angeli notis insignis uisitur etiamnum in templo Aracæli. Bonifacius VIII. redegit in fortissimam arce Alexander VI. in meliorem et munitiorem reddidit formam perfecit demum Pius IIII. qui illam munitissimo muro circumcinxit. Adrianus hic plurima gessit memoratu digna et præter cætera recusauit triumphum sibi a senatu decretū, quod quicquā nollet de Traiani gloria detractum cui is debebatur, domuit Hebreorū pertinaciam, instaurauit Hierosolyma, compescuit Dacos a Traiano superatos, Gallos item Anglos et Hispanos, et cū audisset Xpianos innocentes in auditos condemnari rescripsit ne id fieret, nisi in leges cōperiretur deliquisse Moles hæc deiecta fuit a Gothis, sed Belisarius Dux a Iustiniano cōtra eos missus deturbauit in eosdē multas statuas et col[illegible]

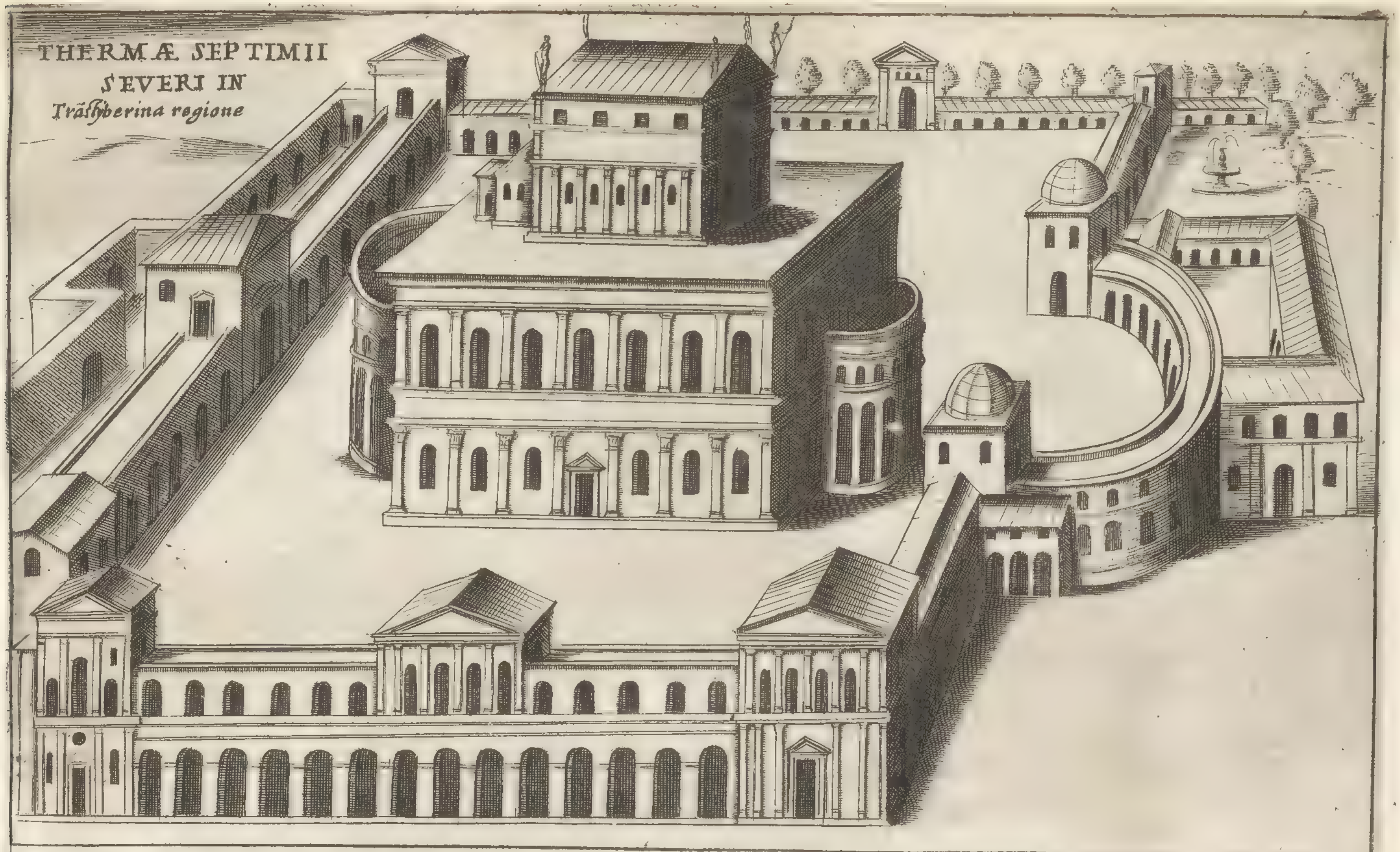
Ad uiam Ostiensē quōdā, ac nūc etiā ita nūcupatā quod ad Portū Ostiæ uiatores duceret, quę ab ultima urbis porta citra Tyberi initiū habuit. Erāt Sergij Galbæ Imp. Horti luxuria, amœnitate, fructuq. arborū, ac ædiū superbia nobiliss. cū enim locus ille natura siluesceret et soli ubere peculiari difflueret nō mirū, si arbores situ et cultura grandiores opacitate frondiū, ramorq. multitudine terrestre ibi aliū paradisū efficeret. præterea nō deerāt eo loco fōtes artificiose et elegāter exstructi quip diuersos ducti canales ac p siphones emissi cādente liquidoq. cristallo hortēsē illā uiriditate pomorq. colores distingueret. Nemus ipsi quoq. adherebat umbrosissimū omni siluestriū plantar. genere cōsitū ubi feræ ac sicures animātes impune uagabantur et tuto uolucres uolitabāt, tutoq. catillabāt. Fuit Galba ex antiqua, et honesta Sulpitior. familia, qui p Patre se a Ioue, p matre u. a Pasiphæ Minoii Cretæ Regis cōiuge progenitū iactitabat. cū multos domi forisq. magistratus nō sine laude obijset, a Tyberio, Caligula, Claudio et Nerone ampliss. titulis et honorib. exornatus, agnosci a populo atq. haberi cœpit in pretio. Nec tamē a literar. laude abhorrebat; etenim preterquāquod liberalib. disciplinis esset imbutus, legū peritia floruit. Primus fuit qui cū nec ulla consaguinitatis nec adoptionis quid Cæsares attigisset, ad militare assumeretur imperiū Senatorio deinde calculo cōfirmatus. cum uero magnor. pariuq. sibi sanguine, et autoritate ciuiū, uerūtamen morib. uitaq. imparibus cōsilio tandē in senio uteretur, multa temere, et infeliciter admisit, quippe qui deditus istor. arbitrio suo alioqui recto fungi nō poterat: et p ipsor. indignitate sinistre gessit Remp. quare ipsa Resp. iniquor. sē cōsilio et uoluntati supposita diutius nō patiēs, atq. tot reos toties extremo dignos supplicio uita, facultate honoreq. donari et inocētes codēnari et alia huiusmodi contra iustitiā et honestate pparari, Galbā e medio tollere cōstitui, et idcirco successorē designare cōpulsus, et Othonē sibi coniungeret, illū fore cōstituens (o infelicem Principes exitum) ab ipso Othone fuit ipse occisus et alij qui sibi erant a consilijs obtruncati; ex Plut. et Sueton. in uita Galbæ et Claudij. singulare ijs qui regnant exemplū, ne quemquā sibi a consilijs asciscant, nisi qui recti conscientia et pietate Principum mentem dirigere, rationem confirmare, et arbitrium in bono æquoq. defigere nouerit; ne Dei iram, hominumq. desperationem, et furorem incurrant.

THERMÆ TRAIANI IMPERATORIS IN MONTE AVENTINO AD

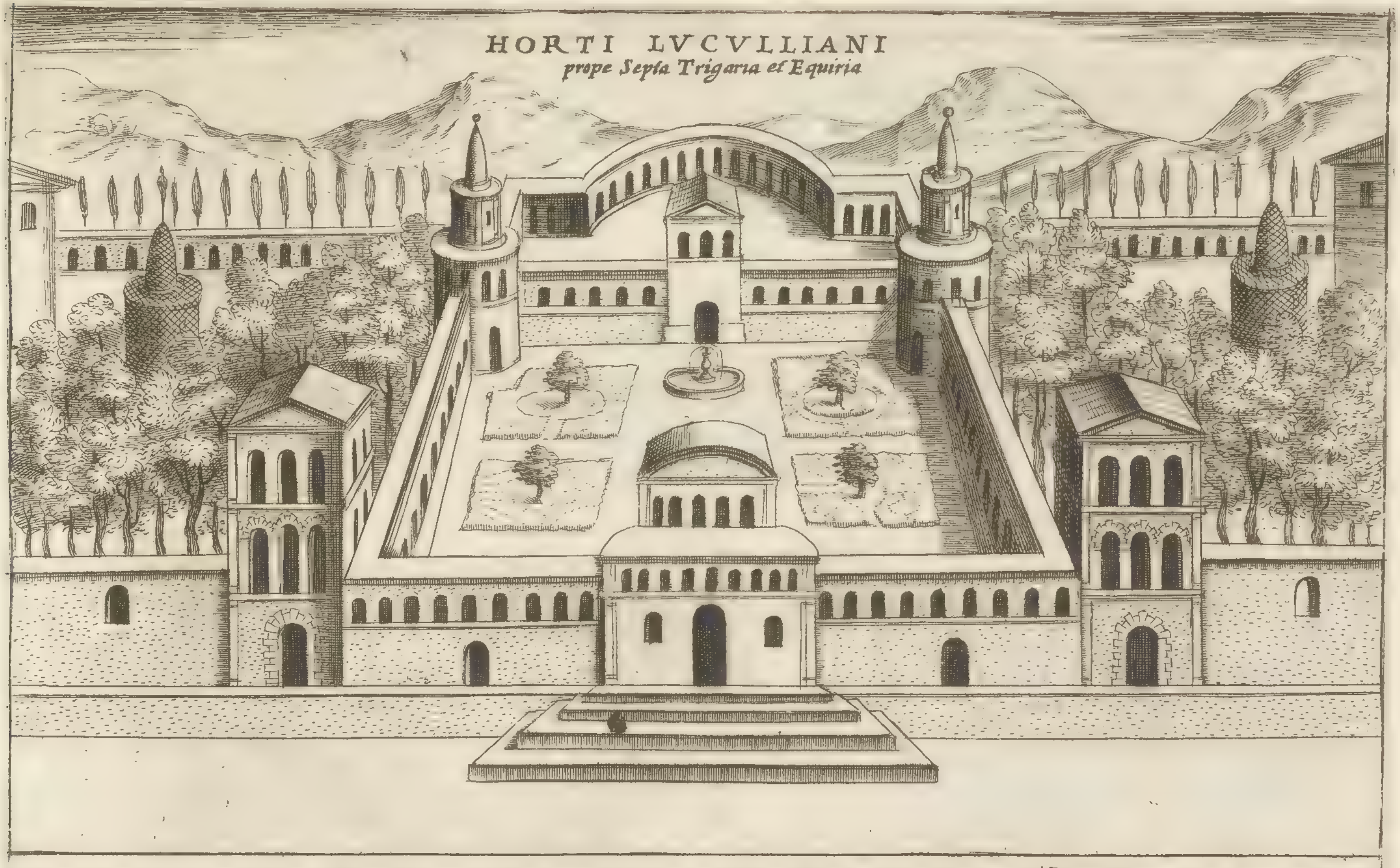
Armilustrum ubi hodie Templum S. Priscæ.

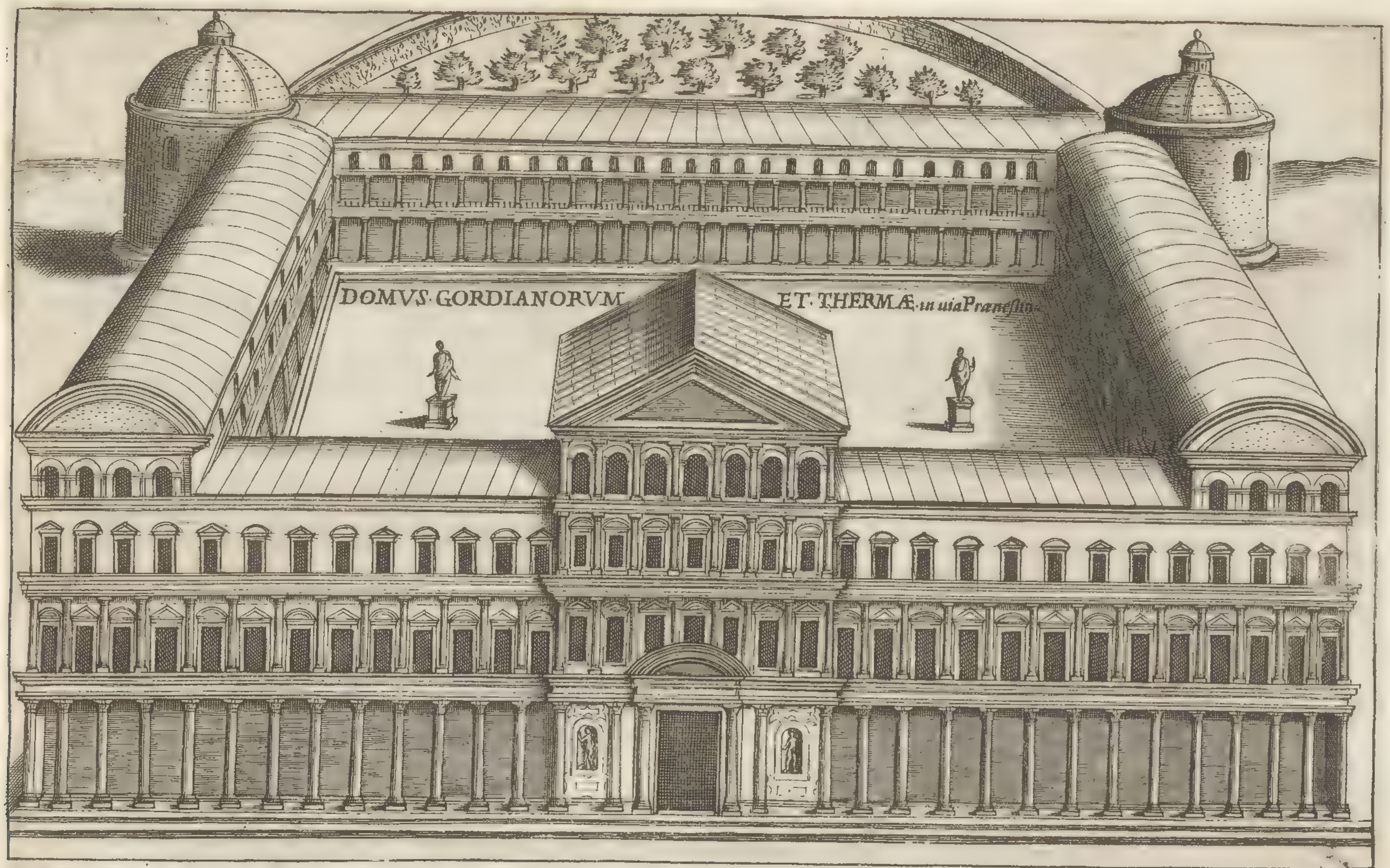
Iuxta suas thermas Traianus palatium magnifice condidit in monte Auentino ubi hodie templū S. Priscæ. ut referunt Marlianus et Faunus. Thermæ ea magnitudine et artificio extructę fuerunt, ut Principis animi magnitudinē, et egregias artificis manus ostenderent. ibi omnia membra ad id fabricę requisita uidebantur, et ubi balnea cōmodissime sine alior, inuidia exer: ceri poterant; quæ columnis et statuis decorauit quas ex triumphis aduexerat. pauimenta marmorib' strauit, quibus et diuersicoloribus parietes incrustauit, laquearia et fornices ex maltha inaurata elaborauit. fuit Vlpius Traianus uiuente Nerua adoptatus, cuius ex obitu in imperiū successit, natus Italicæ urbe cōfinio Hispalis ut uolūt Eutropius in uita Traiani, et Eusebius in chronicis, Sextus Aure: lius, et Antonius: Nebrisensis mira in oēs, præsertim pauperes magnificētia, incredibili prudētia et æquitate, belli domiq felicissimus, ut pote quo Imperāte Roma reuiuiscere, et ad pristinā dignitatē redire uisa est. Dacos et Deceualū eor, Regē, qui tunc Valachiā et Transiluaniā habitabāt, superauit, de ipsisq triūphauit: Armeniā, Parthiā, Nisibē, et Babyloniam subiugauit. deinde uero omnib' Euphratis et Tygris regionib' peragratis et in ditionē redactis Oceanū penetrauit ubi Indicas Gangeticasq prouincias perdomuit, quo Romanor, potentia nō peruenerat. Iudeor, Cyrenēsiū et Ægyptior, rebellionē uniuersa eorum occisione cu: rauit. a Dęmone uero delusus tertiā Ecclesiæ cladē inuexit quam postea de Xpianor, relig. et morib' aliter eruditus, mitigauit. in Hispania pontē, quē dicūt d'Alcantara teste S. Isidoro ædificauit; Romæ Colū: nā a se dictā Dacicis insculptā prælijs excitauit, quo eius cineres translati diu in ipsa sūmitate quieuerūt. Quo circa meruit Princeps optimus appellari, et post ipsius obitū quicūq Imperator creabatur, nō alia ei bona precabātur, quā nē fortunatior Octauiano Augusto, nec melior Traiano existeret. Seleuciæ moritur Anno Dñi 119.

Thermæ Septimij Seueri ut testatur Helius Spartianus ædificatę fuerunt in regione transtyberina sed ubinam certo nesciunt antiquarij quæ quidē regio ut hodie sic eo tempore infima et obscura erat ob aeris intēperiē, quæ ideo referente Marliano uilissimis et sordidas artes exercentib' habitabatur, forte ut huius fabricæ magnitudinē locus ille illustraretur, et balneorum usu sanitatē protegerent ab Austris qui pestifere perflant regionē illā quemadmodū, et Aurelianus ut scribit Vopiscus alias ibidem construxit hyemales. itaque Seuerus cū magno Princeps animo fuisset architecturā ab alijs uariauit, sicut in Septizonio fecerat cū uero ad amplitudinē deesset locus, altitudine recompensare uoluit, qua facile omnes alias thermas superauit intus et foris columnis et statuis exornauit quæ columnæ cū marmorib' hodie extant in templo SS. Chrysogoni et Cæciliæ. ut refert Franciscus Albertus Floren. in opusculis absolutiss.as fecit cū omnib' suis membris ubi hypocaustō nō deerat, nec apodyteriū, nec unguentariū, nec caldaria nec tepidaria, nec frigidaria cellæ ad id operis necessariæ, nec etiā cœnationes deerant amplissimæ ad disputandū quib' et nōnullas cryptoporticus, et porticus patentes circumcirca addidit ut pro temporis opportunitate ibi exercitationes, ludiuē fierent. fuit Septimius Afer, ui armorū imperio potitus est ante omnia Pertinacis morte uendicauit omnib' qui eum occiderat, imperiūque Didio Iuliano uendiderant, exautoratis. Deinde Romā pomposius, peruectus senatū, P. Q. R. bene de se sesperare iussit. Pescenio Nerone, et Albino qui imperiū affectauerat debellatis, Artabano Rege Persidis supato, prudēter res Rom. administrauit. fuit tamen apprime cupidus, et ambitiosus, propositiq. tenaciss. inimicis crudeliss. qui cis Ecclesiæ persecutionem excitauit.

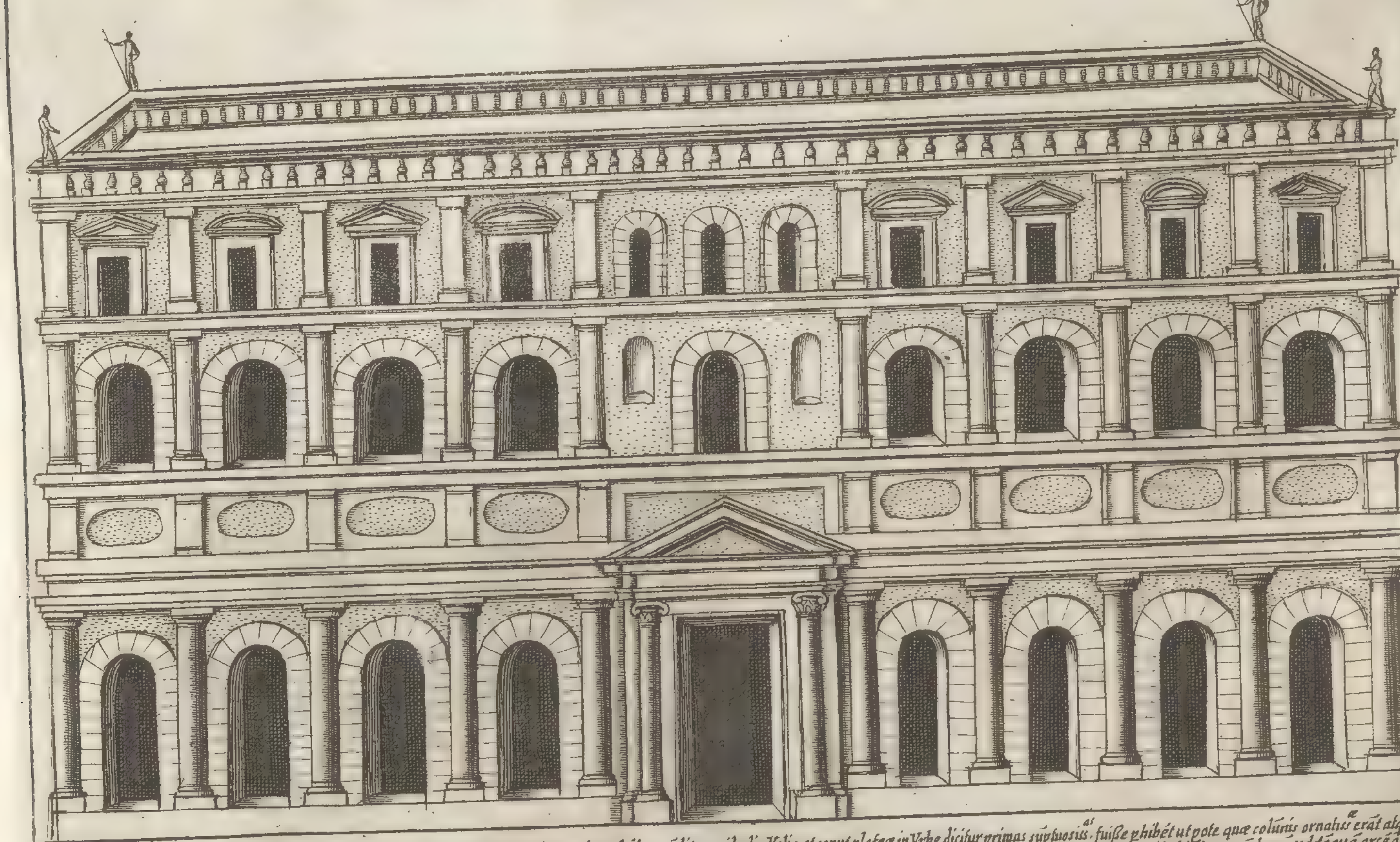

In Campo Martio prope septa Trigaria et Equiria quorum et adhuc nomen extat in loco qui S. Maria d'Equira dicitur Horti erant à L. Lucullo consiti, qui eam regionis partem serie, amenitate tũ siluestriũ, tum domesticar, arborũ, atq; ubertate fontiũ ædiũq; artificio, et apparatu illustrabãt, qui uterat ditissimus, et fabricandi studiosiss.[us] et enim nigri coloris marmora ad usq; tẽporis incognita ad ædificãdũ urbẽ asportari fecerat suo deinceps a nomine Lucullea dicta) ac præterea liberaliss.[mi] proculdubio dignã in illis suo animo et nomine magnificẽtiã demõstrasse creditur. Villas etiã nõnullas habuit pulcherrimas multis et maiorib' et minorib', ornatas cænaculis in quib' uiros uel sũma uel mediocri dignitate preditos epulor, splendore excipiebat quas adeo habeba in promptu ut Blondus ex Plutarcho referat eum à Cicerone coqui sitũ aliquãdo ad cũ ipso ex improuiso cõuiuãdũ, nihil aliud fecisse prorsus quã promo suo iussisse his uerbis, uade et appara apud Apol.[em] cænaculũ intelligẽs Apol.[ni] cuius ibi simulacrũ erat cõsecratũ ubi regaie cõuiuiũ Cic.[ni] nõ sine eiusd mag. stupore edidit. Puer cũ a Patre uidis.[et] in cõuiuijs alioqui lautiss.[is] semel nimi Grecũ ministrari cõuiuis paternã liberalitatẽ supare cõtẽdẽs ex Asia reuersus Pop.[o] dona dedit atq; distribuit 100 mille cados eiusdẽ uini (erat autẽ cadus quod apud nos hodie doliolũ qd barile uocamus) magnis atq; arduis reb' assiduã nauabat opã nec nisi re pfecta quiescebat ideo nõ imẽrito aliquãdo à Popeo et Cic.[e] Xerses togatus est dictus quod paruo tẽporis interuallo mõte apud Puteolos ingẽtẽ eruise lõq; equari fecerit qui locus ad milliariũ patet et hodie ad Agnano Appellatur. fuit et diuersiss.[e] rei litterariæ ac bellicæ periss., quã obrẽ singulari studio, et munificentia uiros quouis scientiar, genere claros prosequutus est, nec tamen a militari gloria alienus fuit nãq; tota Ciliciam, Asiam, Bithinia, Paphlagonia, Galatia, Ponti, Armenia armis occupauit et Phasidis adusque fluuiũ uictor puasit gloriosum de Rege Mitridate triũphũ egit qui p circum Flaminiũ celebratus fuit inimicor, armis dece curribus falcatis regis amicor, ducũ exornatu 60 uinctis, 100 longis nauibus ære rostratis, statua mitridatis aurea pedes 6 longa et multis alijs diuitijs in illa partis uictoriã cũ 9 mulis, qui lecticas uehebant aureas et 86 aliar argenteas: et ad summam 270 millia sextert et sigraũ, ... singulis ...

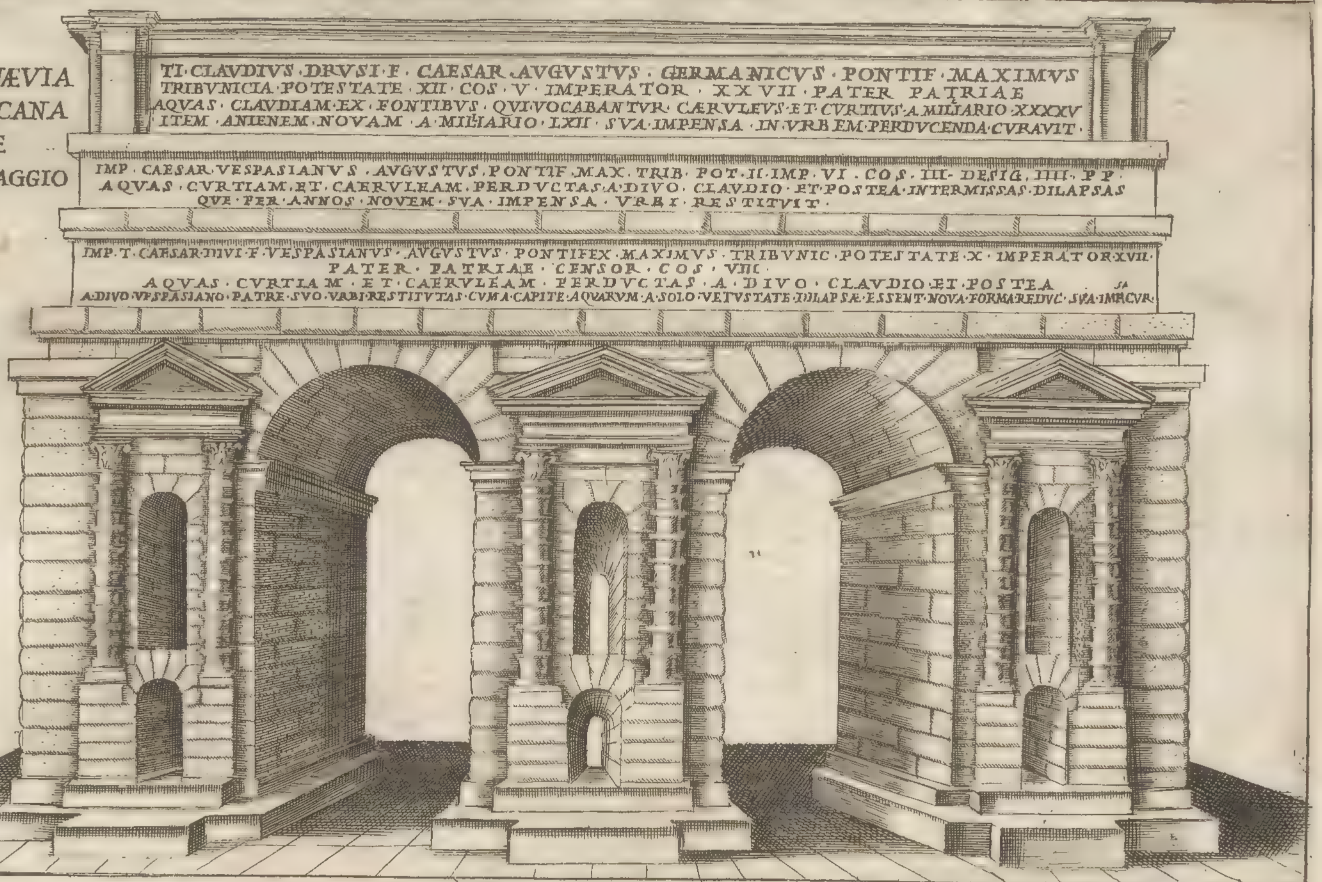
Nullus fere Rom·antiquitatũ autor est, qui de domo Gordianorũ magnifice uerba non faciat, quanuis uero Andreas Fuluius Sabinen. c.1 9 2.ipsius cũ alijs Gordiani operibus uestigium in urbe nullum extare dicat. Nihilominus Lucio Fauno, immo et antiquiori Capitolino habenda est fides asserentibus, in uia Prænestina, non procul ab æde S.Eusebij, ut hodie ipsa docet uestigia, huiusmodi adeo superbũ stetisse palatium, ut 2 0 0·uno stilo, atq ex uno latere columnas haberet, quarum Albertinus in opusc. c. 3 3.ex aliorum lectione meminit 5 0.fuisse Simiadas, 5 0·alias Numidicas, totidem Claudianas, reliquas tandem Tisteas. Ex quo uidere est, quanta præclaræ huius domus magnitudo foret, quæ Gordianæ familiæ memoriã præ cęteris in Vrbe conseruaret. Præterea quod et thermas incluserit, quas Capitolinus et alij memorant, omnium terrarum (Romanis exceptis) nobilissimas. Gordianus, ut scribit Pomponius Letus, adeo magnificus fuit, et literarum studiosus, ut sexaginta duo millia librorum habuerit. Parthos iam erumpentes ingenti clade superauit. proxime Philippũ antecessit qui Imperator Christianus primus extitit. tertio anno eius imperij millesimus ab urbe condita impletus est annus; quare ludis magnificentissime celebratus. anno à natiuitate Dñi.CCXLVII.

DOMVS · P · VALERII · PVBLICOLÆ ·

Monumentis compertū est Pub. Valeriū Publicolā duas habuisse ędes diuerso tēpore sed in eodē loco cōditas qui hodie Velia, et caput plateæ in Vrbe dicitur primas sūptuosissimas fuisse phibēt ut pote quæ colūnis ornatissimæ erāt atq mā-
sionib', et diuersis diuisæ cænaculis quę in magno pretio haberetur, tamē ab eodē cōditore Publicola una nocte dirutę sunt ut populi suspicionē multorūq inuidētiā remoueret, dicētiū hanc nō domū sed tāquā arcē a Publi-
cola extructā. Ideo uir hic clarissimus ac optime de Rep. meritus maluit se tātarū ędiū priuare omnino gloriaquā cōmittere ut sinistra de se Pop. Ro. animis insideret opinio: quare ex ruinis ibidē secūdas posuit nō ea magnificētia qua ante
sed instructurę ipsius forma admirabiles. Fuit Publicola antiqui illius Valerij unde et cognomē habuit qui Romuli tempestate maximę autoritatis extitit, qua pace inter Sabinos et Romanos cōposuit, nepos singulari eloquētia pręditus ac diuitijs quę oia in Rep
sep utilitate defensionē q cōuertit in singulos officiosis: eius tēpore cū Tarquinij Sup. Romanorum Reg. F. stuprū Lucretiæ intulisset, ipsius cōsilio, atq uirtute Pop. Ro: Regē ipsū cū omni regia clientela, et familia eiecit ac semp ab Vrbe deterruit. Qua
ōvrē cū iure optimo sūmā illā dignitatē a populo optatē elrogātē sumere potuisset ac debuisset nihilominus incredibili animi magnitudine tenuit ac se Romanorū defēsorē, et uindicē prędicauit: cū autē Tyrāni eiecti insidias p seruū rescuisset
ipse cū Bruto et Caio Minutio in Proditores animaduertere decreuit ac Tyrano cū ipsius opib' bellū inferre cuius proditionis autores cū ex litteris Tarquinij interceptis, atq resignatis palā fieret duo Bruti filij et totidē ipsius Valerij, ipse met
liberos suos p' obtruncari iussit cū tandē cosul Publicola Tarquiniū supasset. p fuit qui dignitate cōsulari in Vrbe quadriga inuectus triupharet in quo quidē triupho ac alibi mansuetud. suę semp signa dedit iubens fasces cōsulares sine securib
circumferri populo quo mirabilē sui beniuolētia excitauit cū antea eidem populo eo gratior extitisset q Publicolæ nomē accepisset · senatoriū ord. ad numerū 164 ampliauit leges aliquot tulit pop. ipsi utiles quā una damnatis a
Consule concedit ius prouocationis ad populum alterā prohibet ne quis iniussu populi magistratūs inire possit sub capitali supplicio 3.a onus soluendi ad bella pecunia pro uirib' unicuique distribuit. concordia et pauperes ... fuisset.

PORTA·NÆVIA ET·LABICANA HODIE PORTA MAGGIORE

Porta Neuia, et Labicana nunc Porta Maggiore dicta ut ex sua inscriptione apparet, quæ quidē ostendit, à quo extructa et ornata fuerit. Hæc etiam castellū et receptaculū aquarū erat, quæ in diuersa urbis loca distribuebantur. Primus uerò qui eas induxit, et aquæductū fecit, fuit Claudius Drusus Cæsaris Augusti filius, cum antea XXXXV. millibus a Roma passuū aquam cęrulea et curtiā induxisset. Præterea induxit aquam Anienis noui quæ LXII passuū millibus a Roma aberat quæ ab alijs Imperatorib⁹ instaurata fuit, ut ex inscriptionib⁹ quæ adhuc incisę extant uidere est. magnis expensis per arcus supra terram, partim subterraneos pro opportunitate loci deriuatā. cum uerò arcubus dirutis aquæductus aqua funditus periret felicis recordationis Sixti V. arcus et aquæductus subterraneis et qui supra terrā extiterant per multa millia passuū dissipatos mira celeritate, et expensis refecit et instaurauit et Vrbis ad benificiū et ornamentū reduxit usque ad montē Quirinalē utibidē eius mirabilis memoria apparet in fonte pulcherrimo qui p̄ tria ora diffluit. et inde palatiū Pontificū Quirinalis et uniuersū montē necnō et eximiū uiridariū Thermis uicini qd Ill.mus Card.lis Montaltus absoluit et multis statuis antiquis adornauit. et alias urbis partes ad cultū et elegātiā irrigat. ab hac Porta Maiore duę uię, altera Prenestina, altera Labicana incipiūt.